

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ | ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ - ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ Β: ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ – ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

*Κοινωνική συνοχή
και κοινωνικές ανισότητες την εποχή της κρίσης.*

ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΟΝΤΑΣ ΤΟ ΡΟΛΟ ΤΩΝ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ,
ΣΤΙΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΤΟΥ
ΜΕΤΑΞΟΥΡΓΕΙΟΥ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ |
ΕΛΙΖΑ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ, ομότιμη καθηγήτρια Ε.Μ.Π.

ΜΕΛΗ ΤΡΙΜΕΛΟΥΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ |
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ ΒΑΛΕΡΙΑΝΟΥ, εργαστηριακό διδακτικό προσωπικό
ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ ΘΕΟΔΩΡΑ, επίκουρη Καθηγήτρια

ΕΚΠΟΝΗΣΗ | ΚΑΤΣΑΟΥΝΗ ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ

Οκτώβριος, 2016

στην οικογένειά μου...

**Για την ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας,
θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά:**

Την καθηγήτριά μου Ελίζα Παναγιωτάτου,
για την πολύτιμη βοήθειά της
και την αγάπη
που μας μετέδωσε για την έρευνα

Την κ. Κωνσταντίνα Βαλεριάνου,
για την υποστήριξή της, τις πολύτιμες συμβουλές
και το χρόνο που διέθεσε για να είναι το εργαστήριο διαθέσιμο για εμάς

Τον Πολύβιο Μουκούλη,
για την πολύτιμη βοήθειά του στη χαρτογράφηση
και τις χρήσιμες συζητήσεις

Την οικογένεια και τους φίλους μου,
που πάντα με στηρίζουν

**Social cohesion and social inequalities in the era of crisis.
Approaching the role the developing policies play in the
transformation processes in the area of Metaxourgeio.**

Summary

The notion of the strengthening of social cohesion as an interdependent component of competitiveness, plays a leading role lately in the planning of urban policies regarding the accumulation of large social inequalities in the city centres. The combination of these two contradicting elements has raised concerns on whether it is possible for these concepts to coexist or whether such an approach leads in the further amplification of social and spatial disparities?

This process is examined here by opting to focus on micro-geography, using the area of Metaxourgeio as a research ground. A neighbourhood where the transformations that take place in its socio-spatial and functional structure, have shaped a complex and contrasting social body. Through the study of relations and the processes that derive from these conditions, a dual approach on the policies around the dipole of inequality - cohesion is attempted; regarding the role that these have played in shaping the contemporary spatial and social relations and at the same time regarding the new strategies that these lead on.

This research argues that the intervention policy chosen for the large social issues of the area, is *restructuring*. Restructuring through the effort to establish a new social order of middle and higher social strata, with a “cohesion” that serves two main goals. The handling of social inequalities in a profitable to the market way and at the same time through their dispersion, the ensuring of social control and the handling of reactions or adverse to the state social behaviours that derive from the choice of the market’s prevalence, instead of issues of social reproduction.

Keywords: social cohesion, competitiveness,
social and spatial transformation, restructuring, social disparities

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η κατεύθυνση της ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής, ως αλληλοτροφοδοτούμενη συνιστώσα της ανταγωνιστικότητας, πρωταγωνιστεί τα τελευταία χρόνια στις αστικές πολιτικές που χαράζονται για τα μεγάλα κοινωνικά ζητήματα στα κέντρα των πόλεων. Ο συνδυασμός των δύο αυτών φαινομενικά αντιφατικών εννοιών, έχει εγείρει τον προβληματισμό γύρω από το αν είναι δυνατόν να συμβαδίσουν ή αν εν τέλει οδηγεί σε περαιτέρω όξυνση των χωροκοινωνικών ανισοτήτων.

Οι παραπάνω διαδικασίες προσεγγίζονται μέσω της εμβάθυνσης στη μικρο-γεωγραφία, επιλέγοντας ως πεδίο έρευνας το Μεταξουργείο. Μια περιοχή, που οι υπό εξέλιξη μετασχηματισμοί που συντελούνται στη κοινωνική και λειτουργική της δομή, έχουν διαμορφώσει ένα σύνθετο και αντιθετικό κοινωνικό σώμα. Μέσα από τη διερεύνηση των σχέσεων και των διαδικασιών που παράγονται σε αυτή τη συνθήκη, επιχειρείται μια διπλή προσέγγιση των πολιτικών γύρω από το ζήτημα ανισοτήτων-συνοχής· ως προς το ρόλο που έπαιξαν στη διαμόρφωση των σύγχρονων χωρικών και κοινωνικών σχέσεων, αλλά και των νέων κατευθύνσεων που χαράζονται, βάσει αυτών.

Η έρευνα υποστηρίζει ότι ως πολιτική επέμβασης στα μεγάλα κοινωνικά ζητήματα της περιοχής επιλέγεται η αναδιάρθρωση, με την προσπάθεια εδραίωσης μιας νέας τάξης μεσαίων και ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων. Στην κατεύθυνση αυτή, η «συνοχή» εξυπηρετεί δύο κύριους στόχους. Τη διαχείριση των κοινωνικών ανισοτήτων με τρόπο κερδοφόρο προς την αγορά και ταυτόχρονα, μέσω της διασποράς τους, την εξασφάλιση του κοινωνικού ελέγχου και τη διαχείριση αντιδράσεων ή μη επιθυμητών προς το κράτος κοινωνικών συμπεριφορών, που γεννά η επιλογή της κυριαρχίας της αγοράς, έναντι των ζητημάτων κοινωνικής αναπαραγωγής.

Λέξεις κλειδιά: κοινωνική συνοχή, ανταγωνιστικότητα, χωρο-κοινωνικοί μετασχηματισμοί, αναδιάρθρωση, κοινωνικές ανισότητες

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

0.1 Μια πρώτη ανάγνωση.....	13
0.2 Συνθέτοντας το μεθοδολογικό πλαίσιο.....	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α	
ΟΨΕΙΣ ΜΕΤΑΛΛΑΓΩΝ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΟΥ ΜΕΤΑΞΟΥΡΓΕΙΟΥ	
A.1 Παρατηρώντας το πεδίο.....	18
A.2 Χτίζοντας τις υποθέσεις εργασίας:ποσοτική προσέγγιση	20
I. Κάποιες μεθοδολογικές παραδοχές	20
A.2.1 Επαγγελματικές Κατηγορίες	21
A.2.2 Επίπεδο Εκπαίδευσης	25
A.2.3 Υψηκότητα.....	27
A.2.4 Οικοδομική δραστηριότητα.....	29
A.3 Επιλέγοντας τους «θύλακες» εμπάθυνας	30
A.3.1 Προσέγγιση κοινωνικής σύστασης «θυλάκων», μέσα από ποσοτικούς δείκτες	33
A.3.2 Προσέγγιση «θυλάκων» μέσω των παραγωγικών δραστηριοτήτων	36
A.3.3 Προσέγγιση «θυλάκων» μέσω της συγκέντρωσης μονομερών ιδιοκτησιών.....	37
A.3.4 Κάποιες σύντομες υποθέσεις	38
A.4 Εμπάθυνα στο πεδίο: ποιοτική προσέγγιση	39
A.4.1 Σχεδιάζοντας την έρευνα πεδίου βάσει υποθέσεων εργασίας.....	39
I. Σχεδιάζοντας τις συνεντεύξεις	41
A.4.2 Έρευνα πεδίου: Διερεύνηση χωροκοινωνικών μετασχηματισμών	42
A.4.3 Το ζήτημα της αποστέρησης.....	45
A.4.4 Φυσιογνωμία παραγωγικών λειτουργιών	46
I. Κάποια συμπεράσματα ως προς τις παραγωγικές λειτουργίες	48
A.4.5 Αγορά ακινήτων.....	49
A.4.6 Προσεγγίζοντας τις σχέσεις που διαμορφώνονται στο πεδίο.....	51

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β:

ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΩΝ

B.1 Ιστορικό και χωροκοινωνικό πλαίσιο	58
B.2 Περίοδος '80-2000 Παρεμβατική λογική: Μεγάλα προγράμματα και ρυθμίσεις	60
B.2.1 Παγκόσμιο και ευρωπαϊκό (ΕΕ) οικονομική-κοινωνικό πλαίσιο: στρατηγικές αστικών παρεμβάσεων στα κέντρα των πόλεων	60
I. Παγκόσμιες αλλαγές: Το πέρασμα στο νεοφιλελευθερισμό	60
II. Νέες στρατηγικές αστικής επέμβασης στα κέντρα των πόλεων	62
III. Ευρωπαϊκή Ένωση: Πολιτική της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής	64
B.2.2 Η τοπική συνθήκη: Η νέα αναπτυξιακή προοπτική για το Μεταξουργείο, παραγωγικοί και κοινωνικοί μετασχηματισμοί	67
I. Ευρύτερες εθνικές εξελίξεις: η εποχή των μεταρρυθμίσεων – το χτίσιμο της μεσαίας τάξης	67
II. Εμβάθυνση στις αναπτυξιακές πολιτικές και τους μετασχηματισμούς του Μεταξουργείου: αποβιομηχάνιση και αναδιάρθρωση «προς τα κάτω»	68
B.3 Περίοδος 2000-2009 Μεγάλα προγράμματα και ρυθμίσεις, αποσπασματικός σχεδιασμός: Το «όραμα» της ανάπτυξης	72
B.3.1 Παγκόσμια και ευρωπαϊκή (ΕΕ) οικονομική, κοινωνική και πολιτική συνθήκη: μεγάλης κλίμακας αστικές αναπλάσεις	72
I. Παγκόσμια ζητήματα του νέου αιώνα	72
II. Από τον χωρικό προγραμματισμό στο μορφολογικό σχεδιασμό	73
III. Χτίζοντας την Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση	75
IV. Προς μια κοινή χωροταξική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης: κοινωνική συνοχή	77
B.3.2 Τοπική συνθήκη: χτίζοντας τη νέα φυσιογνωμία του Μεταξουργείου	80
I. Το όραμα της «ανάπτυξης» και η στροφή στις νεοφιλελεύθερες πολιτικές για το χώρο	80
II. Αναπτυξιακός λόγος και πρακτική για το Μεταξουργείο: διαμόρφωση της νέας πολιτιστικής φυσιογνωμίας	82
III. Νέοι χωρο-κοινωνικοί μετασχηματισμοί: εισροή ανώτερων και μεσαίων κοινωνικών στρωμάτων	83
B.4 Περίοδος 2010-2016 Στην τροχιά της οικονομικής κρίσης: «Μεταρρύθμιση» χωροταξικού σχεδιασμού - η κυριαρχία της αγοράς	86

B.4.1 Παγκόσμια και Ευρωπαϊκή οικονομική ύφεση: ο χώρος ως εργαλείο διαχείρισης της κρίσης.....	86
I. Νέες μορφές νεοφιλελευθερισμού: κρατικός παρεμβατισμός υπό την υπηρεσία της αγοράς.....	86
II. Η οικονομική ύφεση στην Ευρωπαϊκή Ένωση	87
III. Μεγάλης κλίμακας έργα αστικής ανάπτυξης – Μεγάλης κλίμακας αναπλάσεις.....	89
B.4.2 Τοπική Συνθήκη:	92
I.Εθνική οικονομική κρίση: Μια κρίσιμη ιστορική συνθήκη για τη χώρα	92
II.«Μεταρρύθμιση» χωροταξικού σχεδιασμού: ο χώρος ως εργαλείο διαχείρισης της κρίσης.....	93
III. Μεταξουργείο: ο αναπτυξιακός λόγος την εποχή της κρίσης	96
III. Ο ρόλος της συνεργασίας κράτους και ιδιωτικών επενδύσεων στη διαμόρφωση της παρούσας φυσιογνωμίας	100
B.5 Μια σύντομη αφήγηση - συμπεράσματα	104
I. Αναπτυξιακές πολιτικές και μετασχηματισμοί	104
II. Αναπτυξιακές πολιτικές και συνοχή - ανισότητες.....	108

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ:

ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΥ ΛΟΓΟΥ

Γ.1 Σχεδιάζοντας την προσέγγιση: αναπτυξιακός λόγος – κρίσιμα ζητήματα πεδίου	110
Γ.2 Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας/ Αθήνα 2020.....	111
Γ.2.1 Γενικές κατευθύνσεις για το κέντρο της Αθήνας	111
Γ.2.2 Κατευθύνσεις ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής – σύνδεση με κρίσιμα ζητήματα Μεταξουργείου.....	113
Γ.3 Ολοκληρωμένο Σχέδιο Αστικής Παρέμβασης για το κέντρο της Αθήνας, 2014	116
Γ.3.1 Ολοκληρωμένα Σχέδια Αστικής Ανάπτυξης	116
Γ.3.2 Ενέργειες ενίσχυσης κοινωνικής συνοχής - σύνδεση με κρίσιμα ζητήματα Μεταξουργείου	118
Γ.3.3 Προσέγγιση περιεχομένου ενεργειών ενίσχυσης κοινωνικής συνοχής - σύνδεση με την παρούσα συνθήκη στο Μεταξουργείο	121
Γ. 4 Διατύπωση νέων υποθέσεων	129

I. Κρίσιμα ζητήματα.....	129
II. Παράγοντες μετασχηματισμού.....	129
Δ. ANTI EΠΙΛΟΓΟΥ_ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	131
E. BIBΛIOΓPAΦIA	135
E.1 Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία	135
E.2 Ελληνική Βιβλιογραφία	137
E. 3 Θεσμικά Κείμενα	141
I. Ξενόγλωσσα	141
II. Στα ελληνικά.....	142
E.4 Μελέτες και αναπτυξιακά προγράμματα	143
E.5 Νομοθετικό Πλαίσιο.....	143
E.6 Ιστότοποι:	144
ΣΤ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	145
ΣΤ.1 ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΗ ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ	145
ΣΤ. 2 ΧΑΡΤΕΣ ΑΠΟ ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ	149
ΣΤ.3 ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ.....	152
I. ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ ΣΕ ΚΑΤΟΙΚΟΥΣ.....	152
II. ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ ΣΕ ΙΔΙΟΚΤΗΤΕΣ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΗΣ, ΕΣΤΙΑΣΗΣ .	153
III. ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ ΣΕ ΜΕΣΙΤΙΚΑ ΓΡΑΦΕΙΑ	153
ΣΤ.4 ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ	154

0.1 Μια πρώτη ανάγνωση...

Τι σημαίνει άραγε «συνοχή» σε μια κοινωνία δομημένη σε συγκρούσεις και αντιθέσεις;

Το ερώτημα αυτό αποτέλεσε το έναυσμα για τη διερεύνηση του ρόλου των αναπτυξιακών πολιτικών, υπό την κατεύθυνση της ενίσχυσης της «κοινωνικής συνοχής», στις διαδικασίες παραγωγής χωροκοινωνικών μετασχηματισμών, σε μια περιοχή που συντίθεται μέσα από τις αντιθέσεις της· το Μεταξουργείο. Αντιθέσεις οικονομικές, κοινωνικές, πολιτισμικές, εκπαιδευτικές οι οποίες διαμορφώνουν, μέσα στο σύγχρονο μοντέλο ρύθμισης, ένα ανταγωνιστικό πεδίο συσχετισμών, αλληλοεπιδρώντας με τις χωρικές διαδικασίες και τις σχέσεις που συνυφάνονται σε αυτές. Υπό αυτό το πρίσμα, θα επιχειρηθεί μια προσπάθεια ανάγνωσης πτυχών της συγκρότησης των σημερινών κοινωνικών δομών, ως προϊόν επίδρασης των αναπτυξιακών πολιτικών, σε μια διαδικασία κριτικής προσέγγισής τους· με έμφαση στο ζήτημα της παραγωγής και αναπαραγωγικής των κοινωνικών ανισοτήτων στον αστικό χώρο.

Το Μεταξουργείο αποτελεί μια ιδιότυπη περιοχή, καθώς οι ανταγωνιστικές δυναμικές και εισροές που δέχθηκε τα τελευταία χρόνια προκάλεσαν κοινωνικές ανακατατάξεις, στην πάνω από ένα αιώνα σύστασή του ως εργατική, λαϊκή συνοικία, υποδοχέα εσωτερικών και εξωτερικών μεταναστών και «περιθωριοποιημένων» κοινωνικών ομάδων. Η δρομολόγηση διαδικασιών σύγκρουσης-αλληλεπίδρασης μεταξύ της ενδογενούς κυρίως, ιστορικά διαμορφωμένης, κοινωνικής φυσιογνωμίας της περιοχής και μιας νέας αναπτυξιακής διαδικασίας που επιχειρείται να εγκαθιδρυθεί, μέσω της συνεργασίας κρατικών θεσμών και ιδιωτικών κεφαλαίων, ώθησαν προς την ενεργοποίηση μετασχηματισμών στην κοινωνική και λειτουργική του σύνθεση. Δύο αντιθετικά, κοινωνικά, στρώματα θα αρχίσουν να εισρέουν στην περιοχή. Από τη μια μεσαίες και ανώτερες κοινωνικές κατηγορίες που συνοδεύονται από την ανάπτυξη νέων δραστηριοτήτων πολιτισμού, διασκέδασης και ψυχαγωγίας και από την άλλη νέες μεταναστευτικές ομάδες που φθάνουν στη χώρα, σε δυσχερέστερη οικονομική και κοινωνική θέση από τις προηγούμενους. Η εξέλιξη αυτή, σε συνδυασμό με τη συνθήκη της κρίσης, η οποία θα εντείνει την ήδη αυξημένες ανισότητες, θα οδηγήσει σε ακόμη μεγαλύτερη όξυνση του οικονομικού και κοινωνικού χάσματος εντός της περιοχής.

Η νέα αναπτυξιακή διαδικασία θα λάβει πιο επιτακτικό χαρακτήρα επέμβασης στην περίοδο της κρίσης, όπου ο χώρος θα καταστεί σε σημαντικό εργαλείο διαχείρισης της ύφεσης και μέσω της ιδιωτικοποίησής του αλλά κυρίως ως μέσο προσέλκυση επενδύσεων. Τα μεγάλα κοινωνικά ζητήματα που αναπτύσσονται εντός του, αλλά και τα συμφέροντα επί της

γης που μπορεί να προκύψουν από τις τάσεις κοινωνικής και λειτουργικής μεταβολής του, θα θέσουν το Μεταξουργείο στις προτεραιότητες επέμβασης του αστικού σχεδιασμού. Την αντιθετική αυτή σχέση μεταξύ κοινωνίας και συμφερόντων της αγοράς, καλείται να διαχειριστεί η πολιτικής της «κοινωνικής συνοχής», ως προωθητικής συνισταμένης του ευρύτερου στόχου της αύξησης της ανταγωνιστικότητας.

Υπόθεση αποτελεί η άποψη, ότι ο τρόπος που χαράζεται η πολιτική της επέμβασης στις κοινωνικές ανισότητες του Μεταξουργείου δεν στρέφεται προς την βελτίωση των όρων ζωής των ομάδων που βιώνουν προβλήματα αποστέρησης, αλλά κυρίως προς τη διαχείρισή τους, μέσω κοινωνικών αναδιαρθρώσεων. Η στρατηγική της διάσπασης των συγκεντρώσεων κοινωνικών ομάδων που βιώνουν ακραίες συνθήκες αποστέρησης και αποκλεισμού και η εγκαθίδρυση στη θέση τους μιας νέας τάξης, μεσαίων και ανώτερων στρωμάτων, θεωρείται ότι εξυπηρετεί δύο αλληλοτροφοδοτούμενες κατευθύνσεις· 1. Κοινωνική αναπροσαρμογή της περιοχής στις απαιτήσεις των κλάδων της αγοράς, που είναι επιθυμητοί ως επενδύσεις, με σκοπό την εξασφάλιση συνθηκών κερδοφορίας γι' αυτούς 2. και την εξασφάλιση του ελέγχου και τη διαχείριση των αντιδράσεων ή μη επιθυμητών προς το κράτος κοινωνικών συμπεριφορών, που γεννούν η συσσώρευση σημαντικών κοινωνικών προβλημάτων και οι πολιτικές όξυνσης των ανισοτήτων, μέσω της «αποσυγκέντρωσης» των κοινωνικών ομάδων που βιώνουν τις επιπτώσεις τους .

Οι διαδικασίες εγκατάστασης των αντιθετικών αυτών ομάδων στο Μεταξουργείο και οι σχέσεις που διαμορφώνονται μεταξύ τους, θα καθορίσουν και τις ερμηνείες γύρω από την πολιτική της «συνοχής», μέσα από τον τρόπο που οι κατευθύνσεις που την προσδιορίζουν χαράζονται σε αυτή τη βάση και επιδρούν στο σχηματισμό τους. Οι χωροκοινωνικοί μετασχηματισμοί θεωρούνται ένα δυναμικό πεδίο ανάδειξης συσχετισμών και αλληλεπιδράσεων μεταξύ κοινωνικής αναπαραγωγής – χώρου – σχεδιαστικής πρακτικής. Ο χώρος στην περίπτωση αυτή δεν νοείται ως μια αφηρημένη έννοια, αλλά ως μια διαχρονική πορεία αποτύπωσης των σχέσεων που εγγράφονται στη δομή του, μέσα από τη διαδικασία διαλεκτικής συνάρτησης «χωρικότητας» και γενικών σχέσεων κοινωνικής παραγωγής και αναπαραγωγής (Soja, 1983). Σχέσεις ρευστές, οι οποίες δεν περιορίζονται στα στενά τοπικά και εθνικά όρια, αλλά επεκτείνονται στο πολυδιάστατο πεδίο των υπερεθνικών αλληλεξαρτήσεων και επιπέδων άσκησης πολιτικής.

Η διερεύνηση του τι εν τέλει οραματίζεται ο αναπτυξιακός σχεδιασμός, μέσα από το λόγο και τις πρακτικές του, ως κοινωνική συνοχή, θεωρείται ότι αντανακλά πτυχές των κοινωνικών μορφών που επιδιώκει να χτίσει, θέτοντας στον ερευνητικό διάλογο το ερώτημα· το τι ο σχεδιασμός έχει να αντιπαραθέσει σ' αυτό και για ποιους εν τέλει σχεδιάζουμε; Ερωτήματα που απορρέουν από έναν ευρύτερο προβληματισμό για τις

διαδικασίες παραγωγής του χώρου και τον τρόπο που αυτές ενσωματώνονται στους μηχανισμούς αναπαραγωγής του σύγχρονου μοντέλου ρύθμισης.

Τα παραπάνω ζητήματα επιχειρείται να διερευνηθούν μέσα από μια συνδυαστική προσέγγιση της φυσιογνωμίας της περιοχής μελέτης, της ιστορικής συγκυρίας, των πολλαπλών επιπέδων διακυβέρνησης, τον ρόλο των επενδυτικών κεφαλαίων και των επιλογών της ίδιας της κρατικής πολιτικής, με την ανάπτυξη διαφορετικών μεθοδολογικών εργαλείων επεξεργασίας.

0.2 Συνθέτοντας το μεθοδολογικό πλαίσιο

Μεθοδολογική επιλογή, στην παρούσα εργασία, αποτελεί η προσέγγιση των αναπτυξιακών πολιτικών, υπό το πλαίσιο που διαμορφώνεται από την τοπική συνθήκη - μικρο-γεωγραφία. Η διερεύνηση στοιχείων της μετασχηματιζόμενης κοινωνικής και παραγωγικής φυσιογνωμίας του Μεταξουργείου και η ανάδειξη των κρίσιμων ζητημάτων που αναδεικνύονται από το πεδίο, θα αποτελέσει τη βάση που θα διέπει το σύνολο της έρευνας και πλαίσιο αναφοράς-κριτικής προσέγγισης των χωρικών πολιτικών. Η ανάγνωση αυτή θα επιχειρηθεί μέσα από τη σύνθεση μιας πορείας συνομιλίας μεταξύ του σχηματισμού υποθέσεων εργασίας και ερευνητικών ευρημάτων στο πεδίο. Η έμφαση δίνεται κυρίως, όχι στην περιγραφή των φαινομένων που παρατηρούνται, αλλά στην αλληλεπίδραση των μηχανισμών και των κοινωνικών δομών, που σχετίζονται με την παραγωγή και αναπαραγωγή τους.

Ο τρόπος που διαμορφώνονται οι αναπτυξιακές επιλογές αλληλοεπιδρώντας με τις παραγωγικές δραστηριότητες της περιοχής μελέτης, τη φυσιογνωμία της παραγωγικής βάσης και των κατοίκων ευρύτερα, την καταναλωτική τους δυνατότητα και τις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ τους, θα αποτελέσουν τις βασικές κατευθυντήριες γραμμές προσέγγισής της. Η δομή, την οποία συνθέτουν τα χαρακτηριστικά αυτά, αντιμετωπίζεται ως ένα στιγμιότυπο μιας μεταβαλλόμενης διαδικασίας εν εξελίξει, η οποία αποτελεί απόρροια κοινωνικών ανταγωνιστικών δυναμικών.

Το μεθοδολογικό πλαίσιο ανάγνωσης θα διαρθρωθεί σε τρία αλληλοτροφοδοτούμενα στάδια:

- Στάδιο Α: ανάγνωση των μεταλλαγών στην κοινωνική και λειτουργική φυσιογνωμία του Μεταξουργείου και αναζήτηση των σχέσεων που δημιουργούνται μεταξύ των κατοίκων.
- Στάδιο Β: στάδια διαχρονικής αλληλεπίδρασης κρατικών πολιτικών και χωροκοινωνικών μετασχηματισμών - εντοπισμός χωρικών πολιτικών «κλειδί»

- Στάδιο Γ: εμβάθυνση σε πτυχές των χωρικών αναπτυξιακών πολιτικών, που χαράζονται στην παρούσα συγκυρία για το Μεταξουργείο, σε συνάρτηση με τα Στάδια Α και Β

Στο πρώτο στάδιο η φυσιογνωμία απεικονίζεται μέσα από τη διερεύνηση των μετασχηματισμών στην κοινωνική και λειτουργική σύσταση της περιοχής, των σχέσεων που αναπτύσσονται μέσα από αυτούς και την οικονομική και κοινωνική αποστέρηση. Η προσέγγισή τους συντάσσεται στη βάση της συνομιλίας των υποθέσεων που θα διεξαχθούν από μια μακροσκοπική μελέτη ποσοτικών δεικτών και των ευρημάτων στο ερευνητικό πεδίο, που θα προκύψουν από την από-αθροιστική διαδικασία της πρωτογενούς έρευνας (cross-sectional study). Ποσοτικούς δείκτες θα αποτελέσουν τα δεδομένα των απογραφών του 2001 και 2011, όπως αυτά διατίθενται από την ΕΛΣΤΑΤ και αφορούν την απασχόληση, την υπηκοότητα, την εκπαίδευση και την οικοδομική δραστηριότητα. Η εγκάρσια μελέτη στο πεδίο θα στηριχθεί στην επιτόπια εξέταση της δομής μικροσυστημάτων, στην υπάρχουσα χρονική συγκυρία, με σταθερή συνισταμένη τη γεωγραφική αναφορά του «θύλακα».

Οι «θύλακες» επιδιώκεται να είναι χωρικές ενότητες που αναδεικνύουν την ετερογένεια που υπάρχει και «τάσεις» μετασχηματισμού, με δομή η οποία από τη μια επηρεάζει άμεσα τη φυσιογνωμία του Μεταξουργείου και από την άλλη δείχνει επιρρέπεια σε χωρικές ρυθμίσεις.

Το δεύτερο στάδιο λειτουργεί κυρίως ως εργαλείο ερμηνείας της σημερινής μορφής και του τρόπου που η αναπτυξιακή πρακτική συνέβαλε σε αυτή. Μέσω της διαχρονικής προσέγγισης και της διαμήκου έρευνας (longitudinal study), θα επιχειρηθεί μια προσπάθεια ανάγνωσης της σχέσης χωροκοινωνικών μετασχηματισμών και αναπτυξιακών επιλογών, σε συνάρτηση και με πτυχές του ευρύτερου οικονομικού, κοινωνικού και πολιτικού πλαισίου, που διαμορφώνεται σε παγκόσμιο και ευρωπαϊκό (ΕΕ) επίπεδο, και των νέων σχεδιαστικών εργαλείων που παράγονται για επεμβάσεις στα κέντρα των πόλεων, που αντιμετωπίζουν σημαντικά προβλήματα ανισοτήτων. Αντικείμενο μεθοδολογικής επεξεργασίας θα αποτελέσει η ανάδειξη διαφορετικών σταδίων και μορφών εξέλιξης των μετασχηματισμών και στρατηγικών επιλογών-«κλειδί» που επέδρασαν στη διαμόρφωσή τους.

Στο τρίτο στάδιο, λαμβάνοντας υπόψιν τα δύο προηγούμενα, επιχειρείται η εμβάθυνση σε πιο ειδικές κατευθύνσεις, με τις οποίες αποτυπώνεται η πολιτική της κοινωνικής συνοχής στον παραγόμενο αναπτυξιακό λόγο. Στόχος η ανάδειξη συγκεκριμένων στρατηγικών που διαμορφώνονται γύρω από τα ζητήματα τα οποία αναδεικνύονται από την έρευνα πεδίου, με έμφαση στις κοινωνικές ανισότητες και στις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των διαφορετικών κοινωνικών ομάδων. Αντικείμενο προσέγγισης θα αποτελέσουν δύο κανονιστικά κείμενα τοπικού προγραμματισμού, τα οποία θα επιχειρήσουν μια πιο οργανωμένη επέμβαση στον αστικό χώρο του κέντρου της Αθήνας και ως εκ τούτου στο Μεταξουργείο:

- Το Ρυθμιστικό Σχέδιο της Αθήνας/Αττικής 2014 (Ν. 4277/2014, ΦΕΚ Α 156/1-8-2014),
- Σχέδιο Ολοκληρωμένης Αστικής Παρέμβασης για το κέντρο της Αθήνας, 2014

Η επιλογή τους βασίζεται στον συμπληρωματικό χαρακτήρα γενικών και ειδικών κατευθύνσεων – στρατηγικών επέμβασης, αντιστοίχως, που εκφράζει μια πιο οργανωμένη επέμβαση στον αστικό χώρο, προσφέροντας μια πιο συνολική «εικόνα» των στόχων και των επιδιώξεων του σχεδιασμού-προγραμματισμού. Ως προς το Ρυθμιστικό αν και έχουν εκπονηθεί και πιο πρόσφατα Σχέδια, θα μελετηθεί αυτό του 2014 έναντι του 2015, λόγω του θεσμικού χαρακτήρα του.

Σκοπός της σύνθετης αυτής μεθοδολογικής προσέγγισης είναι η ανάδειξη της πολυπλοκότητας των διαδικασιών και του τρόπου που τα διάφορα επίπεδα πολιτικής και χωρικής κλίμακας επιδρούν στη διαμόρφωση των μικρο-γεωγραφιών, πέρα από κανονιστικά προσδιορισμένα γεωγραφικά σχήματα και ιεραρχίες.

Τα βασικά σημεία της σύνθεσης του εννοιολογικού και μεθοδολογικού πλαισίου αποδίδονται σε διαγράμματα (βλ. Υποστηρικτικό Υλικό Παραρτήματος, σελ.156).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α: ΟΨΕΙΣ ΜΕΤΑΛΛΑΓΩΝ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΟΥ ΜΕΤΑΞΟΥΡΓΕΙΟΥ

A.1 Παρατηρώντας το πεδίο

Βαδίζοντας κανείς στους δρόμους του Μεταξουργείου, θα παρατηρήσει τις διαφορετικές διαδικασίες που εκτυλίσσονται σε μια τόσο μικρή περιοχή. Ένας συνδυασμός αντιφάσεων και διαφορετικών καταστάσεων. Ερείπια, εγκαταλελειμμένες πρώην βιοτεχνίες και αμαξοστάσια, φτωχά σπίτια με άθλιες συνθήκες να μπλέκονται με οίκους ανοχής, μεσοαστικές πολυκατοικίες αλλά και νέες πολυτελείς κατοικίες που ξεπροβάλλουν σε παλιές εργατικές γειτονίες. Δρόμοι με νεολαία που επισκέπτεται τα νέα εναλλακτικά μαγαζιά, άστεγους που κοιμούνται σε κάποια γωνιά εγκαταλελειμμένου κτιρίου, επισκέπτες θεατρικών παραστάσεων, ακριβά αλλά και πιο φθηνά εστιατόρια, άπορους που τρέφονται στα συσσίτια της περιοχής, μαγαζιά διαφορετικών εθνικοτήτων. Αλλά και δρόμοι με εμπόριο ναρκωτικών, σώματος και μαφία. Κάτοικοι νέοι που βρήκαν στην περιοχή μια διαφορετική συνθήκη από αυτή της ψυχρότητας και του απρόσωπου που συνηθίζεται στα προάστια, κάτοικοι παλιοί που αναπολούν το παρελθόν, πριν εγκαταλειφθεί τόσο πολύ η περιοχή, μετανάστες με δουλειά ευχαριστημένοι από τη ζωή σε αυτή, άλλοι που γυρίζουν στα άθλια διαμερίσματά τους στρυμωγμένοι με τους υπόλοιπους συγκατοίκους τους, καθώς κι αυτοί που δεν μιλούν την ίδια γλώσσα για να εξιστορήσουν τις εμπειρίες τους.

Καταστάσεις που συνυπάρχουν στο Μεταξουργείο αλλά και με σαφείς διαχωρισμούς. Διασχίζοντας κατά μήκος την περιοχή καταλαβαίνει κανείς τις διαφορετικές συνθήκες στέγασης αλλά και αστικού περιβάλλοντος, ενώ και οι χρήσεις είναι κατανεμημένες με τον ανάλογο τρόπο. Στο τμήμα που γειτνιάζει με την Ομόνοια οι όψεις που υποδηλώνουν κακές συνθήκες διαβίωσης, συνυπάρχουν με τους οίκους ανοχής αλλά και την χαμηλή ποιότητα αστικού περιβάλλοντος. Σε αυτές τις συνθήκες, όμως, παρατηρεί κανείς και μια δυναμική, με άτομα διαφορετικών εθνικοτήτων να έχουν συνθέσει τη ζωή τους σε αυτή. Τους βλέπεις στα εθνοτικά καφενεία, στους δρόμους να συζητούν, αλλά και στα καταστήματά τους. Πολύ έντονη είναι η εμπορική παρουσία των Κινέζων, οι οποίοι έχουν δημιουργήσει τη δική τους αγορά. Την εικόνα αυτή διαδέχονται οι πιο μεσοαστικές πολυκατοικίες, μικρά παντοπωλεία, κουζίνες και μαγαζιά διαφόρων

εθνικοτήτων, πολλά καταστήματα πώλησης ρούχων χονδρικής και κινέζικων προϊόντων, ενώ τα ερείπια βρίσκονται διάσπαρτα σε όλους τους δρόμους. Ένα πιο μικροαστικό κλίμα, με τις πολυκατοικίες της αντιπαροχής διέπει το πιο κεντρικό τμήμα. Η αναπλασμένη πλατεία Αυδή, σημείο αναφοράς της περιοχής, με τις ογκώδεις, σε σχέση με την μικρή κλίμακα, πολυτελείς κατασκευές να ξεπροβάλουν τριγύρω, φαντάζει αντιφατική από την ως τώρα εικόνα, προϊδεάζοντας για τη διαμόρφωση μιας νέας συνθήκης. Συνεχίζοντας προς το τμήμα που αποκαλείται και Κεραμεικός, πολλά νέα εναλλακτικά μαγαζιά ανοίγουν συνεχώς, ενώ οι πολυτελείς κατοικίες κάνουν πιο έντονη την εμφάνισή τους· σε μια γειτονιά που έχουν απομείνει ακόμη χνάρια και άνθρωποι του παλιού έντονα προλεταριακού της χαρακτήρα.

Όλοι μαζί αλλά διαχωρισμένοι είναι η εντύπωση που σου δίνει η περιοχή.

Η αφήγηση αυτή αποτελεί μια προσωπική ματιά, η οποία σχηματίστηκε από μια πρώτη παρατήρηση του πεδίου, απεικονίζοντας κάποιες μόνο όψεις του συνόλου των καταστάσεων που ενυπάρχουν στην περιοχή. Κάποιες από αυτές θα διερευνηθούν πιο διεξοδικά στη συνέχεια της εργασίας, αναδεικνύοντας την πολλαπλότητα, τις ανισότητες αλλά και διακυβεύματα που γεννά η σύνθεση αυτή.

A.2 Χτίζοντας τις υποθέσεις εργασίας: ποσοτική προσέγγιση

Διερευνώντας στο Μεταξουργείο δείγματα χωροκοινωνικών μετασχηματισμών, θα επιχειρηθεί μια πρώτη αναζήτηση αυτών, μέσα από τα ποσοτικά στοιχεία που διατίθενται για την περιοχή. Η συγκριτική προσέγγιση κοινωνικών δεικτών στο διάστημα μεταξύ 2001 και 2011 θα φιλοδοξήσει να δώσει μια πρώτη εικόνα του είδους και του εύρους της κοινωνικής αναδιάρθρωσης. Έμφαση θα δοθεί στο ζήτημα της αποστέρησης.

Ως δείκτες ανάγνωσης της παρούσας φυσιογνωμίας και των μεταλλαγών, με ποσοτικούς όρους, επιλέγονται:

- οι επαγγελματικές κατηγορίες
- το επίπεδο εκπαίδευσης
- η εθνοτική σύνθεση
- η οικοδομική δραστηριότητα στον τομέα της κατοικίας

, ως ενδεικτικά στοιχεία της κοινωνικής δομής της περιοχής, σε σχέση με αυτά που βρίσκονται σε διάθεση. Η προσέγγιση αυτών θα γίνει αρχικά μέσω μιας αθροιστικής προσέγγισης του πεδίου στο σύνολό του, μέσα από την ανάγνωση των μεταβολών που σημειώνονται μεταξύ των απογραφών του 2001 και 2011, όπως αποδόθηκαν από την ΕΛΣΤΑΤ και το ΕΚΚΕ. Στοιχείο ερμηνείας θα αποτελέσει η συγκριτική τους παραβολή με τα αντίστοιχα ποσοστά σε επίπεδο δήμου και στο σύνολο της χώρας, η οποία θα αποδοθεί μέσα από διαγράμματα χαρτογραφικής απεικόνισής τους.

Αντικείμενο μεθοδολογικής επεξεργασίας θα αποτελέσει και ο εντοπισμός της χωρικής κατανομής των φυσιογνωμικών αυτών παραγόντων, με εργαλείο απόδοσης την παραγωγή χαρτογραφικών χαρτών απεικόνισης των αριθμητικών δεδομένων. Ως μονάδα διαίρεσης επιλέχθηκε ο απογραφικός τομέας, λόγω και των περιορισμών που επιβάλλει η προστασία προσωπικών δεδομένων μικρότερης κλίμακας ομαδοποίησης.

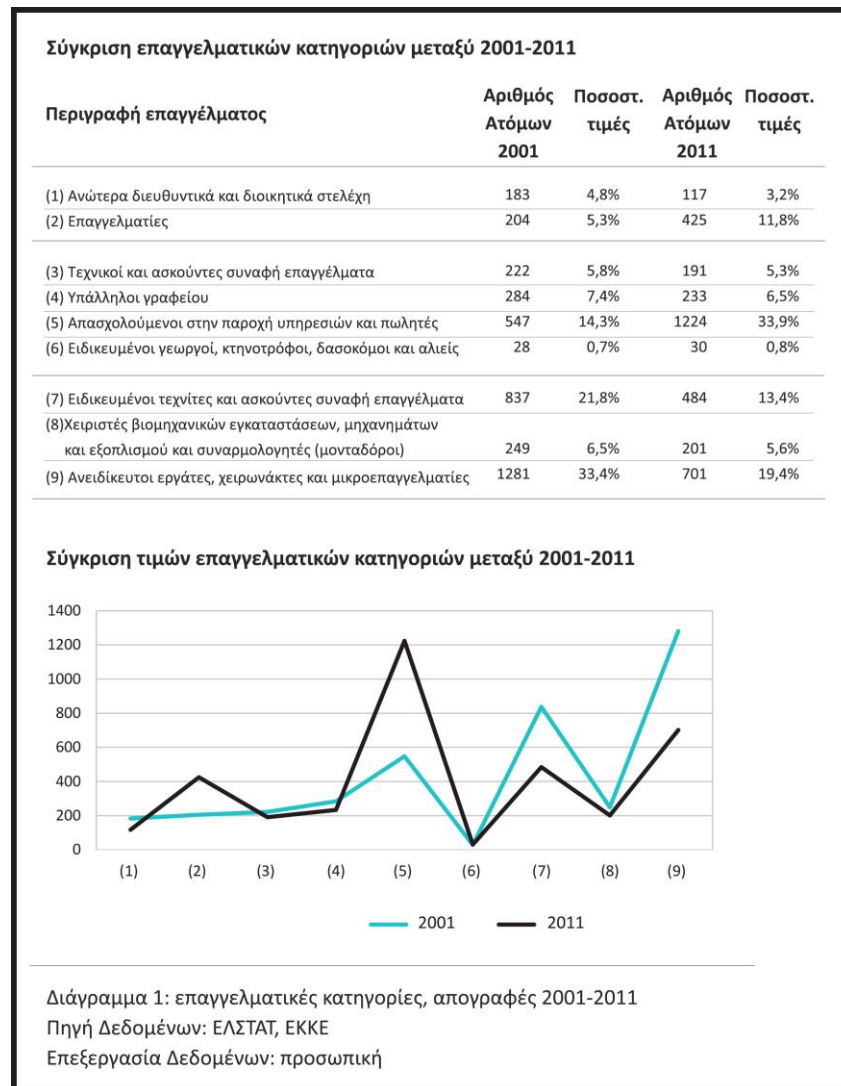
I. Κάποιες μεθοδολογικές παραδοχές

Κάποιοι παράγοντες που πρέπει να ληφθούν υπόψιν είναι ότι η εργασία αναφέρεται μεν στη θεσμικά προσδιορισμένη περιοχή του Μεταξουργείου, αντλώντας τα πλεονεκτήματα που παρέχονται, ως προς τη βιβλιογραφική και κανονιστική διερεύνησή του, έχοντας όμως ως κύρια επιδίωξη την ανάγνωση ενός μικροσυστήματος και των σχέσεων που αναπτύσσονται σε αυτό και όχι απαραίτητα την τήρηση των κανονιστικών του ορίων. Βάσει αυτής της λογικής ως πεδίο διεξαγωγής της ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας επιλέγεται το τμήμα της περιοχής, που βρίσκεται μεταξύ των οδών Δεληγιώργη – Αχιλλέως – Κωνσταντινουπόλεως - Ιερά Οδός και

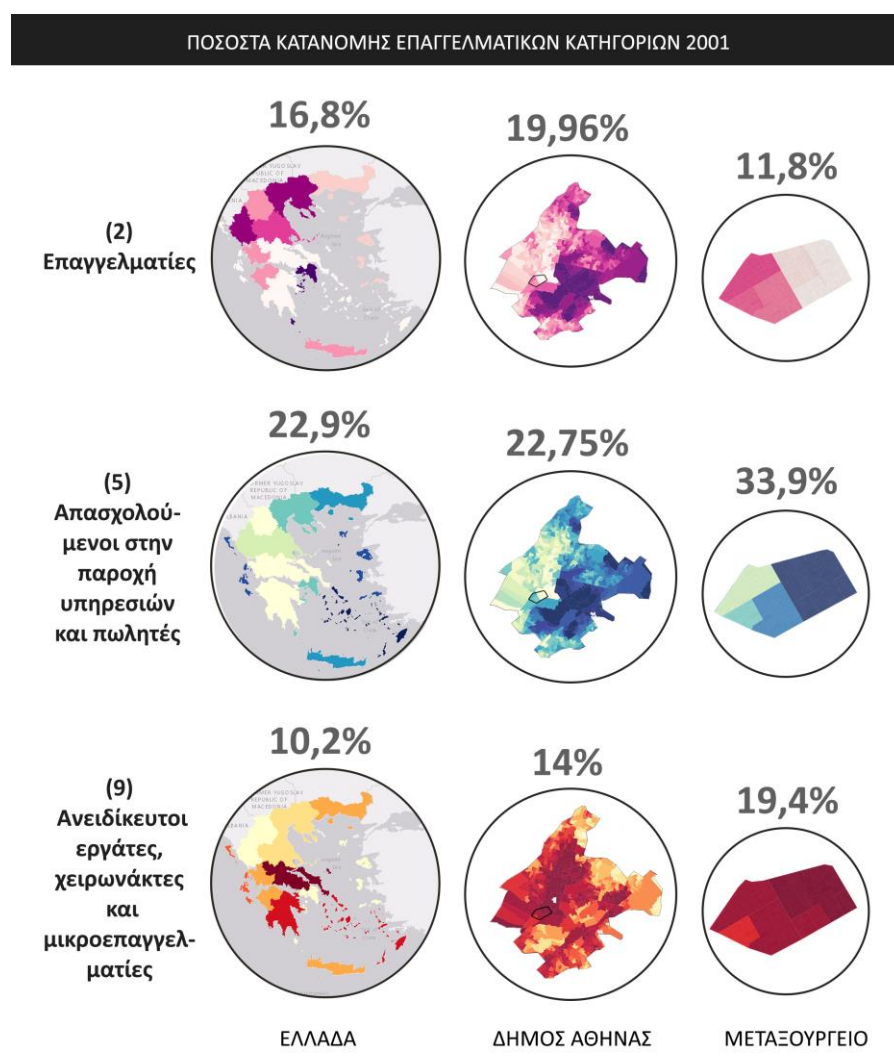
Τσαλδάρη. Αφήνεται εκτός ένα μικρότερο τμήμα μεταξύ των οδών Δηληγιάννη – Αχιλλέως – Κωνσταντινουπόλεως – Ανδρομάχης, καθώς ο μεγάλος οδικός άξονας που παρεμβάλλεται μεταξύ αυτού και της υπόλοιπης περιοχής διασπά την ενότητά της, αποδίδοντας της διαφορετικά χαρακτηριστικά. Ως εκ τούτου τα δεδομένα που παρατίθενται στη συνέχεια αναφέρονται στο άθροισμα των απογραφικών τομέων, που συνθέτουν την χωρική ενότητα που προαναφέρθηκε. Επίσης μια προβληματική έγκειται στην αλλαγή των ορίων των απογραφικών τομέων μεταξύ του 2001 και του 2011, με αποτέλεσμα η αθροιστική σύγκριση των στοιχείων μεταξύ τους ενδέχεται να έχει ένα μη αμελητέο βαθμό απόκλισης.

Τέλος δεν πρέπει να ξεχνάμε το σημαντικό αριθμό μεταναστών, χωρίς άδεια παραμονής στη χώρα, που διαμένουν στην περιοχή, οι οποίοι δεν περιλαμβάνονται στα απογραφικά δεδομένα και η έρευνα πεδίου τους ανέδειξε σε σημαντικό τμήμα πληθυσμού του Μεταξουργείου.

A.2.1 Επαγγελματικές Κατηγορίες

Αποτιμώντας τα παραπάνω στοιχεία (Διαγράμματα 1:21) αναγνωρίζονται σημαντικές αλλαγές στην επαγγελματική σύσταση της περιοχής, συνεπώς και στην κοινωνική. Διαπιστώνεται μια άνοδος των ανώτερων και μεσαίων επαγγελματικών κατηγοριών, έναντι της σημαντικής μείωσης, σχεδόν στο μισό, των επαγγελμάτων που αποτελούν «παραδοσιακά» τμήματα της εργατικής τάξης. Η παρουσία τους βέβαια συνεχίζει να είναι ισχυρή, αριθμώντας το 33,4% των κατοίκων. Το ποσοστό αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό σε ένα κέντρο οποίο συνεχώς τριτογενοποιείται, με την παρουσία ανειδίκευτων εργατών να ξεπερνά το μέσο όρο του δήμου Αθηναίων (Πίνακας Χαρτών 1:22). Στη συγκέντρωση αυτή μην ξεχνάμε και το μεγάλο αριθμό μεταναστών χωρίς άδεια παραμονής που ζουν στην περιοχή και στελεχώνουν συνήθως την κατηγορία αυτή. Βάσει αυτού θα μπορούσαμε να συμπεράνουμε ότι το Μεταξουργείο ακόμη και το 2011 διατηρεί τον εργατικό του χαρακτήρα.

Πίνακας Χαρτών 1: Επαγγελματικές κατηγορίες, απογραφή 2011

Πηγή χαρτών: <http://panoramaps.statistics.gr>

Πηγή δεδομένων: <http://panoramaps.statistics.gr>, ΕΛΣΤΑΤ

Παράλληλα με τη μείωση των χαμηλότερων επαγγελματικών κατηγοριών, το Μεταξουργείο εμφανίζει έντονη αύξηση των απασχολούμενων στον τομέα των υπηρεσιών από 14,3% στο 33,9% (Διάγραμμα 1:21). Το ποσοστό εμφάνισης της κατηγορίας αυτής στην περιοχή υπερβαίνει αυτό του μέσου όρου της χώρας και του δήμου της Αθήνας (Πίνακας Χαρτών 1:22). Δεν μπορούμε βέβαια να ισχυριστούμε, χωρίς βαθύτερη διερεύνηση, ότι η ομάδα αυτή σημαίνει βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και κοινωνική κινητικότητα προς «τα πάνω». Στη συνθήκη της κρίσης και της επισφάλειας οι οικονομικές απολαβές της ομάδας των ατόμων που προσφέρουν υπηρεσίες και των πωλητών ως μισθωτών κυμαίνεται σε πολύ χαμηλά επίπεδα, συνήθως στο βασικό μισθό. Σε αυτό προστίθεται ο παράγοντας της ανασφάλιστης εργασίας, που είναι ιδιαίτερα διευρυμένος στον τομέα αυτό ή της ημιαπασχόλησης, που σημαίνει πολύ χαμηλές απολαβές. Στο νέο εργασιακό τοπίο του κέντρου την εικόνα του ανασφάλιστου, χαμηλά αμειβόμενου μετανάστη στην οικοδομή και των Ολυμπιακών έργων έρχεται να συμπληρώσει αυτή στο χώρο της εστίασης.

Συμπληρωματικά, όπως φαίνεται και στο Διάγραμμα 2, η πλειοψηφία των εργαζομένων είναι μισθωτοί με ποσοστό 77,6%, με μόνο 5,3% των κατοίκων να είναι εργοδότες και 16,2% αυτοαπασχολούμενοι (Διάγραμμα 2:23).

Απασχολούμενοι κατά θέση στην εργασία (άθροισμα τομέων ενδιαφέροντος), απογραφή 2011	
Περιγραφή	Αρ. Ατόμων 2011
Εργοδότης	192
Εργαζόμενος για δικό σας λογαριασμό	586
Μισθωτός ή ημερομίσθιος	2.801
Βοηθός στην οικογενειακή επιχείρηση	12
Μέλος παραγωγικού συνεταιρισμού/Άλλη περίπτωση	15

Διάγραμμα 2: Απασχολούμενοι κατά θέση στην εργασία, απογραφή 2011
 Πηγή Δεδομένων: ΕΛΣΤΑΤ
 Επεξεργασία Δεδομένων: προσωπική

Η κινητικότητα από τα εργατικά επαγγέλματα προς τις υπηρεσίες, θεωρείται ότι οφείλεται στο συνδυασμό της μεγαλύτερης τριτογενοποίησης της οικονομίας την περίοδο αυτή, με την ταυτόχρονη μεγάλη μείωση της οικοδομικής δραστηριότητας στον τομέα των κατασκευών. Οι απασχολούμενοι στον τριτογενή τομέα ανέρχονται, στο δήμο της Αθήνας,

στο 80,82%¹ στην απογραφή του 2011 έναντι του 75,67%² το 2001, ενώ τα άτομα που απασχολούνται στον δευτερογενή μειώνονται στο 18,4% έναντι του 23,7%.

Η παρουσία της κατηγορίας των επαγγελματιών, που συνδέονται με μεγαλύτερες οικονομικές απολαβές και ανώτερη κοινωνική θέση, εμφανίζει μικρότερο ποσοστό σε σχέση με τη χώρα και το δήμο. Ωστόσο, σε σχέση με τα ποσοστά του Μεταξουργείου την προηγούμενη δεκαετία, διπλασιάζεται. Στο φαινόμενο αυτό και τους παράγοντες που οδήγησαν σε αυτή την αύξηση, θα δώσει ιδιαίτερη έμφαση η παρούσα εργασία, καθώς σημειώνεται σε μια περιοχή που τα κοινωνικά χαρακτηριστικά της δεν παραπέμπουν σε τόπο προσέλευσης ανώτερων εισοδηματικά στρωμάτων. Το ποσοστό 15% των ανώτερων επαγγελματικών κατηγοριών, με τους επαγγελματίες να μην αποκλίνουν ιδιαίτερα από τον αριθμό των ανειδίκευτων εργατών, σε μια «παραδοσιακή» εργατική γειτονιά φανερώνουν σημαντικές ταξικές ανακατατάξεις. Όπως βλέπουμε και στον Πίνακα Χαρτών 1, η κατηγορία αυτή συγκεντρώνεται σε σαφή διαφορά προς το μισό τμήμα της περιοχής που γειτνιάζει με το Γκάζι, σε αντίθεση με τη χωροθέτηση των μεσαίων επαγγελματικών κατηγοριών που συγκεντρώνονται περισσότερο στο άλλο μισό, προς την Ομόνοια.

Η χωρική προσέγγιση της κατανομής των επαγγελματικών κατηγοριών (Πίνακας Παραρτήματος 3) οδηγεί σε μια σημαντική παρατήρηση για τις σχέσεις που αναπτύσσονται στην περιοχή. Από τους χάρτες φαίνεται να παρουσιάζεται μια διχοτόμηση, η οποία ακολουθεί την διχοτόμηση που εμφανίζεται και σε επίπεδο δήμου (Πίνακας Χαρτών 1). Η διαφοροποίηση αυτή παίρνει σχεδόν τη μορφή δυτικής και ανατολικής πλευράς. Το Μεταξουργείο παρατηρείται ότι λαμβάνει στο ένα τμήμα χαρακτηριστικά των περιοχών στα ανατολικά του δήμου της Αθήνας και στο άλλο χαρακτηριστικά αυτών που βρίσκονται πιο δυτικά. Το φαινόμενο αυτό θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι μια νέα συνθήκη για την περιοχή, η οποία το 2001 εμφάνιζε πιο ομοιογενή κοινωνική σύσταση, με πολύ χαμηλά ποσοστά στις υψηλότερες επαγγελματικές κλίμακες.

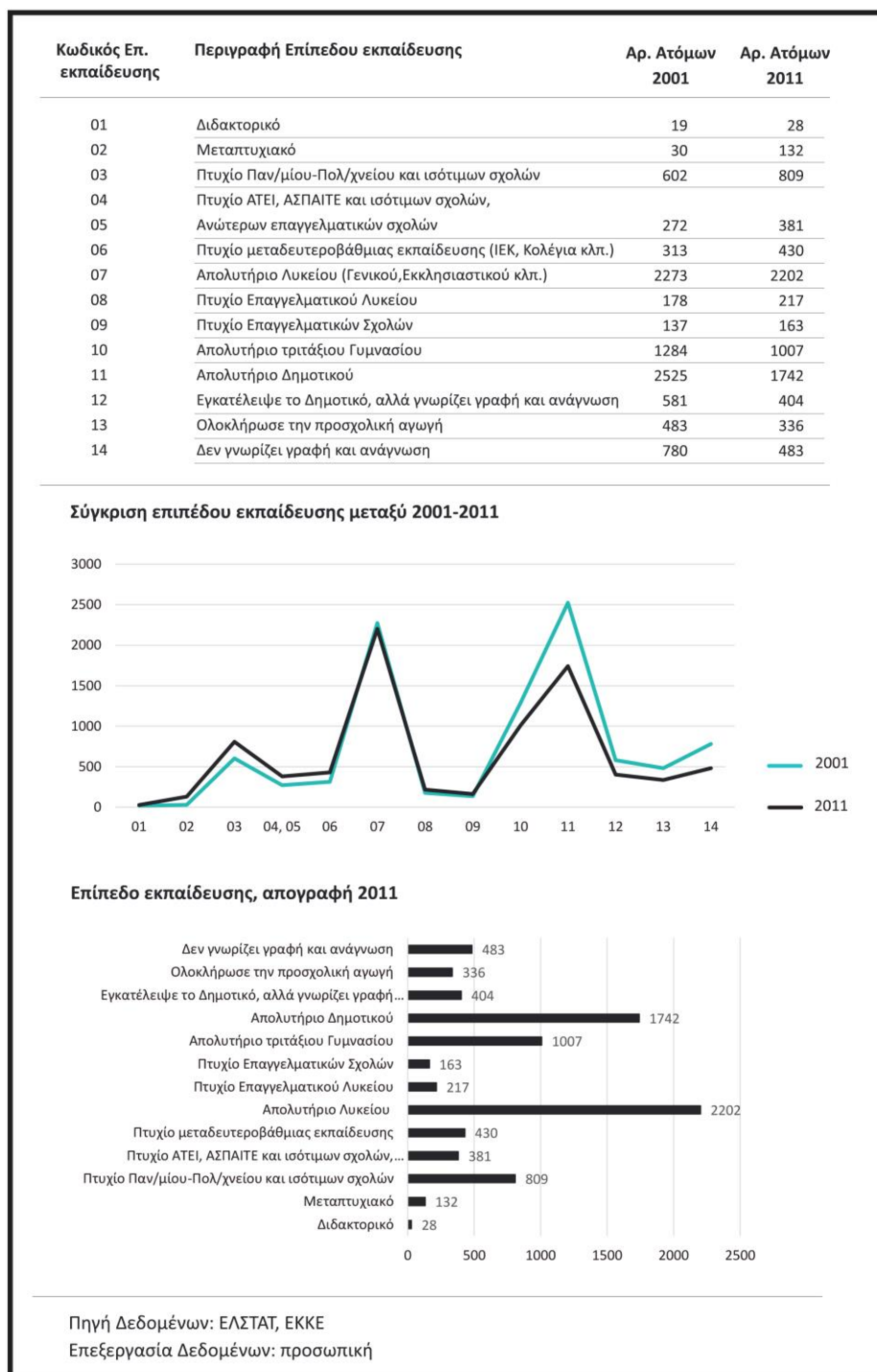
Η κατηγοριοποίηση των επαγγελματιών με βάση την οικονομική και κοινωνική θέση που φέρουν συνήθως, θεωρείται ότι δίνει μια εικόνα ως προς την οικονομική και κοινωνική αποστέρηση. Έτσι από τα παραπάνω θα μπορούσαμε να πούμε ότι το ένα τμήμα του Μεταξουργείου προιδεάζει, στη συνθήκη μάλιστα της κρίσης, για σημαντικές συνθήκες αποστέρησης, όπως εμφανίζονταν και το 2001 (Κατσαούνη, 2015B). Το άλλο μισό, αρχίζει μεν να μην αποτελεί μια εύπορη περιοχή, αλλά βρίσκεται σε αρκετά καλύτερη θέση

¹ (<http://panoramaps.statistics.gr/panorama/>)

²(https://panorama.statistics.gr/panorama/download.php?htcachefile=cache/crosstab/5512bd10b3653c682ba89d9ddb7193d626f53cf1e60d1c7f1d6b311c01697684.csv&filename=2001-residence_code_11_14-branch-20160306191417.csv)

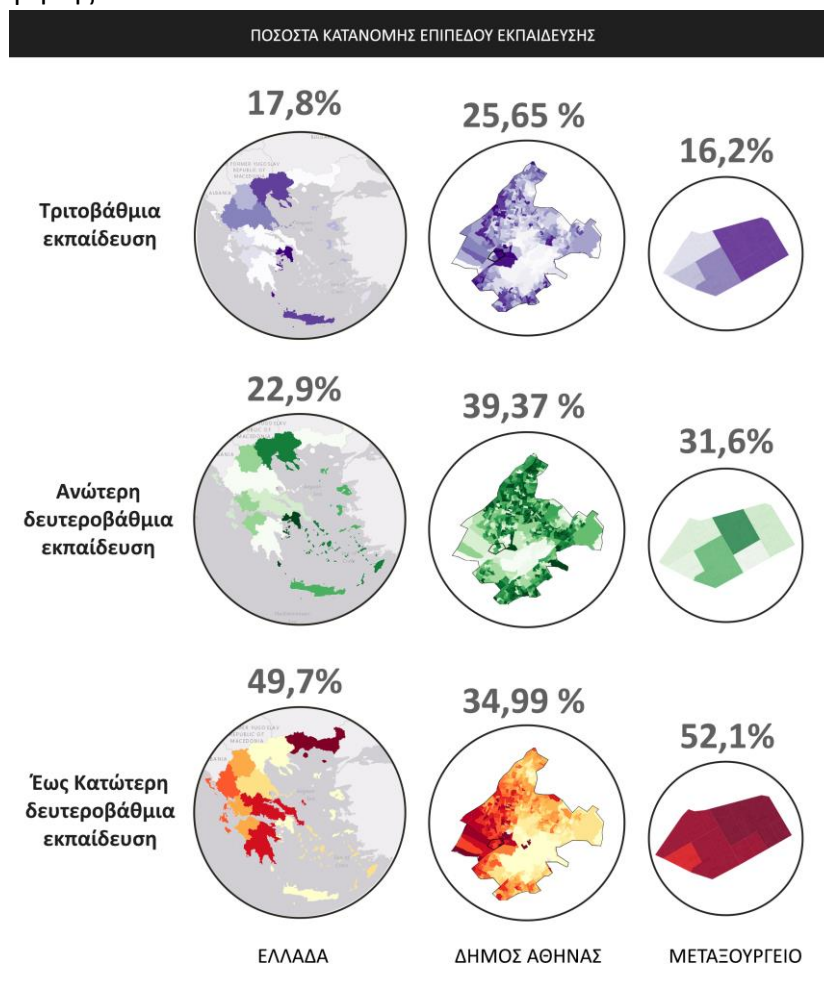
σε αναλογία με το άλλο τμήμα αλλά και ως προς την εικόνα που είχε το 2001. Το ερώτημα όμως, που δεν μπορεί να απαντηθεί από τους ποσοτικούς δείκτες και θα διερευνηθεί στο πεδίο, είναι αν η μεταβολή αυτή οφείλεται στη βελτίωση των όρων ζωής των υπάρχοντων νοικοκυριών ή σε κοινωνική αναδιάρθρωση και όξυνση των ανισοτήτων.

A.2.2 Επίπεδο Εκπαίδευσης

Όσον αφορά την εξέλιξη του επιπέδου εκπαίδευσης στο εσωτερικό του Μεταξουργείου θα λέγαμε ότι παρουσιάζει άνοδο από το 2001 στο 2011. Όπως αποτυπώνεται στον παρακάτω πίνακα τα άτομα ανώτερου μορφωτικού επιπέδου, που διαθέτουν μεταπτυχιακό δίπλωμα, τετραπλασιάζονται ενώ παρατηρείται μια γενικότερη άνοδο των ανώτερων εκπαιδευτικών κατηγοριών. Ταυτόχρονα υπάρχει και μείωση των χαμηλών επιπέδων εκπαίδευσης. Ωστόσο στο Μεταξουργείο εξακολουθεί το μισό του πληθυσμού να έχει φτάσει μόνο μέχρι τα γυμνάσιο, ποσοστό αρκετά μεγαλύτερο από αυτό της χώρας και συνολικά του δήμου Αθηναίων (Πίνακας Χαρτών 2:26). Αναλογικά σε επίπεδο νομού παρατηρούνται από τα υψηλότερα ποσοστά ατόμων που δεν γνωρίζουν ανάγνωση και αυτών που έχουν τελειώσει μόνο το δημοτικό. Το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο έρχεται να συμπληρωθεί και από το μικρό αριθμό ατόμων με πτυχίο ανώτατης εκπαίδευσης και μεταπτυχιακό.

Ακόμα δηλαδή εκτιμάται, ότι παρά τη σχετική βελτίωση που έχει σημειωθεί, αναλογικά υπάρχει σημαντικός βαθμός εκπαιδευτικής αποστέρησης.

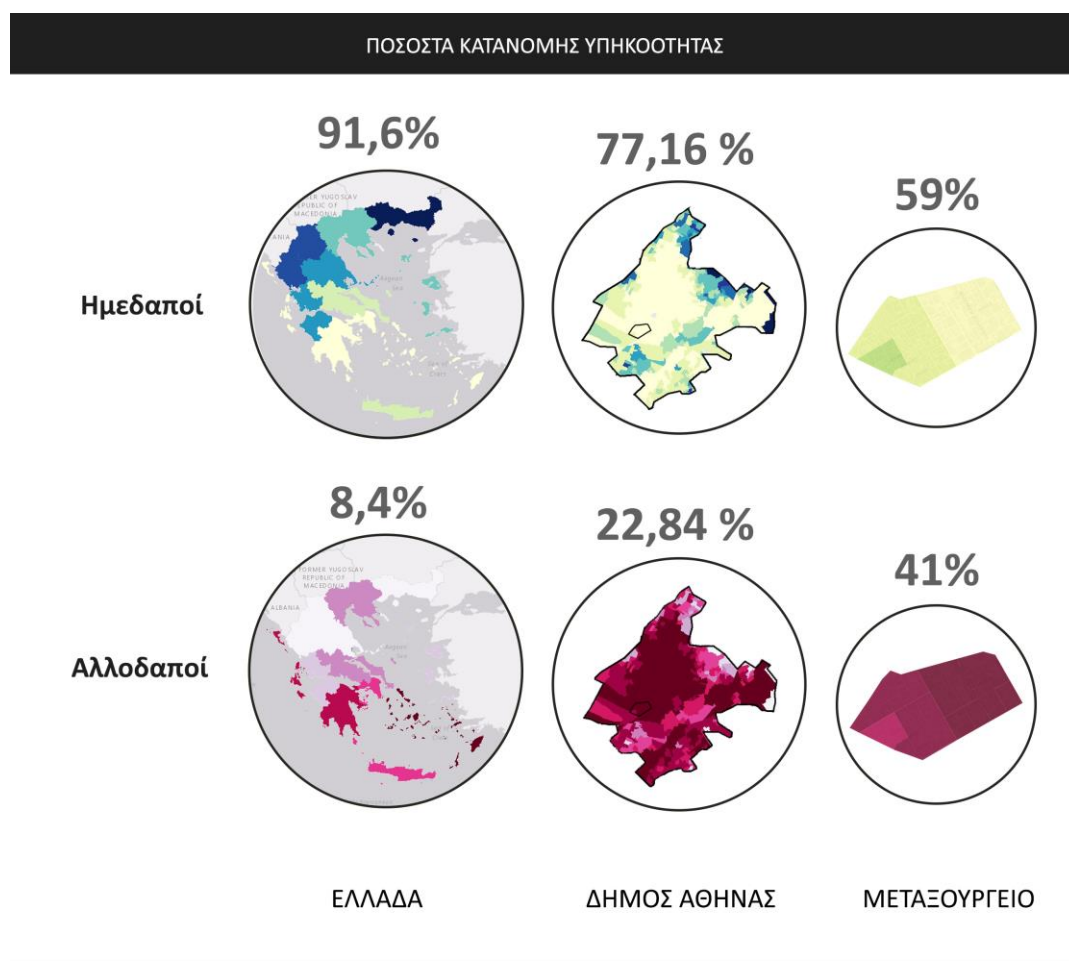
Πίνακας Χαρτών 2: Επίπεδο Εκπαίδευσης, απογραφή 2011

Πηγή χαρτών: <http://panoramaps.statistics.gr>

Πηγή δεδομένων: <http://panoramaps.statistics.gr>, ΕΛΣΤΑΤ

Αυτή αποτυπώνεται και χωρικά, ακολουθώντας το χωρικό διαχωρισμό στην Αθήνα που εντοπίστηκε στις επαγγελματικές κατηγορίες (Πίνακας Χαρτών 2:26). Πιο έντονη έκφραση έχει στα άτομα τριτοβάθμιας και έως κατώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Το γεγονός αυτό αποκτά ιδιαίτερη σημασία καθώς διανύουμε την εποχή της «γνώσης» οικονομικά και κοινωνικά, ενώ εκφράζεται και στα πλαίσια μιας εθνικής οικονομίας που την έχει θέσει την υψηλού επιπέδου μόρφωση στις βασικές κατευθύνσεις της αναπτυξιακής της πολιτικής.

A.2.3 Υψηλότητα

Πίνακας Χαρτών 3: Υψηλότητα, απογραφή 2011

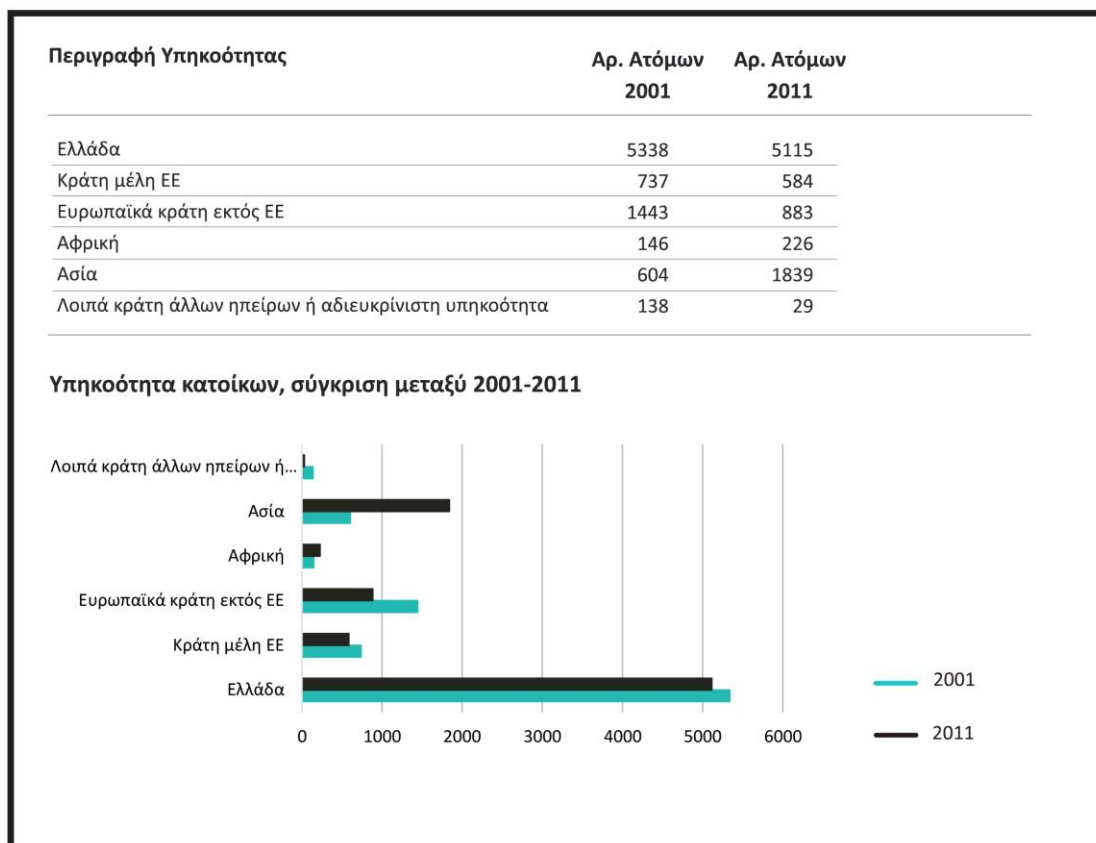
Πηγή χαρτών: <http://panoramaps.statistics.gr>

Πηγή δεδομένων: <http://panoramaps.statistics.gr>, ΕΛΣΤΑΤ

Ένα άλλο πολύ σημαντικό στοιχείο της φυσιογνωμίας του Μεταξουργείου είναι το πολύ υψηλό ποσοστό μεταναστευτικών ομάδων, το

οποίο φτάνει το 41% του πληθυσμού του. Η συγκέντρωση αυτή υπερβαίνει και το μέσο όρο του δήμου της Αθήνας, ενός δήμου που ήδη εμφανίζει υψηλά ποσοστά σε επίπεδο Περιφέρειας, και με μεγάλη διαφορά αυτόν της χώρας (Πίνακας Χαρτών 3:27).

Η χαρτογραφική απεικόνιση της κατανομής στο χώρο ημεδαπών και αλλοδαπών (Χάρτης Παραρτήματος 4) θα αναδείξει μια μεταβολή στην κατανομή αυτών στο χώρο. Ενώ το 2001 διαμορφώνεται ένα μοτίβο μεικτών συγκεντρώσεων σε διάφορα σημεία της περιοχής, το 2011 ο διαχωρισμός ημεδαπών και αλλοδαπών είναι σαφής, στα δύο τμήματα της περιοχής: το δυτικό που γειτνιάζει το Γκάζι και φιλοξενεί ελληνικά νοικοκυριά και το ανατολικό που γειτνιάζει με την Ομόνοια και συγκεντρώνει άλλες εθνικότητες. Ο διαχωρισμός αυτός ακολουθεί αυτόν της κατανομής των επαγγελματικών ομάδων, συγκεντρώσεις μεταναστευτικών ομάδων-ανειδίκευτων εργατών, συγκεντρώσεις Ελλήνων – ανώτερων επαγγελματικών ομάδων.

Μέσα από τη σύγκριση των δεδομένων μεταξύ 2001 και 2011, με σημείωση αύξησης το 2011, παρατηρείται ότι διατηρούνται μεν και στις δύο απογραφές υψηλά ποσοστά συγκέντρωσης αλλοδαπών, αλλά αυτό που έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον είναι ότι αλλάζει η εθνοτική σύνθεση του πληθυσμού αυτού. Βλέπουμε να μειώνεται σημαντικά η παρουσία μεταναστών πρώτης γενιάς, που είχαν φτάσει στη χώρα από Βαλκανικές χώρες και χώρες της ανατολικής Ευρώπης – η παρουσία των οποίων εξακολουθεί να είναι κυρίαρχη - και να αυξάνεται ραγδαία το ποσοστό νέων μεταναστευτικών

ομάδων από περιοχές της Ασίας. Οι Κινέζοι αποτελούν την πολυπληθέστερη ομάδα μετά τους Αλβανούς, γεγονός που επιβεβαιώνεται και από τη έντονη εμπορική τους δραστηριότητα. Επίσης έχουμε ισχυρή παρουσία Μπαγκλαντεζιανών, Πακιστανών αλλά και Αιγύπτιων.

Η αλλαγή αυτή ίσως συνάδει και με τη γενικότερη ιστορία της περιοχής του Μεταξουργείου που αποτελούσε χώρο εγκατάστασης των χαμηλότερων κοινωνικών ομάδων, εσωτερικών και εξωτερικών μεταναστών. Τσιγγάνων και μουσουλμάνων της Θράκης δεκαετίες πριν, στη συνέχεια με τα πρώτα μεταναστευτικά ρεύματα ατόμων Αλβανικής και Πολωνικής καταγωγής και τώρα με τα νέα κύματα μετανάστευσης, τόπο διαμονής ατόμων που κατάγονται από ασιατικές χώρες. Η μείωση των μεταναστών «δεύτερης γενιάς» πιθανώς να οφείλεται στην αποχώρησή τους λόγω βελτίωσης του βιοτικού τους επιπέδου, όπως συνέβη με παλιότερους Έλληνες κατοίκους που μετακινήθηκαν προς περιοχές με καλύτερες συνθήκες διαβίωσης. Τα ελληνικά νοικοκυριά από την άλλη φαίνεται να μειώνονται αλλά όχι σε μεγάλο βαθμό.

A.2.4 Οικοδομική δραστηριότητα

Περιγραφή Περιόδου κατασκευής	Αρ. Κατοικιών 2011
Πριν από το 1919	68
1919 - 1945	245
1946 - 1960	397
1961 - 1970	2.377
1971 - 1980	2.149
1981 - 1990	202
1991 - 2000	40
2001 - 2005	86
2006 και μετά	93

Διάγραμμα 5: Κανονικές κατοικίες κατά περίοδο κατασκευής, απογραφή 2011
Πηγή Δεδομένων: ΕΛΣΤΑΤ

Τα δεδομένα της οικοδομικής δραστηριότητας στην περιοχή δείχνουν μια ενεργοποίηση αυτής μετά την ραγδαία πτώση της, τη δεκαετία του '90, υποδηλώνοντας την εισροή νέων κατοίκων με οικονομική δυνατότητα είτε ανέγερσης νέας κατοικίας είτε ενοικίασης νεοανεγερμένης. Ενώ την περίοδο μεταξύ 1991-2001, που η ανοικοδόμηση ανθούσε στην Ελλάδα, εμφανίζεται μια ραγδαία πτώση αυτής, το διάστημα 2001-2011, στην περίπτωση μας αυξάνεται. Ειδικά μετά το 2006, που η οικοδομή πέφτει ραγδαία, στο Μεταξουργείο καταγράφεται, μέσα σε μια πενταετία, η ανοικοδόμηση 93

νέων κατοικιών, στην οποία δεν συμπεριλαμβάνονται και οι ανακαινίσεις που έχουν εντοπιστεί από την επιτόπια έρευνα σε παλιά κτήρια. Βλέπουμε δηλαδή ότι τώρα άρχισε να ενεργοποιείται η αγορά γης και η οικοδομική δραστηριότητα. Στην έρευνα πεδίου θα δούμε το είδος, την ποιότητα και τις κοινωνικές ομάδες στις οποίες απευθύνονται οι νέες κατοικίες, αλλά και τον τρόπο που κατανέμονται στο χώρο.

A.3 Επιλέγοντας τους «θύλακες» εμφάθυνσης

Η παραπάνω προσέγγιση βοήθησε στη διεξαγωγή χρήσιμων υποθέσεων οι οποίες όμως, εξαιτίας της φύσης της αθροιστικής προσέγγισης, δεν μπορούν να αποδώσουν την ποικιλία των φαινομένων και των καταστάσεων που εκτυλίσσονται. Πτυχές αυτών καλείται να διερευνήσει η ποιοτική έρευνα στο πεδίο, με την ανάπτυξη μεθοδολογικών εργαλείων συλλογής πρωτογενούς υλικού. Οι πρακτικοί περιορισμοί που θέτει το μικρό εύρος και οι δυνατότητες της εργασίας, θέτουν την αναγκαιότητα επιλογής μεθόδων προσέγγισης του πεδίου, που επιτρέπουν την μεγαλύτερη εμφάθυνση σε αυτό. Ο περιορισμός αυτός αντιμετωπίστηκε και ως μια πρόκληση. Της αναζήτησης των χωρικών πυρήνων – «θυλάκων», οι οποίοι αποτελούν προσδιοριστικά στοιχεία της φυσιογνωμίας του Μεταξουργείου, μέσα από την ανάδειξη της ετερογένειας και των ανισοτήτων που υπάρχουν σε αυτό, αλλά και του ευμετάβλητου και ευαίσθητου σε παρεμβάσεις χαρακτήρα που τους προσδίδει η δυναμική που εμπερικλείουν.

Ως παράγοντες αναζήτησης τέτοιων χωρικών πυρήνων θα επιλεχθούν:

- οι τάσεις κοινωνικής αναδιάρθρωσης
- η ένταση της αποστέρησης
- η συγκέντρωση παραγωγικών δραστηριοτήτων
- η εμφάνιση μονομερών ιδιοκτησιών από επενδυτικά κεφάλαια.

Η χωρική απεικόνιση των παραγόντων αυτών θα επιχειρηθεί μέσα από την ανάπτυξη διαφορετικών μεθοδολογικών εργαλείων επεξεργασίας δευτερογενούς υλικού.

Εργαλείο εντοπισμού τάσεων αναδιάρθρωσης και αποστέρησης θα αποτελέσει η χαρτογραφική απεικόνιση ποσοτικών στοιχείων των απογραφών 2001 – 2011 (βλ. Χάρτης Παραρτήματος 5,6) όπως αυτά διατέθηκαν από την συνεργασία ΕΚΚΕ-ΕΣΥΕ, με τη χρήση του προγράμματος ArcGis. Η συγκριτική προσέγγιση των χαρτογραφικών υποβάθρων θα δώσει τη δυνατότητα εντοπισμού μεταβολών σε χωρικά προσδιορισμένους πυρήνες, με μονάδα απεικόνισης τον απογραφικό τομέα.

Οι ποσοτικοί δείκτες οι οποίοι θα ληφθούν υπόψιν για τον εντοπισμό των θυλάκων είναι:

- **Επαγγελματική σύνθεση:**
Οι τομείς απασχόλησης των κατοίκων αποτελούν έναν παράγοντα που μας δίνει χρήσιμες πληροφορίες για την οικονομική αλλά και την κοινωνική κατάσταση των νοικοκυριών, καθώς στην παρούσα κοινωνική συνθήκη το επάγγελμα είναι άμεσα προσδιοριστικός παράγοντας της κοινωνικοοικονομικής θέσης του ατόμου. Παράλληλα αποτελεί βασικό εργαλείο χάραξης πολιτικών.
- **Εθνοτική σύνθεση:**
Οι εθνικότητες που υπάρχουν σε μια περιοχή και το μέγεθος της παρουσίας τους είναι σημαντικό στοιχείο της κοινωνικής της σύστασης. Ιδιαίτερα σε μια κοινωνία δομημένη στις διακρίσεις η ανάλογη καταγωγή, από «αναπτυγμένες» ή «υποανάπτυκτες» χώρες, αποτελεί προσδιοριστικό παράγοντα και της κοινωνικής θέσης. Πρόσθετα είναι επίσης ένα στοιχείο που πρέπει να ληφθεί υπόψιν στον στρατηγικό σχεδιασμό.

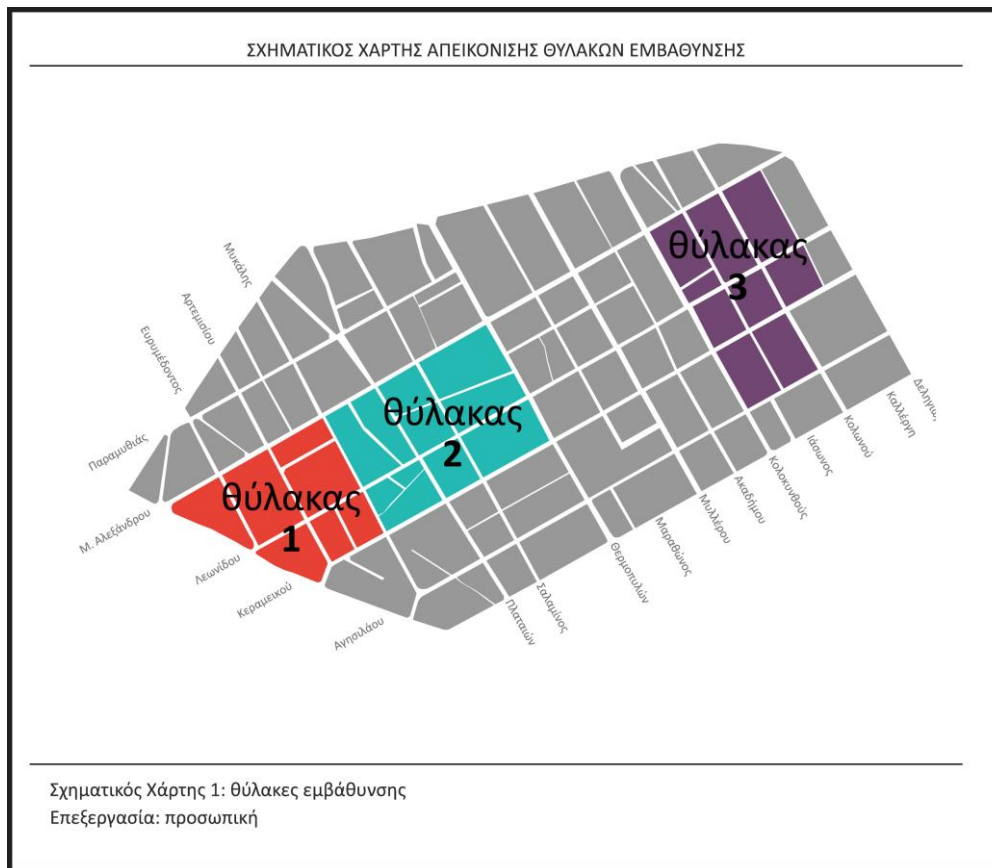
Λόγω των αδυναμιών, που όπως προαναφέρθηκε εμπεριέχει η ποσοτική αποτίμηση μιας περιοχής, η επιλογή τους θα βασιστεί και στην επιτόπια παρατήρηση. Μέσα από μια πρωτόλεια προσέγγιση του πεδίου, επιχειρείται ο εντοπισμός στοιχείων που δεν γίνονται αντιληπτά με ποσοτικούς όρους.

Η συγκέντρωση παραγωγικών δραστηριοτήτων θα διερευνηθεί σε χαρτογραφικά υπόβαθρα, τα οποία θα παραχθούν από την άντληση δευτερογενών δεδομένων, μέσω διαδικτυακών μηχανών αναζήτησης του Βιοτεχνικού Επιμελητηρίου, του Εμπορικού – Βιοτεχνικού Επιμελητηρίου της Αθήνας, του Χρυσού Οδηγού.

Τέλος η απεικόνιση μονομερών ιδιοκτησιών, ως ένα δείγμα δυναμικών μεταβολής που εμπεριέχει μια περιοχή, θα βασιστεί στην επεξεργασία διαδικτυακών πηγών και χαρτών.

Βάσει των παραπάνω εντοπίζονται τρεις περιοχές εστίασης, η διαδικασία επιλογής των οποίων θα ακολουθήσει στη συνέχεια, μέσω της συγκριτικής παράθεσης τους (Σχηματικός Χάρτης 1:32):

- Θύλακας 1: Μυκάλης – Κεραμεικού – Ιερά Οδός – Μ. Αλεξάνδρου
- Θύλακας 2: μεταξύ Θερμοπυλών – Κεραμεικού – Μυκάλης – Μ. Αλεξάνδρου
- Θύλακας 3: Μ. Αλεξάνδρου – Κολοκυνθούς – Αγησιλάου – Κολωνού – Κεραμεικού – Δεληγιώργη.

Η συλλογιστική στην οποία στηρίζεται η επιλογή τους θα παρατεθεί στη συνέχεια, μέσα από τις υποθέσεις που σχηματίζει η συγκριτική προσέγγισή τους και η χαρτογράφηση δευτερογενών στοιχείων.

Κριτήριο επιλογής των θυλάκων δεν αποτελούν μόνο οι παραπάνω παράγοντες αλλά και η ανάδειξη μέσω αυτών των διαφορετικών καταστάσεων που συνυπάρχουν στο Μεταξουργείο. Για το λόγο αυτό δεν αναζητούνται θύλακες με παρεμφερή κοινωνικά χαρακτηριστικά, αλλά με διαφορετικά στοιχεία που θα αναδεικνύουν την ετερογένεια που υπάρχει.

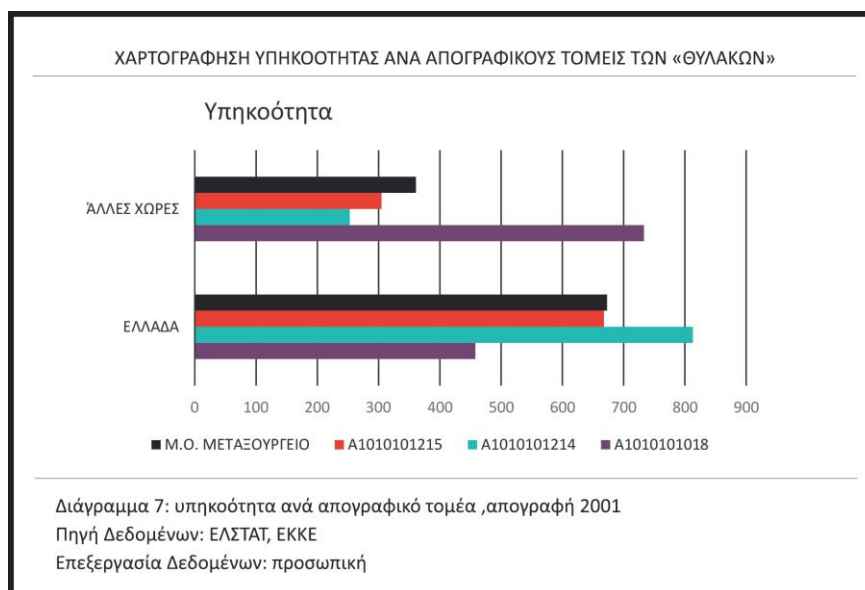
A.3.1 Προσέγγιση κοινωνικής σύστασης «θυλάκων», μέσα από ποσοτικούς δείκτες

Από τη διαδικασία σύγκρισης της χωρικής συγκέντρωσης των επαγγελματικών κατηγοριών (Χάρτης Παραρτήματος 3) διαφαίνεται μια σημαντική μεταβολή στην περιοχή που γειτνιάζει με το Γκάζι και ιδίως μεταξύ των οδών Μ. Αλεξάνδρου, Ιεράς Οδού, Κεραμεικού, Μυκάλης. Το τμήμα που περιλαμβάνει το θύλακα 1, που το 2001 φιλοξενούσε το μεγαλύτερο αριθμό ανειδίκευτων εργατών, το 2011 παρουσιάζει το μικρότερο σε σχέση με τα υπόλοιπα τμήματα και το πιο αυξημένο σε ανώτερα διοικητικά και επαγγελματικά στελέχη. Στην υπόθεση αυτή βέβαια, η οποία θα διερευνηθεί στο πεδίο, πρέπει να ληφθεί υπόψιν ότι το μεγαλύτερο τμήμα του απογραφικού αυτού τομέα βρίσκεται στην περιοχή του Γκαζιού, το οποίο τα τελευταία χρόνια έχει δεχθεί έντονους μετασχηματισμούς, με την εισροή υψηλών στην κοινωνική ιεραρχία ομάδων. Ο θύλακας 2, που το 2001 αποτελούσε τον πυρήνα συγκέντρωσης, του μικρού αριθμού τότε, ανώτερων επαγγελματικών κατηγοριών,

εμφανίζει χαρακτήρα συνύπαρξης διαφορετικών χωρίς ιδιαίτερες μεταβολές ή συγκεντρώσεις. Από την άλλη το τμήμα που εκτείνεται μετά την οδό Κολολυνθούς, περικλείοντας τον θύλακα 3, εμφανίζει το 2011 τη μεγαλύτερη παρουσία ανειδίκευτων εργατών και τα χαμηλότερα ποσοστά ανώτερων επαγγελματικών κατηγοριών, εμφανίζοντας τάσεις αντίστροφης μεταβολής σε σχέση με τον 1. Υψηλά ποσοστά ανώτερων επαγγελματικών κατηγοριών παρουσιάζει και το τμήμα μεταξύ των οδών Κωνσταντινουπόλεως - Ιεράς Οδού - Μ. Αλεξάνδρου – Θερμοπυλών, το οποίο δεν επιλέγεται ως θύλακας διότι δεν αξιολογείται τόσο «δυναμικό» σημείο της περιοχής, όσο ο θύλακας 2, για λόγους που θα εξετάσουμε στην συνέχεια.

Από τη σύγκριση μεταξύ τους (Διάγραμμα 6:33) βλέπουμε ότι το 2001 υπήρχαν μεταξύ των θυλάκων 1 και 2 σημαντικές διαφορές στις επαγγελματικές κατηγορίες, με μια πορεία αντιστρόφως ανάλογη. Εξετάζοντας όμως τους χάρτες του 2011, ο θύλακας 1 αρχίζει να εμφανίζει σημαντικές διαφοροποιήσεις με μια κατεύθυνση σύγκλισης με τον 2, ακόμα και ξεπέρασμά τους στις ανώτερες κατηγορίες. Με αυτή την μετάβαση ο θύλακας 3 αρχίζει να αποκτά πιο έντονα το ρόλο της περιοχής με τις χαμηλότερες κοινωνικές ομάδες.

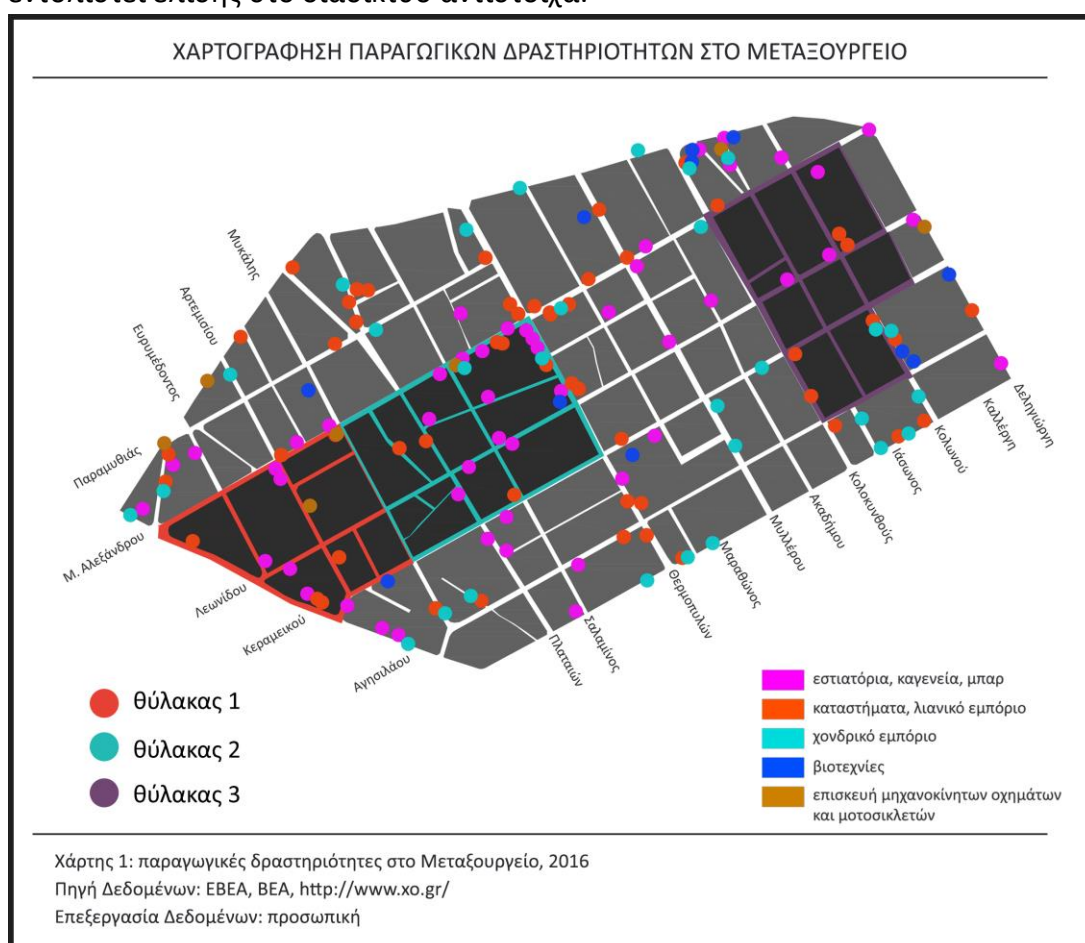

Χαρτογραφώντας την υπηκοότητα (Χάρτης Παραρτήματος 4), με κριτήριο αν οι κάτοικοι είναι αλλοδαποί ή ημεδαποί, παρατηρούνται αντιθέσεις μεταξύ των θυλάκων, όπως και στην επαγγελματική σύνθεση, αλλά όχι σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ 2001 και 2011. Μεγαλύτερη μεταβολή παρατηρείται επίσης στο Θύλακα 1, ο οποίος σήμερα εμφανίζει το μεγαλύτερο ποσοστό ελληνικών νοικοκυριών και το μικρότερο αλλοδαπών. Ο θύλακας 2 θα εμφανίσει και σε αυτό τον παράγοντα μια μέση παρουσία ημεδαπών και αλλοδαπών. Από την άλλη ο θύλακας 3 βρίσκεται στο τμήμα που συγκεντρώνει και συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ποσοστό

μεταναστευτικών ομάδων καθιστώντας τον από τους κύριους λόγους επιλογής του προς εστίαση. Ο συνδυασμός των μεταβολών της επαγγελματικής σύνθεσης με την υπηκοότητα αποτελεί θα λέγαμε και ένα δείγμα της ταξικότητας με την οποία είναι φορτισμένη η εθνοτική προέλευση. Η μεγαλύτερη αύξηση των ανώτερων επαγγελματικών κατηγοριών στο θύλακα 1 συνοδεύεται από αύξηση των ημεδαπών κατοίκων, ενώ η φιλοξενία των χαμηλότερων επαγγελματικών κατηγοριών στο θύλακα 3, από την ισχυρή παρουσία αλλοδαπών υπηκόων.

A.3.2 Προσέγγιση «θυλάκων» μέσω των παραγωγικών δραστηριοτήτων

Σημαντικός παράγοντας ο οποίος διαμορφώνει άμεσα τη φυσιογνωμία μιας περιοχής, πολλές φορές και την κοινωνική της σύσταση, θεωρείται οι παραγωγικές δραστηριότητες που αναπτύσσονται. Ένα δείγμα των κυριότερων δραστηριοτήτων και της χωρικής κατανομής τους επιχειρεί να αναπαραστήσει ο παρακάτω χάρτης, ο οποίος βασίζεται σε δευτερογενή στοιχεία. Αυτά αντλούνται από διαδικτυακές μηχανές αναζήτησης του Βιοτεχνικού Επιμελητηρίου, του Εμπορικού – Βιοτεχνικού Επιμελητηρίου της Αθήνας, του Χρυσού Οδηγού και από χάρτες ιδιοκτησιών που έχουν εντοπιστεί επίσης στο διαδίκτυο αντίστοιχα.

Από το χάρτη (Χάρτης 1:36) γίνεται αντιληπτό ότι στο Μεταξουργείο συγκεντρώνεται ένας σημαντικός αριθμός καταστημάτων διασκέδασης και ψυχαγωγίας, αλλά και λιανικού και χονδρικού εμπορίου. Τα πρώτα εμφανίζουν μια πύκνωση από την οδό Θερμοπυλών μέχρι την Ιερά Οδό, μεταξύ των οδών Μ. Αλεξάνδρου και Κεραμεικού. Η ύπαρξη αυτών επιβεβαιώνεται και με την παρατήρηση της περιοχής και αποτέλεσε ένα λόγο επιλογής, πέρα από τα ποσοτικά δεδομένα, των θυλάκων 1, 2. Επίσης το τμήμα μεταξύ των οδών Κωνσταντινουπόλεως - Ιεράς Οδού - Μ.

μονομερών ιδιοκτησιών που σε μεγάλο βαθμό προορίζονται προς επένδυση. Πιο συγκεκριμένα οι παραπάνω εκτάσεις ανήκουν, στο μεγαλύτερο ποσοστό, σε κτηματομεσιτική εταιρία η οποία έχει συγκεντρώσει την τελευταία δεκαετία 60 ακίνητα³ στο Μεταξουργείο και άλλων επαγγελματιών που δραστηριοποιούνται σε αυτό, μέσω της ΜΚΟ «ΚΜ Πρότυπη Γειτονιά»⁴, για την αλλαγή της φυσιογνωμίας της περιοχής.

Το γεγονός, που ανοίγει πολλά ερωτήματα προς διερεύνηση, είναι ότι τα ακίνητα αυτά που προορίζονται για πολυτελή κτίρια βρίσκονται στις οδούς Ιάσωνος και Κολοκυνθούς⁵, οι οποίες αποτελούν τόπο κατοικίας χαμηλών επαγγελματιών ομάδων και πολλών μεταναστών, ενώ φιλοξενούν λειτουργίες ασύμβατες με την κατοικία, όπως οι οίκοι ανοχής. Με βάση τη διεθνή βιβλιογραφία η τακτική αυτή είναι συνήθεις από κτηματομεσιτικές εταιρίες, οι οποίες αγοράζουν σε «υποβαθμισμένες» περιοχές πολύ φθηνά ακίνητα, με σκοπό την ανακατασκευή αυτών και την αλλαγή της φυσιογνωμίας της περιοχής, με σκοπό την ενεργοποίηση της ζήτησης για κατοικίας ανώτερων κοινωνικοοικονομικών ομάδων και την αποκόμιση κέρδους από την πολύ πιο ακριβή ενοικίαση ή πώλησή τους (Smith,1982, Hamnett, 1984, Zukin, 1987, Marcuse, 1992 κ.ά.).

Η προοπτική αυτή καθιστά τον θύλακα 3 μια περιοχή η οποία χρίζει ευαίσθητης προσέγγισης, με τις πολιτικές αποφάσεις να βαραίνουν ιδιαίτερα το μέλλον των παρόντων κατοίκων.

A.3.4 Κάποιες σύντομες υποθέσεις

Η παραπάνω προσέγγιση των δευτερογενών στοιχείων για το Μεταξουργείο οδήγησε στην διατύπωση κάποιων υποθέσεων για τη φυσιογνωμία της περιοχής και την επιλογή κάποιων υπο-περιοχών που θεωρούνται ζωτικά σημεία της διαμόρφωσής της.

Από τη συγκριτική προσέγγιση των θυλάκων βλέπουμε ότι υπάρχουν σημαντικές αντιθέσεις μεταξύ τους και ιδίως μεταξύ του 1 και 3, που βρίσκονται στα δύο αντίθετα όρια της περιοχής. Από την μια παρατηρήθηκαν τάσεις αλλαγής της κοινωνικής φυσιογνωμίας προς μεσαία και ανώτερα στρώματα και από την άλλη την ενίσχυση του χαρακτήρα ως τόπου κατοίκησης μεταναστευτικών ομάδων και πιο χαμηλών κοινωνικών ομάδων. Η χαρτογραφική προσέγγιση ανέδειξε επίσης, στο διάστημα μιας δεκαετίας, την διαμόρφωση διαχωριστικών τάσεων στην περιοχή, μεταξύ των δύο αυτών μεταβαλλόμενων τάσεων κοινωνικής συγκέντρωσης.

Στη συνέχεια η εργασία καλείται να εξετάσει τις υποθέσεις αυτές στο πεδίο, το χαρακτήρα των μετασχηματισμών αυτών και των αντιθέσεων, μέσω της εμβάθυνσης στους επιλεγμένους θύλακες.

³<http://www.oliarosblog.com/?lang=gr&p=about>

⁴ <http://kmprototypigeitonia.org/>

⁵ <http://docplayer.gr/505927-Re-launching-athens-epiheirisiako-programma-dimoy-athinaion.html>

A.4 Εμβάθυνση στο πεδίο: ποιοτική προσέγγιση

A.4.1 Σχεδιάζοντας την έρευνα πεδίου βάσει υποθέσεων εργασίας

Διάφορα μπορεί να είναι τα ζητήματα που γεννιούνται για το Μεταξουργείο, πάνω στην ανάγνωση των δεδομένων. Στην παρούσα εργασία επιλέγονται κάποιες κύριες υποθέσεις, όπως προέκυψαν μέσα από την προσέγγιση των δευτερογενών στοιχείων που προηγήθηκε, οι οποίες θα αποτελέσουν τη βάση της χάραξης της έρευνας πεδίου, μέσα από ερωτήματα τα οποία εγείρουν.

ΥΠΟΘΕΣΗ:

Το Μεταξουργείο δείχνει να αποτελεί μια από τις περιοχές της Αθήνας με σημαντικά στοιχεία κοινωνικής και οικονομικής αποστέρησης.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ:

- Υπάρχει όντως κοινωνική και οικονομική αποστέρηση και πώς τη βιώνουν οι κάτοικοι προσωπικά αλλά και ως προς το σύνολο της περιοχής;

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ

- Συνεντεύξεις σε κατοίκους

ΥΠΟΘΕΣΗ:

Αν και αποτελεί μια περιοχή που στο παρελθόν αποτελούσε τόπο συγκέντρωσης χαμηλών -εργατικών κυρίως- στρωμάτων, εμφανίζει τάσεις κοινωνικής κινητικότητας προς «τα πάνω» και αλλαγής της παραγωγικής φυσιογνωμίας του πληθυσμού.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ:

- Εντοπίζεται στο χώρο μια τέτοια μεταβολή;
- Η κοινωνική μεταβολή που διακρίνεται οφείλεται στη βελτίωση των όρων ζωής των νοικοκυριών της περιοχής ή στην εισροή νέων ανώτερων στρωμάτων σε αυτή, διατηρώντας τις κοινωνικές ανισότητες;
- Στη δεύτερη περίπτωση, ποια είναι η επίδραση της εισροής αυτής στα στρώματα που βιώνουν τις συνθήκες αποστέρησης;

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ

- Καταγραφή σε επίπεδο κτιρίου:
 - της κατάστασης του κτιριακού αποθέματος της κατοικίας, με βάση τον παράγοντα αν είναι ανακαινισμένα, νεόδμητα ή ερείπια
 - των πολιτιστικών χώρων και χώρων ψυχαγωγίας

- Συνεντεύξεις σε κατοίκους
- Συνεντεύξεις σε μεσιτικά γραφεία

ΥΠΟΘΕΣΗ:

Αν και η κύρια παραγωγική λειτουργία στο παρελθόν ήταν οι βιοτεχνίες, εμφανίζεται σήμερα μια διαφορετική παραγωγική φυσιολογία με την ανάπτυξη υπηρεσιών κυρίως εμπορίου, διασκέδασης και εστίασης.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ:

- Η παραγωγική μεταβολή συνδέεται με τις αλλαγές στην κοινωνική και παραγωγική φυσιολογία του πληθυσμού;
- Τι είδους επιχειρήσεις αναπτύσσονται, ποιο είναι το προφίλ των πελατών που εξυπηρετούν και πώς κατανέμονται σε σχέση με την εγκατάσταση στο χώρο των διαφόρων νέων κοινωνικών ομάδων;

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ

- Καταγραφή σε επίπεδο κτιρίου:
- των παραγωγικών δραστηριοτήτων
- Συνεντεύξεις σε μαγαζάτορες
- Συνεντεύξεις σε μεσιτικά γραφεία

ΥΠΟΘΕΣΗ:

Οι κοινωνικές και λειτουργικές αλλαγές εντοπίζονται σε συγκεκριμένες χωρικές συγκεντρώσεις, δημιουργώντας ένα είδος χωρικών και κοινωνικών αντιθέσεων.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ:

- Υφίσταται ένας τέτοιος διαχωρισμός;
- Ποιες είναι οι σχέσεις μεταξύ των διαφορετικών κοινωνικών ομάδων;
- Η κοινωνική μείξη ομάδων διαφορετικής οικονομικής και κοινωνικής κλίμακας έχει βελτιώσει τις σχέσεις μεταξύ των κατοίκων σε σχέση με το παρελθόν;

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ

- Συνεντεύξεις σε κατοίκους

Ι. Σχεδιάζοντας τις συνεντεύξεις

Οι συνεντεύξεις επιλέχθηκε να είναι προσωπικές, με τη μορφή ανοιχτού τύπου συζήτησης. Δημιουργώντας ένα υπόβαθρο ερωτήσεων, αυτές εκφράστηκαν κυρίως με τη μορφή συζήτησης-ερωτημάτων, με σκοπό την όσο το δυνατόν καλύτερη και αβίαστη έκφραση των συναισθημάτων και απόψεων των συνεντευξιζόμενων, αλλά και τη δυνατότητα ανάδειξης στοιχείων για την περιοχή που δεν έχουν ληφθεί υπόψιν. Αρχικά δημιουργήθηκε μια βάση ερωτήσεων, πάνω στα πεδία ενδιαφέροντος, οι οποίες αποτέλεσαν την κατευθυντήρια γραμμή της συζήτησης. Πέραν αυτών όμως η συνέντευξη επιλέχθηκε να αποτελέσει ένα πεδίο αλληλεπίδρασης με τη μορφή συζήτησης, στο οποίο τα υποκείμενα να μπορούν να εκφραστούν ελεύθερα χωρίς να χρειάζεται να απαντήσουν σε μια σειρά συγκεκριμένων ερωτήσεων. Η προσέγγιση αυτή επέτρεψε και την προσαρμογή των ερωτήσεων στις ιδιομορφίες του εκάστοτε ερωτηθέντα. Έτσι προέκυψαν κι άλλα ζητήματα και νέες ερωτήσεις ή παραλείφθηκαν κάποιες όταν δεν υπήρχε το πεδίο.

Σημασία στο σχεδιασμό των συνεντεύξεων δόθηκε και στην επιλογή των ερωτηθέντων, ώστε το δείγμα, αν και περιορισμένο, να είναι ως ένα βαθμό αντιπροσωπευτικό της ποικιλίας της κοινωνικής σύνθεσης.

Τα χαρακτηριστικά επιλογής των κατοίκων προς συνέντευξη θα προέλθουν από την θέση τους στις επαγγελματικές κατηγορίες, την εθνοτική προέλευση και το φύλο των ερωτηθέντων, με βάση την παρακάτω αναλογία:

$$\text{αριθμός ερωτηθέντων} = (\text{αρ.ερωτηθέντων}/\alpha)/\beta$$

όπου

$\alpha = 3 \rightarrow$ ένταξη σε τρεις ευρύτερες ομαδοποιήσεις επαγγελματικών κατηγοριών

(τάξη των «υπηρεσιών», ενδιάμεση τάξη και εργατική τάξη)

$\beta = 2 \rightarrow$ υπηκοότητα: ημεδαποί, αλλοδαποί

Σε κάθε επαγγελματική κατηγορία ορίζεται το 50% να είναι άνδρες και το άλλο 50% γυναίκες, όπως επίσης επιχειρείται μια κατανομή σε τέσσερις περιόδους διαμονής στην περιοχή, την τελευταία πενταετία, δεκαετία, για πάνω από 10 χρόνια και για περισσότερα από 30. Ως προς τους ερωτηθέντες αλλοδαπούς υπάρχει προτίμηση στις εθνοτικές ομάδες από διαφορετικές ηπείρους που παρουσιάζουν μεγαλύτερη συγκέντρωση. Εν τέλει επιλέχθηκαν/βρέθηκαν άτομα από Γαλλία, 2Αλβανία, Βουλγαρία, Κίνα, 2Αίγυπτο, Μπαγκλαντές, Πακιστάν. Κατά την αναζήτηση όμως αλλοδαπών βρέθηκαν περισσότερα άτομα δεύτερης γενιάς, οι οποίοι εργάζονται χρόνια στη χώρα, ενώ συναντήσαμε και αρκετούς με τους οποίους δεν μπορέσαμε να επικοινωνήσουμε λόγω διαφορετικής γλώσσας. Αυτοί υποθέτουμε ότι ήταν άτομα που ζουν στη χώρα τα τελευταία χρόνια και πιθανώς είναι και

από τις ομάδες που έχουν μεγαλύτερη δυσκολία στην εύρεση εργασίας, με συνθήκες μεγαλύτερης αποστέρησης.

A.4.2 Έρευνα πεδίου: Διερεύνηση χωροκοινωνικών μετασχηματισμών

Οι όψεις των κτιρίων και ο χρόνος που αποτυπώνεται σε αυτές υποδηλώνουν μια περιοχή που παρουσιάζει κατά τμήματα κοινωνική μίξη, με στοιχεία έντονων κοινωνικών ανισοτήτων να αναδύονται από τις εμφανείς συνθήκες οικονομικής αποστέρησης του μεγαλύτερου τμήματος του πληθυσμού.

Η καταγραφή των νεόδμητων και ανακαινισμένων κατοικιών δείχνει ότι αναπτύσσονται κυρίως στο θύλακα 1, ο οποίος στην ποσοτική προσέγγιση εμφάνιζε την μεγαλύτερη κοινωνική αναδιάρθρωση. Εντοπίζεται, λοιπόν, όντως μια μεταβολή στο θύλακα αυτό, με μια κινητικότητα προς τα «πάνω», που αποτυπώνεται στο κτιριακό απόθεμα. Παράλληλα η αντίθεση μεταξύ των νεόδμητων πολυτελών κατοικιών και των πολλών εγκαταλελειμμένων «χαμόσπιτων» δείχνει τη μετάβαση μεταξύ αυτών που έρχονται και αυτών που έχουν φύγει. Γεγονός που αναδεικνύει τη μεταβαλλόμενη συγκυρία της περιοχής και ταυτόχρονα τον ευμετάβλητο χαρακτήρα της.

Πολλές από τις όψεις των νέων κτιρίων φανερώνουν υψηλή ποιότητα, με αισθητική διεθνών αρχιτεκτονικών τάσεων σε αρκετές από αυτές, σημαίνοντας κατοίκους με αυξημένο βιοτικό επίπεδο. Οι περισσότερες αποτελούν μάλιστα αυτοτελείς ιδιοκτησίες και όχι συγκροτήματα πολυκατοικιών. Η συζήτηση με κατοίκους της περιοχής αλλά και δύο ιδιοκτήτες τέτοιων κατοικιών, έδειξαν ότι αυτές δεν ανήκουν σε παλιούς κατοίκους αλλά σε νέους που ήρθαν από άλλα σημεία της Αθήνας. Ένας Ρομά που συναντήσαμε μας πληροφόρησε ότι στο τμήμα αυτό κατοικούσαν κι άλλοι συγγενείς του και φίλοι, οι οποίοι μεταφέρθηκαν λόγω της αύξησης και των ενοικίων προς γειτονικές περιοχές, κυρίως την Ακαδημία Πλάτωνος.

Έρευνες που έχουν επικεντρωθεί στην διερεύνηση της ταυτότητας των νέων κατοίκων του Μεταξουργείου αναφέρουν ότι οι νέοι κάτοικοι «Είναι συνήθως νέα ζευγάρια, εργένηδες, άντρες και γυναίκες 25-45 χρονών, αφοσιωμένοι στην καριέρα τους και χωρίς οικογενειακές υποχρεώσεις. Οραματίζονται την περιοχή σαν μια καλλιτεχνική συνοικία με πολλές γκαλερί, θέατρα, προσεγμένα εστιατόρια και βιβλιοπωλεία με εκδόσεις τέχνης». (Αρναουτέλη, 2007 : 32). Η παρούσα εργασία δεν επικεντρώθηκε ιδιαίτερα στα χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας, η οποία αποτέλεσε ένα μικρό τμήμα των συνεντεύξεων. Κάποια στοιχεία όπως

των συνεντευξιαζόμενων είναι ότι πρόκειται για άτομα που έχουν βέβαια οικογένεια, υψηλού μορφωτικού επιπέδου, τα οποία ελκύονται από πολιτιστικές δραστηριότητες, έχουν ζήσει σε μητροπόλεις του εξωτερικού και ο underground και πολυπολιτισμικός χαρακτήρας της περιοχής τους φέρνει στη μνήμη κάτι από τη ζωή σε αυτές. Ένας πολύ σημαντικός λόγος εγκατάστασής τους είναι η μεταλλασσόμενη φυσιογνωμία της, η δυναμική που καλλιεργείται ως προς τον πολιτισμό, σε συνδυασμό με τις πολύ χαμηλές τιμές που είχαν τα ακίνητα την περίοδο γύρω στο 2002 οπότε και τα αγόρασαν. Επίσης στην επιλογή αυτή τους ώθησαν οι διαθέσιμες ισόγειες ιδιόκτητες κατοικίες στο κέντρο της Αθήνας και η γραφικότητα που προσδίδει η χαμηλή ακόμη δόμησή της. Ο ένας από τους συνεντευξιαζόμενους μας είπε επίσης ότι ήρθε στην περιοχή γιατί η πολιτεία έδειχνε και μια πρόθεση «αναβάθμισής» της, αλλά του άρεσε και το κοινωνικό προφίλ των ατόμων που άρχισαν να μετακινούνται προς αυτή και το Γκάζι. Είχε μάλιστα από πριν κάποιους γνωστούς που είχαν έρθει να μείνουν και συναναστρέφεται ακόμη μαζί τους. Και από την άλλη συνομιλήτρια διατυπώθηκε η ευχαρίστηση ότι της άρεσε που οι νέοι κάτοικοι έχουν μια ιδιαίτερη αισθητική και κουλτούρα που διαφέρει από αυτή άλλων περιοχών και την «νεοπλουτιστική» νοοτροπία.

Πέρα όμως από τους πιο εύπορους εντοπίστηκαν, στους θύλακες 1 και 2, και πιο χαμηλού εισοδήματος νέοι κάτοικοι, που παρουσιάζουν ως ένα βαθμό κοινά χαρακτηριστικά μεταξύ τους. Αυτοί ανήκουν σε μικρομεσαία στρώματα, χωρίς μεγάλη οικονομική ευχέρεια, οι οποίοι νοικιάζουν παλιές μονοκατοικίες της περιοχής, με όχι ιδιαίτερα υψηλό ενοίκιο, λόγω της κακής ποιότητάς τους και των προβλημάτων που έχει προκαλέσει ο χρόνος. Κάποιοι άλλοι ζουν σε διαμερίσματα, που υπάρχουν περισσότερο στο θύλακα 2, τα οποία επίσης έχουν σχετικά χαμηλά ενοίκια. Πολλοί από αυτούς σχετίζονται με πολιτιστικές δραστηριότητες. Η ύπαρξη ατόμων με παρόμοιες ανησυχίες στην περιοχή και χώρων στους οποίους δρουν, αποτέλεσε μια αφορμή για την εγκατάστασή τους. Τα στοιχεία που τους προσέλκυσαν περισσότερο είναι το πολιτιστικό στοιχείο, η αίσθηση της γειτονιάς και η καθημερινή επαφή, μέχρι και παρέα, με άτομα που ζουν σε αυτή. Συναναστρέφονται με άλλους κατοίκους, κάποιοι έχουν κάνει και παρέες, ενώ είναι και από τους κύριους επισκέπτες των νέων μαγαζιών διασκέδασης που έχουν ανοίξει στην περιοχή. Πέρα από τις συνεντεύξεις με νέους κατοίκους αυτής της κατηγορίας τους συναντήσαμε σε καφενεία της γειτονιάς, να διοργανώνουν γλέντια στους δρόμους της περιοχής, να συμμετέχουν στην διοργάνωση του καρναβαλιού του Μεταξουργείου, ακόμα και να παίζουν μουσική στο δημοτικό σχολείο της περιοχής.

Στο θύλακα 2 συναντήσαμε και τους περισσότερους ντόπιους κατοίκους, κυρίως ελληνικής καταγωγής. Αυτοί ανήκαν σε διάφορες κατηγορίες, από μεσαία-μικρομεσαία στρώματα σε κατάσταση πλήρους φτώχειας, όπως ο κύριος που συναντήσαμε, παλιό κάτοικο της περιοχής και

το φίλος του, που τρέφονταν από τις δομές συσσιτίου. Από τους παλιούς κατοίκους δεν συναντήσαμε κάποιον που να ανήκει σε ανώτερα εισοδηματικά στρώματα.

Ο θύλακας 3, έχει περισσότερο το στοιχείο της πόλης, με παλιές πολυκατοικίες να υψώνονται στην έκτασή του και χρήσεις άλλου τύπου στα ισόγεια. Λίγα κτίρια είναι αμιγώς κατοικίες. Τα περισσότερα ισόγεια στεγάζουν διάφορες λειτουργίες όπως αποθήκες, μαγαζιά ρούχων κτλ. ενώ πολλά από αυτά είναι «κλειστά», έχοντας ακόμη τα χνάρια των επιχειρήσεων που έκλεισαν. Υπάρχουν βέβαια και σε αυτό το κομμάτι γραφικά χαμηλά κτίρια, τα περισσότερα από τα οποία στεγάζουν οίκους ανοχής. Στο τμήμα αυτό αν και είδαμε ότι υπάρχει συγκέντρωση κτιριακού αποθέματος, συναντήσαμε ελάχιστα ανακαινισμένα κτίρια. Οι όψεις της πλειοψηφίας των κτιρίων δείχνουν το χαμηλό βιοτικό επίπεδο των κατοίκων. Σε αυτό έρχεται να προστεθεί και η κακή ποιότητα αστικού περιβάλλοντος.

Στο τμήμα αυτό είναι έντονη η παρουσία των εθνοτικών ομάδων οι οποίες πέρα από τόπο κατοικίας έχουν αναπτύξει και μια δική τους οικονομία, με πρωταγωνιστές τους Κινέζους. Σε συνέντευξη σε κτηματομεσιτικό γραφείο της περιοχής μας πληροφόρησαν ότι αρκετοί μετανάστες διαφορετικών εθνικοτήτων έχουν αρχίσει να αγοράζουν κατοικίες στο τμήμα που βρίσκεται πιο κοντά στην Ομόνοια, καθώς οι τιμές είναι ακόμη χαμηλές. Σε αντίθεση με τους άλλους δύο θύλακες όπου οι τιμές των ακινήτων έχουν αυξηθεί σημαντικά.

Ένα σημαντικό στοιχείο που δεν αναδείχθηκε ιδιαίτερα από την ποσοτική διερεύνηση και εκφράστηκε από τις συνεντεύξεις είναι ότι στο θύλακα αυτό, γύρω στο 2009, αναφέρθηκε από διαφορετικά άτομα η εισροή νέων στρωμάτων με τελείως διαφορετικά χαρακτηριστικά από αυτά των θυλάκων 1 και 2. Τα στρώματα αυτά ήταν μετανάστες, που από τις εκτιμήσεις των συνεντευξιζόμενων ανήκαν σε ανατολικές χώρες, οι οποίοι όμως βρίσκονταν σε ακόμα πιο δεινή οικονομικά θέση από τις μεταναστευτικές ομάδες που προϋπήρχαν στην περιοχή. Έτσι θεωρούν ότι αυξήθηκε ακόμη περισσότερο η αποστέρωση στο τμήμα αυτό, που είχε ήδη σημαντικά προβλήματα. Η αλλαγή αυτή υποδηλώνεται εμμέσως και από τα ποσοτικά δεδομένα, που έδειξαν μια εθνοτική μεταβολή στην περιοχή, μεταξύ πρώτης και δεύτερης γενιάς μεταναστών. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την μετακίνηση από την Ομόνοια προς το Μεταξουργείο της «πιάτσας» διακίνησης ναρκωτικών και δραστηριοτήτων που μετακινήθηκαν λόγω της αύξησης της αστυνόμευσης, θεωρήθηκε από κάποιους κατοίκους ότι οδήγησε στην αύξηση της εγκληματικότητας, που σε συνδυασμό με την «μαφία» που είδη υπήρχε και τους οίκους ανοχής δημιούργησε την έντονη δυσαρέσκεια τους. Βέβαια τα τελευταία χρόνια, ενώ εξακολουθούν οι πληθυσμοί αυτοί να ζουν στην περιοχή, οι κάτοικοι αναγνωρίζουν μια βελτίωση της κατάστασης, που την αποδίδουν και στην αύξηση της κινητικότητας τα βράδια λόγω των μαγαζιών.

Έτσι βλέπουμε δυο αντιθετικές όψεις μεταξύ των θυλάκων ως προς την εισροή κατοίκων, διαφορετικής οικονομικής και κοινωνικής θέσης αλλά και εθνοτικής προέλευσης.

A.4.3 Το ζήτημα της αποστέρησης

Οι συνεντεύξεις μας έδειξαν ότι στο σύνολο της περιοχής, παρά την όποια εισροή ανώτερων στρωμάτων, το στοιχείο που κυριαρχεί είναι αυτό των χαμηλών εισοδημάτων και της αποστέρησης. Μπορεί να ήρθαν νέοι κάτοικοι αλλά αυτό δεν βελτίωσε τους όρους ζωής των υπαρχόντων. Γενικά όλοι οι ερωτηθέντες αξιολογούν ότι η περιοχή στο σύνολό της είναι μια γειτονιά χαμηλών εισοδημάτων με σημαντικά οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα, ενώ οι περισσότεροι ερωτηθέντες δεν είχαν παρατηρήσει ιδιαίτερα την εισροή υψηλότερων στρωμάτων. Και σε προσωπικό επίπεδο η πλειοψηφία εξέφρασε την οικονομική της δυσχέρεια, με καταλυτικό στοιχείο τη συνθήκη της οικονομικής κρίσης και την πτώση της οικοδομικής δραστηριότητας. Ακόμη και τα πιο μεσοαστικά νοικοκυριά που ερωτήθηκαν, στη συνθήκη της κρίσης, αντιμετωπίζουν σημαντικά οικονομικά προβλήματα. Οι συνταξιούχοι που συναντήσαμε μένουν με τα ενήλικα παιδιά τους, που κατά κύριο λόγο είναι άνεργοι αλλά και οι δύο από τους τρεις πιο νέους που εργάζονται, πάλι ζουν με την οικογένεια, καθώς ο μισθός δεν αρκεί για αυτονόμηση από αυτή. Η μία νεαρή ερωτηθείσα μας είπε ότι και οι περισσότεροι συνομήλικοι φίλοι της που δεν έχουν παντρευτεί βρίσκονται στην ίδια θέση.

Γενικά και τα επαγγέλματα που βρίσκονταν στην κατάταξη των «μεσαίων» κατηγοριών, αν και έχουν καλύτερες συνθήκες εργασίας από τα εργατικά επαγγέλματα και καλύτερο κοινωνικό προφίλ, σε οικονομικό επίπεδο δεν διαφέρουν τόσο πολύ. Η αύξηση του επιπέδου εκπαίδευσης δεν σημαίνει μεγαλύτερο μισθό, ενώ στην κατηγορία των πωλητών και αυτών που δουλεύουν στην εστίαση ο μισθός δεν υπερβαίνει αυτόν των εργατών. Έτσι ενώ τα στοιχεία δείχνουν άνοδο των επαγγελματικών κατηγοριών, τα επαγγέλματα που απευθύνονται σε υπηρεσίες δεν σημαίνουν απαραίτητα μεγαλύτερο εισόδημα από τα εργατικά επαγγέλματα. Μάλιστα από τις συνεντεύξεις σε μετανάστες βλέπουμε ότι η πτώση της οικοδομικής δραστηριότητας τους έχει πλήξει αρκετά, με κάποιους από αυτούς να έχουν κάνει στροφή στον τομέα της εστίασης. Πιο σημαντικά προβλήματα εξέφρασαν τα άτομα με οικογένειες. Στο παρελθόν μας είπαν ότι βοηθούσαν οικονομικά και συμπατριώτες τους που βρίσκονταν σε συνθήκες εξαθλίωσης, αλλά τώρα είναι δύσκολο και γι' αυτούς καθώς παλεύουν να βγάλουν τα προς το ζην. Οι δύο νεαροί που

συναντήσαμε ήταν ικανοποιημένοι από το μεροκάματό τους, σε επίπεδο κάλυψης των βασικών τους αναγκών, αλλά θα ήθελαν να φύγουν για τη Γαλλία γιατί στην Ελλάδα είναι πολύ επισφαλής η εργασία τους και αν απολυθούν θα είναι δύσκολο να βρουν αλλού.

A.4.4 Φυσιογνωμία παραγωγικών λειτουργιών

Στο παρόν κεφάλαιο θα διερευνηθεί η σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ των κοινωνικών ομάδων και των παραγωγικών δραστηριοτήτων. Η παρατήρηση της περιοχής εντόπισε πέρα από την εισροή νέων ομάδων και την ανάπτυξη νέων λειτουργιών.

Όπως δείχνει η έρευνα πεδίου, ο θύλακας 1 που εμφάνισε τις μεγαλύτερες τάσεις εισροής νέων στρωμάτων, εμφανίζει και την μεγαλύτερη ανάπτυξη νέων λειτουργιών. Αν και αποτελεί κατά κύριο λόγο περιοχή κατοικίας, από το Χάρτη αποτύπωσης των παραγωγικών χρήσεων της περιοχής (Χάρτης Παραρτήματος 4), βλέπουμε τη συγκέντρωση σε αυτόν καφέ, μπαρ και εστιατορίων, η οποία δεν παρατηρείται σε τόσο μεγάλο βαθμό στους άλλους δύο θύλακες. Οι συνεντεύξεις σε 10 μαγαζιά του τμήματος αυτού μας πληροφορούν ότι η πλειοψηφία των επιχειρήσεων αυτών άνοιξε μετά το 2013, γεγονός που επιβεβαιώνεται και την εξάχρονη επίσκεψη του πεδίου. Η δυναμική ανάπτυξής τους δεν έχει σταματήσει ούτε σήμερα, με νέα μαγαζιά να ξεπροβάλλουν συνεχώς. Τα καφενεία, καφέ και μπαρ προσέλκυσαν νυχτερινούς επισκέπτες, οι οποίοι ώθησαν στην ανάπτυξη την τελευταία τριετία και περισσότερων μαγαζιών γρήγορου φαγητού στο χέρι. Πρόκειται για μικρές επιχειρήσεις, όπου στην πλειοψηφία οι ιδιοκτήτες εργάζονται σε αυτές. Αυτό φαίνεται και από το προφίλ των μαγαζιών αυτών καθώς αποτελούν μικρούς χώρους, σε μεγάλο βαθμό καφενεία, χωρίς υψηλή όχληση και με τιμές χαμηλές αναλογικά με άλλες περιοχές της Αθήνας. Κανένας από τους ιδιοκτήτες που ερωτήθηκαν δε ζει στο Μεταξουργείο. Πολλοί μας είπαν ότι άνοιξαν στην συγκεκριμένη περιοχή λόγω της τάσης που είδαν ότι έχει δημιουργηθεί προς τη διασκέδαση σε αυτό και λόγω του γεγονότος ότι αποτελεί μια νέα αγορά που δεν έχει κορεστεί. Επίσης κίνητρο υπήρξε και το φθηνό ενοίκιο.

Οι πελάτες περιγράφονται κυρίως ως εναλλακτικού στυλ, κυρίως μικρο-μεσοαστικών στρωμάτων και είναι κατά μεγάλο ποσοστό νεαρής ηλικίας, ειδικότερα στα μπαρ. Υπάρχουν όμως και καφενεία, μεζεδοπωλεία που η πελατεία τους αποτελείται από μεγαλύτερες ηλικίες.

Έτσι εντοπίζεται πέρα από την εγκατάσταση στην περιοχή νέων κοινωνικών ομάδων και ένα σώμα πληθυσμού που έρχεται στην περιοχή ως «επισκέπτης». Η μόνιμη παρουσία του όμως και η ζωή που παρατηρήθηκε από την επιτόπια έρευνα ότι έχουν κάποιοι δρόμοι, ιδιαίτερα τις βραδινές

ώρες, θεωρείται ότι αποτελεί ένα παράγοντα επίδρασης στην φυσιολογία αλλά και τη ζωή της περιοχής.

Στον θύλακα 1, λοιπόν, δεν εντοπίζεται μετασχηματισμός μόνο στην κοινωνική του φυσιολογία, αλλά και στην παραγωγική του, η οποία προσδίδει ένα νέο χαρακτηριστικό στην περιοχή· αυτόν της «εναλλακτικής» διασκέδασης και ψυχαγωγίας.

Κάποιες άλλες χρήσεις που εμφανίζονται, σε όχι τόσο διευρυμένο βαθμό, απομεινάρια των δραστηριοτήτων του παρελθόντος είναι κάποια συνεργία αυτοκινήτων και μοτοσυκλετών, μαγαζιά εξαρτημάτων και ανταλλακτικών οχημάτων, όπως και καταστήματα πώλησης εξοπλισμού μαγαζιών και υπηρεσίες οικοδομικών εργασιών, κυρίως στην Ιερά Οδό.

Και στο θύλακα 2 συναντάμε επιχειρήσεις διασκέδασης και εστίασης, με παρεμφερή χαρακτηριστικά με του θύλακα 1, αν και σε μικρότερο βαθμό. Ο θύλακας αυτός θα λέγαμε, μέσα από την εξάχρονη επίσκεψη στην περιοχή και από συνεντεύξεις, ότι αποτέλεσε την αρχή ανάπτυξης τέτοιων επιχειρήσεων, ενώ συναντήσαμε και πιο ακριβά εστιατόρια τα οποία απευθύνονται σε διαφορετικό προφίλ πελατών, μεγαλύτερων εισοδημάτων. Παράλληλα ιδιαίτερη είναι η εμφάνιση καταστημάτων πώλησης προϊόντων, με κυρίαρχο το χονδρικό και λιανικό εμπόριο ρούχων. Αυξημένη μάλιστα, στους τομείς του εμπορίου, είναι η παρουσία κινέζικων επιχειρήσεων.

Ο θύλακας 3 παρουσιάζει περισσότερο χαρακτηριστικά κέντρου, εμφανίζοντας λιγότερες αμιγείς κατοικίες, με τα περισσότερα ισόγεια να προορίζονται για εμπορικές χρήσεις. Δεν μπορούσε να περάσει βέβαια απαρατήρητος ο μεγάλος βαθμός «κλειστών» ισογείων, πρώην καταστημάτων.

Και στο θύλακα 3 παρατηρείται η ύπαρξη αρκετών καφενείων και εστιατορίων. Οι επιχειρήσεις αυτές όμως φιλοξενούν τελείως διαφορετικό προφίλ πελατών. Σε μεγάλο βαθμό είναι εθνοτικού χαρακτήρα, όπως το καφενείο των Αιγύπτων που επισκεφτήκαμε, συναντώντας Αιγύπτιους και Σύριους. Σε αυτό οι περισσότεροι πελάτες είναι τακτικοί και υπήρχε ένα γνώριμο κλίμα μεταξύ τους. Αρκετοί έρχονταν από άλλα σημεία της Αθήνας, καθώς μας είπαν ότι αποτελεί γι' αυτούς ένα σημείο συγκέντρωσης. Από την άλλη συναντήσαμε αρκετά κινέζικα εστιατόρια, ενώ σταθερή παρουσία κινέζων εντοπίσαμε και σε συγκεκριμένα μαγαζιά τύπου καφέ - γρήγορου φαγητού. Επίσης έχουν ανοίξει παντοπωλεία με ασιατικά προϊόντα και τρόφιμα άλλων χωρών, αλλά και άλλες υπηρεσίες όπως κουρεία, ίντερνετ-καφέ κ.ά. Γενικά είναι εμφανές στο τμήμα αυτό ότι οι διάφορες εθντικές ομάδες έχουν αναπτύξει τα δικά τους δίκτυα και την δική τους οικονομία.

Επίσης συναντάμε καφενεία «παραδοσιακά», στα οποία συγκεντρώνονται κυρίως μεγαλύτερες ηλικίες ντόπιων. Σε αυτά οι πελάτες γνωρίζονται στην πλειοψηφία και υπάρχει ένα κλίμα οικειότητας. Από την άλλη υπάρχουν και τα «snack-bar» - καφενεία, τα οποία εξυπηρετούν κυρίως επισκέπτες των οίκων ανοχής, έχοντας όμως και τους σταθερούς πελάτες τους.

Άλλη λειτουργία που αναπτύσσεται σε έντονο βαθμό είναι τα μαγαζιά χονδρικής και λιανικής πώλησης ρούχων και λευκών ειδών, τα

οποία είναι διάσπαρτα μεταξύ των κεντρικών οδών και η ύπαρξη αρκετών αποθηκών. Εμφανής είναι και εδώ η παρουσία του κινέζικου εμπορίου.

Μια άλλου είδους δραστηριότητα που καθορίζει σε σημαντικό βαθμό την φυσιογνωμία του τμήματος αυτού είναι η μεγάλη παρουσία οίκων ανοχής, οι οποίοι, όπως βλέπουμε και στο χάρτη της καταγραφής των παραγωγικών χρήσεων (Χάρτης Παραρτήματος 4), στην πλειοψηφία τους συγκεντρώνονται στο τμήμα αυτό και ιδιαίτερα στην οδό Ιάσωνος. Πέρα από τους βραδινούς επισκέπτες των μαγαζιών του θύλακα 1, ο θύλακας 3 έχει τους δικούς του νυχτερινούς επισκέπτες. Οι οίκοι ανοχής συγκεντρώνουν στην περιοχή ένα μόνιμο αριθμό επισκεπτών καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας. Ακόμη και το μεσημέρι η κινητικότητα είναι εμφανής. Στο βόρειο τμήμα της οδού, εντοπίσαμε και την μόνιμη σχεδόν παρουσία χρηστών ναρκωτικών.

Ο πολιτισμός κάνει έντονη την εμφάνισή του σε όλους τους θύλακες της περιοχής, με θέατρα αλλά και πολλούς χώρους που αποτελούν εργαστήρια πολιτιστικών ομάδων, τα οποία δεν μπορέσαμε να καταγράψουμε στο σύνολό τους. Ενδιαφέρον είναι το γεγονός ότι στο θύλακα 3, που θεωρείται πιο «υποβαθμισμένος», έχει ανοίξει μια από τις γνωστές γκαλερί, αυτή της Ρεβέκκας Καμχή, ενώ διεξάγεται και κάθε δύο χρόνια η έκθεση τέχνης ReMap, από την εταιρία που όπως είδαμε σε προηγούμενο στάδιο κατέχει σημαντικό κτιριακό απόθεμα στο σημείο αυτό.

I. Κάποια συμπεράσματα ως προς τις παραγωγικές λειτουργίες

Ως γενικό συμπέρασμα από τα παραπάνω είναι ότι ο διαχωρισμός που υπήρχε ως προς τα κοινωνικά στρώματα, υπάρχει και ως προς το είδος των λειτουργιών που φιλοξενούν οι περιοχές και το προφίλ των πελατών, με τις πιο «δυσάρεστες» λειτουργίες να συγκεντρώνονται στην γειτονιά των πιο χαμηλών στρωμάτων. Σε αυτή τη συνθήκη βέβαια οι εθνοτικές ομάδες κατάφεραν να αναπτύξουν μια δική τους οικονομία και να οργανώσουν τα δικά τους δίκτυα αλληλοϋποστήριξης.

Ο διαχωρισμός που απορρέει από τη σύνδεση παραγωγικών λειτουργιών με τις ανάλογες κοινωνικές ομάδες που τις καταναλώνουν, αναδεικνύει και την αλληλοτροφοδοτούμενη σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ τους και τον τρόπο που αυτή μπορεί να επιδράσει στο μετασχηματισμό μιας περιοχής. Η εισροή κάποιων στρωμάτων μπορεί να φέρει τις ανάλογες καταναλωτικές συνήθειες αλλά και η ύπαρξη κάποιων λειτουργιών να προσελκύσει τις αντίστοιχες ομάδες πληθυσμού. Ταυτόχρονα ο συνδυασμός μπορεί να προκαλέσει πτώση ή άνοδο των τιμών των ακινήτων, οπότε και νοικοκυριά με την ανάλογη αγοραστική δύναμη. Το γεγονός αυτό φαίνεται και στο πώς κυμαίνονται οι τιμές της αγοράς ανάμεσα στους θύλακες. Στον 1 είδαμε ότι οι τιμές αυξάνονται λόγω της

ζήτησης από πιο εύπορους κατοίκους και τη διαμόρφωση μιας νέας πιο ελκυστικής συνθήκης που οδήγησε η ανάπτυξη νέων λειτουργιών. Από την άλλη στο θύλακα 3, στον οποίο υπάρχουν δραστηριότητες που μειώνουν τη ζήτηση για κατοίκηση, οι τιμές ακινήτων και τα ενοίκια είναι χαμηλά, επιτρέποντας την εγκατάσταση πιο χαμηλών στρωμάτων.

A.4.5 Αγορά ακινήτων

Η διαμόρφωση των τιμών γης και ενοικίων με βάση την παρουσία των κοινωνικών στρωμάτων είναι το πιο εμφανές δείγμα ότι με νόμους ελεύθερης αγοράς οι σχέσεις μεταξύ διαφορετικών ομάδων είναι ανταγωνιστική.

Η αναζήτηση των διακυμάνσεων των τιμών ακινήτων θεωρήθηκε ότι αποτελεί έναν παράγοντα ο οποίος δείχνει την οικονομική δυνατότητα όσων αναζητούν κατοικία στην περιοχή. Η προσέγγισή τους επιχειρήθηκε μέσω δευτερογενών πηγών που προέρχονταν από άρθρα του Τύπου και από συνεντεύξεις σε μεσιτικά γραφεία που δραστηριοποιούνται στην περιοχή.

Διερεύνηση της αρθρογραφίας του Τύπου για το Μεταξουργείο, σε μεταπτυχιακή εργασία (Κατσαούνη, 2015Α), ανέδειξε από το 2000 μια έντονη αναφορά για επένδυση στην κατοικία, ως νέα αναδυόμενη περιοχή που κρύβει «αξίες». Γύρω στο 2008 πολλά άρθρα επισημαίνουν την άνοδο των τιμών. Όπως αναφέρει άρθρο στην εφημερίδα «Τα Νέα»⁶ «Μετατράπηκαν σε σύγχρονα loft και μοσχοπουλιούνται ακόμη και έως 8.000 το τετραγωνικό (!)- κυρίως σε εργένηδες, ζευγάρια χωρίς παιδιά- επειδή διαθέτουν μόνο ένα υπνοδωμάτιο- και καλλιτέχνες. Τώρα, η επιστροφή αρχίζει σιγά σιγά να αφορά και οικογένειες, γι' αυτό και κατασκευάζονται συγκροτήματα με κλασικές κατοικίες και όχι μόνο με lofts, όπως γινόταν μέχρι πρότινος. Όπως εξηγούν στελέχη κατασκευαστικών εταιρειών «για να προσελκύσεις κόσμο και να έχεις κέρδος πρέπει να πουλήσεις ένα ιδιαίτερο προϊόν. Έτσι εξηγούνται οι υπερκατασκευές μέσα στις φτωχές γειτονιές. Όμως η τρέλα κοστίζει, γι' αυτό και είναι τόσο ακριβά».

Σύμφωνα με στοιχεία της διεύθυνσης τεχνικών υπηρεσιών και στέγασης του Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών, κατά το ίδιο άρθρο, η αύξηση των αντικειμενικών αξιών σε λιγότερο από 20 χρόνια ανέρχεται σε ποσοστό 34%, ενώ όπως αναφέρεται και στα δημοσιεύματα του τύπου, η αξία αγοράς μιας κατοικίας τύπου loft ξεπερνά τα 4000 ευρώ/τμ, 30% μεγαλύτερη κατά μέσο όρο σε σχέση με μια άλλου τύπου

⁶ <http://www.tanea.gr/ellada/article/?aid=1408090>

κατοικία στην ίδια περιοχή. Σύμφωνα με το ίδιο πάλι άρθρο των «Νέων», στην περιοχή, η αξία των ακινήτων εκτινάχθηκε στα ύψη την τελευταία πενταετία. Από 1.700 έως 1.800 ευρώ το τετραγωνικό που πωλούνταν τα διαμερίσματα το 2003, το 2008 έφτασαν τα 2.500- 4.000.

Γενικά αυτό που παρατηρείται είναι ότι οι τιμές στο κέντρο φτάνουν σε μεγάλα ύψη το 2009, ενώ μετά την κρίση χρέους το 2010 αλλά και τις εξαγγελίες για ανάπλαση να καθυστερούν, αυτές φαίνεται να πέφτουν⁷ ή να διατηρούνται στα ίδια επίπεδα.

Η άνοδος των τιμών, όπως μας πληροφόρησαν και τα μεσιτικά γραφεία, δεν εμφανίζεται όμως σε όλη την περιοχή του Μεταξουργείου. Υπάρχει μια σημαντική διαφορά μεταξύ των θυλάκων 1,2 με τον 3. Αυτή όπως είδαμε αποτυπώνεται και στη συγκέντρωση των κοινωνικών ομάδων. Σε συνέντευξη που έγινε σε μεσιτικό γραφείο, που δραστηριοποιείται στην περιοχή, επισημάνθηκε ότι προς το τμήμα που γειτνιάζει με το Γκάζι και βρίσκεται ο θύλακας 1, τον Κεραμεικό, οι τιμές ακινήτων είναι πολύ πιο ανεβασμένες από την υπόλοιπη περιοχή του Μεταξουργείου. Παρατηρείται ιδιαίτερη προτίμηση σε ρετιρέ με θέα ή μονοκατοικίες τα οποία έχουν και τις πιο υψηλές τιμές. Αναφέρθηκε επίσης ότι η ζήτηση άρχισε γύρω στο 2000 και οι τιμές αυξήθηκαν το 2004 με 2007, αποδίδοντάς την και στην εύκολη παροχή δανείων από τις τράπεζες. Επίσης αν και είδαμε από τον Τύπο ότι αναφέρεται σε μείωση τιμών, η κτηματομεσιτική είδε μια αύξηση των αγοροπωλησιών από το 2011 και μετά, λόγω της πτώσης του φόρου μεταβίβασης που ψηφίστηκε το 2011 ως ειδικό κίνητρο για την περιοχή του Μεταξουργείου και Γερανίου. Επισημάνθηκε επίσης ότι αναμένεται ακόμα μεγαλύτερη αύξησή τους αν πραγματοποιηθεί η υποσχόμενη μείωση των αντικειμενικών αξιών.

Οι αυξήσεις αυτές στις τιμές ακινήτων δείχνουν το ενδιαφέρον εγκατάστασης στην περιοχή ανώτερων εισοδηματικά στρωμάτων, ενώ έρχονται να συμπληρώνουν και τις παρατηρήσεις του προηγούμενου κεφαλαίου για την κατάσταση του κτιριακού αποθέματος. Αν και δεν βλέπουμε να είναι υπό ανέγερση πολλές νέες κατοικίες, από τη συνέντευξη γίνεται αντιληπτή μια κινητικότητα στις αγοροπωλησίες η οποία φαίνεται να εμπεριέχει δυναμικές εισροών που ίσως εκφραστούν τα επόμενα χρόνια. Επίσης διαπιστώνεται ο σημαντικός ρόλος του κρατικού παράγοντα μέσω της φορολογίας και των δανείων στη διαμόρφωση τέτοιων διαδικασιών.

Επιπλέον πληροφορηθήκαμε ότι στο τμήμα που βρίσκεται ο θύλακας 3, λόγω των χαμηλών τιμών της γης, αρκετοί μετανάστες έχουν αγοράσει κατοικίες.

⁷ <http://metaxourgeio.wordpress.com/2013/05/04/athinaiko-downtown/>

A.4.6 Προσεγγίζοντας τις σχέσεις που διαμορφώνονται στο πεδίο

Αυτό που συμπεραίνεται από τις συνεντεύξεις είναι ότι ο χαρακτήρας της γειτονιάς υπάρχει στην περιοχή, μέσα από την ανάπτυξη σχέσεων όμως μεταξύ παρεμφερών κοινωνικών ομάδων. Το γεγονός αυτό επηρεάζει και τη διαμόρφωση του χώρου, καθώς στην επιλογή του τόπου εγκατάστασης των νέων κατοίκων σημαντικό ρόλο έπαιξε, πέρα από το κτιριακό απόθεμα και η ύπαρξη φίλων ή ατόμων με παρόμοια ενδιαφέροντα. Χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι υπάρχουν ομοιογενείς πυρήνες συγκεντρώσεων.

Σχεδόν όλοι οι ερωτηθέντες έχουν δημιουργήσει φιλίες στην περιοχή, αλλά με αντίστοιχους «κοινωνικούς κύκλους», οι οποίοι δεν στηρίζονται απαραίτητα στο ίδιο οικονομικό επίπεδο. Σημαντικός παράγοντας είναι το πολιτισμικό κεφάλαιο ή τα κοινά ενδιαφέροντα. Εκτός από ένα νέο κάτοικο, οι υπόλοιποι ερωτηθέντες δεν έχουν στενές φιλίες με άτομα από πολύ διαφορετική οικονομική θέση, ενώ δεν συναντήσαμε ιδιαίτερα σχέσεις φιλίας μεταξύ διαφορετικών εθνικοτήτων, με εξαίρεση τα άτομα αλβανικής καταγωγής.

Οι κάτοικοι των θυλάκων 1 και 2, στην πλειοψηφία αναγνωρίζουν ότι υπάρχει το στοιχείο της προσωπικής επαφής, γεγονός που συνέβαλε στην επιλογή της κατοίκησης στο Μεταξουργείο. Ειδικά οι νεοεισερχόμενοι μεσαίων στρωμάτων έχουν αναπτύξει φιλίες στη γειτονιά. Το ίδιο και οι παλιοί κάτοικοι, αν και οι πιο ηλικιωμένοι θεωρούν ότι στο παρελθόν υπήρχε μεγαλύτερη ενότητα στη γειτονιά, τόσο σε επίπεδο σχέσεων όσο και ως δίκτυο αλληλοϋποστήριξης σε οικονομικό επίπεδο. Καίριο σημείο ρήξης των σχέσεων θεώρησαν ότι ήταν η αποχώρηση πολλών νοικοκυριών από την περιοχή και η απουσία σχέσεων μεταξύ των νέων που έρχονταν.

Από την άλλη στο θύλακα 3 παρατηρείται ένα ισχυρό δίκτυο, σε κοινωνικό και υλικό επίπεδο, μεταξύ των παρεμφερών εθνοτικών ομάδων. Στην αλληλεγγύη και τις σχέσεις που αναπτύσσουν μεταξύ τους βασίζεται η ίδια τους η επιβίωση. Οι περισσότεροι μετανάστες πρώτης γενιάς αναφέρθηκαν στην οικονομική ενίσχυση συμπατριωτών τους, που έρχονται στην περιοχή, αλλά και υποστήριξη στην εύρεση εργασίας και στον εγκλιματισμό στη νέα χώρα. Η βοήθεια αυτή όμως, επισήμαναν οι περισσότεροι, είναι πολύ δύσκολη στην περίοδο της κρίσης και ειδικά γι' αυτούς που δούλευαν στον οικοδομικό τομέα. Ταυτόχρονα η «γεινίαση», τα καφενεία, τα εθνοτικά μαγαζιά κτλ. και γενικότερα η συγκέντρωση ατόμων με κοινά πολιτισμικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά, στο τμήμα αυτό της περιοχής, τους κάνει να νιώθουν οικειότητα στον τόπο που μένουν και να έχουν θετικά αισθήματα σε μια χώρα που είναι σε σημαντικό βαθμό περιθωριοποιημένοι, στερούνται οι περισσότεροι βασικών δικαιωμάτων, ενώ ο ρατσισμός και η ξενοφοβία που υπάρχει σε μεγάλο τμήμα της κοινωνίας τους θέτει στο περιθώριο. Οι περισσότεροι μετανάστες που συναντήσαμε ήταν ευχαριστημένοι από τη ζωή στην περιοχή.

Οι σχέσεις βέβαια διαρρηγνύονται στο πεδίο της συνύπαρξης μεταξύ των διαφορετικών κοινωνικών ομάδων. Η ρήξη αυτή είναι πιο έντονη στο θύλακα 3, όπου Έλληνες κυρίως παλιοί κάτοικοι, εκφράζουν έντονη δυσαρέσκεια, ως και οργή, για τις νέες εισροές μεταναστευτικών ομάδων που εγκαταστάθηκαν στην περιοχή. Ειδικά οι μεσαίας και μεγαλύτερης ηλικίας εκφράζουν ρεβανσιστικά συναισθήματα για περισσότερη ασφάλεια και αστυνόμευση, ενώ είναι θετικοί σε μια ενδεχόμενη ανάπλαση που θα άλλαζε την κοινωνική σύσταση. Μάλιστα κάποιοι την απαίτησαν κι όλας. Αντικείμενο στοχοποίησης είναι οι νέες ροές μεταναστών οι οποίοι, όπως μας πληροφόρησαν διαφορετικοί κάτοικοι, αυξήθηκε το 2009. Θεωρούν ότι η παρουσία των νεοεισερχόμενων έφερε αύξηση της εγκληματικότητας και των μικροκλοπών, που σε συνδυασμό με την ύπαρξη χρηστών ναρκωτικών και τη «μαφία» δημιουργούν μια ιδιαίτερα δυσάρεστη και επικίνδυνη συνθήκη. Σχεδόν οι περισσότεροι τόνισαν ότι με παλιούς μετανάστες που ζούσαν στην περιοχή δεν έχουν πρόβλημα και αρκετοί από αυτούς έχουν και σχέσεις, αναφέροντας ότι ήταν «οικογενειάρχες» που εργάζονταν και υπήρχε μια πιο ομαλή συμβίωση. Δυσαρέσκεια εξέφρασαν και κάποιοι ιδιοκτήτες καταστημάτων πιο κοντά στο θύλακα 3, θεωρώντας τα μεταναστευτικά στρώματα αιτία υποβάθμισης της περιοχής, που εμποδίζει την «ανάπτυξή» της.

Τα νεότερα άτομα που συναντήσαμε δεν ανέφεραν κάποια ενόχληση για τη ζωή στην περιοχή ή για κάποια πληθυσμιακή ομάδα. Μόνο κάποιοι από τα μεσαία στρώματα νέοι κάτοικοι εξέφρασαν την επιθυμία να μην διευρυνθούν τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα, γιατί τους αρέσει η γειτονιά με την υπάρχουσα κοινωνική σύνθεση, γι' αυτό όπως ανέφεραν και την επέλεξαν. Παράλληλα εκφράζουν και τον φόβο ότι ενδεχόμενη αύξησή τους θα σήμαινε και άνοδο των τιμών ενοικίων, κάτι που δεν μπορούσαν να αντέξουν οικονομικά και θα έπρεπε να αποχωρήσουν. Άλλοι πάλι κάτοικοι, ιδιοκτήτες, εκφράζουν μια τέτοια αλλαγή ως αίτημα.

Στους συνεντευξιζόμενους των θυλάκων 1 και 2, δεν υπάρχουν τόσο έντονα αισθήματα ανασφάλειας και φόβου, που παρουσιάστηκαν στον 3. Η μορφή που παίρνει ο κοινωνικός ανταγωνισμός στην προκειμένη, έχει μια άλλη μορφή. Οι νέοι κάτοικοι, ιδιοκτήτες πολυτελών κατοικιών, δεν ήρθαν στην περιοχή επειδή ήταν ικανοποιημένοι με την ποιότητα ζωής, ούτε με την κοινωνική διαμόρφωση, αλλά με την προοπτική ότι υπάρχουν θετικά στοιχεία τα οποία μπορούν να αλλάξουν σύμφωνα με τις επιθυμίες τους. Στοιχεία όμως που δεν χωρούν όλες τις ομάδες. Η ανάπλαση είναι μια προσδοκία γι' αυτούς, όπως και η περεταίρω αύξηση της αστυνόμευσης. Η μορφή που παίρνει ο κοινωνικός ανταγωνισμός, ως προς αυτούς, δεν είναι μέσω της άμεσης επίθεσης σε κάποια ομάδα, αλλά μέσω της προσπάθειας ισχυροποίησης της δικής τους, με μηχανισμούς που διαμορφώνουν δυσμενείς συνθήκες για την συνέχιση της διαμονής των υπόλοιπων.

Χαρακτηριστική των ανταγωνιστικών σχέσεων που δημιουργούνται ήταν η δράση, πριν κάποια χρόνια, της ΜΚΟ που είχε συσταθεί στην περιοχή· ΚΜ Πρότυπη Γειτονιά, οι ενέργειες της οποίας είχαν ανοίξει μια

γενικότερη συζήτηση για τις διαδικασίες κοινωνικής αναδιάρθρωσης στο Μεταξουργείο.

Αυτή δημιουργήθηκε από κτηματομεσιτική εταιρία, στην οποία ανήκει το μεγαλύτερο μέρος του κτιριακού αποθέματος που είδαμε ότι συγκεντρώνεται στο θύλακα 3 (Χάρτης 2), στον οποίο κατοικούν οι πιο ευπαθείς ομάδες, σε συνεργασία με κάποιους κατοίκους και επαγγελματίες της περιοχής.

Οι δράσεις της περιλάμβαναν κινήσεις βελτίωσης του αστικού περιβάλλοντος, όσο και προτάσεις ανάπτυξης προς την πολιτεία, με μελέτες καταξιωμένων αρχιτεκτόνων και με μεγάλη υποστήριξη από τον Τύπο. Επίσης μέσω του οργανισμού ασκούνταν συστηματική πίεση προς την πολιτεία⁸, για αναβάθμιση και αστυνόμευση.

Πέρα από αυτές τις ενέργειες, υπάρχουν και κάποιες άλλες πτυχές της δράσης τους. Χαρακτηριστικά το Σεπτέμβριο του 2010 καλείται, με πρωτοβουλία του οργανισμού, συνάντηση ανάμεσα σε κατοίκους και εργαζομένους της περιοχής με το Γενικό Διευθυντή της Γενικής Αστυνομικής Διεύθυνσης Αττικής. Σκοπό αποτελεί διάλογος για τα προβλήματα της περιοχής και την επίλυσή τους στο ξενοδοχείο Classical Imperial Hotel⁹. Όπως αναφέρεται σε άρθρο¹⁰ για το γεγονός, μετά από διαμαρτυρίες των όσων παραβρέθηκαν στη συνάντηση για τη μη βιωσιμότητα της περιοχής, ο γενικός διευθυντής της αστυνομίας ανακοίνωσε ότι στις 5 Οκτωβρίου «ξεχύνονται στους δρόμους» 1.350 αστυνομικοί.

Το γεγονός κάλυψε και η εφημερίδα «Ελευθεροτυπία», με άρθρο όπου γνωστοί καλλιτέχνες που δραστηριοποιούνται και μένουν στην περιοχή, διαμαρτύρονταν για την εγκληματικότητα και την υποβάθμισή της, μετά από τη συμμετοχή τους στην προαναφερθείσα συνάντηση. Σύμφωνα με αυτό στόχος τους είναι «να εξασφαλίσουν «εδώ και τώρα» τη δέσμευσή τους για την εκκαθάριση της γκετοποιημένης ζώνης, όπου έχουν τα θέατρα, τις γκαλερί, τις επιχειρήσεις και τα σπίτια τους.»¹¹

Γενικότερα όπως βλέπουμε η μείξη των διαφορετικών ομάδων δεν σημαίνει αύξηση της «συνοχής». Το αντίθετο μάλιστα οι σχέσεις αναπτύσσονται περισσότερο μεταξύ ομάδων με πιο ομοιογενή κοινωνικά χαρακτηριστικά και συνήθειες. Έτσι συντίθενται καθημερινότητες όχι μόνο παράλληλες αλλά καθημερινότητες και επιθυμίες έμμεσα αντιθετικές. Ο τρόπος που αυτές εκφράζονται στο χώρο, οι πρακτικές και οι επιθυμίες τους, διαμορφώνουν σχέσεις περισσότερο απώθησης παρά ενίσχυσης της συνοχής. Η αντίθεση αυτή ενισχύεται και από τους μηχανισμούς γης και κατοικίας.

Αυτό που αναδύεται από την διερεύνηση των σχέσεων είναι ότι οι οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες δεν είναι μια διαδικασία αόριστη,

⁸ <http://kmprotypigeitonia.org/?p=news&id=letteristorikoghetto>

⁹ <http://www.kmprotypigeitonia.org/?p=news&id=meetingwithpolice>

¹⁰ <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=208886>

¹¹ <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=208886>

αλλά συνδέεται άμεσα με τον τρόπο που δομούνται οι κοινωνικές σχέσεις και ως εκ τούτου ο τρόπος που διαμορφώνεται ο αστικός χώρος. Η «συνοχή» δεν είναι μια συνθήκη που πλάθεται απλά με την εγκατάσταση στον ίδιο χώρο αντιτιθέμενων κοινωνικών ομάδων, «αποκλεισμένων» και προνομιούχων. Ούτε η κοινωνική μείξη μια δεδομένα θετική διαδικασία. Είναι βαθιά ταξικές σχέσεις και ως τέτοιες θεωρείται ότι πρέπει να προσεγγίζεται. Μέσα από την κατεύθυνση, δηλαδή, της εξάλειψης των κοινωνικών ανισοτήτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β: ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΩΝ

Η απεικόνιση χωρικών μορφών και σχέσεων του παρόντος δεν θα μπορούσε να ιδωθεί αποκομμένη από τις ιστορικές σημάσεις που εγγράφονται και διαμορφώνουν τη δομή τους. Η σύνθετη κοινωνική φυσιογνωμία του Μεταξουργείου, αποτελεί προϊόν αλληπάληλων μετασχηματισμών, στη διαμόρφωση των οποίων σημαντικό ρόλο έπαιξε και ο κρατικός αναπτυξιακός σχεδιασμός. Στο παρόν κεφάλαιο θα δοθεί έμφαση στη διαχρονική παρατήρηση πτυχών της σχέσης αυτής, ως στοιχείο ερμηνείας των διαδικασιών που η έρευνα πεδίου ανέδειξε στο Μεταξουργείο αλλά και στοιχείο κριτικής αποτίμησης των σχεδιαστικών επιλογών.

Η προσέγγισή τους θα επιχειρηθεί μέσα από την προσπάθεια εντοπισμού διαφορετικών σταδίων μετασχηματισμού της κοινωνικής και λειτουργικής δομής της περιοχής και των πολιτικών-«κλειδί» που ώθησαν στη διαμόρφωσή τους, στο ιστορικό πλαίσιο της εκάστοτε περιόδου.

Η διαχρονική ανάγνωση διαφορετικών περιόδων μετασχηματισμού απορρέει από τον συσχετισμό των εξής παραγόντων:

- Καθοριστικά εθνικά γεγονότα
- Οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές στην Αθήνα
- Μεταβολές στην τοπική συνθήκη
- Χωροταξικές πολιτικές-«κλειδί» για την εξέλιξη του Μεταξουργείου
- Χαρακτήρας χωρο-κοινωνικών και παραγωγικών μετασχηματισμών

Ως αποτέλεσμα της επεξεργασίας αυτής δημιουργήθηκε ο παρακάτω συγκεντρωτικός πίνακας (βλ. σελ.57), στην προσπάθεια απόδοσης συσχετισμών τόσο της συνδεδεμένης σχέσης των παραγόντων αυτών όσο και της διαχρονικής εξέλιξης του καθ' ενός ξεχωριστά.

Η αντίληψη του χώρου ως ένα διαλεκτικό πεδίο χωρικής αποτύπωσης των σχέσεων κοινωνικής παραγωγής και αναπαραγωγής, θα οδηγήσει σε μια προσέγγιση της μικρο-κλίμακας και των πολιτικών που παράγονται για αυτή, όχι ως αυτόνομες σχέσεις που πλάθονται εντός αυστηρώς ορισμένων χωρικών ορίων, αλλά στο πλαίσιο ευρύτερων διαδικασιών που συντελούνται σε μια ποικιλία χωρικών κλιμάκων και επιπέδων άσκησης εξουσίας. Βάσει αυτού, η προσέγγιση της νέας αναπτυξιακής κατεύθυνσης που τίθεται για το Μεταξουργείο, επιδρώντας στην διαμόρφωση των σύγχρονων μετασχηματισμών, θα επιχειρηθεί μέσα στα πλαίσια διαδικασιών που συντελούνται στο παγκόσμιο πεδίο και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Έμφαση δεν θα δοθεί στην αναζήτηση συναφειών και αποκλίσεων σε σχέση με την τοπική

συνθήκη, αλλά στην ανάδειξη της πολυπλοκότητας και του εύρους των διαδικασιών παραγωγής των χωρικών πολιτικών.

Η επεξεργασία αυτή θα έχει ως αφηγητικό σημείο τη δεκαετία του '80, στην οποία θεωρείται ότι άρχισε να καλλιεργείται μια νέα αναπτυξιακή κατεύθυνση, για το βιομηχανικό τότε, Μεταξουργείο, η οποία διέπει μέχρι σήμερα τις αστικές πολιτικές. Παράλληλα αποτελεί καθοριστική συγκυρία για την εξέλιξη του αστικού χώρου σε παγκόσμιο και εθνικό επίπεδο, μέσα στις νέες συνθήκες που θέτει η μετάβαση αυτή από το φορντικό μοντέλο παραγωγής στη μεταβιομηχανική κοινωνία, τον νέο διεθνή καταμερισμό εργασίας και το «νεοφιλελευθερισμό»¹². Οι σχέσεις αυτές θα διερευνηθούν μέσα από τη διάκριση τριών περιόδων, στις οποίες εντοπίζονται μεταβολές τόσο στον τρόπο χάραξης του αναπτυξιακού σχεδιασμού και των στόχων του, όσο και στις φάσεις μεταβολής της κοινωνικής και παραγωγικής φυσιολογίας του Μεταξουργείου. Αυτές είναι:

- '80-2000 | Παρεμβατική λογική: Μεγάλα προγράμματα και ρυθμίσεις - Παραγωγικοί και κοινωνικοί μετασχηματισμοί στο Μεταξουργείο, η «έξοδος» προς τα προάστια και η εγκατάσταση νέων κατοίκων
- 2000-2009 | Κυριαρχία των μεμονωμένων προγραμμάτων και πρωτοβουλιών, η προσαρμογή στο διεθνές και ευρωπαϊκό πεδίο. - Τα πρώτα βήματα ενεργοποίησης νέων μετασχηματισμών στο Μεταξουργείο: κοινωνική μείξη και κοινωνικές ανισότητες
- 2010-2016 | Οικονομική κρίση: Χωροταξική μεταρρύθμιση με βάση τις απαιτήσεις της αγοράς - «Ολοκληρωμένα» προγράμματα | Μεταξουργείο: λειτουργική αναδιάρθρωση- μεταλλασσόμενη φυσιολογία, όξυνση των κοινωνικών ανισοτήτων

Η επιλογή των ιστορικών στοιχείων αποτελεί μια υποκειμενική διαδικασία, η οποία δεν προσπαθεί να αναγνώσει αλήθειες, αλλά θραύσματα σχέσεων και διαδικασιών. Η διαχρονική διερεύνηση γίνεται αντιληπτή ως μια προσωπική αφήγηση, η οποία πλάθεται μέσα από τη μελέτη της βιβλιογραφίας, ιστορικών πηγών και αναπτυξιακών κειμένων.

¹² Από πολλούς ερευνητές δεν θεωρείται δόκιμος ο όρος «νεοφιλελευθερισμός» για την περιγραφή του σημερινού μοντέλου ρύθμισης. Επειδή όμως έχει επικρατήσει αυτός ο όρος, ακόμα και σε μεγάλο μέρος της οικονομικής και γενικότερης βιβλιογραφίας και δεν είναι του αντικειμένου της παρούσας μελέτης, επιλέγεται η χρήση αυτού του όρου.

	19ος - 1870	1870-1945	1945-1979	1980-2000	2000-2009	2010-2016
ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΤΟΜΕΣ	<ul style="list-style-type: none"> 1827 Ίδρυση «Ελληνικής Πολιτείας» με κυβερνήτη τον Ιωάννη Καποδίστρια 1832 - 1974 Συνθήκη Λονδίνου, η Ελλάδα αποκτά μοναρχία, «Βασίλειο της Ελλάδος» 	<ul style="list-style-type: none"> 1914-1918 Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος 1920 Συνθήκη των Σεβρών: η Ελλάδα διευρύνεται 1922 Μικρασιατική καταστροφή Ασταθές πολιτικό πλαίσιο 1936 Πραξικόπημα Μεταξά 1940-44 Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος 	<ul style="list-style-type: none"> 1945 Ίδρυση ΟΗΕ 1945-1949 Εμφύλιος 1948 - 1952 Σχέδιο Marshall, Τετραετές Πρόγραμμα Ανασυγκρότησης 1952 Προσχώρηση στη συμμαχία του ΝΑΤΟ 1959 Ελληνικό πενταετές πρόγραμμα οικονομικής ανάπτυξης – βάση για πολυετή σχεδιασμό και προοπτική ένταξης της Ελλάδας στις ευρωπαϊκές αγορές, Ίδρυση ΚΕΠΕ 1967-1974 Δικτατορία 1974/1975 Αλλαγή του πολιτεύματος σε Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία 	<ul style="list-style-type: none"> 1980-πτώση των λαϊκών δημοκρατιών και αλλαγές στα Βαλκάνια → Έναρξη εισροής οικονομικών μεταναστών και παλινοστούτων ελληνικής καταγωγής 1981 Η Ελλάδα μέλος της ΕΟΚ 1981 Οικοδόμηση κοινωνικού κράτους. Διοικητικές μεταρρυθμίσεις ‘80-‘90 Μεταρρυθμίσεις στην τοπική αυτοδιοίκηση 1987: Ενιαία Ευρωπαϊκή πράξη, θεσμοθέτηση της πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής συνοχής 1992 Συνθήκη Μάαστριχτ. Οικονομική και νομισματική ένωση 1997 Ν.2539/1997, «Σχέδιο Καποδίστριας» 	<ul style="list-style-type: none"> 2001 Η Ελλάδα στην Ο.Ν.Ε. 2004 Οι Ολυμπιακοί Αγώνες 2005 Ν. 3389/2005, Σ.Δ.Ι.Τ., Συμπράξεις Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα, συντονισμός με οδηγίες της Ε.Ε. στο πλαίσιο μετασχηματισμών του κράτους κατά το δυτικο-ευρωπαϊκό πρότυπο 2007-2013 Ε.Σ.Π.Α., Εθνικός Αναπτυξιακός Σχεδιασμός, συνάφεια με ευρωπαϊκές κατευθυντήριες γραμμές για την πολιτική συνοχή 2007 Λισσαβόνα: εδαφική συνοχή, οικονομική και χωρική συνοχή 2009 Αρχή κρίσης χρέους 	<ul style="list-style-type: none"> 2010 Η Ελλάδα στο Μηχανισμό Στήριξης (Δ.Ν.Τ., Ε.Ε., Ε.Κ.Τ.) 2010 Ψήφιση 1ου Μνημονίου: Εφαρμοστικός Νόμος 2012 Ψήφιση 2ου Μνημονίου: Εφαρμοστικός Νόμος (Νόμος 4046/2012) 2015 Ψήφιση 3ου Μνημονίου: Εφαρμοστικός Νόμος (Ν.4336/2015)
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ ΑΘΗΝΑ	<ul style="list-style-type: none"> Καθεστώς μοναρχίας Βασιλικό καθεστώς - εξεγέρσεις Η Αθήνα γίνεται πρωτεύουσα της χώρας Πρώτα βήματα εκβιομηχάνισης 	<ul style="list-style-type: none"> Ραγδαία αύξηση πληθυσμού της Αθήνας λόγω εσωτερικής μετανάστευσης Πόλεμοι, Μικρασιατική καταστροφή, διεύρυνση της Ελλάδας Πρόσφυγες Μικράς Ασίας και εσωτερικοί μετανάστες 	<ul style="list-style-type: none"> ‘50: Συνεχίζει η διόγκωση της Αθήνας: φαινόμενο αστυφιλίας Ασθενές κράτος πρόνοιας → Ενδιάμεσος ρόλος κατοικία μέσω μικροϊδιοκτησίας Πλαίσιο ανάπτυξης: διάδοση της ανεξάρτητης και μικρής κλίμακας οικονομική δραστηριότητα Ραγδαία αύξηση της οικοδομικής δραστηριότητας → ανάγεται σε έναν από τους δυναμικούς αναπτυξιακούς κλάδους της χώρας 	<ul style="list-style-type: none"> Ενίσχυση των μεγάλου τμήματος των ελληνικών ασθενών στρωμάτων και με τη συμβολή κονδυλίων από την ΕΕ - πολιτικής «συνοχής»: διπλασιασμός των κατώτατων συντάξεων και σημαντικές αυξήσεις σε μισθούς - ημερομίσθια, δωρεάν υγεία Διευρύνεται ο δημόσιος τομέας, δρομολογούνται δημόσια έργα, ενίσχυση επιχειρήσεων για αύξηση παραγωγικότητας και θέσεων εργασίας, ενίσχυση αγροτικού πληθυσμού Η μεγάλη διεύρυνση της ελληνικής μικρο-μεσαίας τάξης 	<ul style="list-style-type: none"> Νεοφιλελεύθερες πολιτικές για το χώρο εν όψει των Ολυμπιακών αγώνων, μεγάλα έργα υποδομής, μεγάλο κατασκευαστικό κεφάλαιο Ανοίγεται η συζήτηση της υποβάθμισης του κέντρου της Αθήνας και της επιστροφής κατοίκων – «επανακατοίκηση» 	<ul style="list-style-type: none"> Σκληρά μέτρα λιτότητας, μείωση του κράτους «πρόνοιας», υψηλής φορολογίας προς τα νοικοκυριά που συνεχώς φτωχοποιούνται, μειώσεις σε μισθούς και συντάξεις, ελαστικές σχέσεις εργασίας Δυσμενές περιβάλλον για τις μικρές επιχειρήσεις και την μικροϊδιοκτησία. Μεγάλα ποσοστά ανεργίας Συρρίκνωση της μεσαίας τάξης και μείωση του βιοτικού επιπέδου. Μεγάλες μεταναστευτικές εισροές: μεταναστευτικό ένα από τα κορυφαία ζητήματα
ΤΟΠΙΚΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΜΕΤΑΞΟΥΡΓΕΙΟ	<ul style="list-style-type: none"> Διαμόρφωση παραγωγικής φυσιογνωμίας - από τους πρώτους πόλους έλξης βιομηχανίας στην δυτική πλευρά της Αθήνας το συγκοινωνιακό δίκτυο θα ωθήσει στην ανάπτυξη εγκαταστάσεων εξυπηρέτησης των μεταφορών: αμαξοποιεία, ξυλουργεία και εργαστήρια μετάλλου 	<ul style="list-style-type: none"> Μαζική ζήτηση για κατοικία → εποικισμός του Μεταξουργείου και ενσωμάτωση στην πόλη Ομόνοια μετατρέπεται σε εμπορικό και πνευματικό κέντρο → προσέλκυση πολλών θεάτρων → πόλος έλξης για τη διασκέδαση των αστών 	<ul style="list-style-type: none"> Αντιπαροχή: Άνοιξη-δομήση πολυκατοικιών αλλά όχι διευρυμένη εφαρμογή του φαινομένου → διατήρηση σημαντικού ποσοστού μέχρι σήμερα χαμηλού ύψους και κλίμακας κτιρίων Αποχώρηση κατοίκων προς τα προάστια λόγω υποβάθμιση αστικού περιβάλλοντος: Πληθώρα παραγωγικών δραστηριοτήτων μη συμβατών με κατοικία 1979 (ΦΕΚ 567Δ/13.10.79) Το Μεταξουργείο θα ενταχθεί στο ιστορικό κέντρο της Αθήνας 	<ul style="list-style-type: none"> Αρχή απομάκρυνσης οχλουσών χρήσεων: βασική παραγωγική δραστηριότητα των κατοίκων της περιοχής → μεγάλο πλήγμα της παραγωγικής βάσης, ακόμη μεγαλύτερη αποχώρηση από την περιοχή και ερήμωσή της Τα χαμηλά ενοίκια και η υποβάθμιση ελκύουν τις ομάδες εξωτερικών μεταναστών που καταφθάνουν στη χώρα 	<ul style="list-style-type: none"> Νέο κύμα μετανάστευσης κυρίως από ασιατικές χώρες Προσέλκυση νέων κατοίκων ανώτερων στρωμάτων: αρχιτεκτονική αναβάθμιση περιοχής και νέες καταναλωτικές συνήθειες Δημιουργείται κοινωνικό χάσμα, με χωρική έκφραση Ενεργοποίηση μικρού και μεγάλου κεφαλαίου στον τομέα γης και κατοικίας Ανάπτυξη πολιτιστικού χαρακτήρα Ανάπτυξη νέων λειτουργιών πολιτισμού, διασκέδασης, εστίασης, εμπορίου 	<ul style="list-style-type: none"> Η ενεργοποίηση εισροών και η άνοδος των τιμών θα δεχτούν μια «αναχαίτηση», όχι όμως σημαντική μείωση Παραγωγή αναπτυξιακού λόγου για το Μεταξουργείο και υποστήριξη μεγάλων επενδυτικών κεφαλαίων για ανάπτυξη Έντονη ανάπτυξη νέων λειτουργιών, διασκέδασης και εστίασης Συνθήκες μεγάλης αποστέρευσης για σημαντικό τμήμα του πληθυσμού. «Επίθεση» του δημόσιου λόγου εναντίον μεταναστών χωρίς άδεια παραμονής αλλά και πολλές επιχειρήσεις «σκούπα».
ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ – «ΚΛΕΙΔΙ»	<ul style="list-style-type: none"> Χωροθέτηση των ανακτόρων στο Σύνταγμα → Το Μεταξουργείο χάνει την «κεντρικότητά» → πόλος έλξης των πρώτων βιομηχανικών μονάδων και συνεργειών 	<ul style="list-style-type: none"> Η χωροταξική πολιτική καλείται να διαχειριστεί το ζήτημα της εισροής προσφύγων από τη Μικρά Ασία και χωροθέτησή τους, όσο και εσωτερικών μεταναστών – χωρικός διαχωρισμός μεταξύ εύπορων και χαμηλών στρωμάτων Δεν εφαρμόστηκαν ιδιαίτερα προγράμματα στεγαστικής πολιτικής (Βαΐου κ.α., 1995) - Αυτοστέγαση - Αυθαίρετη δόμηση 	<ul style="list-style-type: none"> Πριμοδότηση της μικρής ιδιοκτησίας: Ευνοϊκές διατάξεις: <ul style="list-style-type: none"> Αυθαίρετη δόμηση Αντιπαροχή Αυτοστέγαση 1958 Εισαγωγή του συστήματος αντιπαροχής, Ν. 3879/58 (οριζόντια ιδιοκτησία Ν. 3741/29) 1979 (ΦΕΚ 567Δ/13.10.79) απαγορεύονται οχλούσες βιομηχανικές και βιοτεχνικές χρήσεις και ορισμένα κτήρια κηρύσσονται διατηρητέα 	<ul style="list-style-type: none"> 1985 Ρυθμιστικό Σχέδιο της Αθήνας (ΦΕΚ 18 Α/ 18.2.1985/ Ν.1515/1985): απομάκρυνση οχλουσών χρήσεων – «όραμα» κέντρου Αθήνας ως περιοχή διοικητικών, καταναλωτικών και τουριστικών λειτουργιών 1998 Προεδρικό Διάταγμα του 1998 έρχεται να απομακρύνει όσες οχλούσες επιχειρήσεις είχαν απομείνει 	<ul style="list-style-type: none"> 2007 Χάρτης Λειψίας για Βιώσιμες Ευρωπαϊκές Πόλεις 2009 Ρυθμιστικό Σχέδιο Αττικής Αποσπασματικές και σημειακές πολιτικές «αναβάθμισης» της περιοχής μέσω αισθητικών επεμβάσεων και κυρίως την καλλιέργεια του πολιτισμού, μέσω και της μεταφοράς πολιτιστικών κτιρίων σε αυτό 	<ul style="list-style-type: none"> Ο χώρος θα αναχθεί σε σημαντικό οικονομικό παράγοντα διαχείρισης της κρίσης Νέο νομοθετικό πλαίσιο για το σχεδιασμό και την ανάπτυξη των ελληνικών πόλεων, που αφορά: Ρύθμιση οικοδομικής δραστηριότητας Ιδιωτικοποίηση δημόσιας περιουσίας Αναθεώρηση υφιστάμενου χωροταξικού και τομειακού πλαισίου Προστασία περιβάλλοντος. Μεταρρύθμιση πολεοδομικού πλαισίου – συνεχείς «εξαιρέσεις» για τις αγορές και δέσμευση του κράτους για δημιουργία όρων κερδοφορίας. Ολοκληρωμένα Σχέδια, νέα εργαλεία χρηματοδότησης επενδύσεων για ευρείας κλίμακας αναπλάσεις JESSICA
ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΙ	<ul style="list-style-type: none"> εργατικός συνοικισμός (Σαργιάννης, 2000) υψηλός βαθμός συγκέντρωσης παραγωγικών μονάδων και μάλιστα αυτών θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν «βαριές»: εργαστήρια μετάλλου, ξύλου, οικοδομικών υλικών και τυπογραφεία, συνολικά 141 μονάδες (Αγριαντώνη, 1995) 	<ul style="list-style-type: none"> Η ήδη βιομηχανική ταυτότητα, με το υποβαθμισμένο αστικό περιβάλλον και το χαρακτήρα που έλαβε η νέα ζήτηση (από μάζες εσωτερικών μεταναστών, από την ύπαιθρο και τις επαρχιακές πόλεις) συνέτειναν ώστε να διαμορφωθεί μια λαϊκή συνοικία με μικρά και ταπεινά σπίτια, τεχνιτών, μεροκαματιάριδων και μικροεπαγγελματιών-βιοτεχνών (Αγριαντώνη, 1995) Μεικτές χρήσεις: εμπορικές, παραγωγικές κατοικία, καταστήματα τροφίμων 	<ul style="list-style-type: none"> Αμαξοποιεία, τα μεγάλα, πολυάνθρωπα εργαστήρια που κατασκεύαζαν κάθε είδους αμαξώματα και οχήματα Βιομηχανικές-βιοτεχνικές μονάδες, συνεργεία κ.ά. οχλούσες χρήσεις «η μεγάλη έξοδος των Μεταξουργιωτών έγινε μέσα στη δεκαετία των 1950-1960. Πολλά σπίτια εγκαταλείφθηκαν. Σ’ αυτά ήρθαν και εγκαταστάθηκαν φτωχοί άνθρωποι.» (Αγγελίδης, 1992:118) 	<ul style="list-style-type: none"> «σήμερα, η περιοχή χαρακτηρίζεται από συμφυρμό ετερόκλητων χρήσεων και από έντονη υποβάθμιση τόσο του οικοδομικού αποθέματος όσο και του δημοσίου χώρου. Πολυκατοικίες χαμηλής ποιότητας γειτονεύουν με εγκαταλειμμένα ή και ερειπωμένα νεοκλασικά σπιτάκια, ενώ σε πολλούς δρόμους κυρίαρχη είναι η κάθε άλλο παρά ευπρόσωπη παρουσία συνεργείων, βιοτεχνιών και αποθηκών χονδρεμπορίου.» μελέτη του Δήμου Αθηναίων (1991, σελ. 32) 	<ul style="list-style-type: none"> Ενεργοποίηση κοινωνικής και λειτουργικής αναδιάρθρωσης, όχι ριζικού χαρακτήρα Ανομοιογενές κοινωνικό σώμα: Κυρίαρχο σώμα: χαμηλά κοινωνικά στρώματα – κυρίως εργατικά, μεταναστευτικά Νέοι κάτοικοι: ένα νέο σώμα ανώτερων και μεσαίων εισοδηματικά στρωμάτων Παραγωγική δραστηριότητα: Τη θέση της πρότερης βιομηχανικής - βιοτεχνικής δραστηριότητας έρχονται να πάρουν οι χρήσεις αναψυχής – πολιτισμού και εμπορίου 	<ul style="list-style-type: none"> Κοινωνικοί μετασχηματισμοί προς δύο αντίθετες ταξικά κατευθύνσεις, αύξηση κοινωνικού χάσματος Λειτουργική αναδιάρθρωση με μικρές επιχειρήσεις διασκέδασης και εστίασης Η κοινωνική μείξη οδήγησε σε μείωση της «συνοχής» της γειτονιάς και σε ανταγωνιστικές σχέσεις απώθησης μεταξύ των διαφορετικών στρωμάτων, για την εγκατάσταση στο χώρο.

B.1 Ιστορικό και χωροκοινωνικό πλαίσιο

Το Μεταξουργείο είναι από τις κεντρικές περιοχές της Αθήνας, καθώς σύμφωνα με το 23-07-1998 Προεδρικό Διάταγμα ως «Μεταξουργείο» ορίζεται η περιοχή του ρυμοτομικού σχεδίου της Αθήνας που περικλείεται από τις οδούς: Πειραιώς, Ιερά Οδό, Κωνσταντινουπόλεως, Ανδρομάχης, Δεληγιάνη, Πλατεία Καραϊσκάκη, Αγίου Κωνσταντίνου και Πλατεία Ομόνοιας.

Τα πρώτα χρόνια διαμόρφωσης της Αθήνας ως πρωτεύουσα του νεοσύστατου ελληνικού κράτους η περιοχή κατοικούνταν από (μεγαλο)αστικής τάξης στρώματα. Με τη χωροθέτηση όμως το 1835 των ανακτόρων στη σημερινή πλατεία Συντάγματος, τα στρώματα αυτά μετακινούνται στο βορειοανατολικό τμήμα του κέντρου της πόλης, περιμετρικά των ανακτόρων.

Σιγά σιγά η Αθήνα αρχίζει να κάνει τα πρώτα της βήματα προς την εκβιομηχάνιση και την ανάπτυξη βιομηχανικών και βιοτεχνικών χρήσεων προς το νοτιοδυτικό τμήμα της πόλης. Το 1954 θα ανοίξει μια από τις πρώτες βιομηχανικές μονάδες στο Μεταξουργείο, το εργοστάσιο μεταξουργίας, από το οποίο προέρχεται και το όνομά του (Μπίρης, 2005). Αυτό σηματοδοτεί κατά τη δεκαετία του 1850 τη μετατροπή του σε ζώνη παραγωγικών λειτουργιών· συγκεντρώνοντας ανάλογες χρήσεις όπως βιοτεχνίες, σιδηρουργεία, αμαξοποιεία και κατοικία. Έτσι η περιοχή μετατρέπεται σε γειτονιά λαϊκών και εργατικών στρωμάτων (Σαρηγιάννης, 2000). Η αύξησης του πληθυσμού που συρρέει από την επαρχία προς την πρωτεύουσα και η ανάγκη στέγασής του τη δεκαετία 1875-1885 προκαλεί την ανάπτυξη του οικιστικού χαρακτήρα της περιοχής. Με την εργατική τάξη να αποτελεί την πλειοψηφία της, η φυσιογνωμία της διαμορφώνεται ως μια λαϊκή-μικροαστική συνοικία με μικτές χρήσεις (κατοικία, εμπόριο και παραγωγή) διάχυτες στον ιστό της (Αγριαντώνη – Χατζηγιάννου, 1995).

Η λαϊκή κατοικία παραμένει κυρίαρχη και κατά το μεσοπόλεμο (1930 και έπειτα). Με τη δημιουργία των σιδηροδρομικών σταθμών γίνεται είσοδος για την πόλη, ενώ η Ομόνοια μετατρέπεται σε εμπορικό και πνευματικό κέντρο. Η γειννίαση με την περιοχή αυτή προκαλεί την προσέλκυση πολλών θεάτρων και αρχίζει πέρα πλέον από γειτονιά των λαϊκών στρωμάτων να γίνεται και πόλος έλξης για τη διασκέδαση των αστών.

Η ανάπτυξη της περιοχής αναστέλλεται με το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, την κατοχή και τον εμφύλιο. Στις τρεις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες, έχουμε ένα αυταρχικό καθεστώς, που έχει να διαχειριστεί μια κοινωνία εξαντλημένη από τον πόλεμο και διαιρεμένη από τον εμφύλιο, το οποίο καταφέρνει να αναπτύξει αναιμικά τόσο τη μεγάλη βιομηχανία όσο και το κράτος πρόνοιας (Πουланτζάς, 1975). Αυτό γιατί στην προσπάθειά του να επιβιώσει, αποφεύγει την ανάπτυξη επενδύσεων μεγάλης κλίμακας και προοπτικής, επικεντρώνοντας στην ικανοποίηση άμεσων αναγκών και επιδιώξεων. Παράλληλα η έλλειψη οργανωμένων προνομιακών πολιτικών, θα υποκατασταθεί από τη μεταβίβαση κοινωνικών πόρων με διάφορους

τρόπους, στηριζόμενη σε μια πελατειακή σχέση με τους πολίτες, μειώνοντας το κόστος ενσωμάτωσης στην κοινωνία της πόλης· σε μια περίοδο έντονης αστικοποίησης. Διαμορφώνεται έτσι ένα πλαίσιο ανάπτυξης που εν τέλει συνδυάζει τη διάδοση της ανεξάρτητης και μικρής κλίμακας οικονομική δραστηριότητα (Μαλούτας, 2008). Έναν ενδιάμεσο ρόλο ανάμεσα στην αγορά εργασίας και το σύστημα κοινωνικής προστασίας έρχεται να παίξει την περίοδο αυτή και η κατοικία.

Ο πολεοδομικός σχεδιασμός αδυνατεί να διαχειριστεί επαρκώς τις οικιστικές πιέσεις, ενώ οι κρατικές αρχές υποκύπτουν στις πιέσεις των γαιοκτητών, οι οποίοι επιδίωκαν μεγάλα κέρδη από την κεφαλαιοποίηση της γης τους καθώς και την ανάδειξη της οικοδομικής δραστηριότητας σε βασικό μοχλό ανάπτυξης της οικονομίας (Σαρηγιάννης, 2000). Ταυτόχρονα λόγω της απουσίας κρατικής πρόνοιας, προς ανάπτυξη αφήνονταν και οι άτακτες και πολλές φορές εκτός νόμου πρακτικές στέγασης των χαμηλότερων στρωμάτων, σε μια προσπάθεια αποφυγής κοινωνικών προστριβών και εντάσεων (Λεοντίδου, 2001).

Η πριμοδότηση της μικρής ιδιοκτησίας γίνεται εκτός από μια σειρά ευνοϊκών διατάξεων, μέσω του συστήματος της αυθαίρετης δόμησης και της αντιπαροχής, ενώ και η αυτοστέγαση έρχεται να καλύψει τις ανάγκες ενός πλήθους που έχει ανάγκη από φθηνή κατοίκηση. Η ανάπτυξή που αναστάλθηκε με τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, την κατοχή και τον εμφύλιο μπαίνει έντονα στην ρητορική των δεκαετιών '50-'60, με πολιτικές και μέτρα που δίνουν έμφαση στην οικονομική μεγέθυνση. Η αντιπαροχή, ως κύρια διαδικασία μαζικής παραγωγής οικιστικού αποθέματος κατέστησε την οικοδομική δραστηριότητα έναν από τους δυναμικούς αναπτυξιακούς κλάδους της χώρας. Παράλληλα όμως η κερδοσκοπική θεώρηση της γης τόσο από τους εύπορους όσο και από τους μικροϊδιοκτήτες, επέφερε την υποβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος, οδηγώντας σε μια αστική διαμόρφωση από την οποία απουσιάζουν αδόμητοι και ελεύθεροι χώροι.

Με την εισαγωγή του συστήματος της αντιπαροχής το 1958 έχουμε γιγάντωση της οικοδομικής δραστηριότητας για την επόμενη εικοσαετία στην πόλη (Σαρηγιάννης, 2000). Στο Μεταξουργείο βέβαια δεν θα υπάρξει διευρυμένη εφαρμογή του φαινομένου. Σε αυτό συνέβαλε η έντονη κατάτμηση των ιδιοκτησιών, τα πλάτη των δρόμων, το ενδεχόμενο ανεύρεσης αρχαιολογικών λειψάνων αλλά, ο χαρακτήρας της γειτονίας και η περιβαλλοντική υποβάθμιση. Επίσης ένα μεγάλο ποσοστό του κτιριακού αποθέματος απαξιώθηκε εξαιτίας της δυσκολίας των κατοίκων, εργάτες στην πλειοψηφία τους, να πάρουν χαμηλότοκα δάνεια για επισκευή των σπιτιών τους ή ανέγερση νέων, όπως έγινε σε άλλες περιοχές της Αθήνας. Βέβαια χτίστηκε ένας αριθμός πολυκατοικιών, οι οποίες σε συνδυασμό με το προηγούμενο κτιριακό απόθεμα (λαϊκά σπίτια, μονώροφα, διώροφα, τα νεοκλασικά και τα κελύφη των παραγωγικών δραστηριοτήτων) διαμόρφωσαν τη σημερινή εικόνα της ποικιλίας στην κλίμακα του χτισμένου χώρου (Μαρμαράς, 1991), η οποία διατηρείται μέχρι σήμερα.

Παράλληλα η γειτνίασή της με τους σιδηροδρομικούς σταθμούς Λαρίσης και Πελοποννήσου επέβαλε διανοίξεις περιβαλλουσών οδών όπως

η Λένορμαν και Αχιλλέως. Με την καθιέρωση του αυτοκινήτου, τα αμαξοποιεία που υπήρχαν στη γειτονιά εξελίσσονται κατά τη δεκαετία 1959-60 σε συνεργεία αυτοκινήτων, βιομηχανικές εγκαταστάσεις, άλλες σχετικού είδους δραστηριότητες (Αγριαντώνη, 1995), αποθήκες χονδρεμπορίου και λιανικής· λειτουργίες μη συμβατές με την κατοικία.

Οι χρήσεις αυτές από τη μια αποτελούσαν τη βασική παραγωγική δραστηριότητα της περιοχής, αλλά από την άλλη δημιούργησαν ένα δυσμενές αστικό περιβάλλον. Το γεγονός αυτό οδήγησε τη δεκαετία του '60 στην απομάκρυνση πολλών κατοίκων που είχαν την οικονομική δυνατότητα, σε μείωση της αξίας των ακινήτων και την ερείπωση πολλών, λόγω της δυσκολίας εκμετάλλευσής τους. Οι κοινωνικές ανακατατάξεις πλήττουν τη συνοικιακή ζωή της γειτονίας του Μεταξουργείου. Επιπλέον η γειτνίαση με το υποβαθμισμένο πλέον τμήμα της Ομόνοιας, προσέλκυσε ξενοδοχεία, μπαρ και οίκους ανοχής (Χατζιώτης, 1999). Όπως αναφέρει ο Αγγελίδης (Αγγελίδης, 1992:118) «η μεγάλη έξοδος των Μεταξουργιωτών έγινε μέσα στη δεκαετία του 1950-1960. Πολλά σπίτια εγκαταλείφθηκαν. Σ' αυτά ήρθαν και εγκαταστάθηκαν φτωχοί άνθρωποι».

Πάνω σε αυτή τη βάση θα επιχειρηθεί στη συνέχεια της εργασίας η διερεύνηση της επίδρασης των ευρύτερων και αστικών πολιτικών, στην περιοχή του Μεταξουργείου.

B.2 Περίοδος '80-2000 | Παρεμβατική λογική: Μεγάλα προγράμματα και ρυθμίσεις

B.2.1 Παγκόσμιο και ευρωπαϊκό (ΕΕ) οικονομική-κοινωνικό πλαίσιο: στρατηγικές αστικών παρεμβάσεων στα κέντρα των πόλεων

I. Παγκόσμιες αλλαγές: Το πέρασμα στο νεοφιλελευθερισμό

Η κρίση του φορντικού μοντέλου παραγωγής αλλά και του κεϋνσιανού μοντέλου ρύθμισης, γύρω στο 1960, άρχισε να δημιουργεί μετασχηματισμούς στην οικονομική και κοινωνική βάση των ανεπτυγμένων χωρών της Ευρώπης και της Βόρειας Αμερικής, με στροφή προς την οικονομία της αγοράς. Το νέο μοντέλο ρύθμισης που διαμορφώνεται, με πιο συγκεκριμένα χαρακτηριστικά στα τέλη της δεκαετίας του '80, πήρε την ονομασία που καθιερώθηκε ως νεοφιλελευθερισμός. Βασικά χαρακτηριστικά του θα αποτελέσουν το καθεστώς της «ευέλικτης συσσώρευσης», με υψηλό βαθμό εξειδίκευσης, και η ευελιξία προσαρμογής στις μεταβαλλόμενες απαιτήσεις της αγοράς. (Ανδικοπούλου, 2007)

Η πολιτική του νεοφιλελευθερισμού, η οποία καθιερώθηκε στις χώρες αυτές ως η μόνη «βιώσιμη» επιλογή (Peet, 2003), συνυφαίνεται με τη διεθνοποίηση της καπιταλιστικής οικονομίας και του καταμερισμού εργασίας και διαμορφώνει νέες παραγωγικές, οικονομικές, κοινωνικές κτλ. σχέσεις. Οι μεγάλες βιομηχανικές μονάδες αντικαθίστανται από μικρότερες, περισσότερο ευέλικτες, οι οποίες στηρίζονται πλέον στην «εξειδικευμένη γνώση» και τη στροφή της οικονομίας από τον τομέα της παραγωγής στον τομέα της κατανάλωσης. Η απελευθέρωση της αγοράς, επέφερε και την απελευθέρωση της εργασίας, την κατάργηση κάθε προστατευτισμού και τη μείωση των κοινωνικών κεκτημένων και δικαιωμάτων των προηγούμενων χρόνων.

Με τη στροφή των κυβερνήσεων στην οικονομία της αγοράς, στην απορρύθμιση (deregulation) και τις ιδιωτικοποιήσεις, ο ρόλος του κράτους συρρικνώνεται και ο δημόσιος τομέας περιορίζεται (Χατζής, 2004).

Η προσπάθεια από τη μία κυριαρχίας σε παγκόσμιο επίπεδο του χρηματοπιστωτικού αυτού συστήματος και ο στόχος της διαρκούς προσαρμογής του στις απαιτήσεις της αγοράς, δημιούργησαν τη δυνατότητά του, όπως έχει επισημάνει η Aiwaha Ong (Ong, 2007), να ταξιδεύει συνεχώς και να μεταλλάσσεται μέσα από μια ποικιλία γεωγραφικών πλαισίων και κοινωνικοπολιτικών συστημάτων. Παρά τις εσωτερικές αντιφάσεις, καθώς και τις αμείλικτες προσπάθειες να μεσολαβήσει μεταξύ συγκρουόμενων συμφερόντων, ο αστικός νεοφιλελευθερισμός θα αντλήσει τη δυναμική του από την ικανότητα ενσωμάτωσης όλων των ειδών των αστικών προβλημάτων και ζητημάτων (κοινωνικά, οικονομικά και περιβαλλοντικά) στο πεδίο της χωρικής ανταγωνιστικότητας και της οικονομικής ανάπτυξης, προτείνοντας πολιτικές με ευελιξία προσαρμογής σε μια ποικιλία γεωγραφικών πλαισίων (Rossi, Vanolo, 2015). Προς το στόχο αυτό αποδυναμώνεται ο ρόλος των εθνικών κρατών, και δημιουργούνται νέοι υπερεθνικοί θεσμοί εξουσίας ή διεθνείς συμφωνίες. Διεθνείς οικονομικοί θεσμοί όπως (ΔΝΤ, Διεθνής Τράπεζα κ.ά) προωθούν την υιοθέτηση της πολιτικής της απορρύθμισης, η οποία προβάλλεται ως μονόδρομος, υπό την ομπρέλα της διαρθρωτικής προσαρμογής (Ανδρικοπούλου, 2007).

Στη συνθήκη αυτή τονίζεται η τοπική αναπτυξιακή δυναμική, η οποία βρίσκει την πιο έντονη έκφρασή της στις πόλεις, οι οποίες λειτουργούν στο παγκόσμιο σύστημα σαν αυτόνομες ανταγωνιστικές οικονομικές οντότητες. Έτσι συγκροτείται ένα παγκόσμιο δίκτυο πόλεων, στο οποίο οι νέες παγκόσμιες πόλεις συνιστούν τους κυρίαρχους χωρικούς άξονες που κατευθύνουν τα πολύπλοκα διεθνή, οικονομικά, επικοινωνιακά και πληροφοριακά δίκτυα (Stevenson, 2007). Η αστική κλίμακα μετατοπίζεται, καθώς από την κλίμακα που καθοριζόταν από τις συνθήκες της κοινωνικής αναπαραγωγής, περνάμε σε μία άλλη, στην οποία η επένδυση του παραγωγικού κεφαλαίου διατηρεί το οριστικό προβάδισμα (Smith, 1979).

II. Νέες στρατηγικές αστικής επέμβασης στα κέντρα των πόλεων

Στο πλαίσιο αυτών των αλλαγών και του νέου ρόλου της πόλης, το αστικό περιβάλλον μετατρέπεται σε εμπόρευμα. Η πόλη διεκδικεί τη θέση της στον παγκόσμιο ανταγωνισμό, μέσω της προβολής της ως επιθυμητού χώρου διαβίωσης, εργασίας και επίσκεψης. Εν ολίγοις αντιμετωπίζεται σαν προϊόν, το οποίο πρέπει να γίνει ελκυστικό προς νέες επενδύσεις. Ως κυρίαρχη στρατηγική προς αυτό το στόχο αναδεικνύονται οι αστικές αναπλάσεις, οι οποίες επιδιώκουν την απόδοση μιας ελκυστικής ιδιαιτερότητας στην πόλη, μέσα από την προβολή του τόπου (place marketing) και την αστική διαφήμιση (urban boosterism) (Stevenson 2007). Στην κατανάλωση αγαθών προστίθεται πλέον και η κατανάλωση νέων τρόπων ζωής και δραστηριοτήτων αναψυχής, δημιουργώντας έτσι μια μετατόπιση της κατανάλωσης από τα αγαθά στις υπηρεσίες. Πρωταγωνιστικό ρόλο στη διαδικασία αυτή παίζει ο πολιτισμός και η εμπορευματοποίησή του.

Οι αλλαγές αυτές θα λάβουν χώρα σε μια περίοδο όπου τα κεφάλαια και οι καταναλωτικές ομάδες με μεγαλύτερη οικονομική δυνατότητα είναι εγκαταστημένα προς τα προάστια. Η ανάγκη αναπροσαρμογής των μητροπολιτικών κέντρων στις νέες απαιτήσεις του παγκόσμιου κεφαλαίου, καθώς και η κερδοφορία που αυτή θα εξασφαλίσει, θα θέσει ξανά τα κέντρα των πόλεων στις προτεραιότητες του σχεδιασμού.

Μια στρατηγική που θα κυριαρχήσει αυτή την περίοδο, προς την επέμβαση σε «υποβαθμισμένες» περιοχές των κέντρων των πόλεων, θα είναι οι αστικές αναπλάσεις, με τη μορφή κοινωνικών και λειτουργικών αναδιαρθρώσεων. Η διαδικασία αυτή θα αποδοθεί με τον όρο *gentrification*, ως μια δυναμική ερευνητική διαδικασία, η οποία μέσω της μελέτης τέτοιων διαδικασιών σε διάφορες πόλεις του κόσμου προσπαθεί να αναγνώσει τα χαρακτηριστικά, τις αιτίες και τις επιδράσεις των στρατηγικών αυτών. Διάφοροι ορισμοί έχουν διατυπωθεί για την περιγραφή της (Glass, 1964: xviii, Smith, 1982: 139, Hamnett, 1984: 284, Zukin, 1987: 129 κ.ά.), όπως του Hamnett που την αποδίδει ως «[...] την εισβολή μεσαίων και ορισμένων υψηλών εισοδηματικών στρωμάτων σε εργατικές γειτονιές [...] και την αντικατάσταση ή εκτοπισμό των προηγούμενων κατοίκων. Η διαδικασία αυτή περιλαμβάνει την ανακαίνιση-αναβάθμιση του υπάρχοντος οικιστικού αποθέματος για να μπορέσει να καλύψει τις ανάγκες των νέων ιδιοκτητών. Κατά τη διαδικασία αυτή το οικιστικό απόθεμα της περιοχής, είτε ανακαινιστεί είτε όχι, υφίσταται μια σημαντική ανατίμηση. (Hamnett, 1984: 284). Οι επιπτώσεις της πολιτικής αυτής στις πιο ευπαθείς κοινωνικές ομάδες, η οποία επιβάλλει κοινωνική αναδιάρθρωση, θα αποτελέσει σημείο έντονης θεωρητικής και ιδεολογικής αντιπαράθεσης, μέσω της υποστήριξης ότι η απομάκρυνση είναι στόχος του *gentrification*, όχι μια παρενέργεια (Marcuse, 1992). Λόγω της αρνητικής χροιάς με την οποία έχει φορτιστεί η λέξη, επιχειρήθηκε η ανατροπή αυτής της νοηματοδότησης από εφημερίδες, προπαγανδιστικά φυλλάδια αλλά και πολλούς θεωρητικούς, στοχεύοντας στην ωραιοποίηση του φαινομένου. Αυτό δημιούργησε και μια θεωρητική

σύγχυση μέσα από τη χρήση όρων όπως revitalization, recycling, upgrading, renaissance κτλ. για την περιγραφή αυτών των διαδικασιών, οι οποίοι κατά τον Smith είναι άκρως προσβλητικοί¹³.

Ο Neil Smith υποστηρίζει ότι η στρατηγική αυτή αν και εμφανίστηκε σαν ένα τοπικό φαινόμενο σε κάποιες πόλεις, κυρίως της Αμερικής και της Αγγλίας, τη δεκαετία του '90 καθιερώθηκε ως μία κρίσιμη σχεδιαστική πολιτική των δημοτικών αρχών όλου του κόσμου σε συνεργασία με το ιδιωτικό κεφάλαιο (Smith, 1979) και την θεωρεί αντιπροσωπευτικό στοιχείο έκφρασης των νεοφιλελεύθερων πολιτικών στο χώρο.

Ο Harvey (Harvey, 1982) θα επιχειρήσει μια πιο συνολική προσέγγιση των διαδικασιών αυτών ως εργαλείο με το οποίο ο καπιταλισμός, μέσω της ενίσχυσης του κατασκευαστικού κεφαλαίου, ξεπερνά τις αντιφάσεις του και αναδεικνύει την καθοριστική σημασία που έχει η επένδυση στο αστικό περιβάλλον για το οικονομικό σύστημα¹⁴. Αυτό οδηγεί σε ένα κυκλικό τρόπο ανάπτυξης – παρακμής των πόλεων¹⁵ και άλλων χωρικών μονάδων.

Με βάση τη λογική αυτή ο Neil Smith θα προσπαθήσει να φωτίσει μια από τις πτυχές της στροφής στην «αναβάθμιση» των «υποβαθμισμένων» περιοχών του κέντρου, μέσα από τη διερεύνηση των κερδοσκοπικών συμφερόντων επί της γης, αναπτύσσοντας τη θεωρία για το «κενό γαιοπροσόδου» ή «κενό ενοικίων» (rent gap). Με τον όρο αυτό αναφέρεται στο κενό που δημιουργείται ανάμεσα στην «τρέχουσα ή πραγματική γαιοπρόσοδο» (actual ground rent), αυτή που αναπτύσσεται στη συγκεκριμένη περιοχή με τις χρήσεις γης στη συγκεκριμένη χρονική στιγμή και τη «δυναμική γαιοπρόσοδο» (potential ground rent), η οποία είναι η γαιοπρόσοδος που θα μπορούσε να αποδώσει η ίδια περιοχή αν αύξανε την αξία της μέσα από τη βέλτιστη και εντατικότερη χρήση της γης (Smith, 1979 και 1996). Τα οικονομικά οφέλη που προκύπτουν από το «κενό» αυτό τα προσδίδει στην αναπροσαρμογή των σχέσεων που προκαλείται από τη λειτουργική και κοινωνική διαφοροποίησή τους, η οποία εκφράζεται σε χωρικό επίπεδο, από τη διαφοροποίηση της γαιοπροσόδου (Smith, 1982). Τη διαδικασία διαμόρφωσης του «κενού γαιοπροσόδου» την αντιλαμβάνεται

¹³ Οι παραπάνω ορισμοί, σύμφωνα με τον Smith, είναι άκρως προσβλητικοί γιατί «υποδηλώνουν ότι οι περιοχές οι οποίες «αναζωογονούνται» είναι κατά κάποιο τρόπο απονεκρωμένες (devitalized) ή πολιτισμικά μελλοθάνατες. Ενώ τις περισσότερες φορές η απονέκρωση ορισμένων πολύ ζωντανών εργατικών περιοχών, είναι αποτέλεσμα του φαινομένου του gentrification, όπου οι ανοιχτές πόρτες, το παιχνίδι στο δρόμο [...] αντικαθίστανται από σιδερένιες μπάρες και κάγκελα, σκυλιά-φύλακες και ψηλούς φράχτες». (Smith N., 1982: 1-2)

¹⁴ Θεωρεί βέβαια ότι δεν είναι απλώς ένα μέσο επίλυσης των κρίσεων στη συσσώρευση κεφαλαίου, αλλά μπορεί να προκαλέσει με τη σειρά του περαιτέρω κρίσεις.

¹⁵ Όταν το αρχικό κύκλωμα συσσώρευσης του καπιταλισμού, η υπερ-παραγωγή αγαθών, οδηγήσει σε κρίση υπερ-συσσώρευσης κεφαλαίου, τότε οι επενδύσεις στρέφονται στο δεύτερο κύκλωμα συσσώρευσης που είναι το κατασκευασμένο κεφάλαιο (Harvey, 1982). Όταν η οικονομία «καταπραΰνεται» μετά την επένδυση του κεφαλαίου στο κατασκευασμένο περιβάλλον, ανοίγουν ξανά ευκαιρίες για τη συσσώρευσή του στο αρχικό κύκλωμα. Με την επανεπένδυσή του πίσω σε αυτό το κύκλωμα, το κεφάλαιο του δεύτερου κυκλώματος υποτιμάται και γίνεται λιγότερο ελκυστική οδός επένδυσης (Savage and Warde 2005: 97).

ως μια σύγχρονη έκφραση της άνισης ανάπτυξης και θεωρεί ότι μπαίνει σε διαδικασία εφαρμογής τη στιγμή στην οποία η επένδυση του κατασκευαστικού κεφαλαίου σε μια κεντρική περιοχή γίνεται αποδοτικότερη από την επένδυση στην περιφέρεια.

Παράλληλα την περίοδο αυτή το ζήτημα του περιβάλλοντος, που είχε αρχίσει να τίθεται από την προηγούμενη δεκαετία στη διεθνή συζήτηση, γίνεται από τα κεντρικά αντικείμενα συζήτησης του αστικού σχεδιασμού. Πλέον οι επιπτώσεις της οικονομικής ανάπτυξης και της εκβιομηχάνισης γίνονται εμφανείς, ενώ πολλά αστικά κέντρα βιώνουν ασφυκτικές και ανθυγιεινές συνθήκες με φαινόμενα όπως το «αστικό νέφος», η όξινη βροχή και άλλα. Το ενδιαφέρον για το περιβάλλον ανακινείται σε παγκόσμιο επίπεδο με μια σειρά διαδοχικών διασκέψεων που οργάνωσε ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών. Οι διασκέψεις αυτές οδήγησαν σε υπογραφή συμφωνιών από τα κράτη, μη δεσμευτικές και περισσότερο ως σχέδια δράσης (Ατζέντα 21, Διακήρυξη του Ρίο, Δήλωση Δασικών Αρχών) αλλά και δύο νομικά δεσμευτικές συμβάσεις το Πλαίσιο Συνθήκης για την Κλιματική Αλλαγή και Σύμβαση για τη Βιοποικιλότητα (Ανδικοπούλου, 2007). Έκτοτε η βιώσιμη ανάπτυξη θα αποτελέσει μια βασική κατεύθυνση των αναπτυξιακών πολιτικών και των προγραμμάτων. Ως σημαντικά ζητήματα της βιώσιμης ανάπτυξης τέθηκαν και η καταπολέμηση της φτώχειας, η κατάλληλη πληθυσμιακή πολιτική, η μείωση των μη βιώσιμων τύπων κατανάλωσης και παραγωγής και η ευρεία ενημέρωση και συμμετοχή των πολιτών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων.

III. Ευρωπαϊκή Ένωση: Πολιτική της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής

Το 1993 με τη Συνθήκη του Μάαστριχ θα ιδρυθεί η Ευρωπαϊκή Ένωση, αριθμώντας 12 κράτη και θα τεθούν οι βάσεις για κοινή Οικονομική και Νομισματική πολιτική, οδηγώντας το 1999 στην έκδοση ενιαίου νομίσματος, ευρώ. Στο πλαίσιο της Ένωσης θα θεσπιστούν διατάξεις για Κοινή Εξωτερική Πολιτική, Πολιτική Ασφάλειας και διατάξεις σχετικά με τη συνεργασία σε τομείς της Δικαιοσύνης, των Εσωτερικών Υποθέσεων. Έκτοτε η κοινή ευρωπαϊκή πολιτική θα αποκτά όλο και πιο ισχυρό χαρακτήρα έναντι των εθνικών πολιτικών και θα διευρυνθεί σε 24 κράτη μέλη.

Η κοινή ευρωπαϊκή στρατηγική θα βασιστεί στο εγχείρημα της διαμόρφωσης ενός σταθερού περιβάλλοντος σε επίπεδο οικονομικό, κοινωνικοπολιτικό και σε υποδομές, που θα προωθήσει νέες μορφές κεφαλαιακής συσσώρευσης, μέσα από την ανάπτυξη μιας ισχυρής εσωτερικής αγοράς με ελεύθερη και ταχεία κυκλοφορία των κεφαλαίων, εμπορευμάτων, εργατικού δυναμικού και τη σχετικά απρόσκοπτη λειτουργία των δυνάμεων της αγοράς.

Η έκφραση του νεοφιλελευθερισμού στην Ευρώπη την περίοδο αυτή, δεν θα λέγαμε ότι εμφανίστηκε μέσω της «ελευθερίας» της αγοράς. Στα κράτη της Ένωσης συνεχίζει να υπάρχει έντονος κρατικός παρεμβατισμός,

αλλά με κατεύθυνση πλέον στην προσαρμογή στις απαιτήσεις της αγοράς. Το κράτος στην πολιτική του νεοφιλελευθερισμού δεν σημαίνει ότι έμεινε αμέτοχο, αλλά υποτάχθηκε στις δυνάμεις της αγοράς. Αποτέλεσε ένα σημαντικό εργαλείο για αυτή μέσα από πολιτικές όπως η απορρύθμιση, η παράκαμψη της γραφειοκρατίας και οι «επενδυτικές συνεργασίες» (Peck, Tickell, 1995). Ταυτόχρονα εφαρμόζονται στα πλαίσια «κρίσεων» πολιτικές στις οποίες το κράτος αναλαμβάνει την κοινωνικοποίηση του κόστους των ελλειμμάτων στον ιδιωτικό τομέα, μέσα από εισφορές σε αυτόν και τις τράπεζες (Rossi, Vanolo, 2015).

Παρά τη στροφή στην αγορά τα κράτη-μέλη της ΕΕ συνεχίζουν την περίοδο αυτή, σε σχέση με άλλες αναπτυσσόμενες και μη χώρες του κόσμου, να διατηρούν ακόμη ένα σύστημα κοινωνικών παροχών, πρόνοιας και ως ένα βαθμό αναδιανομής, με σημαντικές διαφορές βέβαια ανά κράτος.

Οι διαφοροποιήσεις στα επίπεδα ανάπτυξης των κρατών-μελών, ειδικά μετά την διεύρυνση, σε συνδυασμό με τον διεθνή ανταγωνισμό, άρχισε να φανερώνει τις άνισες σχέσεις που διαμορφώνονται μεταξύ αναπτυσσόμενων και αναπτυσσόμενων χωρών αλλά και στο εσωτερικό των χωρών μεταξύ μητροπόλεων και μεγάλων αστικών κέντρων έναντι της περιφέρειας. Οι μεγάλες γεωγραφικές ανισότητες θεωρήθηκαν απειλή στη νεοσύστατα διευρυμένη ΕΕ, ως προς την πορεία ολοκλήρωσής της, καθώς μια πιθανή δυσαρέσκεια των κρατών μελών θα μπορούσε να οδηγήσει σε αμφισβήτηση του εγχειρήματος και διάλυση του σχηματισμού. Παράλληλα η εμπειρία εφαρμογής κοινών πολιτικών σε επίπεδο Κοινότητας οδήγησε στη συνειδητοποίηση ότι τα κράτη-μέλη αποτελούν ένα πεδίο αλληλεξαρτώμενων εδαφών στα οποία οι πολιτικές που χαράζονται από την ΕΕ έχουν σημαντική επίδραση. Έτσι από τα τέλη της δεκαετίας του '80 αρχίζει να διαμορφώνεται μια πολιτική «οικονομικής και κοινωνικής συνοχής» όπως ονομάστηκε, η οποία λειτουργούσε με βάση κυρίως τα Διαρθρωτικά Ταμεία, με τη μορφή οικονομικών ενισχύσεων μέσω συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων.

Η χωροταξία, μέχρι και την τελευταία δεκαετία, δεν αποτελούσε επίσημη κοινοτική πολιτική της ΕΕ. Ωστόσο από τη δεκαετία του '80 άρχισε να καλλιεργείται ένα πεδίο προβληματισμού το οποίο οδήγησε στη δρομολόγηση ενεργειών για μια κοινή στρατηγική σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Η στροφή προς τον νεοφιλελευθερισμό που ακολούθησε τη δεκαετία αυτή, άλλαξε όπως είδαμε και τη σημασία και την αντίληψη του χώρου, ο οποίος πλέον είναι ένας σημαντικός αναπτυξιακός παράγοντας, στον παγκόσμιο ανταγωνισμό τόσο των εθνών όσο και των τόπων. Έτσι οι έννοιες της χωροταξίας και του πολεοδομικού ή αστικού σχεδιασμού αποκτούν μια άλλη διάσταση και σημασία στην αναπτυξιακή πολιτική. Σε αυτή την κατεύθυνση θα αρχίσει μετά τη δεκαετία του '80 να διαμορφώνεται σε ένα σημαντικό παράγοντα χάραξης πολιτικής της ΕΕ.

Το 1987 θα θεσμοθετηθεί η πολιτική «οικονομικής και κοινωνικής συνοχής» ως κοινοτική πολιτική στην Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, με στόχο κυρίως τη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων. Η σημασία της θα

ενισχυθεί ακόμη περισσότερο στη Συνθήκη του Μάαστριχ, ως βασικός στόχος της Ένωσης.

Οι αστικές παρεμβάσεις της πολιτικής συνοχής ταξινομούνται από την Ανδρικοπούλου (Ανδρικοπούλου κ.α., 2007) σε τρεις κατηγορίες:

1. Δράσεις στο πλαίσιο του κύριου κορμού της πολιτικής της συνοχής που υλοποιούνται σε αστικές περιοχές στις οποίες εντοπίζονται προβλήματα βιομηχανικής παρακμής και λιγότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες.
2. Δράσεις αστικής ανάπτυξης με τη μορφή «Αστικών Πιλοτικών Σχεδίων». Πειραματικά μέτρα και τρόποι αντιμετώπισης των προβλημάτων των πόλεων της ΕΕ, ως καινοτόμες δράσεις.
3. Δράσεις σε μειονεκτούσες αστικές γειτονιές στο πλαίσιο της «Κοινοτικής Πρωτοβουλίας URBAN. Στόχος της πρωτοβουλίας η αναζήτηση λύσεων για το σοβαρό κοινωνικό πρόβλημα της κρίσης πολυάριθμων αστικών συνοικιών. Έμφαση δίνεται στην αντιμετώπιση των προβλημάτων απομόνωσης και κοινωνικού αποκλεισμού, προς μια κατεύθυνση συνολικής βελτίωσης του κοινωνικού και φυσικού περιβάλλοντος.

Το 1998 υπογράφεται το πρώτο επίσημο σχέδιο ευρωπαϊκής στρατηγικής στον τομέα της χωροταξίας, το «Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου» (Σ.Α.Κ.Χ.). Το σχέδιο αυτό θα λέγαμε ότι αποτελεί τη βάση των μετέπειτα πολιτικών για το χώρο. Κεντρικός στόχος που τίθεται είναι η βιώσιμη χωρική ανάπτυξη, συνδυάζοντας τους παράγοντες της κοινωνίας, της οικονομίας και του περιβάλλοντος. Πολιτικές με σημαντικό χωροταξικό αντίκτυπο θα αποτελέσουν:

- Η Κοινή Αγροτική Πολιτική
- Η Πολιτική για τα Διευρωπαϊκά Δίκτυα με κύρια έμφαση στις μεταφορές
- Διαρθρωτικές πολιτικές και την Πολιτική της Συνοχής
- Πολιτική για την έρευνα και την τεχνολογικά ανάπτυξη
- Περιβαλλοντική πολιτική

Τη χρονική αυτή περίοδο η ΕΕ δεν είχε αρμοδιότητες που αφορούσαν τον χωρικό προγραμματισμό σε αστικό ή χωροταξικό επίπεδο. Οι αστικές παρεμβάσεις που υλοποιούνταν, μέσω της πολιτικής της συνοχής, ανήκαν περισσότερο στην κατηγορία των «κινητήριων», όπου οι κοινοτικές κινητοποιούν τις εθνικές πολιτικές. Σε αυτή την κατηγορία, όταν ένα κράτος-μέλος δεν έχει αναπτύξει ιδιαίτερα ένα πεδίο πολιτικής ή όταν δεν έχει εκδηλώσει σημαντικό ενδιαφέρον σε μια θεματική, η κοινοτική δρα προωθητικά, μέσα από κατευθύνσεις που αφορούν τις πόλεις (Ανδρικοπούλου, 2007). Η διαδικασία αυτή και οι συζητήσεις στόχευαν στη διαμόρφωση μιας κοινής αντίληψης για τα αστικά ζητήματα, η οποία με την θέσπιση της εδαφικής συνοχής το 2007 πήρε πιο «δεσμευτικό» χαρακτήρα.

B.2.1 Η τοπική συνθήκη: Η νέα αναπτυξιακή προοπτική για το Μεταξουργείο, παραγωγικοί και κοινωνικοί μετασχηματισμοί

I. Ευρύτερες εθνικές εξελίξεις, η εποχή των μεταρρυθμίσεων – το χτίσιμο της μεσαίας τάξης

Η εικοσαετία αυτή θα φέρει σημαντικές αλλαγές στην ελληνική πραγματικότητα. Αρχίζει μια περίοδος «σταθερότητας», ύστερα από πολέμους, τον εμφύλιο και δύο δικτατορίες, η οποία ονομάζεται μεταπολίτευση, καθώς το 1974 έχουμε αλλαγή του πολιτεύματος σε προεδρευόμενη κοινοβουλευτική δημοκρατία. Η Ελλάδα επανεντάσσεται στο NATO και το 1981 θα γίνει μέλος της ΕΟΚ. Στις αρχές της δεκαετίας του '80 αρχίζουν αλλαγές σε διάφορα επίπεδα της κοινωνίας, μεταξύ των οποίων η ίδρυση του Εθνικού Συστήματος Υγείας που εξασφάλιζε δωρεάν περίθαλψη σε όλους, αναμορφώνεται το Οικογενειακό Δίκαιο καθιερώνοντας τον πολιτικό γάμο και το συναινετικό διαζύγιο, γίνονται αλλαγές στην παιδεία, αναβαθμίζεται η κοινωνική θέση της γυναίκας ενώ αναγνωρίζονται επίσημα όλες οι αντιστασιακές οργανώσεις και δημιουργώντας ένα ευνοϊκό περιβάλλον επιστροφής των πολιτικών προσφύγων που είχαν βρει καταφύγιο στο εξωτερικό. Αυτό όμως που έφερε σημαντικές κοινωνικές μεταβολές είναι η ενίσχυση των μεγάλου τμήματος των ελληνικών ασθενών στρωμάτων, με τη βοήθεια και κονδυλίων από την ευρωπαϊκή κοινότητα στη βάση της πολιτικής της «συνοχής», με κινήσεις όπως ο διπλασιασμός των κατώτατων συντάξεων και σημαντικές αυξήσεις στους μισθούς και τα ημερομίσθια.¹⁶ Επιπλέον διευρύνεται ο δημόσιος τομέας, δρομολογούνται διάφορα κατασκευαστικά δημόσια έργα, δίνεται βοήθεια σε προβληματικές επιχειρήσεις προκειμένου να γίνουν πιο παραγωγικές και να αυξηθούν οι θέσεις εργασίας, ενώ ενισχύεται το εισόδημα των αγροτών και των μικρομεσαίων επιχειρηματιών. Την περίοδο αυτή θα σημειωθεί μεγάλη διεύρυνση της μικρο-μεσαίας τάξης, η οποία θα διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στην ρύθμιση των πραγμάτων, επηρεάζοντάς τα σε οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο.

Η πολιτική ζωή ανασυγκροτείται, εγκαινιάζοντας μια περίοδο σημαντικών διοικητικών και εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων. Σε μια Ευρώπη που αρχίζει να εδραιώνει το νεοφιλελευθερισμό, η Ελλάδα βασίζεται σε ένα έντονα παρεμβατικό και συγκεντρωτικό κρατικό μηχανισμό, με πολιτικές που εκτιμάται ότι βρίσκονται πιο κοντά στην κεντρική κατανομή και το ρόλο του κράτους ως ρυθμιστή.

Κύριο στόχο κατά τη δεκαετία του '90 θα αποτελέσουν τα μεγάλα δημόσια έργα αλλά και η εκπλήρωση των κριτηρίων οικονομικής σύγκλισης που έθετε η Ευρωπαϊκή Ένωση (χαμηλός πληθωρισμός, χαμηλό δημόσιο έλλειμμα, χαμηλό δημόσιο χρέος, σταθερό νόμισμα κ.ά.), προκειμένου η

¹⁶ <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C105/65/527,1875/>

Ελλάδα να ενταχθεί πλήρως στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ) και να υιοθετήσει το ευρωπαϊκό νόμισμα, το ευρώ.

Παράλληλα η πτώση των λαϊκών δημοκρατιών και οι συνακόλουθες αλλαγές στα Βαλκάνια είχαν ως άμεσο αποτέλεσμα την άφιξη μεγάλου αριθμού οικονομικών μεταναστών και παλιννοστούντων ελληνικής καταγωγής, από τα τέλη της δεκαετίας του '80 και μετά.

II. Εμβάθυνση στις αναπτυξιακές πολιτικές και τους μετασχηματισμούς του Μεταξουργείου: αποβιομηχάνιση και αναδιάρθρωση «προς τα κάτω

Από τις μεταρρυθμίσεις δεν θα μπορούσε να λείπει και ο αστικός χώρος, εισάγοντας θεσμικές καινοτομίες και νέα εργαλεία σχεδιασμού. Η Ελλάδα συμμετέχει σε διεθνές και σε Ευρωπαϊκό επίπεδο σε συζητήσεις για τη βιωσιμότητα, η οποία θα αποτελέσει μέχρι και σήμερα κύρια κατεύθυνση του αναπτυξιακού λόγου, με έμφαση στην ποιότητας ζωής και το περιβάλλον. Τη συζήτηση αυτή θέτουν και οι συνθήκες που επικρατούν στη μητρόπολη, με την υποβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος λόγω της συνύπαρξης της κατοικίας και των βιομηχανιών, τη μεγάλη κυκλοφοριακή συμφόρηση, τα οποία είχαν ως αποτέλεσμα και την δημιουργία του επιβλαβούς αστικού νέφους. Παράλληλα η Αθήνα προσπαθεί να διεκδικήσει την δική της θέση στον παγκόσμιο δίκτυο των πόλεων, στο οποίο όπως είδαμε καθιερώνονται συγκεκριμένα πρότυπα αστικής ανάπτυξης.

Αρχίζει έτσι να παράγεται ένας αναπτυξιακός λόγος γύρω από την πόλη της Αθήνας, ο οποίος συγκεκριμενοποιείται μέσω ενός νέου σχεδιαστικού εργαλείου, που καθόρισε σε σημαντικό βαθμό τη σημερινή της μορφή· το Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας το 1985. Οι κατευθύνσεις που θέτει και οι ρυθμίσεις που θα αποτελέσουν απόρροια αυτών, θα παίξουν καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη και του Μεταξουργείου. Κύρια στοιχεία θα αποτελέσουν η προσπάθεια μιας πιο ισόρροπης ανάπτυξης κέντρου και προαστιακών περιοχών, η αναγωγή της Αθήνας σε μητροπολιτικό κέντρο και η βελτίωση των περιβαλλοντικών συνθηκών καθώς και του αστικού περιβάλλοντος.

Η επίτευξη της ισόρροπης ανάπτυξης επιδιώκεται μέσω της μετακίνησης χρήσεων, λειτουργιών και επενδύσεων προς πιο υποβαθμισμένες περιοχές του Λεκανοπεδίου, με έμφαση στις δυτικές. Μέσω αυτού επιχειρείται αλλαγή της κατανομής του κοινωνικού εξοπλισμού και της ποιότητας του οικιστικού και φυσικού περιβάλλοντος. Το μοντέλο ανάπτυξης που υιοθετείται είναι η πολυκεντρική δομή.

Ως προς το κέντρο τίθεται η αλλαγή της φυσιογνωμίας του μέσω μιας ριζικής παρέμβασης στις λειτουργίες του με σκοπό τη μετατροπή του σε σύγχρονο κέντρο διοίκησης, πολιτισμού και κατανάλωσης, στρέφοντας όμως τον πληθυσμό και τα κεφάλαια προς τα προάστια. Σημαντικό παράγοντα θα αποτελέσει και η βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος, το οποίο αντιμετωπίζει πολύ σοβαρό πρόβλημα επιβάρυνσης, λόγω της ύπαρξης πολλών βιομηχανικών και βιοτεχνικών χρήσεων. Με βάση αυτή την

προοπτική αναδύεται έντονα το στοιχείο της ιστορικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, ως μέσο αναβάθμισης των υποβαθμισμένων περιοχών και στοιχείο ανάπτυξης. Ο στόχος όμως της ριζικής αποκέντρωσης της βιομηχανικής και βιοτεχνικής δραστηριότητας, θα φέρει μεγάλες αλλαγές στην παραγωγική του δραστηριότητα με σοβαρές επιπτώσεις στην κοινωνική και λειτουργική του σύσταση καθώς και στον αστικό ιστό.

Όσον αφορά το Μεταξουργείο οι πολιτικές αυτές θα έχουν άμεση επίδραση, προκαλώντας σημαντικές αλλαγές οι οποίες αποτυπώνονται μέχρι σήμερα στη δομή του. Με το Π.Δ. της 21.9.1979 (ΦΕΚ 567Δ/13.10.79) θα ενταχθεί στο ιστορικό κέντρο της Αθήνας. Ο νόμος αυτός θα απαγορεύσει τις οχλούσες και βιομηχανικές χρήσεις και θα οδηγήσει στην διακήρυξη κάποιων κτιρίων ως διατηρητέα. Πολλές παραγωγικές μονάδες μην μπορώντας να ανανεώσουν την άδεια λειτουργίας τους κλείνουν. Η διαδικασία αυτή θα γίνει πιο επιτακτική με το Ρυθμιστικό του 1985 (ΦΕΚ 18 Α/ 18.2.1985/ Ν.1515/1985) το οποίο, πέρα από την απομάκρυνση των χρήσεων αυτών, θέτει τις βάσεις για την αλλαγή της φυσιογνωμίας της, προωθώντας την κατεύθυνση της τόνωσης του ιστορικού και πολιτιστικού χαρακτήρα της και την επαναφορά της κατοικίας.

Η παραγωγική βάση θα δεχθεί μεγάλο πλήγμα, καθώς οι περισσότεροι κάτοικοι ζούσαν από αυτές τις δραστηριότητες, ενώ η νέα προοπτική δεν θα μετουσιωθεί σε πράξη, ούτε θα ασχοληθεί με την ανάπτυξη άλλων λειτουργιών απορρόφησης του εργατικού δυναμικού που χάνει τις δουλειές του εντός της περιοχής. Έτσι το πρώτο κύμα αποχώρησης από το Μεταξουργείο το '60 συνοδεύεται και από ένα δεύτερο, καθώς η περιοχή «αδειάζει» από βασικές παραγωγικές δραστηριότητες. Συμπληρωματικό παράγοντα απομάκρυνσης θα αποτελέσει και η αδυναμία της πλειοψηφίας των κατοίκων, που είναι εργάτες, να πάρουν χαμηλότοκα δάνεια για να ανακαινίσουν τις κατοικίες τους, που θα οδηγήσει σε εγκατάλειψη και ερείπωση του κτιριακού αποθέματος. Προς το τέλος της δεκαετίας του '80 και μέχρι σήμερα, υπάρχουν πολλά εγκαταλελειμμένα κτίρια.

Η κτιριακή υποβάθμιση ευνόησε την εγκατάσταση κοινωνικών ομάδων με περιορισμένες οικονομικές δυνατότητες όπως άστεγους και γυναίκες που λειτουργούσαν οίκους ανοχής, οικονομικούς μετανάστες και πρόσφυγες. Το '80 μετεγκαθίστανται στην περιοχή μουσουλμάνοι της Θράκης και τσιγγάνοι. Την επόμενη δεκαετία, που σημειώνεται μεγαλύτερη εισροή μεταναστευτικών στρωμάτων στην Ελλάδα, θα βρουν καταφύγιο μετανάστες και πρόσφυγες κυρίως από την Αίγυπτο και τις χώρες της ανατολικής Ευρώπης. Αυτοί εν τέλη σταθεροποιούν σ' αυτή την περίοδο τον πληθυσμό. Από τα τέλη της δεκαετίας του 1990 παρατηρείται τάση συγκέντρωσης Κινέζων, σε σημεία της περιοχής πίσω από την οδό Πειραιώς (Πατατούκα, Πολύζου, 2011).

Λόγω των προβλημάτων του κέντρου τα οποία συνεχώς οξύνονται αλλά και υπό την κατεύθυνση της διαμόρφωσης του κέντρου της Αθήνας στα πρότυπα των ανεπτυγμένων χωρών της Δύσης, εκπονείται την περίοδο 1989-1996, μια πολιτική παρεμβάσεων στο κέντρο της Αθήνας, με σκοπό την

αναβάθμιση των γειτονιών του κέντρου, η οποία οδήγησε στην εκπόνηση 21 μελετών για κεντρικές περιοχές του Δήμου Αθηναίων (Αραβαντινός, 1997). Μεταξύ αυτών και το πρώτο από τα προγράμματα ανάπτυξης της περιοχής του Μεταξουργείου το 1990, από την Εταιρία Μελετών Περιβάλλοντος ΕΠΕ, Ι. Δ. Δημητριάδης και Συνεργάτες, στα πλαίσια της εφαρμογής των κατευθύνσεων του Ρυθμιστικού Σχεδίου της Αθήνας και του Προγράμματος Στρατηγικών Παρεμβάσεων του δήμου Αθηναίων, το οποίο βέβαια παρέμεινε στα χαρτιά. Εν τούτοις οι προτάσεις για την περιοχή, θέτουν την κατεύθυνση στην οποία κινείται η προοπτική διαμόρφωσης της περιοχής.

Με μια συνοπτική ματιά στους στόχους της μελέτης, κύρια προτεραιότητα δίνεται στην ενίσχυση και διατήρηση της χρήσης κατοικίας. Αυτή επιδιώκεται σε παραλληλία με την ανάδειξη της παραδοσιακής δομής της γειτονιάς, μέσω της αξιοποίησης-προστασίας του εναπομένοντος κτιριακού πλούτου και του αρχικού πολεοδομικού ιστού. Μεγάλο βάρος δίνεται και στην προβολή της ιστορικής και/ή αρχαιολογικής σημασίας τμημάτων της περιοχής, η οποία θα δικτυώνεται με ανάλογες παρεμβάσεις που προτείνονται σε γειτονικές περιοχές. Συμπληρωματικά τίθενται η απομάκρυνση των «οχλουσών» χρήσεων και η αντιμετώπιση του κυκλοφοριακού προβλήματος, με σκοπό τον περιορισμό της διερχόμενης κυκλοφορίας (Δημητριάδης, 1993: 2).

Έμφαση θα δοθεί στην διαμόρφωση μιας πολιτιστικής φυσιογνωμίας, μέσα από τη δημιουργία ειδικών ζωνών οργανωμένης ανάπτυξης (Ιερά οδός, Δημόσιο Σήμα, εργοστάσιο Δουρούτη), ένα πλήθος σημειακών παρεμβάσεων (πλατείες, δημόσιοι ελεύθεροι χώροι) και ειδικά προγράμματα πεζοδρομήσεων, τεχνικών υποδομών, η διατήρησης κτιριακού αποθέματος και η προσέλκυση «καλλιτεχνών» και παραδοσιακών χειροτεχνών, που με τον κατάλληλο τύπο κατοικίας θα συνδυαστούν με τα εργαστήριά τους.

Γενικότερη επιδίωξη της μελέτης αποτελεί η «εισροή κατοίκων υψηλότερου οικονομικού επιπέδου» (Δημητριάδης, 1993: 86) με σκοπό την εξομάλυνση και την ομογενοποίηση του «ρευστού» πληθυσμού της περιοχής, μέσω της απομάκρυνσης μεγάλων τμημάτων κυρίως εξωτερικών μεταναστών ή της αφομοίωσής τους.

Με την πρόταση αυτή βλέπουμε ότι ήδη από τη δεκαετία του '90 τίθεται το ζήτημα της κοινωνικής και λειτουργικής αναδιάρθρωσης, με κινητήριο μοχλό την ανάπτυξη του πολιτισμού και την απομάκρυνση των μεταναστευτικών ομάδων. Στρατηγικές που φέρουν όπως είδαμε στοιχεία παγκόσμιων προτύπων και πιο συγκεκριμένα πολιτικών *gentrification*.

Παρότι όμως ο αστικός σχεδιασμός προσπαθεί να ακολουθήσει τα μοντέλα που αναπτύσσονται στις ανεπτυγμένες καπιταλιστικά χώρες της Δύσης, αγνοεί τις ιδιαίτερες συνθήκες με τις οποίες δομείται ο αθηναϊκός αστικός χώρος, αλλά και οι ίδιες οι κατευθύνσεις της τοπικής χωροταξικής πολιτικής, οι οποίες ωθούν προς την προαστικοποίηση. Η ειδοποιός διαφορά όμως που κρίνεται ότι υπάρχει σε σχέση με τις διαδικασίες άλλων χωρών είναι η κίνηση και τα συμφέροντα του επενδυτικού κεφαλαίου. Οι νέες πολιτικές ανάπτυξης των διεθνών κέντρων -στις οποίες βασίστηκαν και

οι ελληνικές- πραγματοποιήθηκαν σε πόλεις που είχαν υποστεί προαστικοποίηση και υιοθετήθηκε μια πολιτική επιστροφής στο κέντρο επιστροφή του κεφαλαίου και των επενδύσεων (Smith N., 1979). Έτσι επιχειρήθηκε μια συνδυαστική στρατηγική όπου τα ήδη υποβαθμισμένα κέντρα έρχονται να αναπλαστούν, με μια ταυτόχρονη ενεργοποίηση του κατασκευαστικού κεφαλαίου αλλά και των νέων επιχειρήσεων καταναλωτισμού και «υπηρεσιών», βρίσκοντας ευνοϊκά περιθώρια κερδοφορίας με την επιστροφή σε αυτό. Ως εκ τούτου η ενίσχυση της κατοικίας και νέων λειτουργιών δεν αποτελούν μόνο μια κρατική επιλογή αλλά κατά βάση μια αναπτυξιακή στρατηγική του επενδυτικού κεφαλαίου επί της αστικής γης και των χρήσεων. Ο Harvey θεωρεί την διαδικασία αυτή κεντρική πολιτική συσσώρευσης κεφαλαίου σε ένα κυκλικό τρόπο ανάπτυξης – παρακμής των πόλεων. Όταν το αρχικό κύκλωμα συσσώρευσης του καπιταλισμού, η υπερ-παραγωγή αγαθών, οδηγήσει σε κρίση υπερ-συσσώρευσης κεφαλαίου, τότε οι επενδύσεις στρέφονται στο δεύτερο κύκλωμα συσσώρευσης που είναι το κατασκευασμένο κεφάλαιο (Harvey, 1982). Όταν η οικονομία «καταπραΰνεται» μετά την επένδυση του κεφαλαίου στο κατασκευασμένο περιβάλλον, ανοίγουν ξανά ευκαιρίες για τη συσσώρευση του στο αρχικό κύκλωμα. Με την επανεπένδυσή του πίσω σε αυτό το κύκλωμα, το κεφάλαιο του δεύτερου κυκλώματος υποτιμάται και γίνεται λιγότερο ελκυστική οδός επένδυσης (Savage and Warde, 2005: 97). Αυτό θα ωθήσει και στην ενεργοποίηση των μηχανισμών επανεπένδυσης στο κέντρο.

Στην περίπτωση της Αθήνας ακολουθούνται τα εργαλεία της ανάπτυξης του πολιτισμού και της κατοικίας που χρησιμοποιούνται και στον διεθνή αστικό σχεδιασμό, αλλά ταυτόχρονα με μια πολιτική ώθησης των κεφαλαίων και των κατοίκων του κέντρου – καταναλωτών προς τα προάστια, τα οποία αποτελούν ένα νέο πεδίο κερδοφορίας, έχοντας μπροστά του δεκαετίες μέχρι να κορεστεί.

Η κίνηση αυτή του κεφαλαίου προς τα προάστια θεωρείται ότι αποτέλεσε και το λόγο που όσα προγράμματα εκπονήθηκαν για συνολικές αναπλάσεις των περιοχών του κέντρου, όπως το Μεταξουργείο, δεν υπήρξε η βούληση ή η οικονομική δυνατότητα να πραγματοποιηθούν από το κράτος. Μόνο σε συγκεκριμένες περιοχές, που ενεργοποιήθηκαν ιδιωτικά κεφάλαια μικροεπενδυτών, για ανάπτυξη λειτουργιών κατανάλωσης.

Το κράτος θα επιμείνει στην κατεύθυνση της απομάκρυνσης και των όσων οχλουσών χρήσεων εναπόμειναν στην περιοχή, με το Προεδρικό Διάταγμα του 1998, ύστερα και από τη συνθήκη του Άμστερνταμ που θα ανάγει την αειφόρο ανάπτυξη σε ρητό στόχο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Έτσι σε μια περίοδο «ανάπτυξης» για το ελληνικό κράτος, το 2001 το Μεταξουργείο θα αποτελεί τόπο διαμονής χαμηλών κοινωνικών στρωμάτων, με σημαντικά προβλήματα οικονομικής, στεγαστικής και εκπαιδευτικής αποστέρησης, παρουσιάζοντας σημαντική ανισότητα γενικά αλλά και συγκριτικά με άλλες περιοχές του Δήμου Αθηναίων (Κατσαούνη, 2015B). Τον εργατικό χαρακτήρα της γειτονίας θα συνεχίσουν τα μεταναστευτικά στρώματα που συνεχώς αυξάνονται, αριθμώντας το 33% του συνολικού

πληθυσμού, αλλά και εναπομείναντα χαμηλού κυρίως εισοδήματος ελληνικά νοικοκυριά, με τους εργαζομένους που ασχολούνται με «εργατικά» επαγγέλματα να αποτελεί το 61,7%, σύμφωνα με την καταγραφή του 2001 (ΕΣΥΕ) (βλ. Διαγράμματα, Στάδιο Α).

B.3 Περίοδος 2000-2009 | Μεγάλα προγράμματα και ρυθμίσεις, αποσπασματικός σχεδιασμός: Το «όραμα» της ανάπτυξης

B.3.1 Παγκόσμια και ευρωπαϊκή (ΕΕ) οικονομική, κοινωνική και πολιτική συνθήκη: μεγάλης κλίμακας αστικές αναπλάσεις

I. Παγκόσμια ζητήματα του νέου αιώνα

Η είσοδος στον 21^ο αιώνα θα συνοδευτεί από την εμφανή πλέον εκδήλωση παγκόσμιων προβλημάτων όπως η κλιματική αλλαγή, το ζήτημα της ενέργειας και της εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων, πανδημίες, φυσικές και τεχνολογικές καταστροφές, τα μεγάλα κοινωνικά προβλήματα της φτώχειας, των ανισοτήτων, της μετανάστευσης, αλλά και το ζήτημα της διαχείρισης των τεχνολογικών εξελίξεων στους τομείς της πληροφορικής, της βιοτεχνολογίας και της νανοτεχνολογίας.

Η περίοδος αυτή θα αναδείξει το ακόμη πιο ρεβανσιστικό πρόσωπο του νεοφιλελευθερισμού, φέρνοντας έντονα στο προσκήνιο τις αντιφάσεις του. Η κοινωνική αναδιανομή περιορίζεται εξελικτικά, έναντι της ενίσχυσης των μεγάλων επενδυτικών κεφαλαίων, ενώ οι κεϋνσιανικές διακηρύξεις για ένα «κοινωνικά δίκαιο» καπιταλισμό αντικαθίσταται από τον αυτοσκοπό της προσέλκυσης επενδύσεων. Κεντρικό στόχο θα αποτελέσει η διαμόρφωση ευέλικτων οικονομικών και κοινωνικών συστημάτων, με δυνατότητες διαρκούς προσαρμογής στις μεταβαλλόμενες ανάγκες της αγοράς. Οι διακηρύξεις του κλασικού δόγματος του νεοφιλελευθερισμού για «ελευθερία των αγορών» θα βρουν μια πιο κερδοφόρα έκφραση, στην υποταγή του κράτους στις υπηρεσίες τους.

Παράλληλα το πέρασμα από τη βιομηχανική περίοδο έντασης εργασίας, στο σημερινό παραγωγικό σύστημα έντασης γνώσης, θα καταστήσει την πλεονάζουσα εργασία σε περιοριστικό παράγοντα για την αύξηση της παραγωγικότητας. Ο Μπάουμαν, περιγράφοντας πτυχές της νέας κατάστασης του καπιταλιστικού συστήματος, αναφέρεται στον τεράστιο αριθμό ανθρώπων οι οποίοι καθίστανται περιττοί μέσα από τη διαδικασία καπιταλιστικού εκσυγχρονισμού των χωρών που εισέρχονται στη νεωτερικότητα, χαρακτηρίζοντάς τους ως «ανθρώπινα απόβλητα» (Bauman, 2008: 94). Οι ανισότητες μεταξύ «αναπτυγμένων» και «αναπτυσσόμενων» κρατών στο παγκοσμιοποιημένο πεδίο "... δημιουργεί

μια παγκόσμια περιθωριοποίηση, ένα παγκόσμιο περιθώριο (under - class) που αυξάνει τη ροή των μεταναστευτικών ρευμάτων ...", (Χαραλάμπης,1998: 227) τροφοδοτώντας με φθινό εργατικό δυναμικό τις πιο αναπτυγμένες οικονομίες. Σε αντίθεση με αυτούς, υπάρχει και η άλλη κατηγορία μετανάστευσης η οποία ωθείται από τον αγώνα συγκέντρωσης του «καλύτερου» εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού. Στη συνθήκη αυτή η οικονομική ενοποίηση και η οικουμενική αγορά εργασίας, θα καταστήσουν την μετανάστευση, είτε αναγκαστική είτε οικειοθελή, σε δομικό στοιχείο λειτουργίας του συστήματος και ένα από τα μείζονα ζητήματα της εποχής, με την εμφάνιση των μεγαλύτερων ποσοστών στην ιστορία¹⁷.

Επίσης μια καθοριστική συνθήκη που θα επιδράσει σε διάφορες εκφάνσεις τη ζωή στη Δύση είναι το ζήτημα της «τρομοκρατίας». Η επίθεση στην Αμερική την 11η Σεπτεμβρίου του 2001 αποτέλεσε κομβικό σημείο, προκαλώντας αλλαγές στις διεθνείς σχέσεις, στην κοινωνική και πολιτική ζωή σε όλο τον κόσμο. Ο φόβος θα αποτελέσει μέχρι και σήμερα μια σχεδόν παγιωμένη κοινωνική συνθήκη και ένα βασικό στοιχείο χάραξης πολιτικής. Το κράτος έχοντας χάσει σημαντικές λειτουργίες, στρέφεται προς την ασφάλεια με όρους καταστολής και επιτήρησης με αποτέλεσμα την «υποκατάσταση του κοινωνικού κράτους από το κράτος φυλακή» (Bauman, 2008: 14). Νέα δεδομένα καθιερώνονται με γρήγορους ρυθμούς στην κοινωνική ζωή, υπό το καθεστώς μιας διαρκούς συνθήκης «εκτάκτου ανάγκης», η οποία θα φέρει σημαντικές αλλαγές στους κανόνες ασφαλείας, τα ανθρώπινα δικαιώματα, τα πολιτικά "παιχνίδια" στο πλαίσιο του πολέμου κατά της «τρομοκρατίας». Προσωπικές ελευθερίες των πολιτικών καταπατούνται άμεσα και βίαια και τα συστήματα ελέγχου και παρακολούθησης θα αποτελέσουν βασικό στοιχείο οργάνωσης της καθημερινότητας και της αστικής διαδικασίας.

II. Από τον χωρικό προγραμματισμό στο μορφολογικό σχεδιασμό

Ο αγώνας της συνεχούς προσαρμογής στις απαιτήσεις της αγοράς δεν θα αφήσει ανεπηρέαστο το χώρο και την αστική διαδικασία εν γένει. Άμεσα θα επηρεαστεί και ο τρόπος που διεξάγεται ο σχεδιασμός, καθώς κάνει τον μακροπρόθεσμο προγραμματισμό ανελαστικό σε σχέση με την κινητικότητα του κεφαλαίου. Ο Harvey (Harvey, 1989) υποστηρίζει ότι δεδομένου αυτού, ο σχεδιασμός πολιτικών για το χώρο αντικαθίσταται από τον μορφολογικό σχεδιασμό, καθώς ο δεύτερος έχει την ικανότητα να ανταποκρίνεται με δυο τρόπους στην μεταβλητότητα της αγοράς: 1. Βραχυπρόθεσμα, προσαρμοζόμενος στην γρήγορη κίνηση ώστε να απαντά

¹⁷ http://www.ekdd.gr/ekdda/files/ergasies_esdd/13/2/466.pdf

στις ανάγκες, 2. Μακροπρόθεσμα, με το να χειρίζεται τις τάσεις και τις ανάγκες της μετατρέποντάς τις σε σύστημα σχεδιασμού. Η διαδικασία αυτή σύμφωνα με την Sharon Zukin (Zukin, 1996) περιλαμβάνει την παραγωγή συμβόλων και εικόνων.

Η πολιτική της ενίσχυσης των μεγάλων επενδυτικών κεφαλαίων, θα εκφραστεί στον αστικό χώρο μέσα από τα μεγάλης κλίμακας έργα αστικής ανάπτυξης. Οι στρατηγικές gentrification που είδαμε να καθιερώνονται τις προηγούμενες δεκαετίες, αφορούν πλέον διευρυμένες επεμβάσεις, συνδέοντας κατά το Neil Smith (Smith: 1996) παγκόσμιες χρηματοπιστωτικές αγορές με κατασκευαστικές εταιρίες μεγάλου και μεσαίου μεγέθους, τοπικούς εμπόρους και κτηματομεσίτες με επώνυμους λιανοπωλητές, υπό την συνεπικουρία της κρατικής και τοπικής διοίκησης. Έτσι η εξέλιξη της διαδικασίας του gentrification προσβλέπει στο μετασχηματισμό ολόκληρων περιοχών, μέσα σε νέα συμπλέγματα τοπίων, τα οποία πρωτοπορούν σε μία συνολική, ταξικά φορτισμένη ανακατασκευή των πόλεων (Smith: 1996). Τα νέα συμπλέγματα πολυλειτουργικών «εξειδικευμένων χώρων» θα συνδυάσουν τις διάφορες εκφάνσεις της καθημερινότητας της πόλης συνδυάζοντας την κατοίκηση λειτουργίες διασκέδασης, κατανάλωσης, παραγωγής και αναψυχής.

Οι στρατηγικές αυτές ανάπτυξης των πόλεων, πέραν της συσσώρευσης κεφαλαίου, δίνουν και τη δυνατότητα παραγωγής πολιτιστικών ηγεμονιών, επιβάλλοντας ένα νέο τρόπο διαμόρφωσης του αστικού τοπίου συνυφασμένο, όπως προαναφέρθηκε, με τις προτιμήσεις των παγκόσμιων ελίτ και των επενδυτικών προτιμήσεων (Zukin, 1996). Καθώς η συγκέντρωση πολιτιστικού κεφαλαίου σε μια περιοχή προσελκύει νέες επιχειρήσεις και εταιρικές ελίτ, αυτή αποκτά ανταγωνιστικό πλεονέκτημα έναντι των άλλων. «Η κουλτούρα υπονοεί τη συνοχή και τη σταθερότητα ενός καινούριου προϊόντος. Όπως κάθε εμπόρευμα το «πολιτισμικό» τοπίο έχει τη δυνατότητα να δημιουργεί άλλα εμπορεύματα.» (Zukin, 1987:12) Τα σημεία προς ανάδειξη του κέντρου της πόλης, μετατρέπονται σε πακέτα προδιαγεγραμμένης εμπειρίας για μια γρήγορη και εντυπωσιακή κατανάλωση, στοχεύοντας στην ανάπτυξη του τουρισμού και της τουριστικής βιομηχανίας και επομένως στον ανταγωνισμό για την προσέλκυση κεφαλαίων.

Έτσι δημιουργούνται νέες ταυτότητες στον τόπο που εφαρμόζονται και διαμορφώνεται μια νέα δημόσια κουλτούρα, που έρχεται σε αντίθεση με την τοπική κληρονομιά. Η Zukin (Zukin, 1995) ορμώμενη από το παράδειγμα των Λας Βέγκας, Λος Άντζελες και Μαϊάμι μιλά για την πλασματική εικόνα ενός μέρους της πόλης, το οποίο αναπτύσσεται από μια τουριστική οικονομία, για να «πουληθεί» σε εταιρικά στελέχη. Η σύνδεση αυτή της δημόσιας με την εμπορική κουλτούρα υποστηρίζει ότι έχει σημαντικές επιπτώσεις στην κοινωνική ταυτότητα και τον κοινωνικό έλεγχο. Οι εμφανιζόμενοι ως ειδήμονες του παρελθόντος και η χρηματοπιστωτική κερδοσκοπία, θεωρεί ότι αναδιαμορφώνουν με αυτό τον τρόπο τη

συλλογική μνήμη της πόλης και εμπορευματοποιούνται την εικόνα της, ωθώντας στην απώλεια της αυθεντικότητάς της. Ταυτόχρονα οι άνθρωποι που αποτελούσαν τη συλλογική μνήμη της περιοχής εκτοπίζονται από αυτή.

Σημειώνει επίσης ότι η ιστορική διατήρηση της πόλης, δεν είναι ποτέ απλά μια πολιτιστική στρατηγική καθώς η μεσολάβηση στην αισθητική ποιότητα των real estate αγορών έχει ισχυρή επίπτωση στις κοινότητες, καθώς πολιτιστική αυτή στρατηγική φέρει διάφορες αντιφάσεις. Αντιφάσεις όπως η αναβάθμιση και η σταθεροποίηση μιας κοινότητας, μεταξύ κοσμοπολίτικης και τοπικής κουλτούρας και ανάμεσα στην οπτική συνοχή και κοινωνική διαταραχή. Η αναπαραγωγή σε διεθνές επίπεδο παρεμφερών «πακέτων ζωής» έχουν οδηγήσει, σύμφωνα με τον Soja, σε θεαματικές αλλαγές των μητροπολιτικών κέντρων, που σε κάποιες περιπτώσεις εξαλείφεται μέσα σε μια τριακονταετία ότι αναγνωρίσιμο στοιχείο υπήρξε σε αυτές (Soja, 2000).

III. Χτίζοντας την Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση

Με την έναρξη του νέου αιώνα το όραμα της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης αρχίζει να παίρνει πιο συγκεκριμένη μορφή σε θεσμικό και οικονομικό επίπεδο αλλά και σε επίπεδο συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών. Η νομισματική ένωση μέσω του ευρώ θα δημιουργήσει ακόμη μεγαλύτερες αλληλεξαρτήσεις μεταξύ των κρατών που συμμετέχουν στην ΕΟΚ, ενώ η καταπολέμηση της «τρομοκρατίας» θα κάνει πιο στενή τη συνεργασία σε επίπεδο ασφάλειας. Η μεγαλύτερη διεύρυνση στην ιστορία της Ένωσης θα πραγματοποιηθεί το 2004 με την προσχώρηση δέκα νέων χωρών, οκτώ εκ των οποίων προέρχονται από την Ανατολική Ευρώπη, και άλλων δύο μελών το 2007. Με την προσάρτηση αυτή η διχοτόμηση που υπήρχε μεταξύ των χωρών της Ανατολικής και Δυτικής Ευρώπης, θα μειωθεί σημαντικά.

Η διεύρυνση σε 25 κράτη-μέλη, οδήγησε την ανάγκη για μεγαλύτερη θεσμική οργάνωση. Έτσι το 2007 με την υπογραφή της Συνθήκης της Λισαβόνας, θα τροποποιηθεί ολόκληρη η δομή της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καταργώντας και απορροφώντας την Ευρωπαϊκή Κοινότητα και τους Τρεις Πυλώνες [Ευρωπαϊκές Κοινότητες (ΕΚ), Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας (ΚΕΠΠΑ), Αστυνομική και Δικαστική Συνεργασία σε Ποινικές Υποθέσεις (ΑΔΣΠΥ)]. Επιπλέον θεσμοθετείται το αξίωμα μόνιμου Προέδρου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και δίνονται αυξημένες αρμοδιότητες στον Ύπατο Εκπρόσωπο της Ένωσης. Υπό αυτή τη συνθήκη και μέσω των οικονομικών εξαρτήσεων και των Διαρθρωτικών Ταμείων ο ρόλος των εθνικών κρατών θα μειωθεί, υπό τη μεγαλύτερη ισχύ της κοινής στρατηγικής της ΕΕ σε διάφορες διοικητικούς τομείς.

Οι παγκόσμιες αλλαγές στους συσχετισμούς δυνάμεων και οι έντονα αναπτυσσόμενες οικονομίες της Ασίας στους τομείς της έρευνας και της καινοτομίας, θα καταστήσουν με την συνθήκη της Λισαβόνας την έννοια της ανταγωνιστικότητας ακόμη πιο επιτακτική και τη συνιστώσα που θα διέπει όλες τις επιμέρους πολιτικές.

Το κεφάλαιο πλέον απαιτεί ευελιξία και προσαρμογή σε όλα τα επίπεδα: θεσμικό, οικονομικό, κοινωνικό, εργασιακό, αστικό κτλ. Ο αναπτυξιακός λόγος θα προσπαθήσει να συνδυάσει την προσαρμογή στις επιθυμίες της αγοράς με το «κοινωνικό» πρόσωπο της Ευρώπης, μέσα από την επιχείρηση συγκερασμού αντιφατικών εννοιών, στο αντιφατικό επίσης πλαίσιο της «κοινωνικής οικονομίας της αγοράς». Ως κύριος στόχος να τεθεί η ΕΕ να γίνει η πιο ανταγωνιστική οικονομία ως το 2010, βασιζόμενη στη γνώση και ικανή για αειφόρο ανάπτυξη, με τη δημιουργία περισσότερων και καλύτερων θέσεων απασχόλησης, μεγαλύτερης κοινωνικής συνοχής και με σεβασμό για το περιβάλλον (CEC, 2005:3). Η κοινωνική συνοχή και ο ανταγωνισμός θα αποτελέσουν, σύμφωνα με τον αναπτυξιακό λόγο, βασικούς αλληλοτροφοδοτούμενους πυλώνες της πολιτικής της ΕΕ. Τα κοινωνικά ζητήματα τίθενται προς αντιμετώπιση πάνω στη βάση της ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας και της προσέλκυσης επενδύσεων, υπό τη ρητορική ότι η ενδυνάμωση της αγοράς θα οδηγήσει και σε αύξηση του βιοτικού επιπέδου του συνόλου της κοινωνίας. Από την άλλη το “flexicurity” προωθείται ως συγκερασμός της ευελιξίας στις εργασιακές σχέσεις, πάγιο αίτημα της εργοδοσίας με στόχο τη μείωση του εργατικού κόστους, με την ασφάλεια, πάγιο αίτημα των εργαζόμενων με σκοπό την εύρεση εργασίας και τη βελτίωση των συνθηκών απασχόλησης.

Οι ανισορροπίες, σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, προσεγγίζονται στη νέα συνθήκη ως στοιχείο που απειλεί και επηρεάζει τη συνολική ανταγωνιστικότητα της ευρωπαϊκής οικονομίας. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο και η πολιτική της συνοχής αναμορφώνεται όπως διατυπώνεται στην αναθεωρημένη συνθήκη της Λισαβόνας «Η ένωση θα πρέπει να κινητοποιήσει όλες τις εθνικές και κοινοτικές δυνατότητες για την επίτευξη των στόχων της Λισαβόνας, συμπεριλαμβανομένης της πολιτικής συνοχής» (CEC, 2005:6), θέτοντας τις παρακάτω προτεραιότητες:

- Βελτίωση της ελκυστικότητας των κρατών μελών, των περιφερειών και των πόλεων με την ενίσχυση της προσβασιμότητας, την εξασφάλιση υψηλής ποιότητας υπηρεσιών και την προστασία του περιβάλλοντος
- Η ενθάρρυνση της καινοτομίας και της επιχειρηματικότητας και η ανάπτυξη της κοινωνίας της γνώσης
- Η δημιουργία περισσότερων και καλύτερων θέσεων απασχόλησης, παράλληλα με τη βελτίωση της προσαρμοστικότητας των επιχειρήσεων και των εργαζομένων και την αύξηση της επένδυσης στο ανθρώπινο κεφάλαιο.

Ταυτόχρονα αποφασίζεται η άσκηση μιας πιο συνεκτικής πολιτικής, η οποία θα συνδέει το χωροταξικό σχεδιασμό με τις αρχές και τις βασικές επιλογές της κατεύθυνσης της συνοχής και των διαρθρωτικών ταμείων

(Faludi, 2005). Αυτή θα αρθρώνεται με την έννοια της εδαφικής συνοχής ως καταστατική επιδίωξη της Ένωσης και ως τρίτη συνιστώσα της, μαζί με την οικονομική και κοινωνική.

Στο όνομα της προσέλκυσης κεφαλαίων, της ευελιξίας και της αποτελεσματικότητας έχουμε μια σημαντική αναδιανομή των πολιτικών εξουσιών, αρμοδιοτήτων και ευθυνών. Οι επίσημες κυβερνητικές δομές υποτάσσονται σε νέα θεσμικά όργανα και οργανισμούς, εισάγοντας στην Ευρώπη το σύστημα της πολυεπίπεδης διακυβέρνηση και δημιουργώντας εργαλεία αυτονόμησης των επενδύσεων μεγάλης κλίμακας από θεσμικούς περιορισμούς. Σε αυτό εμπλέκονται τόσο διαφορετικές πολιτειακές κλίμακες όσο και δυνάμεις που θεωρούνται εκφραστές της αγοράς, της κοινωνίας και της επιστήμης. Σύμφωνα με την Εδαφική Ατζέντα της Ευρωπαϊκής Ένωσης : «Η εδαφική συνοχή μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσα από ένα εντατικό και συνεχή διάλογο μεταξύ όλων των εταίρων της χωρικής ανάπτυξης. Αυτή η διαδικασία συνεργασίας είναι αυτό που αποκαλούμε εδαφική διακυβέρνηση. Ο ιδιωτικός τομέας (ειδικά οι τοπικές και περιφερειακές επιχειρήσεις), η επιστημονική κοινότητα, ο δημόσιος τομέας (ειδικά οι τοπικές και περιφερειακές αρχές), οι μη κυβερνητικές οργανώσεις και οι διάφοροι τομείς πρέπει να δράσουν από κοινού ώστε να κάνουν καλύτερη χρήση των κρίσιμων επενδύσεων στις ευρωπαϊκές περιφέρειες...» (ΕΥ, 2007:2). Με βάση το μοντέλο αυτό οι αγορές αναλαμβάνουν πλέον και επίσημα ρόλο στις πολιτικές ανάπτυξης των πόλεων και του χώρου ευρύτερα.

IV. Προς μια κοινή χωροταξική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης: κοινωνική συνοχή

Το ζήτημα της αστικής διάστασης της συνοχής θα αποτελέσει κεντρικό στοιχείο της χάραξης της πολιτικής συνοχής για την περίοδο 2007-2013. Τη συνθήκη της Λισαβόνας θα ακολουθήσει μια νέα αστική πολιτική, υπό τον τίτλο «Εδαφική Ατζέντα της Ευρωπαϊκής Ένωσης» και «Χάρτης της Λειψίας για την αειφόρο ανάπτυξη των ευρωπαϊκών πόλεων». Μέσα από τις νέες αναπτυξιακές στρατηγικές, στα πλαίσια της επένδυσης στην «παγκόσμια οικονομία της γνώσης» και τη «βιτρίνα» της οικονομικής ευημερίας και ισορροπίας που πρέπει να δείχνουν οι πόλεις, αναδύεται η πολιτική της «κοινωνικής συνοχής». Αυτή δεν παίρνει τη μορφή μιας συνολικής κεντρικής πολιτικής, αλλά μιας σημειακής επέμβασης σε επιλεγμένα περιοχές, που συγκεντρώνουν στοιχεία έντονης φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού.

Όπως αναφέρεται στη συνθήκη της Λειψίας για τις πόλεις της Κοινότητας «...ωστόσο, αντιμετωπίζουν δημογραφικά προβλήματα καθώς και προβλήματα που συνδέονται με την κοινωνική ανισότητα, τον αποκλεισμό ορισμένων ομάδων πληθυσμού και την έλλειψη προσιτών και

κατάλληλων κατοίκων καθώς και με το περιβάλλον. Τελικά, οι πόλεις δεν θα μπορέσουν να επιτελέσουν το έργο τους ως μοχλοί κοινωνικής προόδου και οικονομικής ανάπτυξης, όπως προβλέπεται στα πλαίσια της στρατηγικής της Λισαβόνας, παρά μόνο εάν επιτύχουμε να διατηρήσουμε την κοινωνική ισορροπία εντός των πόλεων και μεταξύ των πόλεων, εξασφαλίζοντας την πολιτισμική τους πολυμορφία και υψηλά ποιοτικά κριτήρια στους τομείς της πολεοδομίας, της αρχιτεκτονικής και του περιβάλλοντος.» (ΕΕ, 2007: 2). Αυτό που συνιστάται είναι:

- Να γίνεται μεγαλύτερη χρήση των προσεγγίσεων της πολιτικής ολοκληρωμένης αστικής ανάπτυξης με έμφαση:
 - Στη δημιουργία και εξασφάλιση δημόσιων χώρων υψηλής ποιότητας
 - Στον εκσυγχρονισμό των δικτύων υποδομών και αύξηση της ενεργειακής απόδοσης
 - Σε προορατικές πολιτικές καινοτομίας και εκπαίδευσης
- Ειδική προσοχή πρέπει να δοθεί στις φτωχές συνοικίες εντός των πόλεων
- Εφαρμογή στρατηγικών για την αναβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος
- Ενίσχυση της τοπικής οικονομίας και της τοπικής πολιτικής αγοράς εργασίας
- Προορατικές πολιτικές εκπαίδευσης και κατάρτισης για τα παιδιά και τους νέους
- Προώθηση αποτελεσματικών και οικονομικά προσιτών αστικών μεταφορών.

Ενδεικτικά στοιχεία της προσέγγισης των περιοχών που αντιμετωπίζουν σημαντικά κοινωνικά προβλήματα και ανισότητες στα κέντρα των πόλεων είναι αναπτυξιακά εργαλεία που δημιουργούνται, όπως η πειραματική πρωτοβουλία Jessica “Joint European Support for Sustainable Investment in City Areas” (Κοινή ευρωπαϊκή υποστήριξη για βιώσιμες επενδύσεις σε αστικές περιοχές). Η πρωτοβουλία αυτή είναι ένα εργαλείο το οποίο δίνει τη δυνατότητα στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης να χρησιμοποιήσουν μέρος των πόρων που λαμβάνουν από αυτή – μέσω των διαρθρωτικών ταμείων - για να επενδύσουν, υπό μορφή επιστρεπτέων χρηματοδοτήσεων, σε έργα που εντάσσονται στο πλαίσιο ολοκληρωμένων σχεδίων. Αναπτύχθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕπ), σε συνεργασία με την Τράπεζα Ανάπτυξης του Συμβουλίου της Ευρώπης (CEB). Σκοπός του είναι να διευκολύνει την αξιοποίηση των μέσων χρηματοοικονομικής τεχνικής για την ενίσχυση της χρηματοδότησης των προγραμμάτων αστικής ανάπλασης και αναζωογόνησης, στο πλαίσιο της πολιτικής της συνοχής της ΕΕ.

Πυρήνας της λειτουργίας του JESSICA είναι τα Ταμεία Αστικής Ανάπτυξης, τα οποία είναι ταμεία που επενδύουν σε συμπράξεις δημόσιου-ιδιωτικού τομέα και σε άλλα έργα που περιλαμβάνονται σε ολοκληρωμένα

σχέδια βιώσιμης αστικής ανάπτυξης, υπό τη διαχείριση επαγγελματικών σχημάτων του τραπεζικού και του ιδιωτικού τομέα.

Έκθεση της ΕΤΕπ για τη δημιουργία της πρωτοβουλίας αναφέρει ότι «Η πρωτοβουλία αυτή ξεκίνησε λόγω της ανάγνωσης των αδυναμιών της αγοράς να επενδύσει στον αστικό χώρο, την έλλειψη κατάλληλα ολοκληρωμένων σχεδίων και προγραμμάτων αστικής ανάπτυξης, την ανάγκη των δημόσιων πόρων να αποκτήσουν νέες πηγές χρηματοδότησης και γενικότερα από την αναγνώριση της ανάγκης μιας πιο εμπορικής προσέγγισης της αναζωογόνησης αστικών περιοχών.» (ΕΙΒ, 2007: 15). Έτσι πρωτοβουλίες όπως το JESSICA έρχονται να καταστήσουν πιο αποτελεσματικές τις διαδικασίες «αναζωογόνησης», μέσω της ενεργοποίησης της δράσης του ιδιωτικού παράγοντα.

Ως στόχος τίθεται ο σχεδιασμός να συμβάλει στην μακροπρόθεσμη απόδοση της πόλης και την απόκτηση ευελιξίας στη δυνατότητα ανταπόκρισης στις δυνάμεις της αγοράς. Ως επιτυχημένα αναφέρονται παραδείγματα που εφαρμόστηκαν σε γειτονιές στις οποίες κατοικούσαν φτωχά στρώματα και μετασχηματίστηκαν - μέσω της ανακατασκευής σε οικισμούς κτιρίων χαμηλής ποιότητας και την αποκατάσταση των εγκαταλελειμμένων βιομηχανικών χώρων - σε «ολοκληρωμένες» και «βιώσιμες» κοινότητες. Διαδικασία που συμβαδίζει με αυτές που περιγράφονται στον ορισμό του gentrification, δημιουργώντας ένα βαρύνουσα σημασία ερώτημα-διακύβευμα: «βιώσιμες για ποιους;».

Ο Neil Smith (Smith, 2002) ορμώμενος από συνέδριο που διεξήχθη το 2000 στο Παρίσι με θέμα τη “Σύγκλιση της Αναγέννησης των Πόλεων και της Οικιστικής Πολιτικής στην Ευρώπη”, στο οποίο παρευρέθηκαν ανώτατοι ιθύνοντες για τη χάραξη πολιτικών και σύμβουλοι, αντιπροσωπεύοντας όλες τις κυβερνήσεις της ΕΕ και μερικά γειτονικά κράτη που προέβλεπαν στην ένταξή τους σε αυτή, αναγνωρίζει την προσπάθεια καθιέρωσης του gentrification στην καρδιά των διακρατικών πολιτικών για τον αστικό χώρο. Απόρροια της συνδιάσκεψης, την οποία θεωρεί θεμελιώδη προς την κατεύθυνση αυτή, αναφέρει ότι είναι η διαπίστωση ότι οι ευρείας κλίμακας μετασχηματισμοί των πόλεων θα χρειαστούν συμπαγείς δεσμούς μεταξύ των παρόχων κοινωνικής κατοικίας, των ιδιωτικών επενδυτών, [και] των υπεύθυνων για την εκπαίδευση και την προώθηση της πολιτικής όπως επίσης και μεταξύ των τοπικών μεσιτών της ανάπτυξης, των τοπικών διοικήσεων και των εθνικών κυβερνήσεων. Σε όλο αυτό το εγχείρημα, αναγνωρίζει ότι δεν εντάσσονται όλες οι αναπλάσεις υπό την ταμπέλα του “gentrification”, αλλά το κεντρικό στοιχείο που αναδεικνύεται είναι η προσπάθεια χάραξης μιας πανευρωπαϊκής στρατηγικής αναπλάσεων, η οποία ξεπερνά τα εθνικά σύνορα.

Αυτό άλλωστε δείχνουν και οι κατευθύνσεις των χρηματοδοτήσεων της ΕΕ για την ανάκτηση της συνοχής σε μειονεκτούσε γειτονιές, μέσω του προγράμματος URBAN II. Στην προγραμματιστική περίοδο 2000-2006 το 98% των πόρων της προγραμματιστικής περιόδου 2000-2006 αφορούν αστικές αναπλάσεις σε 70 επιλεγμένες περιοχές (Ανδρικοπούλου, 2004)

B.3.2 Τοπική συνθήκη: χτίζοντας τη νέα φυσιογνωμία του Μεταξουργείου

I. Το όραμα της «ανάπτυξης»

και η στροφή στις νεοφιλελεύθερες πολιτικές για το χώρο

Ο νέος αιώνας θα αρχίσει για την Ελλάδα με την αισιοδοξία της «ανάπτυξης». Η είσοδος της στην ΟΝΕ το 2000, η ανάληψη της διοργάνωσης των Ολυμπιακών Αγώνων το 2004, οι αυξημένοι ρυθμοί ανάπτυξης που σημειώνονται τη δεκαετία αυτή, ο ρόλος των ελληνικών κεφαλαίων στα Βαλκάνια θα δημιουργήσουν την προσδοκία της ενδυνάμωσης της θέσης της χώρας στο διεθνές και ευρωπαϊκό γίγνεσθαι. Η προοπτική αυτή επιβάλλει και την προσαρμογή της πρωτεύουσας, στα σύγχρονα παγκόσμια πρότυπα, ως ένα σύγχρονο διεθνές μητροπολιτικό κέντρο.

Μια σειρά από έργα υποδομής μέσα από Κοινοτικά και εθνικά κονδύλια, όπως το μετρό, το τραμ, το αεροδρόμιο του Ελ. Βενιζέλου, η Εγνατία και Αττική οδός, η Ζεύξη Ρίου- Αντιρρίου, Αερολιμένας Σπάτων, τα μεγάλα ολυμπιακά έργα θα αποτελέσουν κάποιες από τις εκφράσεις αυτής της κατεύθυνσης. Η έκρηξη των κατασκευών συναρτήθηκε με, όπως και ενεργοποίησε, σημαντικές μεταλλαγές στην γεωγραφική συγκρότηση της Αττικής, στην αγορά ακινήτων και στη λειτουργία του συστήματος γης και οικοδομής (Βαΐου, κ.ά., 2004:8). Η αποκέντρωση των έργων και η συγκοινωνιακή ενοποίηση της πόλης με τις προαστιακές περιοχές θα οδηγήσουν στην ανατίμηση της γης πολλών περιοχών και θα συμβάλλουν στη διεύρυνση της αστικής διάχυσης. Έτσι διαμορφώνεται ένα «νέο» σύστημα γης και οικοδομής, που λειτουργεί παράλληλα με το παλιό «παραδοσιακό» ή «συμβατικό» της αντιπαροχής, της μικρής έγγειας ιδιοκτησίας και των μικρών κεφαλαίων (Δελλαδέτσιμας, 2004). Οι διαδικασίες που ακολουθούν τα μεγάλα έργα υποδομής και οι νέες επενδυτικές ευκαιρίες μεγάλης κλίμακας, θα οδηγήσουν σε κεφαλαιακές συσσωρεύσεις οι οποίες θα εγκαινιάσουν την επιτάχυνση της εφαρμογής των σύγχρονων νεοφιλελεύθερων πολιτικών, σε μια χώρα που αποτελούσε ιδιόμορφη και «καθυστερημένη», ως προς αυτή την κατεύθυνση, περίπτωση σε σχέση με άλλα κράτη-μέλη. Όπως αναφέρει η Ντίνα Βαίου, η Ελλάδα καλείται να εκσυγχρονίσει εκτός από τις υποδομές και το επιχειρηματικό της δυναμικό, τις διαδικασίες που ευνοούν τη διείσδυση του μεγάλου κεφαλαίου στον τομέα της κατασκευής (Βαΐου, κ.ά., 2004:8).

Το πέρας των Αγώνων θα εγκαινιάσει ένα νέο ρόλο για το, μέχρι πρότινος μικρομεσαίο, κεφάλαιο. Τα μεγάλης κλίμακας έργα απαιτούν τις ανάλογες συγχωνεύσεις τεχνικών εταιριών, οι Τράπεζες ιδρύουν θυγατρικές εταιρείες στους τομείς ανάπτυξης, αξιοποίησης και διαχείρισης ακινήτων,

ενώ μια σειρά νομικών ρυθμίσεων, ευνοεί την συγκρότηση επιχειρηματικών σχημάτων σε συνεργασία τεχνικών εταιρειών, τραπεζών, φορέων του ευρύτερου δημόσιου τομέα (που επίσης μετασχηματίζεται με ραγδαίους ρυθμούς) και άλλων εταιρειών που διαχειρίζονται μεγάλα πακέτα γης (Μαντουβάλου, Μπαλλά, 2004).

Παράλληλα θα αφεθεί ανοιχτό το ζήτημα της αναμόρφωσης του κέντρου της Αθήνας, το οποίο παρά τις εξαγγελίες δεν δέχτηκε, εκτός από κάποιες περιοχές, μεγάλες αλλαγές. Η στρατηγική που ακολουθήθηκε ήταν η επιλεκτική αναβάθμιση συγκεκριμένων περιοχών, μέσω αποσπασματικών εξωραϊστικών πολιτικών και την ενεργοποίηση των μηχανισμών της αγοράς, οι οποίες μετατρέπονται στη συνέχεια σε σύμβολα αναζωογονημένου οικονομικά αστικού ιστού (Παγώνης, 2005). Τα επόμενα χρόνια θα αρχίσει να τίθεται πιο έντονα το θέμα της επιστροφής κεφαλαίων και νέων κατοίκων στο κέντρο της πόλης, το οποίο συνεχίζει να αποτελεί τόπο διαμονής χαμηλών κοινωνικών στρωμάτων και ιδίως μεταναστευτικών. Οι κυρίως γειτονίες μεταναστών θα παραμείνουν την περίοδο αυτή χωρίς κάποιο εκφρασμένο σε πρακτικό επίπεδο σχέδιο ανάπτυξης, εν αναμονή της κινητοποίησης και του ενδιαφέροντος ιδιωτικών κεφαλαίων προς αυτές.

Μετρώντας πάνω από μια δεκαετία εγκατάστασης στο κέντρο, οι μεταναστευτικοί πληθυσμοί, όπως είδαμε, έχουν αρχίσει να διαμορφώνουν τις δικές τους κοινότητες, κοινωνικά δίκτυα και επιχειρηματική δραστηριότητα, διαμορφώνοντας άμεσα την φυσιογνωμία του. Ταυτόχρονα αποτελούν και ένα βασικό εργατικό δυναμικό στα έργα υποδομής αλλά και σε υπηρεσίες, λόγω του φθηνού κόστους εργασίας με ελαστικές σχέσεις εργασίας και πολύ διαπραγματεύσιμα δικαιώματα, που επιβάλλει η κοινωνική τους θέση και συνθήκη. Οι δομές αυτές θα υποδεχτούν τα αυξημένα κύματα νέων μεταναστευτικών ροών. Στο Μεταξουργείο οι πληθυσμοί αυτοί θα αριθμούν, όπως είδαμε, στο τέλος της δεκαετίας σχεδόν το 50% του συνολικού πληθυσμού.

Η συγκέντρωση των ομάδων αυτών, που αποτελούν κύριο σώμα κατοίκων του κέντρου, δε συνάδει με την εικόνα που απαιτείται από τις επιλεγμένες νέες αναπτυξιακές κατευθύνσεις. Σε συνδυασμό με την -θα υποστηρίξουμε όχι τυχαία- συγκέντρωση παθογενών κοινωνικών φαινομένων, αρχίζει να καλλιεργείται την περίοδο αυτή μια ρητορική εκτοπισμού των ομάδων αυτών από το κέντρο της πόλης και προσέλκυσης πιο εύπορων νοικοκυριών από τις προαστιακές περιοχές. Ομάδες όπως μετανάστες, ναρκομανείς και ευπαθείς πληθυσμοί, συγχέονται και στοχοποιούνται ως υπεύθυνοι για την αστική κρίση και τη μη βιωσιμότητα της πόλης (Κατσαούνη, 2015Α).

II. Αναπτυξιακός λόγος και πρακτική για το Μεταξουργείο: διαμόρφωση της νέας πολιτιστικής φυσιογνωμίας

Στο πνεύμα της αλλαγής του κέντρου, θα ανατεθεί το 2001 από το ΥΠΕΧΩΔΕ, στο γραφείο Α. Καρύδη, μια νέα μελέτη ανάπλασης της περιοχής με τίτλο «Αναγνώριση και προτάσεις παρεμβάσεων για την περιοχή του Μεταξουργείου». Τα στοιχεία που θεωρείται ότι πρέπει να αναδειχθούν αφορούν την αξία χωροθέτησής του στους σημαντικούς άξονες συσχέτισης με την παραγωγική ενδοχώρα, στην πύλη τεχνών ποικίλου φάσματος δημιουργών και στη λειτουργία του μνημειακού δρόμου. Επίσης προς ανάδειξη προωθείται η αμεσότητα των προτύπων λαϊκής επιβίωσης και συλλογικής ζωής στην ανθρώπινη κλίμακα και η γειτνίαση και οπτική επαφή του χώρου με τα σύμβολα του δημιουργικού πνεύματος της πόλης (Καρύδη, 2001). Έτσι προτείνεται η επανένταξη του Μεταξουργείου στην αντιληπτική ενότητα του Ιστορικού Κέντρου της Αθήνας και η ταυτόχρονη λειτουργική ενσωμάτωση υπηρεσιών μητροπολιτικού κέντρου, συνδυασμένη με ενότητες κατοικίας που θα έχουν ειδικά χαρακτηριστικά. Η αναζήτηση για επενδύσεις τίθεται πιο συγκεκριμένα, από την προηγούμενη μελέτη, επιδιώκοντας την ανανέωση και επανάχρηση της περιοχής μέσω του μηχανισμού της αγοράς και αναθέρμανση αυτής με νέες χρήσεις που εγγυώνται την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη (Καρύδη, 2001). Μια προσέγγιση που αναδεικνύει τη διαφορετική κατεύθυνση των στρατηγικών σχεδιασμού σε σχέση με αυτής του 1990, που βασιζόνταν κυρίως σε κρατική χρηματοδότηση.

Η ύπαρξη όμως ακόμη συμφερόντων κερδοφορίας στα προάστια, με τη συνεχιζόμενη αστική διάχυση, θεωρείται ότι αποτέλεσε και το λόγο που και αυτό το πρόγραμμα έμεινε ανενεργό την συγκεκριμένη περίοδο. Γενικότερα από κρατικής πλευράς τα πρώτα χρόνια η πρακτική περιορίζεται κυρίως στην κατεύθυνση της λειτουργικής αναδιάρθρωσης του Μεταξουργείου με την απομάκρυνση των οχλουσών χρήσεων, που αποτελούσαν βασικές παραγωγικές δραστηριότητες, χωρίς παράλληλα να πραγματοποιούνται κινήσεις ανάπτυξης άλλων δραστηριοτήτων για την εργασιακή απορρόφηση των κατοίκων που αναγκάζονται να κλείσουν τις επιχειρήσεις τους ή χάνουν τις δουλειές τους. Έτσι τα σχέδια ανάπλασης, αποστασιοποιημένα από τις ανάγκες των κατοίκων και με τα μεγάλα κατασκευαστικά κεφάλαια να περιμένουν τη διαμόρφωση ευνοϊκών συνθηκών κερδοφορίας, λειτουργούν κυρίως ως «υπόδειξη» περιοχών με μελλοντικές προοπτικές ανάπτυξης. Η κινητικότητα που εμφανίζεται όμως τα επόμενα χρόνια στο επίπεδο της κατοικίας, όπως είδαμε στο Στάδιο Α, με την εισροή νέων κατοίκων ανώτερων στρωμάτων και το επιχειρηματικό ενδιαφέρον που θα αρχίσει να κινητοποιείται, θα θέσουν αρκετές από τις κατευθύνσεις της μελέτης σε εφαρμογή. Όχι βέβαια με τη μορφή μιας οργανωμένης ανάπλασης αλλά μέσω μιας αλληλοτροφοδοτούμενης διαδικασίας σημειακών έργων αναμόρφωσης του χαρακτήρα της περιοχής και δραστηριοποίηση μικρών και μεγάλων κεφαλαίων στον τομέα της κατοικίας και λειτουργιών κατανάλωσης. Η αστική πολιτική για το

Μεταξουργείο θα επικεντρωθεί στο διάστημα αυτό περισσότερο στην προσπάθεια ενίσχυσης του στοιχείου του πολιτισμού, μέσω της απόδοσης μιας νέας ταυτότητας σε αυτή ελκυστική για νέους κατοίκους με ανάλογες ανησυχίες και νέα κεφάλαια.

Το 2000 θα δοθεί στην κυκλοφορία ο σταθμός Μετρό του Μεταξουργείου και του Μοναστηρακίου (2003). Παράλληλα ολοκληρώνονται και τμήματα του μεγάλου αρχαιολογικού περιπάτου της πόλης, όπως η πεζοδρόμηση των οδών Διονυσίου Αρεοπαγίτου και Αποστόλου Παύλου (2002) και δρομολογούνται επιπλέον παρεμβάσεις που σχετίζονται με την επέκτασή του και την ενοποίηση των αρχαιολογικών χώρων. Το 2007 θα ολοκληρωθεί η ανάπλαση της πλατείας Αυδή, η οποία θα αποτελέσει πυρήνα συγκέντρωσης κατοίκων αλλά και εμφάνισης νέων εστιατορίων και καφέ. Συνδυαστικά το άνοιγμα της Δημοτικής Πινακοθήκης της Αθήνας στο συμβολικό κτίριο Δουρούτη, που βρίσκεται πάνω στην πλατεία, θα προσελκύσει κόσμο και από άλλα σημεία της Αθήνας. Τον πολιτιστικό χαρακτήρα θα πλαισιώσει και η μεταφορά στο Μεταξουργείο της Ταινιοθήκης της Ελλάδος (2009).

Σε γενικό επίπεδο είτε μέσα από δημόσιες χρηματοδοτήσεις πολιτιστικών γεγονότων αλλά και μέσω ιδιωτικών πρωτοβουλιών, οι πολιτιστικές δραστηριότητες ανθούν στην περιοχή. Στον υπάρχοντα θεατρικό χαρακτήρα, έρχονται να προστεθούν νέα θέατρα με εναλλακτικές παραστάσεις. Ανοίγουν γκαλερί, πολυχώροι, σχολές χορού ή ηθοποιίας, στούντιο ηχογράφησης, φωτογραφίας καθώς και πολλά gay στέκια. Δημιουργούνται επίσης πολιτιστικοί χώροι οι οποίοι θέλουν να δώσουν ένα μεγαλύτερης εμβέλειας πολιτιστικό προφίλ. Πλήθος εκδηλώσεων και εκθέσεων τέχνης αρχίζουν να διοργανώνονται στο Μεταξουργείο και τις όμορες περιοχές, όπως το outlook 2003, η biennale σύγχρονης τέχνης από το 2007 που συνδιοργανώνεται με την καλλιτεχνική έκθεση ReMap, σε συνδυασμό με σημαντική παρουσία πολιτιστικών χώρων όπως «Τεχνόπολις» (1999), «Bios» το 2001, «Nixon» 2006, «Μεταξουργείο», Athinais Tower Loft, σε χώρους παλιών εργοστασίων. Την εμφάνισή τους θα κάνουν και γκαλερί, μεταξύ των οποίων και μια από τις παλαιότερες και πιο γνωστές της Ρεβέκκα Καμχή και καλλιτεχνικά εργαστήρια.

III. Νέοι χωρο-κοινωνικοί μετασχηματισμοί: εισροή ανώτερων και μεσαίων κοινωνικών στρωμάτων

Την περίοδο αυτή η περιοχή θα δεχτεί, όπως μας πληροφόρησαν σε συνεντεύξεις μεσιτικά γραφεία και κάτοικοι, των πρώτων νέων κατοίκων που ανήκουν σε ανώτερα εισοδηματικά στρώματα. Η εγκατάστασή τους στην περιοχή, που θα συνοδευτεί με την αναμόρφωση του κτιριακού αποθέματος, στα σημεία εγκατάστασής τους. Όπως είδαμε στην προηγούμενη ενότητα όλο και περισσότερα εγκαταλελειμμένα νεοκλασικά δέχονται ανακαίνιση, νέα πολυτελή κτίρια χτίζονται σε σύγχρονα διεθνή

πρότυπα, ενώ διακηρύσσονται αρχιτεκτονικοί διαγωνισμοί για την ανέγερση νέων. Η κλίμακα της έντονης κατάτμησης ιδιοκτησίας σε πολλά σημεία αρχίζει να αλλάζει, με την ένωση πολλών μικρών ιδιοκτησιών σε ένα ενιαίο κτίριο. Μια νέα τάση που κυριαρχεί τα τελευταία χρόνια στο Μεταξουργείο, για να καλύψει τις ανάγκες πολυτελούς κατοίκησης υψηλών κοινωνικών στρωμάτων με συγκεκριμένα πρότυπα κατανάλωσης, είναι η κατασκευή lofts, που όπως μας πληροφόρησαν τα μεσιτικά γραφεία χαίρουν ιδιαίτερης ζήτησης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα loft κατοικιών αποτελεί η ανέγερση συγκροτήματος κατοικιών και καταστημάτων¹⁸ από την εταιρία ΓΕΚ Α.Ε. Συμμετοχών, Ακινήτων, Κατασκευών. Πρόκειται για κατασκευή ενός τετραώροφου συγκροτήματος με 41 διαμερίσματα (από 60 έως 195 τετραγωνικά μέτρα), που γύρω στο 2008 κόστιζαν από 230.000 έως 850.000 ευρώ¹⁹. Σύμφωνα με τα πρακτικά του διαγωνισμού που διεξήχθη για το σχεδιασμό του, το συγκρότημα «φιλοδοξεί να αποτελέσει θελκτική εκδοχή εναλλακτικής κατοίκησης στο κέντρο της Αθήνας για ανθρώπους δημιουργικούς και δραστήριους, που αναζητούν την καινοτομία και την ποιότητα»²⁰. Η νέα αρχιτεκτονική έρχεται να προωθήσει και νέα πρότυπα κατοίκησης και κατοίκων. Όπως αναφέρει στην ιστοσελίδα του πολυτελές συγκρότημα κατοικιών «απευθύνεται κύρια σε νέους ανθρώπους που ζουν και εργάζονται στην πόλη μας, που ρουφούν τη ζωή από το πρωί μέχρι αργά το βράδυ στη δουλειά, τις κοινωνικές σχέσεις, την διασκέδαση²¹.».

Έτσι στο Μεταξουργείο χτίζεται σιγά σιγά μια εικόνα, για συγκεκριμένα καταναλωτικά γούστα, ενός νέου underground πολιτιστικού πυρήνα και τόπου κατοίκησης στο κέντρο της Αθήνας, ο οποίος έχει προοπτικές εξέλιξης στα πρότυπα παγκόσμιων μητροπολιτικών περιοχών. Ο χαρακτήρας αυτός ενισχύεται και από τις γειτονικές περιοχές, με το Γκάζι και του Ψυρρή, της Πλάκας και του Θησείου να έχουν ήδη μπει σε μια τέτοια τροχιά. Η ιδιαιτερότητά του όμως, που χαράζει προοπτικές κερδοσκοπίας, έγκειται στον υπό διαμόρφωση χαρακτήρα του, αποτελώντας ένα νέο πεδίο δράσης των κεφαλαίων σε μια «ανεκμετάλλευτη» μέχρι τότε περιοχή.

Οι διαδικασίες αυτές, θα αποτελέσουν και από τους βασικότερους παράγοντες ενεργοποίησης των μετασηματισμών που εντοπίστηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο, με εμφανή επίδραση στη χωρική και κοινωνική φυσιογνωμία της περιοχής. Το ενδιαφέρον για κατοίκηση ανώτερων στρωμάτων θα ανεβάσει τη ζήτηση στην περιοχή και τα ενοίκια των νέων κατοικιών που χτίζονται για να τα υποδεχθούν θα ανέβει σε υψηλά επίπεδα, με ιδιαίτερη άνοδο όπως είδαμε στο Στάδιο Α γύρω στο 2007-2009. Σύμφωνα με άρθρο που βασίζεται σε στοιχεία της διεύθυνσης τεχνικών υπηρεσιών και στέγασης του Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών η αύξηση των αντικειμενικών αξιών σε λιγότερο από 20 χρόνια ανέρχεται σε

¹⁸ Στο τετράγωνο που περικλείεται από τους δρόμους Μυλλέρου – Γερμανικού – Μαραθώνος- Λεωνίδου

¹⁹ <http://www.tanea.gr/news/greece/article/1408090/?iid=2>

²⁰ πρακτικά διαγωνισμού ΓΕΚ ή Δομές 6/6

²¹ <http://www.menometaxourgeio.gr/Content/Idea.asp>

ποσοστό 34% ²². Παράλληλα η ενεργοποίηση του στοιχείου του πολιτισμού και η εμφάνιση πολλών καλλιτεχνικών ομάδων θα αρχίσει να αποτυπώνεται και σε επίπεδο κατανάλωσης και «εναλλακτικής» διασκέδασης. Τα πρώτα καφενεία που δεν απευθύνονται πια ιδιαίτερα σε κατοίκους αλλά σε νέους καταναλωτές της περιοχής κάνουν την εμφάνισή τους, όπως και τα μικρά μπαράκια.

Οι αναδιαρθρώσεις αυτές θα αποτυπωθούν και σε ακαδημαϊκές εργασίες (Αλεξανδρή, Δρίτσα, Μουκούλης, Κατσαούνη κ.ά.), όπως και άρθρα, συνδέοντάς τες άμεσα με παγκόσμια παραδείγματα ανάλογων μεταβολών και ιδίως με τη διαδικασία του gentrification και το ενδεχόμενο εκτοπισμού των υπαρχόντων κατοίκων.

Η ζήτηση που διαμορφώθηκε σε συνδυασμό με τη δημιουργία εργαλείων χρηματοδότησης από την ΕΕ για πιο μεγάλης κλίμακας ανάπλασης από μεγαλύτερα κεφάλαια, θα θέσουν σε λειτουργία τον παράλληλο μηχανισμό κράτους και αγοράς, για πιο αποφασιστικές, όπως θα δούμε στη συνέχεια, κινήσεις αναδιάρθρωσης της περιοχής. Η κινητοποίηση όμως αυτή θα συμπέσει με την συγκυρία της παγκόσμιας και εθνικής οικονομικής κρίσης, η οποία θα δημιουργήσει νέα κοινωνικά δεδομένα και θα θέσει νέα ζητήματα στον αστικό σχεδιασμό και ειδικά σε μια περιοχή που ήδη κατοικούνταν από ευπαθή κοινωνικά στρώματα. Στο επόμενο κεφάλαιο θα διερευνηθεί το πώς ο μηχανισμός αυτός λειτούργησε στην κρίση και στα κοινωνικά ζητήματα που αναδείχθηκαν.

²² <http://www.tanea.gr/news/greece/article/1408090/?iid=2>

B.4 Περίοδος 2010-2016 | Στην τροχιά της οικονομικής κρίσης: «Μεταρρύθμιση» χωροταξικού σχεδιασμού - η κυριαρχία της αγοράς

B.4.1 Παγκόσμια και Ευρωπαϊκή οικονομική ύφεση: ο χώρος ως εργαλείο διαχείρισης της κρίσης

I. Νέες μορφές νεοφιλελευθερισμού:
κρατικός παρεμβατισμός υπό την υπηρεσία της αγοράς

Η παγκόσμια οικονομική ύφεση του 2008, θα αποτελέσει μια κρίσιμη περίοδο που θα φέρει μεγάλες αλλαγές σε πλανητικό επίπεδο. Αν και εκδηλώθηκε αρχικά στις Ηνωμένες Πολιτείες, ως αποτέλεσμα της χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2007, με επίκεντρο τις τραπεζικές επισφάλειες και την αδυναμία εξυπηρέτησης των στεγαστικών δανείων, γρήγορα εξαπλώθηκε στις αναπτυγμένες χώρες και σταδιακά με διαφορετικές μορφές σε ολόκληρο τον κόσμο επηρεάζοντας το εμπόριο, τις επενδύσεις, την κατανάλωση, τις θέσεις εργασίας και το βιοτικό επίπεδο. Σημαντικοί κλάδοι της οικονομίας επλήγησαν, με άμεσες επιπτώσεις στην πραγματική οικονομία, μεταξύ των οποίων την ύφεση και την πτώση της απασχόλησης (Birdsall, 2009). Η φτώχεια ακόμη και στις αναπτυγμένες χώρες θα ανέβει σε υψηλά επίπεδα ανά τον κόσμο, ενώ τα μεγάλα ποσοστά ανεργίας θα δημιουργήσουν δυσχερείς σχέσεις εργασίας, ανασφάλεια και την κατάργηση πολλών εργασιακών κεκτημένων, τουλάχιστον στις χώρες που αυτά υπήρχαν. Η κατάσταση θα είναι πιο δύσκολη για τις χώρες χαμηλής και μέσης ανάπτυξης, με κύριους αποδέκτες τα ήδη χαμηλά κοινωνικά στρώματα αλλά και τη μεσαία τάξη που συρρικνώνεται σημαντικά.

Βασικούς πληγέντες θα αποτελέσουν οι ΗΠΑ και η Ευρώπη με αποτέλεσμα οι νέες αναδυόμενες δυνάμεις όπως η Βραζιλία, η Ρωσία, η Ινδία και η Κίνα να ανακτούν ένα συνεχώς ισχυρότερο ρόλο στο διεθνές πεδίο, πλήττοντας την κυριαρχία της «Δύσης».

Αν και με την κρίση η ιδεολογία του νεοφιλελευθερισμού υπέστη ένα σοβαρό πλήγμα, εν τούτοις θα υποστηρίξουμε ότι στην κατάσταση «εκτάκτου ανάγκης» που θα τεθεί από τη συνθήκη αυτή, οι πολιτικές κατευθύνσεις που τον συνοδεύουν θα ισχυροποιηθούν με ακόμη πιο ληστρική και συντηρητική μορφή· με ευέλικτες μορφές εφαρμογής νέων μεθόδων και παλιών δοκιμασμένων συνταγών (Aalbers, 2013). Οι υπερεθνικοί οργανισμοί και θεσμοί άσκησης εξουσίας (η Παγκόσμια Τράπεζα, το ΔΝΤ, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ)) θα φροντίσουν στην προβολή του ως την μόνη επιλογή εξόδου από την κρίση και η

ενδυνάμωση της αγοράς θα αναχθεί στην μόνη οδό ευημερίας των λαών. Οι αρχές του νεοφιλελευθερισμού θα λάβουν διαφορετική μορφή προσαρμοζόμενες σε διαφορετικά χωρικά, οικονομικά και πολιτισμικά περιβάλλοντα, διατηρώντας κάποιες βασικές κατευθύνσεις που θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε ως παγκόσμιας εμβέλειας στρατηγικές: μείωση ή παράκαμψη της γραφειοκρατίας, οικονομική λιτότητα, ευέλικτη αγορά εργασίας, ανταγωνιστικότητα σε διάφορα χωρικά και γεωγραφικά επίπεδα και ελεύθερη ροή επενδύσεων, κεφαλαίου (Brenner, Theodore, 2005:7) και εργατικού δυναμικού, ευρείας κλίμακας ιδιωτικοποιήσεις.

Οι οικονομικοί ογκανισμοί θα καταστούν κεντρικοί ρυθμιστές των πολιτικών που παράγονται, μειώνοντας τα περιθώρια αυτόνομης δράσης των περισσότερων κρατών. Η λογική που θα επικρατήσει είναι ότι ο δρόμος προς την ευημερία μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσω του διεθνούς ανταγωνισμού στο πλαίσιο της ελεύθερης αγοράς, του ελεύθερου εμπορίου, θεσμών και διαδικασιών που σε μεγάλο βαθμό ελέγχουν πολυεθνικές και οι συντάιροί τους σε τοπικές και εθνικές κυβερνήσεις και διεθνείς οργανισμούς (Λιούτας, 2015).

Η προσπάθεια ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας θα πλαισιωθεί και από μια άλλη έννοια που θα κυριαρχήσει την περίοδο αυτή, τη λιτότητα. Μέσω αυτής ως κατεύθυνση διαχείρισης της κρίσης θα προβληθεί η μείωση των δημόσιων δαπανών και της κοινωνικής πρόνοιας και η προώθηση των ιδιωτικοποιήσεων σε όσους τομείς είχαν παραμείνει στην κρατική διαχείριση. Η στρατηγική αυτή επιλογή, σε συνδυασμό με μια σειρά άλλων, θα ωθήσει στην συρρίκνωση του δημόσιου τομέα και στη μεγαλύτερη υποταγή του στα συμφέροντα της αγοράς.

II. Η οικονομική ύφεση στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Η ΕΕ θα αποτελέσει έναν από τους πρώτους και βασικούς πληγέντες της οικονομικής ύφεσης, η οποία σε ορισμένες χώρες της εκδηλώθηκε και με τη μορφή «Κρίσης Χρέους». Οι ρυθμοί ανάπτυξης θα πέσουν στο μισό, ο πληθωρισμός θα υπερδιπλασιαστεί, ενώ κλονίζονται χρηματοοικονομικοί οργανισμοί (Κουφάρης, 2010). Η ανεργία θα αυξηθεί ραγδαία, με αποτέλεσμα μείωση μισθών, πιο ελαστικές σχέσεις εργασίας και αύξηση της επισφάλειας. Παράλληλα πλήττονται σε μεγάλο βαθμό και τα όσο τμήματα του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου δεν είχαν καταργηθεί ή ιδιωτικοποιηθεί. Μεγάλα τμήματα του πληθυσμού θα οδηγηθούν στη φτώχεια ενώ παράλληλα θα μειωθούν οι κρατικές παροχές ως προς την κοινωνική προστασία και υγεία. Υπό αυτή τη συνθήκη οι κοινωνικές ανισότητες οξύνονται, προκαλώντας κοινωνική δυσαρέσκεια και κοινωνικά κινήματα σε διάφορες χώρες της Ευρώπης.

Βέβαια οι επιπτώσεις της κρίσης δεν θα είναι ίδιες για όλα τα κράτη-μέλη, φέρνοντας στο προσκήνιο τις ανισότητες μεταξύ των «αναπτυγμένων»

και «αναπτυσσόμενων» κρατών-μελών. Η μείωση της ευημερίας σε συνδυασμό με την προσπάθεια κυριαρχίας των μεγαλύτερων οικονομικών δυνάμεων της Ένωσης, θα αναδείξει τις ανισότητες μεταξύ των κρατών μελών, τόσο σε οικονομικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο πολιτικής ισχύς. Οι αντιφατικές πολιτικές που σε περίοδο ανάπτυξης φαίνονται ότι θα μπορούσαν να συγκλίνουν, τώρα φανερώνουν τα αδιέξοδά τους. Δομημένο πάνω στην υπόσχεση της ανάπτυξης και της ενίσχυσης των ασθενέστερων κρατών, το ευρωπαϊκό οικοδόμημα τίθεται υπό αμφισβήτηση, με σημαντική αύξηση του Ευρωσκεπτικισμού. Το μέγεθος του φαινομένου ανέδειξε η αποχώρηση μιας εκ των σημαντικότερων δυνάμεων της ΕΕ το 2016 της Αγγλίας, ύστερα από δημοψήφισμα, ενώ το ζήτημα της αποχώρησης τίθεται και σε άλλες χώρες.

Υπό αμφισβήτηση θα τεθεί και το ενιαίο νόμισμα και οι στρατηγικές της νομισματικής ένωσης, το οποίο θα θεωρηθεί από αρκετούς οικονομολόγους ένα από τις αιτίες της κρίσης των ασθενέστερων οικονομικά χωρών (Aiginger 2009). Η υιοθέτηση του ίδιου νομίσματος από χώρες με διαφορετικά επίπεδα ανάπτυξης οδήγησε υπό τις νέες εξελίξεις των διεθνών χρηματαγορών και σε διαφορετικούς ρυθμούς μεγέθυνσης και κερδοφορίας. Η ύφεση ξεκινώντας ως κρίση του ευρωπαϊκού χρηματοπιστωτικού συστήματος και ύφεσης λόγω της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης, θα εξελιχθεί σε κρίση ρευστότητας στις χώρες της περιφέρειας, θα μετεξελίχθηκε σε κρίση χρέους και φερεγγυότητας αυτών και θα εκφραστεί σήμερα ως κρίση συνοχής και συνέχισης ύπαρξης της Ευρωζώνης, με διεθνείς διαστάσεις (Schambaugh 2012). Η ανάδειξη των δομικών και λειτουργικών αδυναμιών της διακυβέρνησης της ΟΝΕ θα προκαλέσει μία σειρά από θεσμικές και διαχειριστικές αλλαγές (Κότιος Α. κ.α., 2012).

Τα μέλη της ΕΕ στο Ευρώπη 2020 θα αναγνωρίσουν ως διαρθρωτικές αδυναμίες, σε σχέση με τις υπόλοιπες μεγάλες οικονομίες του κόσμου, τους μικρότερους ρυθμούς ανάπτυξης που οφείλονται σε ένα χάσμα παραγωγικότητας (ΕΕ, COM(2010) 2020 τελικό:5). Σημαντικά αίτια κρίνονται τα χαμηλότερα επίπεδα επένδυσης στην έρευνα και καινοτομία, τα χαμηλότερα ποσοστά απασχόλησης και οι λιγότερες ώρες και χρόνια που δουλεύουν οι Ευρωπαίοι σε σχέση με οικονομίες όπως οι ΗΠΑ και η Ιαπωνία και στην επιταχυνόμενη δημογραφική γήρανση. Ενώ θίγεται και το ζήτημα του περιβάλλοντος και της εξάρτησης από ορυκτά καύσιμα, ως προς την επιβάρυνσή του αλλά και ως προς την οικονομική ανασφάλεια των επιχειρήσεων και των καταναλωτών λόγω των αυξομειώσεων στις τιμές τους. Βάσει αυτών τίθενται τρεις προτεραιότητες (ΕΕ, COM(2010) 2020 τελικό:5):

- Έξυπνη ανάπτυξη: ανάπτυξη μιας οικονομίας βασιζόμενης στη γνώση και την καινοτομία.
- Διατηρήσιμη ανάπτυξη: προώθηση μιας πιο αποδοτικής στη χρήση πόρων, πιο πράσινης και πιο ανταγωνιστικής οικονομίας.
- Ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς: μια οικονομία με υψηλή απασχόληση που θα επιτυγχάνει κοινωνική και εδαφική συνοχή.

Επιπλέον τονίζεται η αλληλεξάρτηση μεταξύ των κρατών-μελών, κυρίως αυτών που συμμετέχουν και στην νομισματική ένωση και η ανάγκη μιας πιο συνεκτικής πολιτικής μεταξύ τους για την αντιμετώπιση της κρίσης. Η Επιτροπή προτείνει για να εξασφαλιστεί ότι κάθε κράτος-μέλος θα προσαρμόσει τη στρατηγική Ευρώπη 2020 στις ιδιαιτερότητές του, να αναχθούν οι στόχοι της ΕΕ σε εθνικούς στόχους και πορείες. Μια κατεύθυνση μείωσης των εθνικών στρατηγικών και ενδυνάμωση των Κοινοτικών.

III. Μεγάλης κλίμακας έργα αστικής ανάπτυξης – Μεγάλης κλίμακας αναπλάσεις

Η ύφεση και η προσπάθεια αύξηση της ανταγωνιστικότητας της ΕΕ θα ωθήσει στην υιοθέτηση ακόμη πιο νεοφιλελεύθερων πολιτικών. Από την επιλογή αυτή δεν θα μείνει αμετάβλητος ο αστικός χώρος. Το μεγάλο επενδυτικό κεφάλαιο αποκτά ένα ενισχυμένο ρόλο στην χάραξη αστικών πολιτικών, τον οποίο άλλωστε του παραχωρεί η πολιτική της πολυεπίπεδης διακυβέρνηση, ενώ τα μεγάλης κλίμακας έργα αστικής ανάπτυξης, «Στρατηγικές επενδύσεις», αυτονομούνται από θεσμικούς περιορισμούς και τον «επίσημο» σχεδιασμό. Στο όνομα της πραγματοποίησης των στόχων που τίθενται από τις «ολοκληρωμένες» προσεγγίσεις, προτείνεται στη σύνοδο του Τολέδο το 2010 η δημιουργία κατάλληλων πλατφόρμων συντονισμού και πλαισίων -τυπικών ή άτυπων- των πολιτικών και των δράσεων, προτείνοντας: κάθετο συντονισμό μεταξύ των διοικητικών επιπέδων (ΕΕ / εθνικών / περιφερειακών / ενδιάμεση / τοπικό), και οριζόντιων διαδικασιών μεταξύ όλων των φορέων που εμπλέκονται στην «οικοδόμηση της πόλης» (δημόσιες αρχές, ιδιοκτησίας και του χρηματοπιστωτικού τομέα, επαγγελματίες, κ.λπ) (Informal ministerial meeting, 2010). Βλέπουμε λοιπόν τον ακόμη μικρότερο ρόλο της εθνικής πολιτικής η οποία υποτάσσεται στους στόχους της ΕΕ, αλλά διατηρεί έναν οριζόντιο ρόλο σε σχέση με τους φορείς που συμμετέχουν στον αστικό σχεδιασμό, δηλαδή τα ιδιωτικά κεφάλαια, με τη συμμετοχή των πολιτών να βρίσκεται στο «κλπ.» της παρένθεσης.

Ο σχεδιασμός στρέφεται προς τα Ολοκληρωμένα Σχέδια Αστικής Ανάπλασης, επιχειρώντας λύσεις που να συνδυάζουν τρεις στόχους έμφασης: ανταγωνιστικότητα – περιβάλλον – κοινωνική συνοχή. Ως προς την πολιτική της κοινωνικής συνοχής αναπτύσσεται ένας λόγος μείωσης της κοινωνικής πόλωσης που δημιουργεί κοινωνικές εκρήξεις, μέσα από την προώθηση της απασχόλησης, τη μείωση του αριθμού των ατόμων που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο και του κινδύνου φτώχειας.

Όσον αφορά τον αστικό χώρο οι στρατηγικές που ορίζονται για την ενίσχυση της συνοχής στρέφονται πάλι προς τις αστικές αναπλάσεις, με κρίσιμο εργαλείο τη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα, της κοινωνίας των πολιτών και άλλων φορέων. Στην άτυπη συνθήκη του Τολέδο το 2010 η στεγαστική πολιτική θα θεωρηθεί σημαντική παράμετρος της πολιτικής της

συνοχής, υποστηρίζοντας ότι η αξιοπρεπή και οικονομικά προσιτή στέγαση μπορεί να θεωρηθεί ένας από τους ακρογωνιαίους λίθους της κοινωνικής ένταξης, ενώ παράλληλα η ανακαίνιση κτιρίων μπορεί να συμβάλει στη βελτίωση της καθημερινής ζωής των κατοίκων μιας περιοχής. Στο κείμενο που συντάχθηκε αξιολογείται ότι οι κοινωνικά ισορροπημένες πολιτικές στέγασης μπορούν να επιτρέψουν τη μείωση της πώλωσης σε επίπεδο γειτονιάς, ενώ η μετασκευή των κτιρίων και ο εκσυγχρονισμός των υποδομών, που συνοδεύουν την διαδικασία, μπορούν να δημιουργήσουν πιθανές νέες θέσεις εργασίας. Η στρατηγική που τονίζεται επίσης είναι η ανάδειξη της αρχιτεκτονικής, ιστορικής και πολιτιστικής κληρονομιάς κάθε πόλης, για την προβολή της οποίας δεν αρκεί μόνο η αποκατάσταση κτιρίων αλλά και η διασφάλιση του γενικότερου «inhabitability» και της ελκυστικότητάς της.

Για τη μείωση της κοινωνικής πώλωσης κεντρικών περιοχών προτείνεται η κοινωνική μίξη, μέσα από μια «κοινωνικά ισορροπημένη» αναλογία κατοίκων που να πετυχαίνει τόνωση της ποικιλομορφίας και της πολλαπλότητας των κοινωνικών ομάδων διαφορετικών εισοδημάτων και ηλικίας. Γι' αυτό οι αστικές αναπλάσεις αναφέρεται ότι θα πρέπει να συμβάλουν στη βελτίωση της ελκυστικότητας και του inhabitability των περιοχών αυτών με σκοπό την προσέλκυση νέων κατοίκων και την κάλυψη των αναγκών τους. Ταυτόχρονα προτείνεται ότι σε κάποιες περιπτώσεις θα πρέπει να δημιουργηθούν μηχανισμοί που να αποτρέπουν τις «ακούσιες» επιπτώσεις της ανάπλασης, όπως είναι ο κοινωνικός αποκλεισμός ή οι επιπτώσεις του εξευγενισμού, μέσα από στρατηγικές συγκράτησης ενός μέρους πιο χαμηλών στρωμάτων των κατοικούν τους. Ως εργαλεία προς αυτό το στόχο θεωρούνται η διατήρηση διαφορετικών τυπολογιών στέγασης, στις οποίες να περιέχονται σπίτια με προσιτές τιμές. Βέβαια δεν αναφέρονται κάποιος πιο ενεργός ρόλος του κράτους συγκράτησης των πληθυσμών αυτών ή κάποιο σχέδιο διασφάλισης προσιτών τιμών....

Ως προς την χρηματοδότηση των αναπλάσεων αναφέρεται ότι λόγω των μειωμένων δημόσιων πόρων είναι απαραίτητο να συνδυαστούν διαφορετικοί τύποι των υφιστάμενων δημόσιων χρηματοδοτήσεων (ευρωπαϊκά διαρθρωτικά ταμεία, εθνικών, περιφερειακών και τοπικών ταμείων, κλπ) μαζί με άλλες φόρμουλες και νέα χρηματοδοτικά μέσα (δάνεια, ανακυκλούμενα κεφάλαια, JESSICA, κλπ). Επίσης η ανάπτυξη νέων οικονομικών και φορολογικών κινήτρων για ιδιωτικές επιχειρήσεις, στην προσπάθεια αύξησης της συμμετοχής της ιδιωτικής παρουσίας, χρηματοοικονομικών μέσων και άλλων φορέων αστικής ανάπλασης.

Τέλος αναφέρεται ότι για να επιτευχθεί στην πράξη η ολοκληρωμένη αστική ανάπτυξη θα πρέπει να δημιουργηθεί μια «αστική συμμαχία» ('urban alliance') που να περικλείει τους διάφορους «φορείς» που συμμετέχουν στο 'city-building' τον τομέα των ακινήτων, τους χρηματοδότες, τον τοπικό πληθυσμό, τις δημόσιες αρχές, τους επαγγελματίες κ.λπ. Αυτή η νέα «αστική συμμαχία» θα πρέπει να βασίζεται στη συναίνεση και να αντλεί νομιμοποίηση από νέες μορφές διακυβέρνησης, που να περιλαμβάνουν την κοινωνική συμμετοχή και τα

δίκτυα των πολιτών. Μέσα από τις αναφορές της συνθήκης του Τολέδο για την κατεύθυνση των αστικών πολιτικών βλέπουμε την συζήτηση που ο Neil Smith είχε αναφέρει από την προηγούμενη δεκαετία, για την καθιέρωση της ανάπλασης ως ευρύτερη στρατηγική της ΕΕ. Στην περίοδο της κρίσης και έχοντας περάσει από την αστική εμπειρία των αποτελεσμάτων του gentrification στα χαμηλά κοινωνικά στρώματα – με πλήθος ερευνών σε διάφορα σημεία του πλανήτη – η στρατηγική αυτή όχι μόνο δεν αναθεωρείται, αλλά κρίνεται ότι θα συμβάλει στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και την μείωση του κοινωνικού αποκλεισμού.

Οι Brener και Theodore (Brenner, Theodore, N.2002) μέσα από μια σειρά ερευνών σε ευρωπαϊκές πόλεις, κρίνουν τις πολιτικές αυτές ως τμήμα μιας ακόμη πιο νεοφιλελεύθερης κατεύθυνσης για το χώρο που την ονομάζουν "Νέα Αστική Πολιτική", μιας επιλεκτικής «μεσο-μεγαλοαστικής» δημοκρατίας. Υποστηρίζουν ότι τα μεγάλης κλίμακας έργα αστικής ανάπλασης ορθώνονται ως πανάκεια για την καταπολέμηση της πώλησης, για την αναζωογόνηση της τοπικής οικονομίας, αλλά ο σαφής στόχος αυτών των projects είναι να βελτιωθεί η φορολογική βάση της πόλης μέσα από την χωροκοινωνική και οικονομική αναδιοργάνωση του μητροπολιτικού χώρου. Θεωρούν ότι κύριος στόχος των έργων αυτών, όπως είδαμε και στην αναφορά στις στρατηγικές gentrification, είναι να επιτευχθεί μια υψηλότερη κοινωνική και οικονομική απόδοση μέσα από την ανατίμηση της αστικής γης.

Ένα άλλο στοιχείο που θεωρούν σημαντικό είναι ότι για πρώτη φορά χωρικό προσδιορισμένες (place specific) οικονομικές στρατηγικές αναδιπλώνονται μέσα σε εθνικά πλαίσια, δίνοντας νέα νοήματα στην έννοια του τοπικού (locality) και του αστικού. Στη διαδικασία αυτή εντοπίζουν ένα νέο, πολύ πιο συμμετοχικό ρόλο του κράτους, σε βαθμό που σε πολλές περιπτώσεις υποστηρίζουν ότι χωρίς την κρατική παρέμβαση θα ήταν αδύνατο να εφαρμοστούν αυτές οι πολιτικές. Σε έρευνα που επιχείρησαν σε δεκατρείς πόλεις που εφαρμόστηκαν προγράμματα μεγάλης κλίμακας αναπλάσεων διαπιστώθηκε ότι παρά τη ρητορική της αγοράς ότι οι επενδύσεις καλύπτονται από ιδιωτικά κεφάλαια, η πολιτεία είναι πάντα ένας από τους πρωταγωνιστές της διαδικασίας: μέσα από την κοινωνικοποίηση του κόστους και των κινδύνων των εγχειρημάτων αυτών και την ιδιωτικοποίηση των πιθανών οφελών. Μάλιστα θεωρούν τη διαδικασία αυτή κεντρικό χαρακτηριστικό των μεγάλης κλίμακας έργων αστικής ανάπλασης.

B.4.2 Τοπική Συνθήκη:

I. Εθνική οικονομική κρίση: Μια κρίσιμη ιστορική συνθήκη για τη χώρα

Στο κλείσιμο της δεκαετίας, το όραμα της ανάπτυξης θα διαδεχθεί μια κρίσιμη ιστορική συγκυρία για την Ελλάδα. Εν εξελίξει της παγκόσμιας και ευρωπαϊκής οικονομικής ύφεσης, η ελληνική οικονομία έχοντας το 2009 δημόσιο έλλειμμα που καθιστά το δημόσιο χρέος μη βιώσιμο, καταφεύγει το 2010 στο μηχανισμό στήριξης που συγκροτείται από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Η χρηματοδότηση από το μηχανισμό στήριξης έγινε υπό τον όρο της λήψης μέτρων δημοσιονομικής προσαρμογής και δημοσιονομικής εξυγίανσης, με αρχή την ψήφιση το Μάιο του 2010 του 1ου Μνημονίου – Εφαρμοστικός Νόμος.

Η ανισορροπία στην ελληνική οικονομία θα οδηγήσει τα επόμενα χρόνια στην εφαρμογή νέων μεσοπρόθεσμων προγραμμάτων και στην ψήφιση άλλων δύο μνημονίων. Τα μέτρα που παίρνονται, σε ένα κλίμα πολιτικής αστάθειας και οξυμένων κοινωνικών αντιδράσεων, οδηγούν όλο και σε εντεινόμενη λιτότητα, υψηλή φορολογία προς τα νοικοκυριά που συνεχώς φτωχοποιούνται, μειώσεις σε μισθούς, ελαστικές σχέσεις εργασίας και κατάργησης του κρατικού προστατευτισμού, μείωση των συντάξεων, δυσμενές περιβάλλον για τις μικρές επιχειρήσεις που συνεχώς κλείνουν και ανεργία που εκτοξεύεται σε πολύ υψηλά επίπεδα. Τα ασφαλιστικά ταμεία απαιτούν υψηλές εισφορές, τις οποίες αδυνατούν να καλύψουν οι εργαζόμενοι, μειώνοντας ταυτόχρονα τις παροχές τους. Η δωρεάν υγεία και οι χιλιάδες ανασφάλιστοι θα αποτελέσουν ένα σημαντικό ζήτημα, ενώ πολλοί άνθρωποι αδυνατώντας να αποπληρώσουν τα δάνειά τους ή την υψηλή φορολογία χάνουν τις περιουσίες τους. Τα χαμηλά στρώματα της χώρας και η μεσαία τάξη θα δεχθούν ένα μεγάλο πλήγμα, με τον θεσμό της οικογένειας να προσπαθεί να ανταπεξέλθει στον χαμένο ρόλο του «κοινωνικού κράτους». Παράλληλα η δημόσια περιουσία και σημαντικές υπηρεσίες βγαίνουν «προς πώληση» με σκοπό την αποπληρωμή του χρέους.

Λόγω της δομής και των διαρθρωτικών προβλημάτων της Ελλάδας, σε συνδυασμό με τις πολιτικές επιλογές του παρελθόντος και του παρόντος, η ελληνική οικονομία θα βιώσει σε μεγαλύτερο βαθμό την κρίση απ' ότι άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σημαντικό ρόλο παίζει η συγκρότηση της παραγωγικής βάσης της χώρας, η οποία βασίζεται σε τομείς όπως ο τουρισμός, η ναυτιλία και η οικοδομή, οι οποίοι είναι από τους βασικούς πληγέντες της κρίσης (Τσουλφίδης 2010). Ταυτόχρονα η οικονομία βασισμένη στην ανάπτυξη μιας εσωτερικής αγοράς (ΕΣΠΑ) στηριζόμενη στην κατανάλωση, με τη μείωση της αγοραστικής δύναμης των καταναλωτών και χωρίς ιδιαίτερες εξαγωγές, αδυνατεί να ανακάμψει. Ακόμη, οι Τράπεζες, το πιο ισχυρό τμήμα του ελληνικού κεφαλαίου, οι οποίες λειτούργησαν με πρωτόγνωρους ρυθμούς πιστωτικής επέκτασης, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό, με την επέκτασή τους στα Βαλκάνια και τη Νοτιοανατολική

Ευρώπη, μαζί με άλλες μεγάλες ελληνικές επιχειρήσεις, θα βρεθούν εκτεθειμένες στην διεθνή κρίση με την ανάληψη υψηλών κινδύνων, καθώς οι χώρες αυτές θα πληγούν επίσης με σφοδρότητα από αυτή (Τσουλφίδης 2010).

Στα πλαίσια αυτά θα ακολουθηθούν οι πολιτικές της δημοσιονομικής πειθαρχίας, της απορρύθμισης της αγοράς εργασίας και της αποδόμησης του εργατικού δικαίου και του κοινωνικού κράτους μεταφέροντας το βάρος της αποπληρωμής του χρέους στα νοικοκυριά, το βιοτικό επίπεδο των οποίων μειώνεται συνεχώς, μέσω της μεγάλης αύξησης έμμεσων φόρων (ΙΝΕ-Γ.Σ.Ε.Ε, 2015). Οι συνθήκες που αφορούν άλλες πηγές εσόδων ή δαπανών δεν θα μεταβληθούν ιδιαίτερα, ενώ το ζήτημα της παραγωγικής ανασυγκρότησης ή η αλλαγή κατευθύνσεων της υπάρχουσας συγκρότησης δεν θα αποτελέσει σημείο έμφασης του κρατικού σχεδιασμού (ΙΝΕ-Γ.Σ.Ε.Ε, 2015).

II. «Μεταρρύθμιση» χωροταξικού σχεδιασμού: ο χώρος ως εργαλείο διαχείρισης της κρίσης

Αν η Ολυμπιάδα αποτέλεσε μια σημαντική αρχή ενίσχυσης του μεγάλου κεφαλαίου, η κρίση θα μπορούσαμε να πούμε ότι θα αποτελέσει ένα πειραματικό πεδίο εφαρμογής ακραίων νεοφιλελεύθερων πολιτικών. Ο χώρος θα αναχθεί σε σημαντικό οικονομικό παράγοντα και ένα από τα πεδία που θα αγγίζουν άμεσα οι όροι των μνημονιακών συμβάσεων. Σε αυτή τη συνθήκη θα επιχειρηθεί ένας εκσυγχρονισμός που πολεοδομικού και χωροταξικού σχεδιασμού, εναρμονισμένος στις νέες απαιτήσεις των δανειστών και της Ευρώπης, με περισσότερα από 35 νομοσχέδια να κατατίθενται μέσα σε τέσσερα χρόνια μεταξύ του 2010 και 2014.

Οι στοχεύσεις της προσέλκυσης στρατηγικών επενδύσεων μέσα από τη δημιουργία όρων κερδοφορίας γι' αυτές, η υλοποίηση μεγάλων δημόσιων και ιδιωτικών έργων και η ταυτόχρονη προώθηση εκτεταμένων ιδιωτικοποιήσεων της δημόσιας περιουσίας, θα θέσουν νέα δεδομένα στις διαδικασίες ρύθμισης και παραγωγής του χώρου. Η πόλη θα τεθεί σε μια κατάσταση «εκτάκτου ανάγκης» και ένα πεδίο συνεχών «εξαιρέσεων» για το κεφάλαιο και τις αγορές μέσα από ένα νέο νομοθετικό πλαίσιο για το σχεδιασμό και την ανάπτυξη των ελληνικών πόλεων, που αφορά (Ζήφου,2012):

- Τη ρύθμιση οικοδομικής δραστηριότητας
- Την αξιοποίηση της δημόσιας περιουσίας
- Την αναθεώρηση του υφιστάμενου χωροταξικού και τομειακού πλαισίου
- Την προστασία του περιβάλλοντος

Σημαντικούς νόμους προς τις κατευθύνσεις αυτές θα αποτελέσουν ο νόμος για την Επιτάχυνση των Στρατηγικών Επενδύσεων Ν.3984/10 (τροποποίηση Ν. 4143/13), τη σύσταση νέων φορέων διαχείρισης της

δημόσιας περιουσίας και σχεδιασμού, η εισαγωγή νέων εργαλείων πολεοδομικού σχεδιασμού – όπως τα ΕΣΧΑΔΑ (3986/11, Άρθρο 12) και τα ΕΣΧΑΣΕ (3894/10, Άρθρο 24)- αλλά και η πρόσφατη μεταρρύθμιση του χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού.

Ο νόμος για την Επιτάχυνση και διαφάνεια υλοποίησης Στρατηγικών Επενδύσεων (3894/10), αποτελεί εμβληματικό στοιχείο των νέων πολιτικών, θέτοντας νέα δεδομένα ως προς τη διαχείριση των θεσμικών ρυθμίσεων και το πλέγμα εξουσιών, προσφέροντας ένα καθεστώς αυτονόμησης των μεγάλων επενδυτικών κεφαλαίων.

Στο άρθρο 7 παρ.1 αναφέρεται ότι «Για την πραγματοποίηση Στρατηγικών Επενδύσεων σε χώρους εντός εγκεκριμένων σχεδίων πόλεων επιτρέπονται συγκεκριμένες και ειδικές παρεκκλίσεις από τους ισχύοντες όρους και περιορισμούς δόμησης της περιοχής, καθώς και από τις διατάξεις του Γενικού Οικοδομικού Κανονισμού (ν. 1577/1985, ΦΕΚ 210 Α΄), για λόγους υπέρτερου δημοσίου συμφέροντος όπως αυτοί προσδιορίζονται και εξειδικεύονται στο άρθρο 3 παρ. 2 και μέχρι αναθεώρησης του ισχύοντος Εθνικού Χωροταξικού Σχεδίου» (Ν. 3894/10), άρθρο 7, παρ.1).

Οι παραπάνω «παρεκκλίσεις» που σχετίζονται με τους όρους αστικής εκμετάλλευσης της γης, συγκροτούν ένα παράλληλο θεσμικό πλαίσιο, με το οποίο οι μεγάλες στρατηγικής σημασίας επενδύσεις όχι μόνο μπορούν να κινούνται ελεύθερα, χωρίς περιορισμούς, αλλά να διαμορφώνουν το χώρο και τις χρήσεις του σύμφωνα με τις επιθυμίες τους. Από αυτό δεν εξαιρούνται ούτε οι κρίσιμες ζώνες των αιγιαλών και των παραλιών για την κατασκευή, λειτουργία ή εκσυγχρονισμό των στρατηγικών επενδύσεων (Άρθρο 8, παρ.1,4). Παράλληλα τα «Ειδικά Σχέδια Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης περιοχών Εγκατάστασης Στρατηγικών Επενδύσεων», δίνουν τη δυνατότητα δημιουργίας «περιοχών ειδικών χρήσεων» -τους όρους των οποίων καθορίζουν οι στρατηγικές επενδύσεις- και ειδικών ζωνών προστασίας και ελέγχου περιμετρικά των περιοχών αυτών (Περπίνια, 2015). Εκτός αυτού, πέρα από τις παραχωρήσεις του δημοσίου, στην διάθεσή τους θα τεθούν και οι μικρότερες ιδιωτικές περιουσίες, δίνοντας τη δυνατότητα μέσω του άρθρου 10 του νόμου 3894/10 να «επιτρέπεται η αναγκαστική απαλλοτρίωση ακινήτων ή η σύσταση εμπραγμάτων δικαιωμάτων επ' αυτών για την εξυπηρέτηση των Στρατηγικών Επενδύσεων και των βοηθητικών και συνοδών έργων τους».

Μέσω του πλαισίου, που διαμορφώνεται για τις στρατηγικές επενδύσεις, γνωστό και ως fast-track, εισάγεται μια νέα λογική στις σχέσεις κράτους – κεφαλαίου, όπου ο κρατικός ρυθμιστικός ρόλος απέναντι στις δυνάμεις της αγοράς αντικαθίσταται από τη ρύθμιση του κράτους βάσει των απαιτήσεών της.

Στις 30 Ιούνη του 2011, θα ακολουθήσει η ψήφιση του ν. 3986/11 (ΦΕΚ 152Α΄/01.07.2011), με την ονομασία Επείγοντα Μέτρα Εφαρμογής Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012-2015, γνωστού και ως Εφαρμοστικού Νόμου. Ο νόμος αυτός θα οδηγήσει στην ιδιωτικοποίηση του μεγαλύτερου μέρους της δημόσιας περιουσίας και του

φυσικού πλούτου της χώρας, ως μέσο εξασφάλισης εσόδων για την αποπληρωμή του χρέους.

Τη διαδικασία αναλαμβάνει, η Ανώνυμη Εταιρεία (Α.Ε.) με την επωνυμία «Ταμείο Αξιοποίησης Της Ιδιωτικής Περιουσίας Του Δημοσίου» (Ταμείο), ΤΑΙΠΕΔ. Σε αυτό μεταβιβάζονται ή παραχωρούνται ο μεγαλύτερος αριθμός της περιουσίας του δημοσίου, εντασσόμενη σε τέσσερις κατηγορίες: επιχειρήσεις, υποδομές, μονοπωλιακά δικαιώματα και ακίνητα (Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012-2015). Προς εκμετάλλευση δεν τίθενται, λοιπόν, μόνο η υλική περιουσία του δημοσίου, αλλά περιουσιακά στοιχεία που αφορούν δημόσιους σκοπούς σε καίριους τομείς της κοινωνικής ζωής.

Και ενώ η πώληση της δημόσιας περιουσίας επιλέγεται ως αναγκαία λύση για την εξασφάλιση εσόδων, την ίδια στιγμή οι αγοραστές αυτής, τα μεγάλα επενδυτικά κεφάλαια, απαλλάσσονται από τις εισφορές τους προς το κράτος (Άρθρο 2,παρ.11), πριμοδοτούμενοι και από μια σειρά ευνοϊκών προς αυτά διατάξεων.

Παράλληλα θεσπίζονται νέα εργαλεία χωρικού σχεδιασμού, όπως τα Ειδικά Σχέδια Χωρικής Ανάπτυξης Δημόσιων Ακινήτων (ΕΣΧΑΔΑ). Αυτά αφορούν τις χρήσεις γης και αποτελούν ακόμη μια αναίρεση των υφιστάμενων χωρικών ρυθμίσεων, λειτουργώντας ως υπερκείμενα σχέδια στον πολεοδομικό σχεδιασμό, τροποποιώντας «εγκεκριμένα Ρυθμιστικά Σχέδια, ΓΠΣ, ΣΧΟΟΑΠ, ΖΟΕ και άλλα σχέδια χρήσεων γης [...] καθώς και εγκεκριμένα ρυμοτομικά σχέδια και σχέδια πόλεως, πολεοδομικές μελέτες [...] καθορίζουν ειδικές χρήσεις γης και ειδικούς όρους και περιορισμούς δόμησης [...] ακόμη και κατά παρέκκλιση από τους ισχύοντες στην περιοχή όρους και περιορισμούς δόμησης, καθώς και από τις διατάξεις του Γενικού Οικοδομικού Κανονισμού».

Επίσης στην «απορρύθμιση» του σχεδιασμού έρχεται να συμβάλλει και η αξιοποίηση των νέων εργαλείων του αστικού σχεδιασμού, όπως η πρωτοβουλία JESSICA. Στην Ελλάδα η υλοποίηση της ξεκινά τον Ιούλιο 2010 με την υπογραφή της σύμβασης χρηματοδότησης μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (ΕΤΕπ) για τη σύσταση Ταμείου Χαρτοφυλακίου JESSICA Ελλάδας, ως διακριτή χρηματοδοτική μονάδα εντός της ΕΤΕπ. Ως Ταμείο Αστικής Ανάπτυξης για την Περιφέρεια Αττικής επιλέγεται η Εθνική Τράπεζα.

Για τον προσδιορισμό των σχεδίων που μπορούν να χρηματοδοτηθούν μέσω του JESSICA, επιβάλλεται να ακολουθείται ολοκληρωμένη προσέγγιση πάνω στους εξής τομείς:

- Αστικές υποδομές, συμπεριλαμβανομένων των μεταφορών, της ύδρευσης και αποχέτευσης, της ενέργειας κ.λπ.
- Χώροι της ιστορικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, για τουρισμό ή άλλες αειφόρους χρήσεις.
- Επαναξιοποίηση εγκαταλελειμμένων βιομηχανικών εκτάσεων, συμπεριλαμβανομένης της αποξήλωσης εγκαταστάσεων και της εξυγίανσης.

- Χώροι γραφείων για μικρομεσαίες επιχειρήσεις και για τους τομείς της πληροφορικής και/ή της έρευνας και ανάπτυξης.
- Πανεπιστημιακά κτίρια, συμπεριλαμβανομένων ιατρικών, βιοτεχνολογικών και άλλων εξειδικευμένων εγκαταστάσεων.
- Ενίσχυση της ενεργειακής απόδοσης.

Το πρόγραμμα προκρίθηκε σε διάφορες πόλεις της Ελλάδας με συγκεκριμένη κατεύθυνση στην κάθε περιοχή. Όσον αφορά την Περιφέρεια Αττικής, διατίθεται το ποσό των 50.000.000 ευρώ για προτάσεις που αφορούν την «Αναζωογόνηση Αστικών Περιοχών» του ΠΕΠ Αττικής. Αυτές περιλαμβάνουν την πολεοδομική και κοινωνικοοικονομική αναζωογόνηση αστικών περιοχών, με έμφαση στην ενίσχυση του αστικού πρασίνου και στην ανάπτυξη πολιτιστικών, τουριστικών και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων.²³

III. Μεταξουργείο: ο αναπτυξιακός λόγος την εποχή της κρίσης

Ο καταιγισμός των νομοσχεδίων για τον χώρο, δεν θα υπαχθεί σε κάποιο συνολικό κεντρικό σχεδιασμό-προγραμματισμό. Μετά το Ρυθμιστικό του '85 δεν εκπονήθηκε μέχρι το 2014 κάποιο πιο ολοκληρωμένο, με θεσμική διάσταση, πρόγραμμα για το κέντρο της Αθήνας. Η αστική πολιτική θα ακολουθήσει την πορεία της νομοθετικής παραγωγής: αποσπασματικές εξαγγελίες και προγράμματα δράσης που εκπονούνται από διαφορετικά θεσμικά όργανα. Αυτά θα κινηθούν περισσότερο σε άμεσες πρακτικές κινήσεις, «ασφάλειας» και «ανάπτυξης», παρά σε μια συνολική προσέγγιση των σημαντικών κοινωνικών ζητημάτων της περιόδου αυτής, τα οποία δεν αποτελούν ιδιαίτερα τομείς έμφασης του σχεδιασμού. Μια σειρά προγραμμάτων από διάφορα υπουργεία ή το δήμο θα προσπαθήσουν να προσδιορίσουν το ρόλο του κράτους, στον ήδη παραχωρημένο σχεδιασμό στις δυνάμεις της αγοράς: «Πρόγραμμα Αθήνα-Αττική 2014» (ΥΠΕΚΑ): Σχέδιο Δράσης για το Κέντρο της Αθήνας, «Δράση στην Αθήνα» (ΥΠΡΟΠΟ), Επιχειρησιακό Πρόγραμμα του Δήμου Αθηναίων «2012-2015».

Οι βασικοί άξονες στους οποίους κινούνται αφορούν την «αναβάθμιση» γειτονιών του κέντρου, μέσω της αισθητικής βελτίωσης και της προσέλκυσης κατοίκων από τα προάστια, το ζήτημα των παράνομων μεταναστών, της αποκατάστασης της «ασφάλειας», την καταπολέμηση των παραβατικών δραστηριοτήτων και την ενεργοποίηση της επιχειρηματικότητας. Με μια σύντομη ανασκόπηση θα σταθούμε περισσότερο στο Σχέδιο Δράσης για το Κέντρο της Αθήνας, ως πιο αντιπροσωπευτικό δείγμα αλλά και ένα πρόγραμμα που αρκετές εξαγγελίες του μεταφράστηκαν σε πράξη, το οποίο θα ψηφιστεί το 2011 από το ΥΠΕΚΑ.

²³ Πρόσκληση ΤΑΑ: https://www.nbg.gr/greek/corporate/project-finance/jessica/Documents/%CE%A0%CE%A1%CE%9F%CE%A3%CE%9A%CE%9B%CE%97%CE%A3%CE%97%20%CE%A4%CE%91%CE%91%20%CE%91%CE%A4%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%97_NEW.pdf

Ως στρατηγικοί στόχοι ορίζονται²⁴:

- Η εξασφάλιση συνθηκών ασφαλούς διαβίωσης, η ενδυνάμωση του κοινωνικού ιστού και η πρόληψη της βίας.
- Ο έλεγχος της υπερσυγκέντρωσης παράνομα διαμενόντων αλλοδαπών και βελτίωση των όρων κοινωνικής ένταξης των νόμιμων μεταναστών και των δικαιούχων διεθνούς προστασίας.
- Η βελτίωση της ποιότητας του αστικού περιβάλλοντος.
- Η αναζωογόνηση της οικονομικής δραστηριότητας.
- Η επιστροφή των κατοίκων και η συγκράτηση επαγγελματιών.
- Η ενίσχυση της πολιτιστικής ταυτότητας της πόλης και της αξίας της ως τουριστικός προορισμός.
- Η βελτίωση παροχής κοινωνικών υπηρεσιών με σεβασμό στα δικαιώματα των ασθενέστερων.
- Η διασφάλιση των όρων που θα επιτρέψουν την ανάκτηση του δημόσιου χώρου από τους πολίτες και την κοινωνική συμμετοχή στις γειτονιές.
- Η ενθάρρυνση της δράσης και της δημιουργίας της κοινωνίας των πολιτών.

Το Μεταξουργείο θα ενταχθεί σε μια νέα κατηγορία περιοχών, τις «Ζώνες Ειδικής Ανάπλασης». Πρόκειται για μια νέα νομοθετική ρύθμιση που δίνει τη δυνατότητα να εφαρμόζονται σε περιοχές που εμφανίζουν έντονη κοινωνική, οικονομική και περιβαλλοντική υποβάθμιση για ορισμένο χρόνο ειδικές οικονομικές ρυθμίσεις με φορολογικά και άλλα κίνητρα. Σε αυτό αναφέρεται ότι εντάσσονται κυρίως περιοχές με μεγάλες ανάγκες και σύνθετα προβλήματα στις οποίες ο ιδιωτικός τομέας δεν εκδηλώνει ενδιαφέρον και αδυνατεί να δώσει λύσεις. Σκοπός είναι μέσω της κρατικής βοήθειας «[...] να στηριχθεί και να συγκρατηθεί ο υγιής πληθυσμός που έχει απομείνει και να προσελκυστεί νέος, ενώ πρέπει παράλληλα να ενεργοποιηθούν οι μηχανισμοί της αγοράς και να διασφαλιστεί ένα λειτουργικό σύστημα. Πρόκειται για ένα πλαίσιο που επιτρέπει τη συγκρότηση οικονομικής πολιτικής για την υποστήριξη της κοινωνικής, οικονομικής και περιβαλλοντικής αναζωογόνησης.»(ΥΠΕΚΑ,2010:18). Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη θέσπιση για το Μεταξουργείο φορολογικών κινήτρων όπως:

- Φορολογική απαλλαγή για το κόστος αποκατάστασης των κατοικιών. Συγκεκριμένα θα εκπίπτει από τον οφειλόμενο φόρο εισοδήματος, επί μια δεκαετία, το 80% της συνολικής δαπάνης αποκατάστασης και εκσυγχρονισμού του ακινήτου με χρήση κατοικίας (για έργα κόστους μέχρι 600 ευρώ ανά τετραγωνικό μέτρο).

²⁴<http://government.gov.gr/wpcontent/uploads/2011/05/%CE%A3%CF%87%CE%AD%CE%B4%CE%B9%CE%BF-%CE%94%CF%81%CE%AC%CF%83%CE%B7%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1%CF%84%CE%BF%CE%9A%CE%AD%CE%BD%CF%84%CF%81%CE%BF%CF%84%CE%B7%CF%82%CE%91%CE%B8%CE%AE%CE%BD%CE%B1%CF%82.pdf>

- Αντίστοιχες ρυθμίσεις, αλλά με διαφορετικά ποσοστά κόστους ανά τετραγωνικό μέτρο, προβλέπονται για τα ισόγεια καταστήματα, τους κοινόχρηστους χώρους και τις όψεις των οικοδομών καθώς και για ακίνητα που χρησιμοποιούνται ως γραφεία.

Προϋποθέσεις που τίθενται για τα παραπάνω είναι το ακίνητο να ιδιοκατοικηθεί ή ιδιοχρησιμοποιηθεί από τον κύριο αυτού ή μέλος της οικογένειάς του ή εάν εκμισθωθεί να εκμισθωθεί σε πρόσωπα που το δηλούμενο εισόδημα τους είναι τριπλάσιο του ενοικίου. Η προϋπόθεση αυτή δεν τίθενται για τα ισόγεια καταστήματα και τα γραφεία.

Προϋποθέσεις που τίθενται για τα παραπάνω είναι το ακίνητο να ιδιοκατοικηθεί ή ιδιοχρησιμοποιηθεί από τον κύριο αυτού ή μέλος της οικογένειάς του ή εάν εκμισθωθεί να εκμισθωθεί σε πρόσωπα που το δηλούμενο εισόδημα τους είναι τριπλάσιο του ενοικίου. Κατεύθυνση που δεν συμβαδίζει ιδιαίτερα με τις διακηρύξεις του Τολέδο περί συγκράτησης των τιμών ενοικίων. Η προϋπόθεση αυτή δεν τίθενται για τα ισόγεια καταστήματα και τα γραφεία.

- Χορήγηση κινήτρου για τις αγοροπωλησίες ακινήτων που θα γίνουν στην περιοχή αυτή για χρονικό διάστημα 2 ετών. Συγκεκριμένα ο φόρος μεταβίβασης από 10% που είναι σήμερα μειώνεται σε 3%.
- Ανάλογη ρύθμιση γίνεται και για τον εκσυγχρονισμό και την αποκατάσταση διατηρητέων κτιρίων. Δηλαδή, εκπίπτει κάθε χρόνο το 1/10 της συνολικής δαπάνης αποκατάστασης και μέχρι κόστος 2.000 ευρώ το τ.μ.

Βλέπουμε, λοιπόν, ευνοϊκές φοροαπαλλαγές που μειώνουν σε μεγάλο βαθμό το επιχειρηματικό ρίσκο στην περιοχή, κίνητρα για ανάπτυξη της κατοικίας μόνο για μεσαία και άνω στρώματα καθώς και μείωση του κόστους μεταβίβασης ώστε να μπορούν με λιγότερο κόστος οι κτηματομεσιτικές να συγκεντρώνουν κτιριακό απόθεμα. Τα φορολογικά αυτά κίνητρα έρχονται σε αντίθεση με τους αυξημένους φόρους ακινήτων για τα νοικοκυριά, που όπως είδαμε αποτελούν συστατικό κομμάτι δημοσιονομικής πολιτικής την περίοδο αυτή. Ειδικά με την ευρεία μείωση του βιοτικού επιπέδου γίνονται δυσβάσταχτοι για τους χαμηλού εισοδήματος μικροϊδιοκτήτες, όπως είναι επί τω πλείστων οι κάτοικοι του Μεταξουργείου, πολλοί εκ των οποίων δεν μπορούν να αντέξουν το βάρος των χρεών πουλώντας τα σε πολύ χαμηλές τιμές, προς όφελος των επενδυτών γης και ακινήτων. Συνυπολογίζοντας και τις κατασχέσεις ακινήτων λόγω χρεών, τράπεζες, τότε αναφερόμαστε σε μια δρομολογημένη μείωση της μικροϊδιοκτησίας, που σε συνδυασμό με τη θέσπιση φοροαπαλλαγών στην αγορά και τη δημιουργία νέων ακινήτων, ευνοείται η μεγάλη συγκέντρωση κτιριακού αποθέματος από τις μεγάλες επιχειρήσεις ή η προσέλκυση πιο εύπορων μικροϊδιοκτητών στην περιοχή.

Μια σημαντική πτυχή, που αναδύεται από τον λόγο που παράγεται και τις κατευθύνσεις, είναι η θέσπιση όρων για τους κατοίκους που θα

προσελκύσει η επέμβαση στην περιοχή. Θέτοντας ως προϋπόθεση φορολογικών κινήτρων τα αυξημένα ενοίκια, σε μια περίοδο πτώσης της αγοραστικής αξίας της κοινωνίας, αποκλείονται ξεκάθαρα τα χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα από την πολιτική της ενίσχυσης της κατοικίας και δημιουργούνται ευνοϊκοί όροι για την προσέλκυση ανώτερων. Η πρόθεση αυτή εκφράζεται και από τη ρητορική με όρους «υγιούς» πληθυσμού, ο οποίος πρέπει να συγκρατηθεί, υπονοώντας την πρόθεση απομάκρυνσης του μη «υγιούς» κοινωνικού σώματος.

Πέραν των φορολογικών κινήτρων δρομολογούνται και άλλα έργα από κρατικής πλευράς, με σκοπό την συμβολή στην αλλαγή της φυσιογνωμίας περιοχής και την προσέλκυση νέων κατοίκων και επενδυτών. Τέτοια έργα είναι η σήμανση της διαδρομής του « Δημοσίου Σήματος» με στόχο να αναδείξει την «Ακαδημία οδό», που στην αρχαιότητα συνέδεε τον Κεραμεικό με την Ακαδημία Πλάτωνος. Επίσης αναφέρεται ότι ολοκληρώνεται από την ΕΑΧΑ ΑΕ η μελέτη «Αρχαιολογική – Πολιτιστική πορεία από τον Κεραμεικό έως την Ακαδημία Πλάτωνος» που περιλαμβάνει καθαρισμό και αναπλάσεις του περιβάλλοντα χώρου αρχαιολογικών ανασκαφών.

Το «πράσινο Ταμείο» πρόκειται να χρηματοδοτήσει την υλοποίηση μελετών που αναδείχθηκαν πρώτες στον διαγωνισμό ιδεών “ΑθήναΧ4” της ΕΑΧΑ ΑΕ για την μετατροπή των ενδιάμεσων δρόμων οικοδομικών τετραγώνων σε χώρο αναψυχής και «καθιστικό της γειτονιάς» και ορίζονται κάποια έργα που θα προωθήσουν την χρήση του ποδηλάτου ως μέσω μετακίνησης.

Το ζήτημα της ασφάλειας του κέντρου και της ύπαρξης των παράνομων μεταναστών, ως τμήμα αυτής, θα αποτελέσει ένα από τα εμφατικά σημεία όλων των προγραμμάτων της περιόδου. Στο προκείμενο, ένα μεγάλο κομμάτι των μέτρων αναφέρονται στους μετανάστες με την εκδίωξη των «παράνομων» και την προσπάθεια ένταξης των «νόμιμων». Χαρακτηριστικό είναι η ρύθμιση περιπολιών της Δ/σης Αλλοδαπών και Άμεσης Δράσης καθημερινά για διενέργεια ελέγχων-προσαγωγών αλλοδαπών προς καταγραφή, εξακρίβωση/ταυτοποίηση. Αναφέρεται ότι ήδη ελέγχονται και οδηγούνται στη Δ/ση Αλλοδαπών Αττικής 200 άτομα ημερησίως. Το 2012 θα πραγματοποιηθεί η πιο γνωστή οργανωμένη επιχείρηση «σκούπα» κατά των μεταναστών, χωρίς άδεια παραμονής, με την ονομασία «Ξένιος Ζευς», οι συλληφθέντες της οποίας θα μεταφερθούν στο πρώτο κέντρο κράτησης μεταναστών, που ιδρύεται την ίδια χρονιά, στην Αμυγδαλέζα. Έλεγχοι θα γίνονται και για τη διακίνηση ναρκωτικών όπως και για τη λειτουργία των οίκων ανοχής και τα εκδιδόμενα πρόσωπα.

Το ζήτημα της αστυνόμευσης και της «μηδενικής ανοχής» θα κυριαρχήσει γενικότερα στο λόγο και τον προγραμματισμό της περιόδου και θα μεταφραστεί και σε μεγάλο βαθμό σε πράξη. Η δράση και το μέγεθος των αστυνομικών δυνάμεων αναβαθμίζεται, ειδικά μετά την εξέγερση του Δεκέμβρη του 2008 και το φόβο μιας επόμενης κοινωνικής αναταραχής, που μπορεί να προκαλέσει η κοινωνική δυσαρέσκεια που επέφεραν οι πολιτικές λιτότητας και η μείωση του βιοτικού επιπέδου της πλειοψηφίας των νοικοκυριών. Μια προσέγγιση που αντιμετωπίζει το ζήτημα της κρίσης και των

τεράστιων επιπτώσεών της, ιδιαίτερα έντονες για το κέντρο της Αθήνας, κατά βάση μέσα από την ενίσχυση της αστυνόμευσης και της επιτήρησης.

III. Ο ρόλος της συνεργασίας κράτους και ιδιωτικών επενδύσεων στη διαμόρφωση της παρούσας φυσιογνωμίας

Πέραν των αναπτυξιακών στρατηγικών για το κέντρο, το Σχέδιο Δράσης είναι αντιπροσωπευτικό του τρόπου που ο αποσπασματικός σχεδιασμός σημειακών και τομεακών παρεμβάσεων συνδέεται με τις επιθυμίες τις αγοράς, προσφέροντας την ανάλογη «ευελιξία» στις περιοχές που απαιτείται. Χαρακτηριστικό είναι ότι οι κινήσεις που προτείνονται για το Μεταξουργείο είναι σχεδόν στο σύνολό τους δημοσιευμένες απαιτήσεις κτηματομεσιτικής εταιρίας²⁵, που δραστηριοποιείται στην περιοχή, απέναντι στο κράτος, για να προχωρήσει την επένδυσή της. Αξιοσημείωτος είναι ο ρυθμός με τον οποίο εισήχθησαν στον αστικό λόγο και προγραμματισμό - μέσα σε σε διάστημα έξι μηνών - μιας σχεδιαστικής πρακτικής που δεν έχει επιδείξει ιδιαίτερα γοργούς ρυθμούς.

Η ενεργοποίηση του κρατικού σχεδιασμού για το Μεταξουργείο, που ακόμα και εν όψει των έργων για του Ολυμπιακούς Αγώνες δεν είχε προχωρήσει σε κάποιο πιο συνολικό σχέδιο, θεωρείται ότι οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην ύπαρξη επενδυτικού πλέον ενδιαφέροντος για το κέντρο. Στην περίπτωση του Μεταξουργείου έχουμε ένα προφανές παράδειγμα του ρόλου αυτού στον αστικό χώρο, μέσα από το παράδειγμα της εταιρίας Ολίαρος. Το Σχέδιο για την Αθήνα που εξετάσαμε παραπάνω, εκπονείται λίγους μήνες αφότου η εν λόγω εταιρία, έχοντας υποσχεθεί επένδυση 100.000.000ευρώ, με την προϋπόθεση το κράτος να εκπληρώσει μέρος των απαιτήσεών της, ανακοινώνει ένα πλάνο δεκατριών κινήσεων που μπορούν να γίνουν σε δώδεκα μήνες για την αισθητική και κοινωνική αναμόρφωση της περιοχής²⁶ (βλ. υποστηρικτικό υλικό σελ. 152).

Φιλοδοξώντας εν τέλει τη διασφάλιση του μεγαλύτερου μέρους του επενδυτικού κεφαλαίου από την ένταξη στο πρόγραμμα JESSICA -που την ίδια χρονιά θεσμοθετείται για την Ελλάδα- και έχοντας συγκεντρώσει από το 2007 ένα σημαντικό τμήμα γης και κτιρίων της περιοχής, επιφάνειας 400 στρεμμάτων²⁷, η εταιρία θέλησε στο πλαίσιο της διεκδίκησής του να διαδραματίσει και έναν πιο «ολοκληρωμένο» ρόλο στην περιοχή. Αποκτώντας συνδέσεις σε διάφορα επίπεδα - με την καλλιτεχνική κοινότητα μέσω της διοργάνωσης εκθέσεων τέχνης, με την αρχιτεκτονική μέσω του αρχιτεκτονικά αναβαθμισμένου επιχειρηματικού της πλάνου, με την κοινωνία των πολιτών μέσω ΜΚΟ με δράση στη γειτονιά, με μια συνεχιζόμενη προπαγανδιστική επιχείρηση του εγχειρήματός της και διαφήμισης του Μεταξουργείου, σε

²⁵ Πηγή: <http://www.oliaros.com/?lang=gr&p=272>

²⁶ Βλέπε παράρτημα: υποστηρικτικό υλικό

²⁷ <http://www.euro2day.gr/news/economy/124/articles/612124/Article.aspx>

συνδυασμό και με την πολιτειακή υποστήριξη μέσω της υπόσχεσης επένδυσης κεφαλαίου σε μεγάλης κλίμακας ανάπτυξης στην περιοχή (Κατσαούνη, 2014) - θα διαδραματίσει ένα ιδιαίτερο ρόλο στην εξέλιξη του Μεταξουργείου και ως ένα βαθμό στη διαδικασία μετασχηματισμών. Η δράση μιας εταιρίας σε πολλαπλά επίπεδα της κοινωνικής ζωής θα εγείρει έναν διάλογο γύρω από το εγχείρημα και τη δράση της, καθώς ο τρόπος δράσης της αποτελεί ένα νέο για τα ελληνικά δεδομένα παράδειγμα επέμβασης εταιριών στο μετασχηματισμό και τη φυσιογνωμία περιοχών.

Στόχος, όπως αναφέρει στην ανακοίνωση του επενδυτικού της προγράμματος, είναι η ανάδειξη της περιοχής Κεραμεικού-Μεταξουργείου σε μια πρότυπη, ισορροπημένη, πολυπολιτισμική, σύγχρονη γειτονιά κατοικίας στο κέντρο της Αθήνας²⁸. Πλήρη συνάφεια στόχων με τις κατευθύνσεις του Τολέδο, εκτός βέβαια από τη συγκράτηση των ενοικίων.

Όπως ανακοινώνει ο διευθύνων σύμβουλος της εταιρίας «Με σωστό σχεδιασμό και οικονομική δυνατότητα να τον εκτελέσεις –και γι' αυτό υπάρχουν τα ευρωπαϊκά προγράμματα, σαν το Jessica, το οποίο θεσμοθετήθηκε το 2006–, μπορείς να καταλήξεις σε μια υγιή κατεύθυνση. Κυνηγάω το Jessica, που αφορά αναπλάσεις πόλεων, από το 2007. Εξαιτίας όμως της ολιγωρίας των φορέων, ο διαγωνισμός στην Ελλάδα προκηρύχτηκε, τελικά, πέρυσι.»²⁹

Η πρόταση της εταιρίας Ολίαςρος θα αποτελέσει τμήμα το 2013 του επιχειρησιακού προγράμματος για το Δήμο Αθηναίων «RE-LAUNCHING ATHENS», το οποίο εγκαινιάζει τη δρομολόγηση μιας σειράς σημαντικών χωρικών αναπλάσεων για το κέντρο της Αθήνας, μέσα από τη συνδυασμένη δράση κρατικής χρηματοδότησης και επιχειρηματικών κεφαλαίων, φιλοδοξώντας «να αποτελέσει ένα ολοκληρωμένο σχέδιο για την Αθήνα του 2020, το οποίο αναπτύσσεται σε φάσεις έχοντας εξασφαλίσει τους αναγκαίους πόρους για να λύσει σειρά προβλημάτων που έχουν κατά καιρούς συσσωρευθεί στην πόλη» (Δήμος Αθηναίων, 2013: 12). Όπως αναλύεται, προβλέπει και προωθεί παρεμβάσεις:

- για την ανασυγκρότηση του ιστορικού και εμπορικού κέντρου με έμφαση στην ανταγωνιστικότητα της νέας επιχειρηματικότητας,
- για την προστασία ανήμπορων συμπολιτών που πλήττονται από την κρίση μέσα από ενίσχυση κοινωνικών δομών,
- για έργα ανάπτυξης σε φθίνουσες περιοχές της Αθήνας για να καταστούν πόλοι έλξης σε νέες χρήσεις και καινούργιους κατοίκους.

Ως προς το Μεταξουργείο η πρόταση του Προγράμματος θα είναι το προτεινόμενο πλάνο της κτηματομεσιτικής που προαναφέρθηκε για το πρόγραμμα JESSICA.

Πιο συγκεκριμένα προτείνεται μια προσέγγιση πέντε αξόνων³⁰:

²⁸ <http://www.euro2day.gr/news/economy/124/articles/612124/Article.aspx>

²⁹ Andro.gr [<http://www.andro.gr/business/o-iason-tsakonas-thelei-na-gelasei-teleutaios/>]

³⁰ http://www.andro.gr/business/o-iason-tsakonas-thelei-na-gelasei-teleutaios/?fb_action_ids=10152924726845651&fb_action_types=og.likes&fb_source=other

- **Εξειδικευμένη αγορά ελληνικών & διεθνών δημιουργικών προϊόντων (street market)**

Πρόκειται για μια εξειδικευμένη αγορά «δημιουργικών» προϊόντων και υπηρεσιών νέας επιχειρηματικότητας που αφορούν τεχνολογία, μόδα, ατελιέ, αρχιτέκτονες, γραφίστες κ.ά. Μετατροπή της οδού Ιάσωνος - που φιλοξενεί οίκους ανοχής- σε σύγχρονο «τοπόσημο» του Ιστορικού Κέντρου της πρωτεύουσας, με σκοπό τη λειτουργία του ως υπερτοπικού και τουριστικού προορισμού ήπιας μορφής. Σε αυτό περιλαμβάνεται η ανακατασκευή κενών διατηρητέων κτιρίων και ενεργειακή αναβάθμισή τους αλλά και η κατασκευή νέων στα πρότυπα της σύγχρονης αρχιτεκτονικής.

- **Cluster δημιουργικής επιχειρηματικότητας**

Το έργο περιλαμβάνει τη δημιουργία ενός «οικοσυστήματος» συγκέντρωσης και συνεργασίας νέων επαγγελματιών και δημιουργών με την ανάπτυξη 10 ακινήτων (νέες κατασκευές και ενεργειακή, στατική, μηχανολογική και λειτουργική αναβάθμιση διατηρητέων και βιοτεχνικών κτιρίων των δεκαετιών '60 & '70) που θα φιλοξενήσουν δραστηριότητες σε τομείς όπως είναι η πληροφορική, οι νέες τεχνολογίες, οι εφαρμοσμένες τέχνες, η εκπαίδευση, η επικοινωνία, κλπ. «σκοπός του είναι η θετική ενεργοποίηση της περιοχής με την προσέλκυση και γεωγραφική συγκέντρωση νέων δραστηριοτήτων και ομάδων πληθυσμού που θα δημιουργήσουν στην περιοχή προστιθέμενη αξία» (Δήμος Αθηναίων, 2013:69)

- **Πρότυπες φοιτητικές κατοικίες**

Το έργο «18+ Πρότυπες Φοιτητικές Κατοικίες» αφορά την ανάπτυξη πρότυπων ιδιωτικών φοιτητικών κατοικιών με σκοπό όπως αναφέρεται μια εναλλακτική πρόταση διαβίωσης και οργάνωσης της φοιτητικής ζωής. Η πρόταση έχει προκύψει από αρχιτεκτονικό διαγωνισμό (www.upto35.com).

- **Κατοικία**

Επιπρόσθετα το πλάνο έχει και έναν πέμπτο άξονα που δεν επιδιώκεται να ενταχθεί στο JESSICA και είναι αυτός της επένδυσης στην κατοικία. Σε συνέντευξη του διευθύνοντα

εργαλεία και ρυθμίσεις, οι διαδικασίες fast track συνεχίζουν να υφίσταται και το JESSICA αποτελεί ένα πρώτο πειραματικό εργαλείο, για τη μελλοντική δημιουργία νέων.

Οι διαδικασίες αυτές θα διαμορφώσουν εν τέλει το «στιγμιότυπο» της παρούσας φυσιογνωμίας του Μεταξουργείου, όπως απεικονίστηκε στο Στάδιο Α. Μια γειτονιά με πολλές κοινωνικές, ταξικές, ιστορικές αντιθέσεις στο εσωτερικό της και μη εκφρασμένες δυναμικές, υπό διαδικασία εξέλιξης.

B.5 Μια σύντομη αφήγηση - συμπεράσματα

I. ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

Στο Μεταξουργείο συμπεραίνεται ότι ο ρόλος των αστικών πολιτικών ήταν καταλυτικός στην εξέλιξη της περιοχής. Διακρίνοντας κάποια στάδια δράσης, όπως αυτά έγιναν αντιληπτά μέσω του προσδιορισμού χρονικών περιόδων προσέγγισης των μετασχηματισμών, θα επιχειρηθεί μια συνοπτική ανακεφαλαίωση της σχέσης κρατικών πολιτικών – κοινωνικοχωρικών μετασχηματισμών, ως εισαγωγή για το επόμενο κεφάλαιο, μεγαλύτερης εμβάθυνσης σε συγκεκριμένες χωρικές πολιτικές.

❖ 80-2000

Την εικοσαετία από το '80 μέχρι το 2000, η κρατική πολιτική θα είναι έντονα παρεμβατική γεγονός που θα μεταφραστεί στην αστικό σχεδιασμό μέσω της παραγωγής στρατηγικών πλαισίων οργάνωσης των πόλεων και των περιφερειών, θεσμικού χαρακτήρα. Το Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας του 1985, θα αποτελέσει μια τέτοια κατεύθυνση συγκεκριμένου στόχων, αρχών, κατευθύνσεων, μέτρων. Η λειτουργική όμως αναδιάρθρωση περιοχών του κέντρου που φιλοξενούσαν δευτερογενείς δραστηριότητες, χωρίς παράλληλα δραστικές κινήσεις ανάπτυξης άλλου τύπου δραστηριοτήτων για την εργασιακή απορρόφηση του πληθυσμού που χάνει τις δουλειές του, θα φέρει ένα μεγάλο πλήγμα στην «χωρηκότητα» του Μεταξουργείου. Θα ακολουθήσει η λειτουργική και κοινωνική μεταλλαγή του, με το κλείσιμο της πλειοψηφίας των παραγωγικών δραστηριοτήτων που φιλοξενούσε, αφήνοντας πίσω ένα μεγάλο μέρος κενού κτιριακού αποθέματος και προκαλώντας την αλλαγή της κοινωνικής σύστασης της εργατικής γειτονιάς, με την αποχώρηση των πιο μικρο-μεσοαστικών στρωμάτων και την εισροή πιο ευπαθών και περιθωριοποιημένων κοινωνικών ομάδων.

Πέραν των αναφορών του αναπτυξιακού λόγου για ανάπτυξη καταναλωτικών και τουριστικών δραστηριοτήτων και τη δρομολόγηση σχεδίων ανάπτυξης για τη βελτίωση του αστικού τοπίου της περιοχής, διανύοντας την περίοδο νεοφιλελευθερισμού, ο ρυθμιστικός σχεδιασμός

δεν θα ξεφύγει, και δεν υπήρξε και η πρόθεση να ξεφύγει, από τον κανόνα ότι η αγορά κυριαρχεί των κρατικών διακηρύξεων και ρυθμίσεων. Πιο συγκεκριμένα μετά την εξάπλωση των προαστίων και τη μετακίνηση προς αυτά ενός μεγάλου μέρους του συνολικού επενδυτικού κεφαλαίου της πόλης, η γη του κέντρου συνεχώς απαξιώνεται. Έχουμε από τη μια την συρρίκνωση της οικονομικής δραστηριότητας στο κέντρο και την αύξηση της αξίας γης στα προάστια. Αυτό, σε συνδυασμό με το ότι οι ιδιοκτήτες γης αφήνουν τα σπίτια να χάσουν περισσότερο την αξία τους λόγω της μη απόδοσης της επένδυσης που προκαλεί τη φυσική φθορά, την υποβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος και την αποχώρηση των μεσαίων στρωμάτων προς τα προάστια, οδηγεί σε όλο και μεγαλύτερη υποβάθμιση του κέντρου.

Σε μια κοινωνία δομημένη στις ανισότητες, όπου απουσιάζει το κράτος και τα συμφέροντα της αγοράς, όπου υπάρχει υποβάθμιση και κακές συνθήκες διαβίωσης, δημιουργείται ευνοϊκό πεδίο εγκατάστασης ασθενέστερων κοινωνικών ομάδων. Αυτών δηλαδή των κοινωνικών κομματιών, που η χαμηλή αγοραστική τους δύναμη δεν τους επιτρέπει την επιλογή του τόπου στον οποίο θα εγκατασταθούν. Αλλά την αναγκαστική εγκατάσταση στα τμήματα της πόλης που δεν είναι επιθυμητά, από τις πιο ευνοημένες οικονομικά ομάδες, και άρα η αξία των ενοικίων και της γης είναι χαμηλότερη. Στην προκειμένη στο Μεταξουργείο θα εγκατασταθούν εσωτερικοί και αργότερα εξωτερικοί μετανάστες, μουσουλμάνοι της Θράκης, τσιγγάνοι αλλά και περιθωριοποιημένες κοινωνικά ομάδες όπως γυναίκες που λειτουργούσαν οίκους ανοχής και ομοφυλόφιλοι. Η συσσώρευση των στρωμάτων αυτών, με όλες τις παθογένειες που επιφέρει η οικονομική εξαθλίωσή τους και η ενεργοποίηση συντηρητικών αντανakλαστικών ενός μεγάλου μέρους της κοινωνίας απέναντί τους, συμβάλουν στον αποκλεισμό τους και στη μείωση της ζήτησης για κατοικία. Σε όλα αυτά έρχεται να προστεθεί η μη δανειοδότηση από τις τράπεζες και τους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς κατοίκων ή ιδιοκτητών ακινήτων των περιοχών αυτών για τη βελτίωση του κτιριακού αποθέματος ή την ανάπτυξη επενδύσεων, λόγω της επισφάλειας της επένδυσης. Το τελευταίο αυτό στοιχείο, δείχνει και τον αυξημένο ρόλο που παίζει το τραπεζικό σύστημα στην διαμόρφωση του αστικού χώρου, αποτελώντας ένα μικρό δείγμα των τομέων που το τραπεζικό σύστημα επεμβαίνει στο χώρο της πόλης.

❖ 2000-2009

Αποτέλεσμα όλων αυτών είναι η απαξίωση της περιοχής, προσφέροντας ευνοϊκές πλέον συνθήκες κερδοφορίας για επενδύσεις κεφαλαίου επί της αστικής γης και των χρήσεων. Η γη και τα κτίριά της μπορούν να αγοραστούν πολύ φθηνά και τα σπίτια που θα προσελκύσουν ενοίκους της μεσαίας τάξης, μπορούν να αποφέρουν κέρδος. Το σημείο θα λέγαμε στροφής προς αυτή την κατεύθυνση είναι τα πρώτα χρόνια της εισόδου στο νέο αιώνα, με την ένταξη στην Νομισματική Ένωση και τη

ανάληψη της διοργάνωσης των Ολυμπιακών Αγώνων, που θα εισάγει την προοπτική αναβάθμισης του κέντρου της Αθήνας. Μια πρόθεση που επισφραγίζεται από ακόμη ένα σχέδιο ανάπτυξης της περιοχής του Μεταξουργείου, αυτή τη φορά όμως συμβαδίζοντας με τις παγκόσμιες πολιτικές της εμπλοκής της αγοράς, ως καταλυτικό στοιχείο πραγματοποίησής τους. Το μεγάλο κεφάλαιο θα πραγματοποιήσει αγορές κτιριακού αποθέματος, θα περιμένει όμως τη διαμόρφωση των κατάλληλων συνθηκών επένδυσης σε αυτές.

Όπως είδαμε το κράτος θα δράσει, την περίοδο αυτή, μέσω σημειακών παρεμβάσεων αλλαγής της φυσιογνωμίας της περιοχής στην κατεύθυνση της καλλιέργειας ενός πολιτιστικού χαρακτήρα, στα πρότυπα των διεθνών παραδειγμάτων εξευγενισμού και κοινωνικο-λειτουργικής αναδιάρθρωσης. Η τάση αυτή σε συνδυασμό με τις εξαγγελίες για ανάπτυξη, τις χαμηλές τιμές σε γη και ακίνητα, την κεντρικότητα και τη γραφικότητα, τη διαφήμιση από τον Τύπο (Κατσαούνη, 2015β) καθώς και άλλους παράγοντες, θα ευνοήσουν την ανάπτυξη της ζήτησης για κατοικία, αρχικά από μικροϊδιοκτήτες. Άτομα ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων ενός διαφορετικού "lifestyle", όπως ανέδειξε η έρευνα πεδίου, τα οποία εγκαθίστανται στην περιοχή αναβαθμίζοντας με τις νέες πολυτελείς κατοικίες τους την αρχιτεκτονική της αλλά και μεταφέροντας τις καταναλωτικές τους συνήθειες. Η καλλιέργεια του πολιτιστικού χαρακτήρα της περιοχής και ο μετασυσσόμενος χαρακτήρας της θα οδηγήσει στην προσέλκυση και άλλων νέων κατοίκων, χωρίς ιδιαίτερο οικονομικό αλλά με πολιτιστικό κεφάλαιο, οι οποίοι θα ενισχύσουν περαιτέρω την αλλαγή της φυσιογνωμίας της προς την κατεύθυνση του πολιτισμού. Σύμφωνα με τον Ley είναι σημαντικό ότι «η αισθητική διάθεση, που επιβεβαιώνει και μεταλλάσσει την καθημερινή ζωή, είναι ταξικό χαρακτηριστικό. Ανάμεσα στο πολιτιστικό κεφάλαιο των «δημιουργών» υπάρχει μια παγιωμένη τάξη, στην οποία ανήκουν, παρ' όλη την απουσία του οικονομικού κεφαλαίου.» (Ley, 2003: 2530).

Έτσι υπάρχει ένας συνδυασμός κρατικών πολιτικών, ευνοϊκών συμφερόντων επένδυσης επί της γης και προσωπικών επιλογών και συνθηκών των νέων κατοίκων, που θα συμβάλλουν στην ενεργοποίηση μεταλλαγών. Η εισροή την περίοδο αυτή είναι σημαντική, χωρίς όμως να εξελίσσεται σε μια μεγάλης κλίμακας αναδιάρθρωση. Θα συμβάλει όμως στην αλλαγή του χαρακτήρα της περιοχής αυξάνοντας το πολιτιστικό κεφάλαιο έναντι του οικονομικού. Οι νέες ομάδες κατοίκων δεν θα εγκατασταθούν σε όλη την έκτασή της, αλλά σε συγκεκριμένα τμήματα που το υλικό και κοινωνικό περιβάλλον είναι πιο ελκυστικά. Έτσι η αλλαγή φυσιογνωμίας αναπτύσσεται σημειακά αντιπαρατιθέμενη με την προϋπάρχουσα, αρχίζοντας να διαμορφώνει νέους διαχωρισμούς, στο εσωτερικό αυτή τη φορά της «περιθωριοποιημένης» γειτονιάς.

Οι μετασχηματισμοί αυτοί που βασίζονται σε μικρά κεφάλαια, σε επόμενο στάδιο θα προσελκύσουν μεγαλύτερα επιχειρηματικά συμφέροντα, προς την κατεύθυνση μιας πιο συνολικής αναδιάρθρωσης της περιοχής, μέσω της αστικής ανάπτυξης. Ως κατεύθυνση για την ενεργοποίηση της διαδικασίας αυτής, τίθεται όπως είδαμε από τον αναπτυξιακό λόγο η απομάκρυνση των πιο ευπαθών κοινωνικών ομάδων, η παρουσία των οποίων αποτελεί τροχοπέδη στην προσέλκυση των επιθυμητών νέων κατοίκων. Έτσι ο εκτοπισμός τους δεν αποτελεί μια παρενέργεια του σχεδιασμού, αλλά μια εκ των προτέρων μεθοδευμένη επιλογή και επιδίωξη, όπως άλλωστε εκφράστηκε και στον αναπτυξιακό λόγο.

❖ 20010-2014

Η εμφάνιση συμφερόντων επί της γης θα ωθήσει σε πιο δραστικές κινήσεις από το κράτος ενίσχυσης του κατασκευαστικού κεφαλαίου. Αν και η κρίση ανέδειξε την πολιτική της επένδυσης στον οικονομικό τομέα μακροπρόθεσμα επιζήμια, το κράτος συνεχίζει επίμονα προς αυτή την κατεύθυνση, η οποία άλλωστε υποδεικνύεται και από την κοινή ευρωπαϊκή χωροταξική πολιτική. Στη συνθήκη της ύφεσης ο χώρος, με ότι αυτός εμπεριέχει, θα επιλεγεί ως μέσο διαχείρισης της κρίσης και από τον κρατικό σχεδιασμό αλλά και από τις επιβεβλημένες πολιτικές που έφερε ο δανεισμός για την αποπληρωμή του χρέους. Σε μια περίοδο εντεινόμενης όξυνσης των κοινωνικών προβλημάτων και δημιουργίας νέων, ο σχεδιασμός επιλέγεται να παραδοθεί στις δυνάμεις της αγοράς και των μεγάλων κεφαλαίων, η οποία θα αναχθεί στην μόνη οδό επίλυσης αυτών. Σε αυτή τη συνθήκη το Μεταξουργείο αναδεικνύεται ως μια οδός με δυνατότητες συσσώρευσης κεφαλαίου στον κατασκευαστικό τομέα. Άλλωστε το οξύμωρο που σημειώνεται στο Μεταξουργείο είναι ότι θα αρχίσει να αναπτύσσει νέες χρήσεις και να ενεργοποιείται η οικοδομική δραστηριότητα, την περίοδο της ύφεσης.

Την περίοδο αυτή το κράτος δεν δρα τόσο μέσω σημειακών έργων αλλά μέσω μιας ευρείας κλίμακας χωροταξική και θεσμική μεταρρύθμιση, δημιουργώντας ένα οπλοστάσιο ευνοϊκών ρυθμίσεων κερδοφορίας επί της γης και ελέγχου των χρήσεων γης για μεγάλες επενδύσεις. Ως προς το Μεταξουργείο θα κινηθεί προς την κατεύθυνση της διαμόρφωσης ευνοϊκών συνθηκών επένδυσης μέσω φοροαπαλλαγών κυρίως, εισάγοντας και όρους κατοίκησης από μεσοαστικά και άνω στρώματα. Οι σχέσεις που θα αναπτυχθούν με παράγοντες του κτηματομεσιτικού τομέα, θα αναδείξουν τους δεσμούς μεταξύ του τραπεζικού τομέα, ο οποίος δείχνει να έχει τον ισχυρότερο λόγο, περιφερειακών και τοπικών αρχών, κτηματομεσιτικών και κατασκευαστικών εταιριών, τοπικών ιδιοκτητών, εμπόρων και επιχειρηματιών.

II. ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΣΥΝΟΧΗ – ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ

Οι κοινωνικοί μετασχηματισμοί στο Μεταξουργείο, μέσα από την επεξεργασία που προηγήθηκε, θεωρούνται προϊόν άμεσης παρέμβασης της χωρικής πολιτικής στην κοινωνική διαδικασία, μέσω της ώθησης σε μια ταξικά ανταγωνιστική σύγκρουση εγκατάστασης στο χώρο, στη συνθήκη της άνισης ανάπτυξής του. Οι σχεδιαστικές και ρυθμιστικές επιλογές επέμβασης στην περιοχή αναδεικνύουν το γεγονός ότι το κράτος δεν δημιουργεί ουδέτερα τις κατάλληλες συνθήκες για μια αφηρημένη ανάπτυξη, ούτε και οι χωρικές μορφές με ότι εμπεριέχουν αναπτύσσονται «φυσικά». Καθορίζει μέσω των πολιτικών του επιλογών το ποιας μορφής επενδύσεις και ιδιωτικά κεφάλαια θα ευνοήσει.

Χαρακτηριστικές είναι οι επιλογές του στην περίοδο κρίσης. Σε μια περιοχή που συσσωρεύει συνεχώς εντεινόμενα κοινωνικά προβλήματα, με την πλειοψηφία των νοικοκυριών να βιώνει σε μεγάλο ποσοστό συνθήκες έντονης ανεργίας και αποστέρησης, ο δήμος θα κατευθυνθεί στη χορήγηση του χρηματοδοτικού εργαλείου JESSICA, ύψους 35.000.000 ευρώ, στον κατασκευαστικό τομέα για την υλοποίηση του πλάνου κτιριακής ανάπλασης του Μεταξουργείου από την κτηματομεσιτική Ολίαςρος. Μάλιστα σε μια περίοδο που η προοδευτική μείωση προς τα κάτω της αγοραστικής δύναμης των ελληνικών νοικοκυριών αφήνει μεγάλο μέρος του κτιριακού αποθέματος της πόλης ανεκμετάλλευτο. Το πιο σημαντικό όμως που απορρέει από την κίνηση αυτή είναι η γενικότερη κατεύθυνση της μετατόπισης των κρατικών προϋπολογισμών από κοινωνικούς στόχους προς την χρηματοδότηση επενδύσεων στο δομημένο περιβάλλον, με την περεταίρω όξυνση της κοινωνικοοικονομικής πόλωσης.

Πέραν αυτού όμως, η πολιτεία θα εξωθήσει και μέσω άλλων μορφών πολιτικής στην περεταίρω κοινωνική πόλωση, ακολουθώντας μια ρεβανσιστική αντιμετώπιση των κατοίκων που ανήκουν σε συγκεκριμένες και ευπαθείς κοινωνικές ομάδες, στην προσπάθεια εξασφάλισης κοινωνικής νομιμοποίησης της εκδίωξής τους από την περιοχή. Για τη διασφάλιση αυτή επιλέγει να δράσει με όρους «επίθεσης» καλλιεργώντας, ακόμη και μέσα από αναπτυξιακά κείμενα, έναν λόγο με όρους «υγιούς» και μη πληθυσμού. Ιδίως οι μετανάστες θα δεχτούν μια άμεση επίθεση τόσο σε επίπεδο πράξης, με τη δρομολόγηση πολλών επιχειρήσεων «σκούπα» αλλά και μέσω του δημόσιου λόγου, μέσω της αναγωγής της παρουσίας τους στο κέντρο ως ύψιστη αιτία της υποβάθμισής του. Τα επιχειρησιακά κείμενα της περιόδου, συνταγμένα για άμεσες λύσεις, χωρίς τη θεσμική επικύρωση που επιτάσσει έναν πιο ευγενή και συγκαλυμμένο τρόπο παρουσίασης των στόχων και των προθέσεων του σχεδιασμού, που να συμβαδίζει με το «κοινωνικό» προφίλ της Ευρώπης, θα φανούν ειλικρινή στις προθέσεις τους. Αναπαράγοντας

αυτή τη ρητορική που διαπερνά ένα εύρος αναπτυξιακών κειμένων, όπως είδαμε από το πρώτο σχέδιο ανάπλασης του Μεταξουργείου, δημιουργεί ένα δίπολο μεταξύ του «επιθυμητού κατοίκου» που θα φέρει ανάπτυξη και του «προβληματικού» που φέρει την υποβάθμιση, μετατρέπονται ζωντανές κοινωνικές ομάδες που έχουν προβλήματα σε ανθρώπους που αποτελούν πρόβλημα. Έτσι δικαιολογείται εκ των προτέρων στις συνειδήσεις του κόσμου η περαιτέρω υποτίμησή τους, μέχρι το βαθμό της υποτίμησης της ίδιας της παρουσίας και της ζωής τους. Η καλλιέργεια αυτής της λογικής θεωρείται ότι συμβάλει ή ενισχύει μια ρατσιστική νοοτροπία, στοχοποιώντας συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες, ως υπεύθυνους για την αστική κρίση και τη μη βιωσιμότητα της πόλης. Ταυτόχρονα μια τέτοια οπτική αποπροσανατολίζει τη συζήτηση από τις γενεσιουργές αιτίες των κοινωνικών προβλημάτων και άρα τις ευθύνες του κράτους και της κοινωνίας εν γένει.

Οι διαδικασίες αυτές σκιαγραφούν στοιχεία της μορφής που παίρνει η πολιτική της κοινωνικής συνοχής, η οποία θα προσεγγιστεί στο επόμενο κεφάλαιο, μέσα από συγκεκριμένες πολιτικές και κατευθύνσεις, επί των ζητημάτων που αναδείχθηκαν από την έρευνα πεδίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ: ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΥ ΛΟΓΟΥ

Γ.1 Σχεδιάζοντας την προσέγγιση: αναπτυξιακός λόγος – κρίσιμα ζητήματα πεδίου

Έχοντας σκιαγραφήσει πτυχές της παρούσας κοινωνικής και λειτουργικής φυσιογνωμίας του Μεταξουργείου, μηχανισμών μέσω των οποίων οι αστικές πολιτικές συνέβαλαν στη διαμόρφωσή της και των διαρθρωτικών αλλαγών στην οικονομική, κοινωνική και χωρική πολιτική που επέφερε η κρίση· στο παρόν στάδιο θα επιχειρηθεί η εμβάθυνση στις νέες αναπτυξιακές κατευθύνσεις του χωρικού σχεδιασμού, που χαράζονται στην παρούσα συνθήκη, για την περιοχή. Έμφαση θα δοθεί στις πολιτικές που διαμορφώνονται γύρω από τα ζητήματα των κοινωνικών ανισοτήτων και της κοινωνικής συνοχής.

Αντικείμενο μελέτης θα αποτελέσουν δύο κανονιστικά κείμενα τοπικού προγραμματισμού, τα οποία θα θέσουν τις κατευθύνσεις της νέας αναπτυξιακής πολιτικής για το κέντρο της Αθήνας, ως εκ τούτου και το Μεταξουργείο:

- Το Ρυθμιστικό Σχέδιο της Αθήνας 2014 Αθήνας / Αθήνα 2020 του 2014 (ΦΕΚ 142 Α/ 28.6.2014/ Ν. 4269/2014)
- Σχέδιο Ολοκληρωμένης Αστικής Παρέμβασης για το κέντρο της Αθήνας, 2014

Η επιλογή τους βασίζεται στον πιο «ολοκληρωμένη» προσέγγιση που διακηρύσσουν ότι επιχειρούν, ως προς τα αστικά ζητήματα και τις επιπτώσεις της κρίσης, καθώς και την έμφαση που δίνουν στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής, ως έναν από του τρεις στόχους της βιωσιμότητας, συμπληρωματικό του περιβάλλοντος και της ανταγωνιστικότητας. Ταυτόχρονα η επικέντρωσή τους στην Αθήνα, μέσω γενικών και ειδικών κατευθύνσεων, δίνει τη δυνατότητα μιας πιο συνολικής οπτικής των στόχων και των στρατηγικών του σχεδιασμού-προγραμματισμού και τη γείωσή τους στην μικρο-γεωγραφία του Μεταξουργείου. Ως προς το Ρυθμιστικό, αν και έχουν εκπονηθεί και πιο πρόσφατα Σχέδια, θα μελετηθεί αυτό του 2014 έναντι του 2015, λόγω του θεσμικού χαρακτήρα του.

Έχοντας τοποθετήσει την τοπική συνθήκη/μικρο-γεωγραφία ως τη βασική συνισταμένη αναφοράς των αναπτυξιακών πολιτικών, το περιεχόμενο των παραπάνω σχεδιαστικών εργαλείων θα προσεγγιστεί με βάση τον τρόπο που κρίνεται ότι απαντά και επιδρά σε κάποια από τα κρίσιμα ζητήματα, που η παρούσα εργασία ανάδειξε από την έρευνα πεδίου. Αυτά αφορούν τόσο τις κοινωνικές ανισότητες και τις σχέσεις που πλάθονται μεταξύ των κατοίκων όσο και παράγοντες που θεωρείται ότι μπορούν να δυναμιτίσουν περαιτέρω μετασχηματισμούς:

Κρίσιμα ζητήματα:

- Αποστέρηση
- Μεγάλο χάσμα κοινωνικών ανισοτήτων
- Μειωμένοι κοινωνικοί δεσμοί / σχέσεις ανταγωνισμού – απώθησης

Παράγοντες μετασχηματισμών:

- Ανταγωνιστική σχέση συμφερόντων αγοράς ακινήτων και υπαρχόντων κατοίκων
- Αναδιάρθρωση παραγωγικής φυσιογνωμίας
- Κατασκευή νέας ταυτότητας → πολιτισμός
- Υποδομές

Γ.2 Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας/ Αθήνα 2020

Γ.2.1 Γενικές κατευθύνσεις για το κέντρο της Αθήνας

Το νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας – Αττικής του 2014 (Ν. 4277/2014, ΦΕΚ Α 156/1-8-2014), θα συνεχίζει να επιδιώκει, όπως και σε αυτό του '85, την ανάδειξη του κέντρου της Αθήνας ως κέντρου μιας διεθνούς και «βιώσιμης» μητρόπολης. Η βιωσιμότητα εμπίπτει στις κατευθύνσεις της ευρωπαϊκής πολιτικής που συνοψίζονται σε τρεις κεντρικούς στρατηγικούς στόχους: ανταγωνιστικότητα-κοινωνική συνοχή-προστασία του αστικού περιβάλλοντος. Πάνω σε αυτούς δομούνται οι επιμέρους πολιτικές αλλά και με βάση αυτούς γίνεται η χρηματοδότηση των προτάσεων από τα Διαρθρωτικά Ταμεία.

Όσον αφορά το μοντέλο ανάπτυξης που προτείνει το νέο ΡΣΑ του 2014, διατυπώνεται η πρόθεση μιας διαφορετικής οργάνωσης της σχέσης κέντρου και προαστιακών περιοχών. Το προηγούμενο του 1985 κατευθύνονταν περισσότερο προς την αποκέντρωση δραστηριοτήτων, ακόμη και διοικητικών, με σκοπό την διάχυση του πληθυσμού και των λειτουργιών προς τα προάστια. Λόγω της αστικής διάχυσης που ακολούθησε, με τη συνεχή επέκταση της πόλης, το νέο Ρυθμιστικό σχέδιο θα προσπαθήσει να περιορίσει τη διαδικασία αυτή, προτάσσοντας την ιδέα της συμπαγούς πόλης. Βέβαια σε παραλληλία με την προώθηση της συμπαγούς πόλης διατηρείται και η ιδέα της πολυκεντρικής ανάπτυξης, με αναπτυξιακούς άξονες και πόλους ακόμη και σε περιοχές που δεν έχουν δεχθεί ακόμη την αστική διάχυση, δημιουργώντας μάλλον ένα μεικτό σύστημα. Διατυπώνεται πάντως η πρόθεση επανενίσχυσης του κέντρου, τμήμα του οποίου είναι το Μεταξουργείο, και επιστροφής λειτουργιών, διατηρώντας το πλαίσιο των αναπτυξιακών κατευθύνσεων των προηγούμενων δεκαετιών ως προς τις χρήσεις. Γενικότερα επιχειρείται η ανάπτυξη πολλαπλών λειτουργιών προς την κατεύθυνση των επιτελικών δραστηριοτήτων, κυρίως επιτελικής διοίκησης, χρηματοπιστωτικές, γραφείων και εδρών επιχειρήσεων, εμπορίου, τουρισμού, εκπαίδευσης και πολιτισμού.

Προτεραιότητα για την «αναζωογόνηση» του κέντρου της Αθήνας, αποτελεί η ανάδειξη του «πολυδιάστατου» χαρακτήρα του, κυρίως σε επίπεδο λειτουργιών· με την ανάσχεση της απομάκρυνσης κατοίκων και την προσέλκυση νέων, την προσέλκυση επιχειρήσεων, την ανάδειξή του σε

τουριστικό προορισμό διεθνούς εμβέλειας, την αναβάθμιση του δημόσιου χώρου και την υποστήριξη των αναδυόμενων πολιτιστικών χώρων, ιδιαίτερα στις δυτικές περιοχές του κέντρου, όπου δραστηριοποιούνται νέοι δημιουργοί και συλλογικότητες με ιδιαίτερες κουλτούρες, καθώς και νέες «δημιουργικές» επιχειρήσεις.

Πιο συγκεκριμένα όσον αφορά κατευθύνσεις ανάπτυξης του κέντρου ορίζονται:

- Η ανάδειξη σε κέντρο διεθνούς ακτινοβολίας, πολιτισμού, δημιουργικότητας και καινοτομίας.
- Η παροχή εξυπηρετήσεων και η ευρύτητα επιλογών υψηλού επιπέδου και ποιότητας.
- Η αξιοποίηση των ιστορικών, πολιτιστικών και λοιπών διακριτών στοιχείων της ταυτότητάς του.
- Η βελτίωση της ποιότητας του αστικού περιβάλλοντος.
- Ο καθορισμός του ως αυτοτελούς τουριστικού προορισμού.

Επιδιώκεται σε όλους τους τομείς η γενικότερη ενίσχυση του ρόλου του κέντρου της Αθήνας, σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, με μέτρα που αποσκοπούν στην ποιοτική αναβάθμιση παραδοσιακών ζωνών κεντρικών λειτουργιών και με παράλληλη διαμόρφωση νέων πυρήνων μητροπολιτικών δραστηριοτήτων. Επίσης η βελτίωση των παραμέτρων που συνδέονται με την ποιότητα διαβίωσης στο κέντρο της πόλης και τη συγκράτηση του πληθυσμού που διαμένει σε αυτό.

Κυρίαρχο ρόλο αποκτά ο πολιτισμός, ο οποίος αναγνωρίζεται ως πόρος ανάπτυξης και πεδίο προώθησης νέων μορφών επιχειρηματικής δραστηριότητας και απασχόλησης, ενώ η προστασία της ιστορικής και πολιτιστικής κληρονομιάς επιδιώκεται να ιδωθεί σε σύνδεση με την προστασία των φυσικών πόρων, την οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή. Συμπληρωματικά εντάσσεται η αναβάθμιση των πολιτιστικών της πόρων και των πολιτιστικών υποδομών μητροπολιτικού επιπέδου, στην κατεύθυνση προώθησης του αστικού τουρισμού, καθώς και η βελτίωση της εικόνας της πόλης με παράλληλη αναβάθμιση του κοινωνικού εξοπλισμού.

Ως πυλώνας υλοποίησης των στόχων του Ρυθμιστικού, σχετικά με την «αναγέννηση» του υφιστάμενου αστικού ιστού, τίθεται η αναβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος μέσω των ολοκληρωμένων αναπλάσεων. Η προσέγγιση των αναπλάσεων αλλάζει κατεύθυνση από αυτή των σημειακών επεμβάσεων που είδαμε στην προηγούμενη δεκαετία. Στην προκειμένη προωθείται μια πιο συνολική στρατηγική παρέμβασης, που αφορά ένα πιο ευρύ φάσμα δράσεων, μεταξύ των οποίων· ο αποτελεσματικός έλεγχος των χρήσεων γης, η διαχείριση της λειτουργίας του δημόσιου χώρου, η χρήση εργαλείων οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής καθώς και διαθέσιμων πολεοδομικών εργαλείων, κοινωνικά και περιβαλλοντικά ζητήματα.

Η αντιμετώπιση της υποβάθμισης του κέντρου επιδιώκεται να συμβάλει και στην ανάδειξη του ως πυρήνα city break τουρισμού. Ο τουρισμός θα αποτελέσει ακόμη έναν παράγοντα έμφασης της πολιτικής και ορίζεται ως απαραίτητη συνισταμένη που θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψιν οι παρεμβάσεις στο κέντρο της Αθήνας.

Το μοντέλο διακυβέρνησης ακολουθεί αυτό των πολλαπλών επιπέδων της εδαφικής συνοχής και των εταίρων, όπως είδαμε να διαμορφώνεται από

την ΕΕ. Το Ρυθμιστικό θα διαφοροποιηθεί από αυτό στο επίπεδο της συμμετοχής των πολιτών, ο οποίος απουσιάζει. Αντίθετα ο ορισμός του ιδιωτικού τομέα, ως μόνου αναφερθέντα εταίρου, αναδεικνύει και τον προσανατολισμό του Ρυθμιστικού και το σε ποιους εν τέλει απευθύνεται. Η παράκληση αυτή από τις κατευθύνσεις της ΕΕ, σε αυτόν τον τομέα, δείχνει την γενικότερη φιλοσοφία του σχεδιασμού στην Ελλάδα που οι πολίτες δεν έχουν ιδιαίτερο ρόλο και λόγο στις πολιτικές παραγωγής του χώρου και διαμόρφωσης της καθημερινότητας και της ζωής τους σε αυτόν .

Γ.2.2 Κατευθύνσεις ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής – σύνδεση με κρίσιμα ζητήματα Μεταξουργείου

Όσον αφορά τη στρατηγική συνιστώσα της κοινωνικής συνοχής, ως στόχος του Ρυθμιστικού τίθεται η άμβλυση των κοινωνικών ανισοτήτων και η καταπολέμηση των φαινομένων κοινωνικού αποκλεισμού, που έχουν χωρική διάσταση. Τα ζητήματα αυτά προσεγγίζονται μέσω της προώθησης της ισόρροπης χωρικής κατανομής κοινωνικών εξυπηρετήσεων, αναπτυξιακών έργων και επενδύσεων, σε συνδυασμό με την αναβάθμιση του οικιστικού περιβάλλοντος. Έμφαση δίνεται ως προς τη βελτίωση της ποιότητας ζωής, τη δυνατότητα των επιλογών κατοικίας, εργασίας και αναψυχής, την ισότητα πρόσβασης σε βασικές υπηρεσίες και υποδομές για όλους τους κατοίκους, μεταξύ των οποίων η ενίσχυση των υποδομών υγείας.

Επίσης εισάγεται το στοιχείο των πολιτικών «εξισορρόπησης», που θέτει ως στόχο τη διατήρηση της ιδιαίτερης ταυτότητας και κοινωνικής πολυσυλλεκτικότητας περιοχών του κέντρου της Αθήνας, με έμφαση σε αυτές που παρουσιάζουν φαινόμενα κοινωνικής πόλωσης και στοχοποίησης. Σε αυτό εμπίπτουν κάποιες προτάσεις μέριμνας για κατοικία χαμηλών στρωμάτων.

Πιο αναλυτικά, οι κατευθύνσεις που ορίζονται με σκοπό τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων και της εξισορρόπησης της κατανομής των πόρων και των ωφελειών που προέρχονται από την ανάπτυξη, προσεγγίζονται στον παρακάτω πίνακα, με βάση τα κύρια ζητήματα που ορίστηκαν από την έρευνα πεδίου.

Ο παραπάνω πίνακας αναδεικνύει την έμφαση στην ενίσχυση των παραγόντων, οι οποίοι κρίνεται ότι μπορούν να ενεργοποιήσουν περαιτέρω μετασχηματισμούς στο Μεταξουργείο. Αυτοί στοχεύουν περισσότερο στην αλλαγή της φυσιογνωμίας του, μέσω της ενίσχυσης του πολιτισμού και της ενδυνάμωσης του μηχανισμού αγοράς γης. Μια κατεύθυνση η οποία έρχεται σε αντιδιαστολή με την ύπαρξη των πιο ευπαθών κοινωνικών ομάδων, δημιουργώντας τάσεις εκτοπισμού, όπως αναδείχθηκε από την βιβλιογραφία και τη διαχρονική προσέγγιση. Οι επιπτώσεις της ανάπλασης στα ευάλωτα στρώματα αναγνωρίζονται και από το ίδιο το Ρυθμιστικό, ορίζοντας μέτρα για τον περιορισμό τους. Μέτρα βέβαια πολύ μερικά που απευθύνονται σε συγκεκριμένες ομάδες των εκτοπισμένων.

Ως προς τις υποδομές πρέπει να επισημανθεί ότι ενώ τονίζεται ο στόχος της προσβασιμότητας από όλους, η κατεύθυνση αυτή τίθεται ως προς τη χωρική της διάσταση, χωρίς να αγγίζεται η σημαντικότερη συνισταμένη αποκλεισμού από αυτές, που είναι η οικονομική διατηρώντας τη μείωση του κράτους πρόνοιας. Έτσι η ισότητα πρόσβαση σε παροχές είναι σχεδόν ρητορικά παραπλανητική και τίθεται περισσότερο στην εξυπηρέτηση της κατανάλωσης.

Από την άλλη οι επεμβάσεις στα ζητήματα της αποστέρησης και των ανισοτήτων είναι σχεδόν ανύπαρκτες. Εκφράζονται κυρίως ως προστασία περιορισμένων τμημάτων των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, από τις επιπτώσεις που θα επιφέρει η αστική ανάπτυξη σε μειονεκτούσες περιοχές. Πιο συγκεκριμένα, οι δύο στις τρεις κατευθύνσεις θετικής επέμβασης στην αποστέρηση, αναφέρονται στην εξασφάλιση προσιτής κατοικίας σε κάποιες ομάδες, ως αντιστάθμισμα στην άνοδο των τιμών που παραδέχονται ότι θα φέρει η αστική ανάπτυξη ως σημαντικός στόχος, για την ενίσχυση της συνοχής, του ίδιου σχεδίου. Από την άλλη δεν υπάρχει καμία κατεύθυνση για την ενδυνάμωση των κοινωνικών δεσμών ή συμμετοχής των πολιτών στο σχεδιασμό των γειτονιών τους. Η αντίφαση αυτή αναδεικνύει τις προτεραιότητες του σχεδιασμού, όπου η ανάπτυξη και η αναβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος υπερέχει ως στόχος των επιπτώσεων που θα προκαλέσει στις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες.

Η περαιτέρω αξιολόγηση των πολιτικών αυτών θα επιχειρηθεί στη συνέχεια, με την προσέγγιση των ειδικών επεμβάσεων που χαράζονται πάνω στις γενικές κατευθύνσεις του Ρυθμιστικού, από το Ολοκληρωμένο Σχέδιο Αστικής Παρέμβασης για το κέντρο της Αθήνας.

Γ.3 Ολοκληρωμένο Σχέδιο Αστικής Παρέμβασης για το κέντρο της Αθήνας, 2014

Γ.3.1 Ολοκληρωμένα Σχέδια Αστικής Ανάπτυξης

Το Σχέδιο Ολοκληρωμένης Αστικής Παρέμβασης για το κέντρο της Αθήνας (ΣΟΑΠ) αποτελεί έκφραση ενός νέου εργαλείου χάραξης αστικού σχεδιασμού, που προτάθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση, τα Ολοκληρωμένα Σχέδια Αστικής Ανάπτυξης (ΦΕΚ 1341B/24.4.2012). Ως κύριος σκοπός αυτών αναφέρεται ο ολοκληρωμένος χαρακτήρας ανάπτυξης πολιτικών υλοποίησης των στόχων του ΕΣΠΑ και των ΠΕΠ για τη βιώσιμη αστική ανάπτυξη, όπως αυτή έχει οριστεί σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Σύμφωνα με τον Χάρτη της Λειψίας (Ευρωπαϊκή Ένωση, 2007) η προσέγγιση της «ολοκλήρωσης» διευκολύνει τον συμβιβασμό συμφερόντων προς μια βιώσιμη βάση επίτευξης συναίνεσης μεταξύ του κράτους, των πολιτών και των οικονομικών παραγόντων. Παράλληλα, επιδιώκεται να προσφέρει μια πιο αποδοτική αξιοποίηση των ελλειπών δημόσιων κεφαλαίων μέσω του καλύτερου συντονισμού τους με τις ιδιωτικές επενδύσεις και τη δυνατότητα στους πολίτες να διαδραματίσουν ένα πιο ενεργό. Βέβαια, στην ελληνική τουλάχιστον εγκύκλιο σύνταξης ΟΣΑΑ, γίνονται συγκεκριμένες αναφορές και δημιουργούνται εργαλεία για τη σύμπραξη δημόσιου-ιδιωτικού τομέα, ενώ δεν υπάρχει καμία ως προς τη συμμετοχή των πολιτών και τη διασφάλισή της.

Οι κατευθύνσεις των ΟΣΑΑ αφορούν τον συνδυασμό μιας ομάδας αλληλοσχετιζόμενων δράσεων προς εφαρμογή, σε μια επιλέξιμη περιοχή παρέμβασης, για «την αειφόρο ανάπτυξη του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος, και την κοινωνική και οικονομική ευημερία»³². Ως στόχοι τους ορίζονται η αναζωογόνηση των ιδιαίτερα υποβαθμισμένων γειτονιών, η πρόνοια για την κοινωνική συνοχή και η αποφυγή των φαινομένων κοινωνικού αποκλεισμού σε θύλακες του αστικού κέντρου.

Ιδιαίτερη έμφαση επισημαίνεται, από τον οδηγό σύνταξης προγραμμάτων³³, ότι πρέπει να δοθεί και στην προβολή της ιδιαίτερης ταυτότητας της πόλης· στη βάση της πολιτισμικής αναγνώρισης και της σύνδεσης κοινοτήτων και πολιτισμών.

Ο προσανατολισμός τους κυμαίνεται σε δύο κύριες κατευθύνσεις· την επιδίωξη της λειτουργικότητας, με την έννοια της αντιμετώπισης ελλείψεων σε υποδομές και της οικονομικής βιωσιμότητας. Η τελευταία προσδιορίζεται μέσω ενός ανταγωνιστικού παραγωγικού προτύπου, που συνδυάζεται με την αποτελεσματική διοίκηση.

Πιο συγκεκριμένα για να εξασφαλιστεί ο «ολοκληρωμένος» χαρακτήρας των Σχεδίων, θα πρέπει οι δράσεις των ΟΣΣΑ να εξυπηρετούν τουλάχιστον 2-3 από τις παραπάνω προτεραιότητες:

³² https://www.espa.gr/elibrary/Odigos_OSAA_100520.DOC

³³ https://2007-2013.espa.gr/elibrary/Odigos_OSAA_100520.DOC

- Τη δημιουργία και εξασφάλιση υψηλής ποιότητας δημόσιων κοινόχρηστων χώρων
- Τον εκσυγχρονισμό των δικτύων υποδομής
- Τη βελτίωση της ενεργειακής αποδοτικότητας
- Την προώθηση της καινοτομίας και η ανάπτυξη επιχειρηματικότητας
- Τη βιώσιμη αναβάθμιση του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος
- Την ενίσχυση της τοπικής οικονομίας και της τοπικής αγοράς εργασίας και με τη βελτίωση της ελκυστικότητας για ανάπτυξη επιχειρηματικών δραστηριοτήτων.
- Την προώθηση δυναμικών πολιτικών επιμόρφωσης και κατάρτισης ιδιαίτερα για παιδιά και νέους καθώς και η προώθηση/ ανάπτυξη κοινωνικών υποδομών.
- Την προώθηση των αποδοτικών και προσιτών συστημάτων αστικής μεταφοράς
- Την εξασφάλιση κοινωνικής συνοχής

«Επιτυχημένη» πόλη σύμφωνα με τις κατευθύνσεις είναι αυτή που μπορεί να προσαρμόζεται συνεχώς στην εξέλιξη των αγορών.

Όσον αφορά το Σχέδιο Ολοκληρωμένης Αστικής Παρέμβασης για το κέντρο της Αθήνας, το οποίο συντάχθηκε το 2014, σε ανακοίνωση του δημάρχου επί του θέματος αναφέρθηκε ο στόχος της «διασφάλισης της κοινωνικής συνοχής, η επιστροφή της κατοικίας στο Κέντρο της Αθήνας, η ενίσχυση της ταυτότητας της πόλης και η αναμόρφωση της εικόνας της»³⁴

Για να συμμετέχει μια περιοχή του αστικού κέντρου σε αυτό πρέπει να αποτελεί συνεκτική αστική ζώνη, χωροταξικά και πληθυσμιακά προσδιορισμένη, συγκροτώντας μια διακριτή πολεοδομική ενότητα με ενιαία χαρακτηριστικά. Ενδεικτικά αναφέρονται ως περιοχές επιλογής :

- Περιοχές κοινωνικού αποκλεισμού και φτώχειας
- Περιοχές απότομης αλλαγής χρήσεων γης και δημιουργίας νέου αστικού χώρου
- Περιοχές αυθαίρετης δόμησης
- Περιοχές αστικής απαξίωσης
- Ιστορικά κέντρα πόλεων

Για την στήριξη των σχεδίων αυτών δημιουργήθηκε, την περίοδο 2007-2013, ένα νέο μέσο χρηματοοικονομικής τεχνικής για την καλύτερη κινητοποίηση πόρων στον τομέα της αστικής ανάπτυξης, το JESSICA. Όπως είδαμε σε προηγούμενα κεφάλαια οι πόροι του για την Αθήνα αναφέρονται κυρίως σε χρηματοδότηση ιδιωτικών κεφαλαίων για αναπλάσεις σε μειονεκτούσες περιοχές.

³⁴ <http://www.sofokleousin.gr/archives/223979.html>

Γ.3.2 Ενέργειες ενίσχυσης κοινωνικής συνοχής - σύνδεση με κρίσιμα ζητήματα Μεταξουργείου

Οι κύριοι στόχοι του ΣΟΑΠ (Δήμος Αθηναίων, ΟΡΣΑ, 2014) ακολουθούν αυτούς του Ρυθμιστικού, για τον επαναπροσδιορισμό του κέντρου της Αθήνας ως κέντρου μιας διεθνούς και βιώσιμης μητρόπολης, με τον όρο βιώσιμη να παραπέμπει στο τρίπτυχο ανταγωνιστικότητα-κοινωνική συνοχή-προστασία του αστικού περιβάλλοντος.

Ο «ολοκληρωμένος» χαρακτήρας, όπως αναφέρει, έγκειται στην προσπάθεια κάλυψης του συνόλου των διαστάσεων της κρίσης, που «δεν θέτει μονοδιάστατα την «εικόνα» ενός επιθυμητού μέλλοντος, αλλά αποτελεί ταυτόχρονα μια διαδικασία προσέγγισης στην εικόνα αυτή μέσω συγκεκριμένων επιχειρησιακών δράσεων» (Δήμος Αθηναίων, ΟΡΣΑ, 2014:3).

Μέσα από τη σύνδεση της συνθήκης του Μεταξουργείου, με τις πολιτικές ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής, θα επιχειρηθεί η διεξαγωγή υποθέσεων για την «εικόνα του επιθυμητού μέλλοντος» που σχεδιάζεται. Ενδεικτικό στοιχείο αποτελεί η ταύτιση με το στόχο της επανακατοίκησης του κέντρου, αποδιδόμενο ως «Ανάκτηση της κοινωνικής και πολιτισμικής συνοχής – επανακατοίκηση».

Η επεξεργασία των ειδικών ενεργειών, που προτείνονται από το ΣΟΑΠ, θα διεξαχθεί μέσω της σύνταξης:

1. Πινάκων προσέγγισης περιεχομένου με συνιστώσες:
 - Το ζήτημα που τίθεται από το ΣΟΑΠ προς αντιμετώπιση
 - Της ενέργειας που προτείνεται για την επίλυσή του
 - Προσωπικός σχολιασμό και ερωτήματα γύρω από αυτούς
 - Την διατύπωση υποθέσεων για την επίδρασή τους στην περιοχή του Μεταξουργείου.
2. Συγκεντρωτικός πίνακας αξιολόγησης με βάση τα κρίσιμα ζητήματα που αναδείχθηκαν από την έρευνα πεδίου, όπως αυτά ορίστηκαν στον ανάλογο πίνακα που συντάχθηκε για το Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας:
Κρίσιμα ζητήματα:
 - Αποστέρωση
 - Μεγάλο χάσμα κοινωνικών ανισοτήτων
 - Μειωμένοι κοινωνικοί δεσμοί / σχέσεις ανταγωνισμού – απώθησηςΠαράγοντες μετασχηματισμών:
 - Ανταγωνιστική σχέση συμφερόντων αγοράς ακινήτων και υπαρχόντων κατοίκων
 - Αναδιάρθρωση παραγωγικής φυσιογνωμίας
 - Κατασκευή νέας ταυτότητας → πολιτισμός
 - Υποδομές

Σύμφωνα με τον ακόλουθο Πίνακα, οι επεμβάσεις για την ενίσχυση της συνοχής συμβαδίζουν με τις κατευθύνσεις του Ρυθμιστικού. Όπως και στο

τελευταίο οι τομείς έμφασης των πολιτικών στρέφονται κυρίως προς τους παράγοντες που κρίθηκαν από την έρευνα ως ενεργοποιητικά στοιχεία μετασχηματισμών· πολιτισμός, αγορά γης-κατοικίας, λειτουργίες διασκέδασης-πολιτισμού, αστικές υποδομές. Ως προς την ενίσχυση της παρουσίας καλλιτεχνών στην περιοχή του Μεταξουργείου ορίστηκε και ειδική επέμβαση μόνο για τη συγκεκριμένη περιοχή, μέσω της προσπάθειας δημιουργία και ενίσχυσης Θερμοκυτίδων Επιχειρήσεων Καλλιτεχνικού Προσανατολισμού.

Γενικά οι επεμβάσεις για τα κρίσιμα ζητήματα της αποστέρησης, των ανισοτήτων και των σχέσεων είναι υπερβολικά μερικές και ειδικά από ένα «ολοκληρωμένο» πρόγραμμα το οποίο διακηρύσσει ότι επεμβαίνει σε όλες τις διαστάσεις της κρίσης. Τα μέτρα αυτά κρίνεται ότι δεν έχουν ιδιαίτερη σύνδεση με τις διαστάσεις των οξυμένων κοινωνικών ανισοτήτων που υπάρχουν στο κέντρο και τα μεγάλα προβλήματα των ευπαθών κοινωνικών ομάδων. Έχουν όμως σύνδεση με συγκεκριμένες ομάδες - καταναλωτών, υψηλότερου εισοδήματος, οι οποίοι αποτελούν τους επιθυμητούς κατοίκους, και στους οποίους εν τέλει απευθύνεται ο σχεδιασμός. Αν κρίνει κανείς ότι οι ενέργειες αυτές συντάσσονται σε μια εποχή πολύ δύσκολη για την πλειοψηφία της κοινωνίας, με τον κίνδυνο της φτώχειας να αυξάνεται προοδευτικά και τη μεσαία τάξη να συρρικνώνεται, τότε θα λέγαμε ότι δεν έχουν ιδιαίτερη σύνδεση με τα πραγματικά προβλήματα της κοινωνίας.

ΣΟΑΠ για το κέντρο της Αθήνας
ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΕΠΕΜΒΑΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΣΤΗΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΣΥΝΟΧΗΣ
ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΑΝΑΔΕΙΧΘΗΚΑΝ ΣΤΟ ΜΕΤΑΞΟΥΡΓΕΙΟ

ΘΕΠΙΚΗ ΕΠΙΔΡΑΣΗ

ΑΡΝΗΤΙΚΗ ΕΠΙΔΡΑΣΗ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ	ΑΠΟΣΤΕΡΗΣΗ	ΘΕΥΞΗ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ	ΧΩΡΙΚΟΣ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ	ΜΕΙΩΜΕΝΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ	ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ	ΑΓΟΡΑ ΓΗΣ, ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ	ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ: ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΗ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ	ΑΣΤΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ
Ενέργεια 1 Αντιμετώπιση της παραβατικότητας								
Ενέργεια 2 Δράσεις για την αντιμετώπιση προβλημάτων που συνδέονται με τους οίκους ανοχής								
Ενέργεια 4 Δράσεις για την αντιμετώπιση της υψηλής συγκέντρωσης παράνομων μεταναστών στο κέντρο της Αθήνας								
Ενέργεια 5 Προώθηση παρεμβάσεων στους θύλακες υψηλής προβληματικότητας								
Ενέργεια 22 Ενίσχυση και αύξηση δράσεων τέχνης στο δημόσιο χώρο								
Ενέργεια 11 Ενίσχυση της πολιτιστικής ταυτότητας της πόλης και της αξίας της ως τουριστικού προορισμού/ Συνέχιση προγράμματος Ενοποίησης Αρχαιολογικών Χώρων Αθήνας								
Ενέργεια 58 Δράσεις για την αντιμετώπιση προβλημάτων που συνδέονται με θέατρα και χώρους πολιτισμού								
Ενέργεια 14 Θερμοκοιτίδες Επιχειρήσεων Καλλιτεχνικού Προσανατολισμού και co-labs (ΘΕΚΠΡΟ)								
Ενέργεια 12 Δράσεις branding (κέντρου ή τμημάτων) και city marketing & Προστασία και ενίσχυση αστικών ταυτοτήτων								
Ενέργεια 28 Αναζωογόνηση των υπαίθριων χώρων								
Ενέργεια 42 Αντιστροφή τάσης απομάκρυνσης επιτελικών δημόσιων φορέων από το κέντρο της Αθήνας								
Ενέργεια 49 Νέες πεζοδρομήσεις και άξονες κίνησης πεζών								
Ενέργεια 29 Οριζόντια μέτρα στήριξης αγοράς ακινήτων στο κέντρο								
Ενέργεια 30 Αξιοποίηση ακινήτων του δημόσιου τομέα στο κέντρο της πόλης								
Ενέργεια 31 Δράσεις για τα εγκαταλελειμμένα κτήρια								
Ενέργεια 17 Εκπαίδευση και κατάρτιση σε επιλεγμένους τομείς [για επαγγελματική ένταξη]								
Ενέργεια 18 Ειδικές δράσεις για την τρίτη ηλικία								
Ενέργεια 19 Επιμόρφωση μεταναστών για διευκόλυνση κοινωνικής ένταξης και για μείωση του ψηφιακού χάσματος								
Ενέργεια 21 Δράσεις σχετικές με το σχεδιασμό του χρόνου στην πόλη								
Ενέργεια 23 Ειδικές δράσεις διευκόλυνσης της καθημερινότητας σε ευάλωτες ομάδες παλαιών κατοίκων								
Ενέργεια 24 Στήριξη πρωτοβουλιών «κοινωνικής οικονομίας»								
Ενέργεια 25 Ενίσχυση των υποδομών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης								
Ενέργεια 26 Προώθηση δράσεων αθλητισμού								
Ενέργεια 27 Δράσεις σχετικές με το σχεδιασμό του ήχου στην πόλη								
Ενέργεια 64 Μέτρα στεγαστικής πολιτικής για την αντιμετώπιση παρενεργειών αστικού εξευγενισμού								

Γ.3.3 Προσέγγιση περιεχομένου ενεργειών ενίσχυσης κοινωνικής συνοχής - σύνδεση με την παρούσα συνθήκη στο Μεταξουργείο

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ: ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ		
ΤΟΜΕΑΣ ΣΟΑΠ: ΑΣΦΑΛΕΙΑ		
ΖΗΤΗΜΑ	ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ	ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ - ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ
μη νόμιμες πρακτικές, οι οποίες δεν εμπίπτουν στο στενότερο πεδίο της εγκληματικότητας και οι οποίες είναι φορτισμένες με λιγότερο αρνητικό πρόσημα, αλλά με εξαιρετικά σημαντικές συχνά επιπτώσεις στην οικονομική δραστηριότητα και στην ποιότητα ζωής	Ενέργεια 1 Αντιμετώπιση της παραβατικότητας - Εντατικοποίησης της αστυνόμευσης, - Μέτρα για την αντιμετώπιση της παράνομης μετανάστευσης - Μέτρα σχετικά με τα καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος, με το παραεμπόριο, με την παράνομη εκμίσθωση διαμερισμάτων - Μέτρα για την καταπολέμηση φαινομένων παραβατικότητας και εγκληματικότητας στις πορείες.	- Ασφάλεια: αίτημα σημαντικού ποσοστού κατοίκων - Εξομίωση του κοινωνικού ζητήματος της μετανάστευσης ως ένα από τα θέματα παραβατικότητας
Υπερσυγκέντρωση οίκων ανοχής σε περιοχές, όπως ειδικότερα στο Μεταξουργείο: - στιγματίζουν τις γειτονιές - προσελκύουν την συγκέντρωση ατόμων με παραβατικές συμπεριφορές - απομειώνουν τις αξίες των ιδιοκτησιών - επηρεάζεται αρνητικά το μερίδιο σημαντικών περιοχών στην κτηματαγορά	Ενέργεια 2 Δράσεις για την αντιμετώπιση προβλημάτων που συνδέονται με τους οίκους ανοχής - Παρεμβάσεις στο θεσμικό πλαίσιο και τις χρήσεις γης ως προς την χωροθέτηση των οίκων ανοχής - Εξέταση δυνατότητας διαμόρφωσης πρότασης και επιλογής συγκεκριμένης περιοχής ως υποδοχέα συγκέντρωσης νόμιμων οίκων ανοχής στην ευρύτερη περιοχή του κέντρου της πόλης.	- Επέμβαση στο πρόβλημα μέσω της μετακίνηση σε μια άλλη περιοχή - Η διατήρηση των αξιών των ιδιοκτησιών και των συμφερόντων της κτηματαγοράς ως ζήτημα της πολιτείας
ΜΕΤΑΞΟΥΡΓΕΙΟ	<ul style="list-style-type: none"> • Ρεβανσιστική αντιμετώπιση μεταναστευτικών ομάδων, που αποτελούν βασικό τμήμα του πληθυσμού του Μεταξουργείου, προσέγγιση της παρουσίας τους ως ζήτημα παραβατικότητας Αντιμετώπισης ζητημάτων που προκύπτουν από την συγκέντρωση μεταναστευτικών ομάδων με: αστυνόμευση-εκδίωξη-καταστολή → θεωρείται οδός προς την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής • Γίνεται ειδική αναφορά για τη συγκέντρωση οίκων ανοχής στο Μεταξουργείο και το πλήγμα της κτηματαγοράς → αίτημα κτηματομεσιτικής, όπως είδαμε στο Στάδιο Β θεωρούνταν από τους δανειοδότες της ανάπλασης ότι αποτελεί παράγοντα που προκαλεί επισφάλεια στην επένδυση στην κατοικία Τα συμφέροντα της κτηματαγοράς και αύξηση των αξιών γης αποτελεί τμήμα του πολεοδομικού σχεδιασμού 	

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ: ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΣΟΑΠ: ΑΣΦΑΛΕΙΑ

ΖΗΤΗΜΑ	ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ	ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ - ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ
<p>Προαστικοποίηση → οδήγησε σε βίαιη αλλαγή των αστικών λειτουργιών στο ιστορικό κέντρο, αλλά και στις γειτονιές της πόλης, και στην κατάληψη μεγάλων τμημάτων του κέντρου από «περιθωριακά στοιχεία» και μετανάστες, ιδίως παράνομους και, σε σημαντικό βαθμό, με χαμηλό βαθμό ενσωμάτωσης. (...)</p> <p>Σήμερα, ολόκληρες περιοχές, που αποτελούν ιστορικά ορόσημα και διαδρομές της Αθήνας, χαρακτηρίζονται από απαξίωση και εξαθλίωση. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με την αύξηση της εγκληματικότητας/παραβατικότητας, του αριθμού των ανέργων, των αστέγων και των μεταναστών, έχει οδηγήσει σε «γκετοποίησή» τους και έχει αλλοιώσει τον κοινωνικό και πολιτισμικό τους χαρακτήρα. Πολλά από τα παραπάνω προβλήματα συνδέονται με την εκτός κλίμακας παρουσία αλλοδαπών, σε πολύ μεγάλο ποσοστό παρανόμων.</p>	<p>Ενέργεια 4 Δράσεις για την αντιμετώπιση της υψηλής συγκέντρωσης παράνομων μεταναστών στο κέντρο της Αθήνας</p> <ul style="list-style-type: none"> - Καταγραφή αιτίων συγκέντρωσης παράνομων μεταναστών - Σχεδιασμός συστήματος καταγραφής και ταυτοποίησης παράνομων μεταναστών - Εξέταση πρότασης απομάκρυνσης χώρων φιλοξενίας, περίθαλψης και σίτισης αστέγων από το κέντρο της Αθήνας και χωροθέτηση χώρων φιλοξενίας, περίθαλψης και σίτισης αστέγων, κέντρων πρώτης υποδοχής νεοεισερχόμενων μεταναστών και κέντρων κράτησης υπό απέλαση μεταναστών με στόχο την διάχυσή τους στον αστικό ιστό. - Διαμόρφωση πρότασης τροποποίησης γενικών και ειδικών χρήσεων γης σε επίπεδο Ο.Τ., κτιρίων ή και ορόφων κτιρίων, μέσω ταχύρρυθμων διαδικασιών. - Διαμόρφωση κριτηρίων για την διάχυση δομών φιλοξενίας αιτούντων άσυλο και προσφύγων σε περιοχές της Περιφέρειας Αττικής και δημιουργία σχετικής πρότασης. - Υιοθέτηση και διάχυση προγραμμάτων διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. 	<p>Στοχοποίηση και ενοχοποίηση κοινωνικών ομάδων, «ΠΕΡΙΘΩΡΙΑΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ»(στην πολιτική με στόχο την μείωση του κοινωνικού αποκλεισμού) και μεταναστών, για τα προβλήματα του κέντρου οι οποίοι δεν αναφέρονται ως κάτοικοι αλλά ως ΚΑΤΑΛΗΨΙΕΣ του κέντρου</p> <p>Καμιά αναφορά σε ζητήματα μεταναστευτικής πολιτικής για ένταξη των μεταναστευτικών ομάδων, εν αντιθέσει φέρουν οι ίδιοι ως χαρακτηριστικό την χαμηλή ενσωμάτωση</p> <p>Καμιά αναφορά σε άλλους λόγους υποβάθμισης, κρατικές ευθύνες</p>
<p align="center">ΜΕΤΑΞΟΥΡΓΕΙΟ</p>	<p>Βάσει αυτών: ενδυνάμωση κοινωνικής συνοχής μέσω κοινωνικής αναδιανομής→ εκτοπισμός μεταναστών και «περιθωριακών» στοιχείων προς προαστιακές περιοχές με ταυτόχρονη μετακίνηση και διασπορά εκτός κέντρου δομών πρόνοιας.</p> <p>Αντιμετώπιση του ζητήματος μέσω της αστυνόμευσης και καταστολής, εκδίωξη-φυλάκιση μεταναστών χωρίς άδεια παραμονής και προσπάθεια επαναπροσέλευσης κατοίκων των προαστίων</p> <p>Ρεβανσιστική αντιμετώπιση μεταναστευτικών ομάδων στοχοποίηση, μη αναγνώρισή τους ως κατοίκους του κέντρου αλλά ως «καταληψίες», του μισού πληθυσμού των κατοίκων του Μεταξουργείου</p> <p>Συμβολή στην όξυνση ρατσιστικών νοοτροπιών, όξυνση κοινωνικών αντιθέσεων σε μια περιοχή που ήδη υπάρχει ζήτημα και χωρικός διαχωρισμός → διατήρηση και ενίσχυση του δίπολου «επιθυμητού» κατοίκου των προαστίων – «προβληματικού» κατοίκου-μετανάστη</p>	

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ: ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ – ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

ΤΟΜΕΑΣ ΣΟΑΠ: Πολιτισμός

ΖΗΤΗΜΑ	ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ
Μη κρατική χρηματοδότηση του δημιουργικού τομέα – δυναμικός τομέας (θέατρα, καλλιτεχνικές ομάδες, μουσική, design, γκράφιτι)	Ενέργεια 5 Προώθηση παρεμβάσεων στους θύλακες υψηλής προβληματικότητας Τομέας: Πολιτισμός – Κοινωνία των Πολιτών Ειδικές αναφορές σε δράσεις προώθησης πολιτιστικών γεγονότων και νέων μορφών πολιτιστικής δραστηριότητας
Εντοπισμός θυλάκων με οικιστικά προβλήματα: περιοχή Ψυρρή-Μεταξουργείο, όπου παρατηρείται μεγάλη συγκέντρωση εγκαταλελειμμένων κτιρίων - έντονη ανάμειξη διαφορετικών πολιτιστικών ομάδων. Η ενίσχυση και διάχυση της τέχνης: μοχλός βελτίωσης της Αντιληπτικής εξοικείωσης με το χώρο της πόλης, ως κίνητρο κοινωνικής αλληλεπίδρασης και ως μηχανισμός έλξης επισκεπτών	Ενέργεια 22 Ενίσχυση και αύξηση δράσεων τέχνης στο δημόσιο χώρο Τομέας: Πολεοδομία - Υποδομές - Στην ενότητα Ψυρρή –Μεταξουργείο θα δοθεί έμφαση στις εικαστικές τέχνες με άξονα την αξιοποίηση των ορατών πίσω/ πλάγιων όψεων των παλιών (κυρίως) πολυκατοικιών. - συντηρήσεις των υπαίθριων γλυπτών της περιοχής ΣΟΑΠ, σε συνδυασμό με τα προβλεπόμενα στο έργο ΑΘΗΝΑ.
Ασθενής πολιτισμική ταυτότητα της πόλης που στηρίζεται κυρίως στο παρελθόν. Μειωμένη αξία της πόλης ως τουριστικού προορισμού	Ενέργεια 11 Ενίσχυση της πολιτιστικής ταυτότητας της πόλης και της αξίας της ως τουριστικού προορισμού/ Συνέχιση προγράμματος Ενοποίησης Αρχαιολογικών Χώρων της Αθήνας Τομέας: Ανάπτυξη-Ανταγωνιστικότητα- Επιχειρηματικότητα 1. Πολιτιστικό Σχέδιο 2. Νέα μέτρα για ΕΑΧΑ 3. Διοργάνωση πολιτιστικών διαδρομών πεζή 4. Προώθηση δημιουργικών και καινοτόμων ιδεών
Πληθώρα θεατρικών χώρων και άλλων χώρων συνάθροισης κοινού στην Αθήνα λειτουργούσαν μέχρι πρόσφατα χωρίς την κατοχή της σχετικής άδειας. Μεταξουργείο: ειδικών πολεοδομικών ρυθμίσεων που απαγορεύουν σε συγκεκριμένες περιοχές, όπως το Μεταξουργείο, την χρήση των χώρων συνάθροισης κοινού	Ενέργεια 58 Δράσεις για την αντιμετώπιση προβλημάτων που συνδέονται με θέατρα και χώρους πολιτισμού Τομέας: Πολεοδομία-Υποδομές - Αλλαγές στο θεσμικό πλαίσιο - Διαμόρφωση γενικών και ειδικών κριτηρίων χωροθέτησης χώρων συνάθροισης κοινού και θεάτρων. ε. Τροποποίηση γενικών και ειδικών χρήσεων γης και σε επίπεδο ΟΤ, κτιρίων ή και ορόφων κτιρίων, μέσω ταχύρρυθμων διαδικασιών.
ΧΩΡΙΚΗ ΕΣΤΙΑΣΗ: ΜΟΝΟ ΜΕΤΑΞΟΥΡΓΕΙΟ Διαπιστώνεται πως πολλοί νέοι καλλιτέχνες έχουν ανάγκη από α) χώρους β) από γειτνίαση, προκειμένου να αλληλομπολιαστούν (cross-fertilization) για να καταστούν αποτελεσματικότεροι γ)δεν γνωρίζουν επαρκώς πώς να προωθήσουν στην αγορά τα προϊόντα της δημιουργίας τους.	Ενέργεια 14 Θερμοκοιτίδες Επιχειρήσεων Καλλιτεχνικού Προσανατολισμού και co-labs (ΘΕΚΠΡΟ) Τομέας: Ειδική πολυτομεακή παρέμβαση στρατηγικής σημασίας Διαδικασίες λειτουργίας Θερμοκοιτίδας Επιχειρήσεων Καλλιτεχνικού Προσανατολισμού
Έλλειψη ταυτότητας κέντρου. Αρνητική εικόνα κέντρου. Περιορισμένη προβολή κέντρου.	Ενέργεια 12 Δράσεις branding (κέντρου ή τμημάτων) και city marketing & Προστασία και ενίσχυση αστικών ταυτοτήτων (περιοχές με ταυτότητα) Τομέας: Ανάπτυξη- Ανταγωνιστικότητα- Επιχειρηματικότητα
ΜΕΤΑΞΟΥΡΓΕΙΟ	Υπόθεση: Η τόσο μεγάλη έμφαση στον πολιτισμό σε μια περίοδο κρίσης και περικοπών σε πολλές εκφάνσεις των δημόσιων παροχών σε συνδυασμό με το branding οδηγεί στη σύνδεση με την υπόθεση της προσπάθειας εγκαθίδρυσης μιας νέας αναπτυξιακής διαδικασίας στο Μεταξουργείο μέσω της καλλιέργειας της πολιτιστικής ταυτότητας -> Σύνδεση με παγκόσμια πρότυπα επέμβασης στα υποβαθμισμένα κέντρα των πόλεων Βάσει αυτού ο πολιτισμός μπορεί να αποτελέσει ένα εργαλείο ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής, αλλά ως εργαλείο της παραπάνω υπόθεσης μπορεί να δημιουργήσει άνοδο των αξιών γης και κοινωνική αναδιανομή, με αρνητικές επιπτώσεις παρά θετικές για τις πιο ευαίσθητες κοινωνικές ομάδες

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ: ΑΣΤΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ

ΤΟΜΕΑΣ ΣΟΑΠ: Πολεοδομία και Υποδομές

ΖΗΤΗΜΑ	ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ	ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ - ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ
<p>Έλλειψη πράσινου και η υπερεντατική δόμηση</p> <p>Αν και οι υπαίθριοι χώροι της περιοχής οφείλουν να απαλύνουν τα αποτελέσματα της έλλειψης σε πράσινο, παίζοντας ταυτόχρονα κρίσιμο ρόλο για την κοινωνική συνοχή των γειτονιών στις οποίες βρίσκονται, ο σχεδιασμός, η λειτουργία και/ή η κατάσταση των περισσότερων δεν ανταποκρίνεται επαρκώς στο σκοπό αυτό.</p>	<p>Ενέργεια 28 Αναζωογόνηση των υπαίθριων χώρων</p> <p>Παρεμβάσεις αστικής σύνθεσης, φυτοτεχνίας και βιοκλιματικής αρχιτεκτονικής σε 10 επιλεγμένους υπαίθριους χώρους:</p>	
<p>Η τάση απομάκρυνσης δημόσιων υπηρεσιών και φορέων, συμπεριλαμβανόμενων φορέων κύρους</p>	<p>Ενέργεια 42 Αντιστροφή τάσης απομάκρυνσης επιτελικών δημόσιων φορέων από το κέντρο της Αθήνας</p> <p>Επιστροφή δημόσιων φορέων επιτελικού χαρακτήρα και κύρους στο κέντρο</p>	<p>Μάλλον παράγοντας κοινωνικής συνοχής υπό την οπτική της αναβάθμισης του κέντρου και προσέλκυση νέων κατοίκων</p>
<p>Προβλήματα διαχείρισης, σχεδιασμού και κατασκευής πεζοδρόμων:</p> <p>Γενικά, δεν συγκροτείται ένα συνεκτικό και ολοκληρωμένο δίκτυο πεζοδρόμων.</p>	<p>Ενέργεια 49 Νέες πεζοδρομήσεις και άξονες κίνησης πεζών</p> <p>Πεζοδρόμηση ζώνης μεταξύ Κεραμεικού και Πλ. Ελευθερίας (οδοί Σαλαμίνας, Ψαρομηλίγκου, Διπύλου και Καλογήρου Σαμουήλ)</p>	
<p>ΜΕΤΑΞΟΥΡΓΕΙΟ</p>	<p>Έργα ήπιας επέμβασης για την περιοχή του Μεταξουργείου για βελτίωση δημόσιου χώρου. Πεζοδρόμηση της οδού Σαλαμίνας, συνδυάζεται με την ανάδειξη της διαδρομής του «Δημόσιου Σήματος»: αίτημα διαφόρων κινήσεων πολιτών, ειδικά του συλλόγου «Δημόσιο Σήμα» και παραγόντων του Μεταξουργείου</p>	

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ: ΑΓΟΡΑ ΑΚΙΝΗΤΩΝ

ΤΟΜΕΑΣ ΣΟΑΠ: Ακίνητα- Κτηριακό απόθεμα

ΖΗΤΗΜΑ	ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ	ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ -
<p>Υπερβολική επιβάρυνση ακινήτων από φορολόγηση που αποτελεί βασικό παράγοντα της κατάρρευσης της αγοράς ακινήτων (γενικό θέμα), με επιπτώσεις που στο κέντρο της Αθήνας επιτείνονται από την ειδικότερη κρίση του τελευταίου</p>	<p>Ενέργεια 29 Οριζόντια μέτρα στήριξης αγοράς ακινήτων στο κέντρο α. Προσαρμογή των αντικειμενικών αξιών γης στα πραγματικά δεδομένα της αγοράς. β. Μη επιβολή στο κέντρο (ή σε ιδιαίτερα προβληματικές ζώνες) ειδικών επιβαρύνσεων γ. Δυνατότητα εξόφλησης των οφειλών από φόρους στα ακίνητα με εκχώρηση ακινήτων στο Δημόσιο. δ. Μείωση του φόρου μεταβίβασης ακινήτων σε περιοχές στις οποίες θα προωθηθούν οργανωμένα προγράμματα αστικής αναγέννησης</p>	<p>Τα κίνητρα και φοροαπαλλαγές ως προς τα ακίνητα για περιοχές που προορίζονται για αναπλάσεις δείχνουν ότι η αύξηση των αξιών ακινήτων και η εισροή στρωμάτων μεγαλύτερης αγοραστικής δύναμης δεν είναι μόνο μια διαδικασία που διαμορφώνεται από τους όρους της αγοράς αλλά προωθείται και από το κράτος</p>
<p>Στα εγκαταλελειμμένα κτήρια του κέντρου συγκαταλέγεται μεγάλος αριθμός κτιρίων του δημόσιου και ευρύτερου δημόσιου τομέα, που είτε παραμένουν κλειστά και αναξιοποίητα, είτε παρουσιάζουν συμπτώματα έντονης εγκατάλειψης και πολλές φορές καταλαμβάνονται από αστέγους, παράνομους μετανάστες και μετατρέπονται σε φυτώρια και καταφύγια παραβατικών ή αντικοινωνικών συμπεριφορών. Στο έλλειμμα αξιοποίησης των κτιρίων του δημόσιου και ευρύτερου δημόσιου τομέα έχουν συμβάλει ήδη από δεκαετίες πολλοί λόγοι, όπως η τάση απομάκρυνσης δημόσιων υπηρεσιών και φορέων από το κέντρο της Αθήνας, η παράλειψη διατύπωσης κατευθύνσεων για τη χωροθέτηση των δημόσιων υπηρεσιών, οι δύσκαμπτοι κανόνες και οι διοικητικά χρονοβόρες διαδικασίες για την αξιοποίηση των κτιρίων του δημοσίου, καθώς και των κληροδοτημάτων.</p>	<p>Ενέργεια 30 Αξιοποίηση ακινήτων του δημόσιου τομέα στο κέντρο της πόλης α. Εξέταση και αξιολόγηση υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου για την εκμίσθωση/πώληση δημοσίων κτιρίων και για τα εθνικά κληροδοτήματα. β. Διαμόρφωση πρότασης απλοποίησης διαδικασιών και προϋποθέσεων εκμίσθωσης και αξιοποίησης ακινήτων ιδιοκτησίας δημοσίου και νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου. γ. Διαμόρφωση πρότασης για την διευκόλυνση αλλαγής προορισμού κληροδοτημάτων, επιτάχυνση εγκριτικών και ελεγκτικών διοικητικών διαδικασιών. δ. Τροποποίηση γενικών και ειδικών χρήσεων γης σε επίπεδο κτιρίων ή και ορόφων κτιρίων, μέσω ταχύρρυθμων διαδικασιών. Πιλοτική εφαρμογή με επιλογή 2 ή 3 κτιρίων αναξιοποίητων δημοσίων κτιρίων ε. Επεξεργασία και διαμόρφωση πρότασης για την παροχή δυνατότητας αλλαγής χρήσης κλειστών ξενοδοχείων που ανήκουν στο δημόσιο σε κτίρια κατοικιών.</p>	<p>Συνεχίζεται ως πιο αποτελεσματική οδός αξιοποίησης των κτιρίων του δημοσίου η πώλησή τους.</p>
<p>Η αδυναμία ανανέωσης και η συνεπαγόμενη υποβάθμιση του κτηριακού αποθέματος οδήγησαν βαθμιαία στην εγκατάλειψη του κέντρου από τους γηγενείς κατοίκους του. Σύμφωνα με πρόσφατη καταμέτρηση της Περιφέρειας Αττικής τα εγκαταλελειμμένα κτήρια του κέντρου αριθμούν περίπου 400, στα οποία βρίσκουν καταφύγιο μετανάστες και τοξικομανείς. Παράλληλα, ιστορικά κτήρια αφήνονται στην κατάρρευση, κυρίως λόγω της οικονομικής δυσπραγίας των ιδιοκτητών τους, αλλά και λόγω του περίπλοκου ιδιοκτησιακού καθεστώτος που συνεπάγεται δυσχέρειες στην διαχείριση του ακινήτου. Η υπερσυγκέντρωση ανθρώπων σε ετοιμόρροπα, εγκαταλελειμμένα κτήρια χωρίς στοιχειώδεις συνθήκες υγιεινής (ύδρευση - αποχέτευση), δημιουργούν ανθυγιεινές εστίες, που θέτουν σε άμεσο κίνδυνο την υγεία εκατομμυρίων κατοίκων της πρωτεύουσας.</p>	<p>Ενέργεια 31 Δράσεις για τα εγκαταλελειμμένα κτήρια α. Αναμόρφωση θεσμικού πλαισίου (άρθρο 268 ΚΒΠΔ για τα κτίρια που αποτελούν κίνδυνο για τη δημόσια υγεία, για τα επικινδύνως ετοιμόρροπα κτίρια (άρθρα 422 κ.επ. ΚΒΓΠΝ) και για ημιτελή κτίρια (άρθρο 6 ν. 4030/2011). β. Διαμόρφωση προτάσεων για συμπλήρωση του οικείου θεσμικού πλαισίου με κύριους άξονες: γ. Εξέταση υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου υγειονομικής νομοθεσίας, διαπίστωση θεσμικού ελλείμματος και διαμόρφωση προτάσεων για τυχόν συμπλήρωση του θεσμικού πλαισίου ως προς τους κανόνες υγιεινής που πρέπει να τηρούνται σε ιδιωτικές κατοικίες. δ. Πρόβλεψη ποινικών και διοικητικών κυρώσεων σε βάρος ιδιοκτητών, που δεν μεριμνούν για την υγειονομική ασφάλεια των ιδιοκτησιών τους. ε. Επεξεργασία κινήτρων για την αποκατάσταση και επανάχρηση κενών και εγκαταλελειμμένων κτηρίων στ. Πιλοτική εφαρμογή προγράμματος απόσυρσης σε 2-3 επιλεγμένα (κεντρικά) Ο.Τ. και οδούς του ιστορικού κέντρου της Αθήνας, ζ. Γενικευμένη εφαρμογή προγράμματος και στις υπόλοιπες περιοχές του Δήμου Αθηναίων</p>	<p>Άρα η διαμονή σε εγκαταλελειμμένο κτίριο θα ποινικοποιεί τον ίδιο τον ιδιοκτήτη. Τι θα γίνει βέβαια όταν ο κόσμος αυτός θα είναι στους δρόμους και όχι σε μη χρησιμοποιημένα κτίρια; Αναφέρεται ως πρόβλημα η συγκέντρωση ατόμων στα εγκαταλελειμμένα κτίρια, αλλά δεν λαμβάνεται κάποια μέριμνα γι' αυτούς πέρα από την αξιοποίηση για άλλους σκοπούς των κτιρίων αυτών.</p>
<p>ΜΕΤΑΞΟΥΡΓΕΙΟ</p>	<p>Υπόθεση 1: Τα μέτρα αυτά θα ευνοήσουν την αναθέρμανση της τάσης εισροής μικρών και μεγάλων κεφαλαίων στο Μεταξουργείο, συμβάλλοντας περισσότερο στην αλλαγή του χαρακτήρα του. Αυτό άλλωστε μας πληροφόρησαν ως προσδοκία στην έρευνα πεδίου και τα μεσιτικά γραφεία που δραστηριοποιούνται στην περιοχή. Η κτηματαγορά μετατρέπεται επίσημα σε παράγοντα ενδυνάμωσης της κοινωνικής συνοχής, χωρίς να εξετάζονται οι επιπτώσεις στους υπάρχοντες κατοίκους και δομές. Υπόθεση 2: Η ποινικοποίηση των ιδιοκτητών για την υγειονομική ασφάλεια των κτιρίων ίσως σημαίνει ακόμη περισσότερα «σφραγισμένα» άδεια κτίρια στο Μεταξουργείο, ίσως και περισσότερους ανθρώπους στους δρόμους. Δεν λαμβάνεται κάποια μέριμνα για τα άτομα που βρίσκουν καταφύγιο στα εγκαταλελειμμένα κτίρια και οι ήδη υπάρχουσες δομές είναι περιορισμένες και ανεπαρκείς να ανταποκριθούν στο μέγεθος των αστέγων.</p>	

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΠΑΡΟΧΕΣ

ΤΟΜΕΑΣ ΣΟΑΠ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ

ΖΗΤΗΜΑ	ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ	ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ - ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ
<p>Η συγκέντρωση μεγάλου αριθμού ανέργων δημιουργεί σημαντικά προβλήματα και σε επίπεδο πόλης (υποβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος και της ποιότητα ζωής όλων των δημοτών) τα οποία οφείλει να αντιμετωπίσει ο Δήμος, εκτός των άλλων, και μέσα από δράση</p>	<p>Ενέργεια 17 Εκπαίδευση και κατάρτιση σε επιλεγμένους τομείς [για επαγγελματική ένταξη] Ανάπτυξη- Ανταγωνιστικότητα- Επιχειρηματικότητα</p> <p>Στόχος των προγραμμάτων εκπαίδευσης και επιμόρφωσης που θα υλοποιηθούν είναι διττός:</p> <p>Αφενός είναι η κάλυψη εξειδικευμένων αναγκών των επιχειρήσεων που ενεργοποιούνται σε τομείς ιδιαίτερης σημασίας για τον οικονομικό και κοινωνικό χαρακτήρα της Αθήνας.</p> <p>Αφετέρου είναι η παροχή της αναγκαίας εκπαίδευσης/επιμόρφωσης στους συμμετέχοντες, ώστε να μπορέσουν είτε να βρουν απασχόληση, είτε να μπορέσουν διατηρήσουν την θέση εργασίας τους</p> <p>Τομείς : του Πολιτισμού, του Τουρισμού και του Περιβάλλοντος.</p>	
<p>Με την απομάκρυνση των οικογενειών από το κέντρο της Αθήνας και την κατοίκηση από μετανάστες το μίγμα των μόνιμων κατοίκων έχει αλλάξει παρουσιάζοντας μια σοβαρή ανισορροπία. Οι νέες παραγωγικές ηλικίες και τα παιδιά εκπροσωπούνται σε μεγάλο ποσοστό (και σε κάποιες περιοχές στο μεγαλύτερο ποσοστό) από αλλοδαπούς μετανάστες, ενώ η Τρίτη ηλικία αφορά στους παλιούς Αθηναίους κατοίκους του κέντρου. Οι ηλικιωμένοι παλιοί κάτοικοι εξαιτίας τόσο της αντικειμενικής αύξησης των κρουσμάτων βίας όσο και υποκειμενικών συναισθημάτων φόβου δυσκολεύονται στην καθημερινότητά τους, ενώ συχνά αποφεύγουν να βγουν από το σπίτι τους.</p> <p>Δυσκολία στην κυκλοφορία των ατόμων με προβλήματα κινητικότητας</p>	<p>Ενέργεια 18 Ειδικές δράσεις για την τρίτη ηλικία</p> <p>Ενίσχυση της ελκυστικότητας και του έργου επιλεγμένων Λεσχών Φιλίας με στόχο την παρακίνηση των ηλικιωμένων να βγουν από το σπίτι τους και τη διευκόλυνση της κυκλοφορίας τους στην πόλη. Η επιλογή των λεσχών θα γίνει σε συνεργασία με τις κοινωνικές υπηρεσίες του Δήμου. Θα επιλεγούν 3 από τις 7 Λέσχες Φιλίας στην περιοχή του ΣΟΑΠ (ενδεχομένως Αγ. Παύλος, Αγ. Μελετίου και Πλ. Αμερικής).</p> <p>Χωρικά εστιασμένες δράσεις:</p> <p>Α. Ενδυνάμωση των δραστηριοτήτων των επιλεγμένων λεσχών με ενίσχυση του προσωπικού και του εξοπλισμού τους ώστε να ενισχυθούν οι δραστηριότητες με νέες</p> <p>Β. Έργα διαμορφώσεων στους κοινόχρηστους χώρους γύρω από επιλεγμένες Λέσχες Φιλίας στις πλέον προβληματικές περιοχές</p> <p>Γ. Τεχνικά έργα διαμορφώσεων σε πεζόδρομους και επιλεγμένες οδούς που οδηγούν σε υπάρχουσες Λέσχες Φιλίας.</p>	<p>Γιατί σε μια δράση που απευθύνεται στην τρίτη ηλικία, υπό το πρίσμα της ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής, μπαίνει η εθνοτική διάκριση;</p> <p>Στο Μεταξουργείο που κατοικούν πολλοί μετανάστες, συναντήσαμε αρκετά άτομα τρίτης ηλικίας στους δημόσιους χώρους και τα καφενεία.</p>
<p>Η κοινωνική και εργασιακή ενσωμάτωση των μεταναστών, επομένως, αποτελεί βασική προτεραιότητα όχι μόνο σε εθνικό αλλά και σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης.</p> <p>Τα βασικά πεδία: Η εργασία, η δυνατότητα συναλλαγής με τις δημόσιες υπηρεσίες, υγείας και πρόνοιας και το σχολείο. Προσπατιζόμενα είναι η γνώση της ελληνικής γλώσσας και η πληροφορική.</p>	<p>Ενέργεια 19 Επιμόρφωση μεταναστών για διευκόλυνση κοινωνικής ένταξης και για μείωση του ψηφιακού χάσματος</p> <p>Τα σεμινάρια επιμόρφωσης και ψηφιακής κατάρτισης στοχεύουν στην παροχή εξειδικευμένων γνώσεων σε όσο το δυνατό μεγαλύτερο αριθμό μεταναστών, προκειμένου να αναπτύξουν τις απαραίτητες γλωσσικές δεξιότητες για την ενσωμάτωση τους στην αγορά εργασίας και στην κοινωνική ζωή της τοπικής κοινωνίας και να ξεπεράσουν τον ψηφιακό αναλφαριθμητισμό τους, ώστε να μπορέσουν να έχουν ισότιμη πρόσβαση με τους Έλληνες πολίτες στην πληροφόρηση.</p> <p>Τα σεμινάρια κατάρτισης, εκτός από το αποκλειστικά εκπαιδευτικό υλικό θα περιλαμβάνουν και ενημερωτικό υλικό για τις δυνατότητες συμμετοχής των μεταναστών στα κοινά δρώμενα και στα υφιστάμενα πολιτιστικά ή άλλα δίκτυα, ώστε να διευκολυνθεί ακόμα περισσότερο η κοινωνική τους δραστηριοποίηση.</p>	
<p>Έλλειψη διαθέσιμου χρόνου (ελεύθερου χρόνου, χρόνου στη 'διακριτική ευχέρεια') για πολλές κατηγορίες των κατοίκων. Γρήγοροι ρυθμοί στην πόλη. Συνωστισμός ατόμων σε συγκεκριμένες ώρες της ημέρας σε συγκεκριμένους χώρους. Κυκλοφοριακό πρόβλημα</p>	<p>Ενέργεια 21 Δράσεις σχετικές με το σχεδιασμό του χρόνου στην πόλη</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Σχέδιο Χρήσης Χρόνου (ΣΧΧ, Time master plan) Βασικά αντικείμενα: Η καταγραφή των ωραρίων, Τα στοιχεία των αστικών υποδομών, Η έρευνα χρήσης χρόνου. 2. σχεδιασμένη λειτουργία τμημάτων της πόλης 24 ώρες 3. δημιουργία Τραπεζών Χρόνου, οργάνωση εθελοντικών εργασιών 	
<p>Παραδοσιακές αστικές περιοχές κατοικίας (...) η αύξηση της παραβατικότητας και εγκληματικότητας, η επί πολλά έτη ελλιπής αστυνόμευση, η αυξανόμενη αίσθηση ανασφάλειας των κατοίκων, η υποβάθμιση των κοινωνικών υπηρεσιών έγιναν αντιληπτά από τους κατοίκους ως εγκατάλειψη, απουσία και αποτυχία του κράτους. Η αντιμετώπιση του προβλήματος δεν προτείνεται να γίνει θεσμικά ούτε οριζόντια, αλλά κυρίως μέσω της τόνωσης των παρεχόμενων υπηρεσιών και</p>	<p>Ενέργεια 23 Ειδικές δράσεις διευκόλυνσης της καθημερινότητας σε ευάλωτες ομάδες παλαιών κατοίκων</p> <p>α. Επικέντρωση δράσης σε συγκεκριμένες περιοχές, στις οποίες παρατηρείται αλλοίωση της κοινωνικής σύνθεσής τους και μαζική απομάκρυνση των παλαιότερων κατοίκων τους: Πατησίων, Άγιος Παντελεήμονας, Κυψέλη.</p> <p>β. Έμφαση σε προγράμματα παροχής κοινωνικής αρωγής σε άτομα τρίτης ηλικίας ή άτομα με ειδικές ανάγκες: Πρόγραμμα Βοήθεια στο Σπίτι</p> <p>γ. Τόνωση λειτουργίας Κέντρων Ανοιχτής Προστασίας Ηλικιωμένων (ΚΑΠΗ), στελέχωση με εξειδικευμένο κοινωνικό, ιατρικό και παραϊατρικό προσωπικό</p>	<p>Θετικές ενέργειες αλλά συνεχίζεται η διάκριση με δράσεις διευκόλυνση της καθημερινότητας να μην αρκείται στο χαρακτηρισμό των ευάλωτων ομάδων, αλλά γι' αυτούς που είναι παλιοί κάτοικοι του κέντρου.</p> <p>Ο ευάλωτες ομάδες που δεν</p>

<p>διευκολύνσεων σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες σε συγκεκριμένες περιοχές, στις οποίες έχει αλλοιωθεί η κοινωνική σύνθεση και έχουν απομακρυνθεί μαζικά οι παλαιότεροι κάτοικοί τους.</p>	<p>δ. Περαιτέρω μείωση/επιδότηση διδασκτρών και τροφείων σε δημοτικούς παιδικούς και βρεφονηπιακούς σταθμούς για μακροχρόνια ανέργους, μονογονεϊκές οικογένειες κ.λπ. ε. Οργάνωση δράσεων κοινωνικής συμμετοχής: θεατρικά εργαστήρια, ομάδες ανάγνωσης και εικαστικών, εθελοντικών παρεμβάσεων σε επίπεδο γειτονιάς.</p>	<p>είναι κάτοικοι του κέντρου;</p>
<p>Στην περιοχή ΣΟΑΠ αναπτύσσονται πλήθος πρωτοβουλιών πολιτών με κοινωνική δράση, κάποιες από τις οποίες βασίζονται στις αρχές της κοινωνικής (ανταλλακτικής) οικονομίας. Ταυτόχρονα λειτουργούν ήδη δομές κοινωνικής φροντίδας με την υποστήριξη του Δήμου (συσσίτια, κοινωνικά παντοπωλεία, ξενώνας αστέγων, κ.λπ.). Στόχος της ενέργειας είναι η οργάνωση και ενίσχυση των κοινωνικών πρωτοβουλιών σε ένα πλαίσιο που δεν θα θίγει το μικρό εμπόριο του κέντρου της Αθήνας</p>	<p>Ενέργεια 24 Στήριξη πρωτοβουλιών «κοινωνικής οικονομίας» - Ενίσχυση του εθελοντισμού και αξιοποίηση των δομών του Δήμου για την καλύτερη οργάνωση της προσφοράς των εθελοντών. Δημιουργία βάσης δεδομένων των κοινωνικών δομών και των εθελοντών και κεντρική διαχείρισή της με στόχο τη βελτιστοποίηση του αποτελέσματος. Β. Ενημέρωση των πολιτών και πρόσκληση για εθελοντική εργασία Γ. Δημιουργία info point για την ενημέρωση σχετικά με τα σημεία διανομής φαγητού, ρουχισμού, κ.λπ. σε κεντρικά σημεία και πλατείες Δ. Λειτουργία των καταστημάτων κοινωνικής οικονομίας μέσα σε υπάρχοντα μικρά εμπορικά καταστήματα, σε συνεργασία με τον Εμπορικό Σύλλογο. Οι έμποροι που θα δεχτούν να συμμετέχουν θα φέρουν ειδικό σήμα. Ε. Υιοθέτηση λύσεων από τις δράσεις του ΑΘΗΝΑ (ενδεικτικά αναφέρονται η Δράση για την Κοινωνική Οικονομία με δράσεις Start-ups, συμβουλευτικής και κατάρτισης και η Μελέτη προώθησης δράσεων Κοινωνικής Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας).</p>	
<p>Ενώ το ζήτημα της ποιότητας των εκπαιδευτικών υποδομών βρίσκεται ψηλά στην ατζέντα των νέων πολιτών αναφορικά με την επιλογή τόπου κατοικίας, τα σχολεία στο κέντρο της Αθήνας έχουν υποστεί σημαντική υποβάθμιση για μια σειρά από λόγους. Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν σήμερα τα περισσότερα σχολεία αφορούν σε λειτουργική και αισθητική υποβάθμιση των υποδομών, ενώ ένα επιπλέον ζήτημα που αποθαρρύνει πολλούς γονείς από την εγγραφή των παιδιών τους στα τοπικά σχολεία ή και από την επιλογή κατοικίας στο αθηναϊκό κέντρο αφορά στην ανισορροπία ανάμιξη ελληνόγλωσσων και ξενόγλωσσων μαθητών, καθώς τα ποσοστά φοίτησης των ξενόγλωσσων μαθητών είναι σημαντικά μεγαλύτερα σε σχέση με το μέσο ελληνικό σχολείο</p>	<p>Ενέργεια 25 Ενίσχυση των υποδομών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης Η ενέργεια θα εφαρμοστεί σε συγκεκριμένα σχολεία της περιοχής όπου εντοπίζονται πιο έντονα προβλήματα υποβάθμισης. Τα σχολεία που θα επιλεγούν είναι εκείνα με το χαμηλότερο ποσοστό ελληνόφωνων μαθητών και με προβλήματα στις εγκαταστάσεις. Α. Εργασίες συντήρησης των κτιρίων, ανάπλασης και ανακαίνισης των προαυλιών, προμήθεια τεχνικού εξοπλισμού, (βιβλιοθήκες, εργαστήρια και Η/Υ) και σε ενίσχυση του διδακτικού δυναμικού. Β. Αύξηση του αριθμού των εκπαιδευτικών ανά σχολείο. Επιπλέον, όλα τα σχολεία θα λειτουργούν ως ολοήμερα σε πρωινή βάση, ενώ το απόγευμα θα λειτουργεί τμήμα ενισχυτικής διδασκαλίας για τα παιδιά που χρειάζονται διδακτική ενίσχυση. Γ. Ανάπτυξη βιβλιοθήκης-αναγνωστηρίου, εργαστήριο πειραμάτων φυσικής και χημείας και αίθουσα-εργαστήριο με Η/Υ (ελάχιστη απαίτηση: 12 Η/Υ) σε κάθε σχολικό συγκρότημα Δ. Κατασκευή πράσινων δωμάτων σε 14 σχολικά συγκροτήματα του Δήμου Αθηναίων</p>	<p>Μια κίνηση με κύριο στόχο την προσέλκυση κατοίκων που δεν θα επιλέξουν το κέντρο λόγω των σχολικών υποδομών και επιπέδου – επίσης αναφερθέν αποτρεπτικό στοιχείο η παρουσία ξενόγλωσσων μαθητών</p>
<p>Εκτός από τη βελτίωση της ποιότητας ζωής, η συμμετοχή σε ομαδικές αθλητικές δραστηριότητες βελτιώνει την κοινωνική αλληλεπίδραση και κατ' επέκταση συμβάλλει στην κοινωνική συνοχή. Στο κέντρο της Αθήνας, και ιδιαίτερα στην περιοχή του ΣΟΑΠ όπου παρατηρείται μεγάλη έλλειψη σε ελεύθερους χώρους και πράσινο, χρειάζονται περαιτέρω κίνητρα και αξιοποίηση κάθε δυνατής ευκαιρίας σε χώρο για την ενίσχυση των αθλητικών δράσεων.</p>	<p>Ενέργεια 26 Προώθηση δράσεων αθλητισμού Η ενέργεια περιλαμβάνει τις εξής υποενέργειες: Α. Αξιοποίηση των σχολικών γυμναστηρίων, των προαυλιών και των πλατειών για τη διεξαγωγή προγραμμάτων ομαδικής άθλησης. Β. Οργάνωση ομάδων σε επίπεδο γειτονιάς και διοργάνωση μικρών διαδημοτικών πρωταθλημάτων Γ. Λειτουργία χορευτικών ομάδων και ομάδων άθλησης παιδιών και εφήβων σε κάθε γειτονιά και σε όλα τα σχολικά συγκροτήματα Δ. Διοργάνωση παιχνιδιών και δραστηριοτήτων αθλητικής ψυχαγωγίας για παιδιά σε επιλεγμένα προαύλια και πλατείες τα Σαββατοκύριακα</p>	
<p>Αυξημένη ηχορύπανση (όπως Γκάζι-Κεραμεικός). Αυξημένο κόστος ηχορύπανσης. Μείωση παραγωγικότητας λόγω ηχορύπανσης. Επιδείνωση υγείας κατοίκων και τουριστών (π.χ. από κυκλοφοριακό θόρυβο). Μη ενσωμάτωση μουσικής στην καθημερινή ζωή της πόλης. Δυσάρεστο 'ηχητικό' περιβάλλον</p>	<p>Ενέργεια 27 Δράσεις σχετικές με το σχεδιασμό του ήχου στην πόλη Ο σχεδιασμός του ήχου στην πόλη έχει τρεις κύριες κατευθύνσεις: 1. αντιμετώπιση θορύβου/ ηχορύπανσης 2. ρόλος της μουσικής είτε σε καθημερινό επίπεδο (π.χ. σταθμοί ΜΜΜ και ειδικά γεγονότα) 3. καθημερινοί ήχοι (π.χ. πιλοτική επιδότηση sound artists)</p>	
<p>Κίνδυνος η επιτυχία διαφόρων παρεμβάσεων αναβάθμισης περιοχών του κέντρου της Αθήνας να οδηγήσει, μέσω της πίεσης στα ενοίκια και τις τιμές γης, στην έξοδο κατοίκων (κυρίως προερχόμενων από ευάλωτες ή χαμηλοεισοδηματικές ομάδες του πληθυσμού).</p>	<p>Ενέργεια 64 Μέτρα στεγαστικής πολιτικής για την αντιμετώπιση παρενεργειών αστικού εξευγενισμού α. Θεσμική πρόβλεψη για υποχρεωτική πρόβλεψη ενός ελάχιστου αναγκαίου ποσοστού κατοικίας προσβάσιμης σε χαμηλά εισοδηματικά στρώματα, σε μελλοντικές οργανωμένες αναπλάσεις στο κέντρο της Αθήνας β. Γεωγραφικά στοχευμένα στεγαστικά δάνεια/ενισχύσεις για</p>	<p>Αναγνώριση της δημιουργίας φαινομένων gentrification από τις αστικές αναπλάσεις και των επιπτώσεων σε ευάλωτες ομάδες</p>

<p>(Αντίστοιχη έξοδος παλαιότερων κατοίκων έχει ήδη συμβεί σε πολλές περιοχές για τον αντίστροφο λόγο, δηλ. λόγω υποβάθμισής τους. Το φαινόμενο μερικώς μπορεί να αντιμετωπιστεί με τα μέτρα που προβλέπονται στην παρούσα ενέργεια, αλλά έχει και διαφορετικές διαστάσεις που αντιμετωπίζονται μέσω άλλων ενεργειών).</p>	<p>ενοίκια σε δικαιούχους (ΟΑΕΔ) (περιοχές προς προσδιορισμό) γ. Ειδικές φορολογικές απαλλαγές σε περιπτώσεις επιστροφής κατοίκων με χαμηλό εισόδημα σε εγκαταλελειμμένες κατοικίες τους στο κέντρο της Αθήνας (περιοχές προς προσδιορισμό)</p>	<p>Για να οριστεί υποχρεωτική παρουσία ελάχιστου αναγκαίου ποσοστού κατοικίας προσβάσιμης σε χαμηλά εισοδηματικά στρώματα, αναφερόμαστε σε φιλοδοξία ριζικής κοινωνικής αναδιάρθρωσης του πληθυσμού</p> <p>Άξιο μελλοντικής διερεύνησης, σε περίπτωση υποτιθέμενης εφαρμογής, της διαδικασίας προσδιορισμού του είδους της κατοικία που θα είναι προ βάσιμη</p>
<p>ΜΕΤΑΞΟΥΡΓΕΙΟ</p>	<p>Υπόθεση 1:</p> <p>Αναγνωρίζεται η δημιουργία φαινομένων gentrification από τις αστικές αναπλάσεις και οι επιπτώσεις στα χαμηλά εισοδηματικά στρώματα. Οπότε αναγνωρίζεται και ο εκτοπισμός αυτών από μια ευρεία κλίμακα ανάπτυξη του Μεταξουργείου, χωρίς εν τέλει κανένα από τα μέτρα ενάντια στις επιπτώσεις του εξευγενισμού να αφορά αυτούς που θα αναγκαστούν να φύγουν από τα σπίτια και τις γειτονιές τους, παρά μόνο στην απροσδιόριστη συγκράτηση κάποιων.</p> <p>Τα μέτρα κρίνονται ως πολύ μερικά και ειδικά αν αναφερόμαστε σε τόσο ριζική κοινωνική αναδιάρθρωση που θα χρειαστεί ορισμός ποσοστού κατοικίας προσβάσιμης σε χαμηλά εισοδηματικά στρώματα .</p> <p>Υπόθεση 2:</p> <p>Η εκτίμηση για την πρόταση χρηματοδότησης μικροϊδιοκτητών χαμηλών στρωμάτων για επιστροφής το κέντρο είναι η επιθυμία κατοίκησης των περιοχών αυτών από Έλληνες κατοίκους χαμηλών εισοδημάτων και όχι μετανάστες. Σε συνδυασμό με την ρητορική και σε άλλα ζητήματα ενδυνάμωσης της κοινωνικής συνοχής που θεωρεί πρόβλημα την παρουσία μεταναστών, εκπαιδευτικό, προσβασιμότητας στο δημόσιο χώρο οδηγεί στην υπόθεση που αναδιατυπώθηκε:</p> <p>Ότι η ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής στο ΣΟΑΠ προσεγγίζεται μέσω της απομάκρυνσης μεταναστευτικών ομάδων και της κοινωνικής, ταξικής, εθνοτικής αναδιάρθρωσης.</p> <p>ΣΧΟΛΙΟ 1:</p> <p>Πέραν της μερικότητάς τους οι ενέργειες που εμπíπτουν στον τομέα ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής κάνουν μέσω της αιτιολόγησής τους σαφή τη διαφορά αντιμετώπισης Ελλήνων κατοίκων – επιθυμητοί οποιουδήποτε οικονομικού στρώματος και μεταναστών.</p>	

Γ. 4 Διατύπωση νέων υποθέσεων

I. ΚΡΙΣΙΜΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Τα συμπεράσματα και οι ερμηνείες των πολιτικών που προωθούνται από το ΣΟΑΠ είναι ποίκιλα και αγγίζουν διαφορετικές εκφάνσεις της αστικής ζωής. Στην προκειμένη θα τονίσουμε κάποια σημεία ως υποθέσεις, ή σχολιασμό, που προκύπτουν από την έρευνα στο Μεταξουργείο και τις επεμβάσεις που προτείνονται.

Ένα από τα κύρια ζητήματα που αναδύεται από το ΣΟΑΠ είναι η επίθεση που γίνεται στα μεταναστευτικά στρώματα, πέρα από τις επεμβάσεις και μέσω της ρητορικής η οποία παράγεται γι' αυτά. Οι ομάδες αυτές στοχοποιούνται ως υπαίτιοι όλων των δινών του κέντρου, ενώ απουσιάζουν αναφορές σε ευθύνες κρατικών πολιτικών. Η αυξημένη παρουσία τους στο κέντρο, ως κάτοικοι αυτού, τίθεται στους τομείς της «ασφάλειας», ως ένα κοινό ζήτημα ποινικού δικαίου. Οι πληθυσμοί αυτοί αντιμετωπίζονται αθροιστικά, μέσω μιας ρεβανσιστικής πολιτικής που απαντά στο μεγάλο αυτό κοινωνικό ζήτημα με αστυνόμευση-εκδίωξη-καταστολή. Παράλληλα ο χαρακτηρισμός τους ως «καταληψίες» του κέντρου, θέτει σε αμφισβήτηση την ύπαρξή τους σε αυτό.

Γενικά παράγεται ένας πολωτικός λόγος μεταξύ από τη μια, «περιθωριακών στοιχείων» της πόλης και μετανάστες «καταληψίες» και από την άλλη, επιθυμητούς κατοίκους που θα φέρουν τη συνοχή και Έλληνες κατοίκους χαμηλού εισοδήματος, οι οποίοι πρέπει να προστατευτούν. Η διάκριση αυτή που γίνεται μεταξύ των χαμηλών κοινωνικών στρωμάτων, σε μετανάστες – καταληψίες και Έλληνες – νόμιμους κατοίκους, θεωρείται σημαντικό δείγμα της μορφής της κοινωνικής αναδιάρθρωσης η οποία δρομολογείται. Επίσης, η έκφραση μιας ρητορικής που καθιστά τους μετανάστες ως ενιαία κοινωνική ομάδα, υπαίτια για όλα τα δεινά της πόλης, παίρνει ακόμη πιο βαρύνουσα σημασία. Ειδικά σε μια περίοδο που η ρατσιστική βία έχει αυξηθεί σε μεγάλο βαθμό και τα ποσοστά ακροδεξιών-φασιστικών κομμάτων κυμαίνονται σε υψηλά επίπεδα, ειδικά στο δήμο Αθηναίων.

II. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ

Ως προς τους παράγοντες, η ενίσχυση των οποίων κρίνεται ότι θα οδηγήσει σε περεταίρω κοινωνικές αναδιρθρώσεις, μεγάλη έμφαση δίνεται στον πολιτισμό, σε μια περίοδο κρίσης και περικοπών πολλών δημόσιων παροχών. Η παρατήρηση αυτή σε συνδυασμό με την κατεύθυνση ενίσχυσης του «branding» της πόλης, οδηγεί στη σύνδεση με την υπόθεση εργασίας της προσπάθειας εγκαθίδρυσης μιας νέας αναπτυξιακής διαδικασίας στο

Μεταξουργείο μέσω της καλλιέργειας της πολιτιστικής ταυτότητας. Βάσει αυτού, ο πολιτισμός μπορεί γενικά να αποτελέσει ένα εργαλείο ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής, αλλά σύμφωνα με τη βιβλιογραφία η εκμετάλλευσή του, με αυτό τον τρόπο, ευνοεί περισσότερο τη χρήση του προς την αντίθετη κατεύθυνση: ως εργαλείο ανόδου αξιών γης, με αρνητικές επιπτώσεις παρά θετικές για τις πιο ευαίσθητες κοινωνικές ομάδες.

Ακόμα ένα στοιχείο που προσδίδει χρωματισμούς στους στόχους των κατευθύνσεων της κοινωνικής συνοχής είναι η θεώρηση της αγοράς γης, ως παράγοντα ενίσχυσής της. Τα κίνητρα και οι φοροαπαλλαγές ως προς τα ακίνητα, για μειονεκτούσες περιοχές που προορίζονται για ανάπλαση, δείχνουν ότι η αύξηση των αξιών ακινήτων και η εισροή στρωμάτων μεγαλύτερης αγοραστικής δύναμης δεν είναι μόνο μια διαδικασία που διαμορφώνεται από τους όρους της αγοράς αλλά προωθείται και από το κράτος.

Η υπόθεση της αναδιάρθρωσης συμπληρώνεται από την αναγνώριση του εκτοπισμού που θα φέρουν οι πολιτικές αστικής ανάπλασης, για τα πιο ευάλωτα κοινωνικά στρώματα. Ως συνθήκη όμως δεν κρίνεται ανασταλτική για την εφαρμογή τους, παρά προτείνονται κάποιες μερικές ενέργειες εξομαλυντικού χαρακτήρα, προς τη συγκράτηση επιλεγμένων κατηγοριών του πληθυσμού. Επίσης κανένα από τα μέτρα δεν αναφέρουν κάποια μέριμνα για τους ανθρώπους που θα αναγκαστούν να αποχωρήσουν από την περιοχή, στην οποία έβρισκαν στέγη λόγω των χαμηλών τιμών στα ενοίκια.

Δ. ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ_ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα εργασία συντάχθηκε γύρω από έναν ευρύτερο προβληματισμό για τον τρόπο που δομούνται και παράγονται οι κοινωνικές ανισότητες στο μητροπολιτικό κέντρο της Αθήνας, υπό το πρίσμα των αναπτυξιακών επιλογών του αστικού σχεδιασμού. Πιο συγκεκριμένα, επιχειρήθηκε η διερεύνηση πτυχών των αστικών πολιτικών που χαράζονται, με στόχο την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής, μέσα από την επίδρασή τους στις διαδικασίες παραγωγής χωροκοινωνικών μετασχηματισμών, στη σύνθετη κοινωνική φυσιognωμία του Μεταξουργείου. Οι χωρικές μορφές που παράγονται, ως προϊόν των συνεχώς μεταβαλλόμενων και επαναδιαπραγματευόμενων αντιθέσεων, αντανakλούν ευρύτερες πτυχές του τρόπου ενσωμάτωσης της παραγωγής του χώρου, στους μηχανισμούς αναπαραγωγής του σύγχρονου μοντέλου ρύθμισης.

Με την έρευνα πεδίου που διεξήχθη στο Μεταξουργείο, εντοπίστηκε η εξέλιξη δύο διαφορετικών διαδικασιών μετασχηματισμού, προς αντιθετικές κοινωνικο-οικονομικές κατευθύνσεις. Από τη μια παρατηρήθηκε η εισροή μεσαίων και ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων, προκαλώντας σημαντικές αλλαγές στην κοινωνική και λειτουργική φυσιognωμίας της περιοχής. Από την άλλη, η εγκατάσταση νέων μεταναστευτικών ομάδων που φθάνουν στη χώρα, κυρίως από περιοχές της Ασίας, σε δυσχερέστερη οικονομική και κοινωνική θέση από τις προηγούμενες. Οι διαδικασίες εγκατάστασης των ομάδων αυτών στο χώρο, θα ενεργοποιήσουν νέες δυναμικές μεταλλαγής της και θα εκφραστούν μέσω διαχωριστικών τάσεων, ως αντανάκλαση του αντιτιθέμενου κοινωνικού συσχετισμού δυνάμεων και υλικής αναπαραγωγής τους. Αυτές θα ενεργοποιήσουν την παράλληλη καλλιέργεια δύο διαφοροποιημένων και ανταγωνιστικών φυσιognωμικών κατευθύνσεων και μηχανισμών παραγωγής του χώρου, στην περιοχή.

Η εξέλιξη αυτή, ερμηνεύεται, μέσα από τη διαχρονική διερεύνηση των μετασχηματισμών της φυσιognωμίας του Μεταξουργείου, σε συνάρτηση με την επίδραση των χωρικών αναπτυξιακών πολιτικών, ως προϊόν σύγκρουσης. Ενός επιβεβλημένου κανονιστικού σχεδιαστικού πλαισίου -βασισμένο σε διεθνή πρότυπα και στρατηγικές χωρικής ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης- και της ενδογενούς, ιστορικά διαμορφωμένης φυσιognωμίας της περιοχής. Η προσπάθεια εγκαθίδρυσης μιας νέας αναπτυξιακής διαδικασίας, με προσανατολισμό την ενεργοποίηση του μηχανισμού αγοράς γης και κατοικίας και την ανάπτυξη λειτουργιών κατανάλωσης και πολιτισμού, θα θέσει σε ενεργοποίηση τη ζήτηση για κατοικία από ανώτερα και μεσαία κοινωνικά στρώματα. Η συνθήκη αυτή θα προκαλέσει κοινωνικές και λειτουργικές αναδιαρθρώσεις, σε τμήμα του Μεταξουργείου που μια δεκαπενταετία πριν, αποτελούσε χώρο συγκέντρωσης εργατικών στρωμάτων. Από την άλλη οι ιστορικά εγγεγραμμένες κοινωνικές δομές, ως διαχρονικού τόπου φιλοξενίας εσωτερικών και εξωτερικών μεταναστών, και τα εθνοτικά δίκτυα που υπάρχουν,

θα δημιουργήσουν ένα ευνοϊκό πεδίο προσέλκυσης των νέων μεταναστευτικών ομάδων που φτάνουν στην Ελλάδα, από χώρες της Ασίας, τμήματα των οποίων βρίσκονται σε συνθήκες δυσχερέστερης οικονομικής και κοινωνικής θέσης από τα ήδη εγκατεστημένα. Η μεταβολή αυτή δεν θα προκαλέσει εμφανείς αποτυπώσεις στο αστικό περιβάλλον και τις λειτουργίες, καθώς είναι η υπάρχουσα μορφή που ευνοεί την εγκατάστασή τους. Θα συμβάλει όμως στην ένταση, των ήδη αυξημένων, συνθηκών αποστέρησης και την όξυνση του οικονομικού και κοινωνικού χάσματος που δημιουργείται στην περιοχή.

Οι παραπάνω αλλαγές επιδρούν άμεσα στις σχέσεις που χαράζονται στο πεδίο, διαμορφώνοντας ανταγωνιστικές και συγκρουσιακές δυναμικές. Αυτές θεωρούνται απόρροια, πέραν των διαδικασιών που συντίθενται σε ένα ταξικά δομημένο σύστημα και του τρόπου άσκησης της σχεδιαστικής πρακτικής. Η διαχρονική προσέγγιση της επίδρασης των αστικών πολιτικών στη διαμόρφωση των κοινωνικών δομών της περιοχής, ανέδειξε μια διαχρονική πρακτική η οποία έρχεται με αυταρχικό τρόπο να επιβληθεί από «τα πάνω» στην τοπική πραγματικότητα. Ο αστικός σχεδιασμός χαράζεται βάσει της μεγάλης κλίμακας και στόχων, οι οποίοι δεν απορρέουν από τις συνθήκες που επικρατούν στις μικρο-γεωγραφίες στις οποίες εφαρμόζονται και τις επιθυμίες και ανάγκες των κατοίκων στους οποίους απευθύνονται. Βασίζονται στην υιοθέτηση παγκόσμιων προτύπων και κατευθύνσεων που τίθενται από την Ευρωπαϊκή Ένωση, μέσα από καθολικές στρατηγικές επέμβασης σε χώρες και περιοχές με πολύ διαφορετικά χαρακτηριστικά, βλέποντας αθροιστικά το χώρο και έξω από την ιστορική του διαμόρφωση. Η λογική αυτή, ωθεί σε μια πορεία συνεχούς διάρρηξης των δεσμών και των δικτύων που αναπτύσσουν οι ευπαθείς κοινωνικές ομάδες, στην προσπάθεια επιβίωσης τους.

Στην κατεύθυνση αυτή οι αστικές πολιτικές, γύρω από τα σημαντικά κοινωνικά ζητήματα που αντιμετωπίζουν τα κέντρα των πόλεων, θα αντλήσουν τη νομιμοποίησή τους από μια νεοφιλελεύθερη προώθηση της αντίληψης, ότι η αγορά και η προσέλκυση επενδύσεων είναι η μόνη οδός που μπορεί να επιφέρει ευημερία στις τοπικές κοινότητες και το κράτος. Έτσι διαμορφώνεται μια στρατηγική ρύθμισης του χώρου, των θεσμών ακόμη και της διαδικασίας κοινωνικής αναπαραγωγής στις απαιτήσεις των μεγάλων κεφαλαίων, τα οποία αποκτούν όλο και πιο ρυθμιστικό ρόλο. Την αντίφαση της ύπαρξης από τη μια οξυμένων κοινωνικών ανισοτήτων, παράγοντας πρακτικές και αντιδράσεις μη επιθυμητές για το κράτος και τις επενδύσεις και παράλληλα τα νέα πεδία συσσώρευσης που ανοίγει η συγκέντρωσή τους, θεωρείται ότι έρχεται να διαχειριστεί η πολιτική της κοινωνικής συνοχής. Το συμβιβασμό, δηλαδή, των συμφερόντων της αγοράς με τις αντιδράσεις που μπορεί να παράγει η συνεχής όξυνση των ανισοτήτων, προσπαθώντας να επιτύχει μια «ομαλή», χωρίς εκρήξεις και αντιδράσεις, κοινωνική προσαρμογή σε αυτά.

Στο πλαίσιο αυτό, ως κυρίαρχη στρατηγική επέμβασης σε περιοχές των κέντρων των πόλεων που αντιμετωπίζουν σημαντικά προβλήματα κοινωνικών ανισοτήτων, θα αναχθεί η αστική ανάπτυξη, με κατεύθυνση την κοινωνική αναδιάρθρωση.

Στην παρούσα εργασία θα υποστηρίξουμε ότι η λογική της κοινωνικής συνοχής έρχεται να προσθέσει, στον παράγοντα της κερδοφορίας επί της γης και των χρήσεων και μια δεύτερη επιδίωξη. Την εξασφάλιση του ελέγχου και τη διαχείριση αντιδράσεων ή μη επιθυμητών προς το κράτος κοινωνικών συμπεριφορών, που γεννούν η συσσωρευμένη φτώχεια και οι πολιτικές της συνεχούς όξυνσης των ανισοτήτων, με προσανατολισμό στην κυριαρχία της αγοράς έναντι των ζητημάτων κοινωνικής αναπαραγωγής. Μια διαχείριση που εκφράζεται μέσα από την προσπάθεια «αποσυγκέντρωσης» και διασποράς προς άλλες περιοχές των συγκεντρώσεων κοινωνικών ομάδων που βιώνουν ακραίες συνθήκες αποστέρησης και αποκλεισμού, διαρρηγνύοντας τους δεσμούς και τα δίκτυα που γεννούν οι πρακτικές επιβίωσής τους.

Μια άλλη διάσταση που παίρνει η αναδιάρθρωση στην περιοχή του Μεταξουργείου και αναδείχθηκε κατά τη διάρκεια της έρευνας είναι η εθνοτική. Κύριος στόχος εκτοπισμού των αναπτυξιακών πολιτικών για την περιοχή δεν είναι τόσο πολύ τα ελληνικά νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος, αλλά αυτοί που βρίσκονται κοινωνικά σε ακόμη πιο χαμηλή θέση, οι μετανάστες των κατώτερων τάξεων. Βάσει αυτού θα υποστηρίξουμε ότι η ενίσχυση της «κοινωνικής συνοχής», δεν επιδιώκεται μόνο μέσω της εγκαθίδρυσης μιας νέας κοινωνικής τάξης ανώτερων και μεσαίων στρωμάτων, αλλά και στην επανάκτηση της εθνικής πολιτισμικής ηγεμονίας στο χώρο. Όπως αναφέρει και ο Neil Smith σε μελέτη παραδείγματος στην Αγγλία «Το κάλεσμα να έρθουν οι άνθρωποι πίσω στην πόλη, μάλλον είναι πάντα ένα ιδιοτελές κάλεσμα, ώστε οι λευκές μεσαίες και ανώτερες μεσαίες τάξεις να επανακτήσουν τον έλεγχο των πολιτικών και πολιτιστικών οικονομιών, όπως επίσης και της γεωγραφίας των μεγαλύτερων πόλεων. Βολιδοσκοπώντας την συμπωματική σιωπή για το ποιος πρόκειται να προσκληθεί πίσω στην πόλη, ξεκινάμε να ανακαλύπτουμε τις ταξικές πολιτικές που εμπλέκονται (Smith, 2002:455)».

Οι παραπάνω διαδικασίες διαμορφώνουν μια λογική στο σχεδιασμό, ως προς την επέμβαση στα κοινωνικά προβλήματα των κέντρων των πόλεων, όχι ως παράγωγα του σύγχρονου μοντέλου ρύθμισης και των πολιτικών που το συνοδεύουν, αλλά ως ζητήματα του χώρου. Η λογική αυτή ωθεί στη μεταφορά των κοινωνικών ζητημάτων από το πεδίο των συνολικών πολιτικών, σε αυτό της σημειακής αστικής επέμβασης. Η αλλαγή της κοινωνικής μικρο-γεωγραφίας και η μετακίνηση των πληττόμενων ομάδων προς άλλες περιοχές, είναι η απάντηση στα οξυμένα κοινωνικά ζητήματα, μέσα από μια συνολική κοινωνική ανακατασκευή της πόλης.

Η προσέγγιση αυτή έχει άμεσα αποτελέσματα και στην διαχείριση των πόρων. Με τα νέα εργαλεία χρηματοδότησης επεμβάσεων στον αστικό χώρο, οι πόροι για την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής μετατοπίζονται - από την χρηματοδότηση προνοιακών πολιτικών τη δεκαετία του '80 όπως η δωρεάν υγεία για όλους - προς την χρηματοδότηση στρατηγικών επενδύσεων για έργα ανάπλασης σε μειονεκτούσες περιοχές των κέντρων. Ως αποτέλεσμα αυτού ακόμη και οι λίγοι πόροι που διατίθενται για σημαντικά κοινωνικά προβλήματα, διοχετεύονται σε ιδιωτικά κεφάλαια, με το κόστος των επενδύσεων να κοινωνικοποιείται ενώ τα οφέλη ιδιωτικοποιούνται.

Οι σχέσεις όμως στο χώρο δεν είναι γραμμικές, ενώ η συνθήκη της κρίσης ανέδειξε τις ρωγμές και τις αντιφάσεις του συστήματος. Αυτό δείχνει και η κατάσταση η οποία επικρατεί στην παρούσα φάση στο Μεταξουργείο. Από τη

μια η συνεργασία κράτους-αγοράς ώθησε σε κάποιες αναδιαρθρώσεις προς την κατεύθυνση που απεικονίστηκε, από την άλλη η ιστορική συγκυρία και οι εγγεγραμμένες κοινωνικές μορφές και σχέσεις στη δομή της πόλης, θέτουν τα δικά τους δεδομένα. Η κρίση θα έρθει να παίξει επίσης ένα αντιθετικό ρόλο και προς τις δυο κατευθύνσεις. Τη δημιουργία εργαλείων και μηχανισμών διαμόρφωσης ευνοϊκών όρων κερδοφορίας επί του χώρου, για το μεγάλο επενδυτικό κεφάλαιο, με την προώθηση μεγάλης κλίμακας έργων αστικής ανάπτυξης. Από την άλλη οι επιπτώσεις που έφερε στα νοικοκυριά, με τη μείωση του βιοτικού επιπέδου του μεγαλύτερου μέρους της κοινωνίας και τη συρρίκνωση της μεσαίας τάξης, θα καταστήσει πιο δύσκολη μια ευρείας κλίμακας ζήτηση για κατοικία στην περιοχή και μάλιστα αυξημένου ενοικίου, όπως επιδιώκει η αγορά.

Ο αστικός χώρος, μέσα από το καπιταλιστικό σύστημα μετατρέπεται έτσι σε ένα ανταγωνιστικό πεδίο αντικρουόμενων συμφερόντων και διαχωρισμού. Από τη μια η παραγωγή συσσώρευσης μέσω της στέρησης και της εκμετάλλευσης των πιο χαμηλών στρωμάτων και από την άλλη η διαδικασία εξασφάλισης όλο και περισσότερου χώρου και παροχών στις προνομιακές ομάδες. Όσο όμως η πόλωση στον αστικό χώρο οξύνεται και μεγάλες μερίδες του πληθυσμού αντιμετωπίζουν την εξαθλίωση αλλά και την περιθωριοποίηση σ' αυτόν, θα προκύπτει συνεχώς η ανάγκη αντίστασης των καταπιεσμένων, αναδύοντας το δικαίωμα στη ζωή και ως εκ τούτου και στην ίδια την πόλη.

Τι κατεύθυνση θα λάβουν λοιπόν οι μετασχηματισμοί του Μεταξουργείου;

Αφήνοντας ανοιχτό αυτό ερώτημα, προς μελλοντικές διερευνήσεις, θα απαντήσουμε μέσα από τα λόγια του Harvey.

«Δυνατότητες αναδύονται τόσο για τις δυνάμεις του κεφαλαίου να επεκτείνουν την ηγεμονία τους σε νέα πεδία κερδοφορίας, όσο και για τις ριζοσπαστικές κοινωνικοπολιτικές δυνάμεις να αμφισβητήσουν την αναπαραγωγή μιας ήδη ασταθούς και κατά συνέπεια αδύναμης ταξικής ισχύος (Harvey, 2011:213).»

E. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

E.1 Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Aalbers, M. B. 2013, "Neoliberalism is dead... Long live neoliberalism!", *International Journal of Urban and Regional Research*, Vol. 37(3): 1083-1090

Ache, P., etc, 2008, *Cities Between Competitiveness And Cohesion*, Dordrecht: Springer

Aiginger, K. 2009, "The Current Economic Crisis: Causes, Cures and Consequences", *WIFO Working Papers*, Vol. 341: 35 -52

Atkinson, R. 2000, "Combating Social Exclusion In Europe: The New Urban Policy Challenge", *Urban Studies*, Vol. 37 (5-6): 1037-1055

Birdsall, N. 2009, "How to unlock the \$1 trillion that developing countries urgently need to cope with the crisis", *Center for Global development*: 1-5,
http://www.cgdev.org/sites/default/files/1421143_file_How_to_Unlock_the_Trillion_FINAL.pdf

Brenner, N. and Theodore, N., 2002, "Cities and the geographies of 'actually existing neoliberalism'", *Antipode*, Vol.34 (3): 341-347

Butler, T. and Lees, L. 2006, "Super-gentrification in Barnsbury, London: globalization and gentrifying global elites at the neighbourhood level", *Transactions of the Institute of the British Geographers*, Vol. 31 (1): 467-487

Castells, M. 1983, *The City and the Grassroots: A Cross-cultural Theory of Urban Social Movements*, Berkeley: University of California Press

Fainstein, S.S. 2001, "Competitiveness, Cohesion, And Governance: Their Implications For Social Justice", *International Journal of Urban and Regional Research*, Vol. 25(4): 884-888

Faludi, A. 2005, «Territorial Cohesion: an unidentified political objective. Introduction to the special issue», *TPR*, Vol. 76 (1):1

Faludi, A. 2006, "From European Spatial Development To Territorial Cohesion Policy", *Regional Studies*, Vol. 40(6): 667-678

Glass, R. 1964, *London : Aspects of Change*, London : MacGibbon and Key

Gospodini, A. 2004, "Urban Morphology And Place Identity In European Cities: Built Heritage And Innovative Design", *Journal of Urban Design*, Vol 9(2): 225-248

Hackworth, J. and Smith, N. 2001, "The changing state of gentrification", *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, Vol. 92 (4): 464-77

Hamnett, C. 1984, "Gentrification and residential location theory: a review and assessment", in Herbert, D.T. and Johnston, R.J. (eds.) *Geography and the urban environment. Progress in research and applications*, Vol. 6: 283-319

Hamnett, C. 1991, " The blind men and the elephant: the explanation of gentrification", *Transactions of the Institute of British Geographers*, Vol. 16(2): 173-89

Harvey, D. 1982, *The Limits to Capital*, Oxford: Basil Blackwell

Harvey, D. 1989, *The Condition of Postmodernity*, Oxford: Basil Blackwell

- Harvey, D.** 2009, *Social justice and the city*, Georgia: The University of Georgia Press Athens
- Lees, L.** 2003, " Super-gentrification: The Case of Brooklyn Heights, New York City", *Urban Studies*, Vol.40: 2487-2509
- Ley, D.** 1981, "Inner-City Revitalization in Canada: A Vancouver Case Study", *Annals of the Association of American Geographers*, 25: 124-148.
- Ley, D.** 1996, *The New Middle Class and the Remaking of the Central City*, Oxford: Oxford University Press.
- Marcuse, P.** 1986, "Abandonment, Gentrification and Displacement: The Linkages in New York City" in Smith N. and Williams P. (eds.), *Gentrification of the City*, London: Unwin Hyman.
- Ong, A.** 2007, "Neoliberalism as a mobile technology", *Transactions of the Institute of British Geographers*, Vol. 32 (1): 3–8
- Peck, J. and Tickell, A.** 1995, "The social regulation of uneven development: "Regulatory deficit", England's South East and the collapse of Thatcherism", *Environment and Planning A*, Vol 27(1): 15-40
- Peet, R.**2003, *Unholy Trinity: The IMF, World Bank and WTO*, London: Zed Books
- Roy A. and Ong A.** 2011, "Worlding Cities: Asian Experiments and the Art of Being Global", *Studies in Urban and Social Change*, Oxford: Wiley-Blackwell
- Shambaugh, J.** 2012, "The Euro's Three Crises", *Brookings Papers on Economic Activity*, Spring 2012
- Slater, T.** 2011, "Gentrification of the City", in Bridge, G. and Watson, S. (eds.), *The New Blackwell Companion to the City*, Oxford: Wiley - Blackwell
- Smith, N.** 1979, "Gentrification and capital: practice and ideology in Society Hill", *Antipode*, Vol. 24-35
- Smith, N.** 1979, "Toward a theory of gentrification: a back to the city movement by capital not people", *Journal of the American Planners Association*, vol. 45: 538-48
- Smith, N.** 1982," Gentrification and Uneven Development", *Economic geography*, Vol. 58:139-155
- Smith, N.** 1996, *New Urban Frontier: Gentrification and the Revanchist City*, London:Routledge
- Smith, N.** 2002, "New Globalism, New Urbanism: Gentrification As Global Urban Strategy", *Antipode*, Vol. 34 (3): 427-450
- Soja, E.W., Rebecca M., and Goetz W.** 1983, "Urban Restructuring: An Analysis Of Social And Spatial Change In Los Angeles", *Economic Geography*, Vol.59(2): 195
- Soja, E. W.,** 2000, *Postmetropolis: Critical Studies of Cities and Regions*, Oxford: Blackwell
- Swyngedouw, E., Frank M. and Arantxa, R.** 2002, "Neoliberal Urbanization In Europe: Large-Scale Urban Development Projects And The New Urban Policy", *Antipode*, Vol.34 (3): 542-577
- Ugo, R. and Vanolo, A.** 2015, "Urban Neoliberalism", *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences (Second Edition)*, Springer: 846–853

- Zukin, S.** 1987, "Gentrification: Culture and Capital in the Urban Core", *Annual Review of Sociology*, Vol. 13(1): 129-47
- Zukin, S.** 1988, *Loft Living: Culture and Capital in Urban Change*, London: Radius
- Zukin, S.** 1995, *The culture of cities*, Oxford: Basil Blackwell
- Zukin, S.** 1998, "Urban lifestyles: diversity and standardization in spaces of consumption", *Urban Studies*, Vol. 35: 825-839.

Ε.2 Ελληνική Βιβλιογραφία

- Αγγελίδης, Β.** 1992, *Μεταξουργείο- Κολωνός: νοσταλγία και πραγματικότητα*, Αθήνα: Φιλιππότη.
- Αγριαντώνη, Χ. και Χατζηιωάννου, Μ. Χ.** 1995, *Το Μεταξουργείο της Αθήνας*, Αθήνα: Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών-Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών
- Αλεξανδρή, Γ.** 2013, *Χωρικές και Κοινωνικές Μεταβολές στο κέντρο της Αθήνας: η περίπτωση του Μεταξουργείου*, Τμήμα Γεωγραφίας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, διδακτορική διατριβή
- Ανδρικοπούλου, Ε.** 2004, «Εδαφική συνοχή και χωρική ανάπτυξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση» στο έργο: Γρ. Καυκαλάς (επιμ.), *Ζητήματα χωρικής ανάπτυξης. Θεωρητικές προσεγγίσεις και πολιτικές*, Κριτική, Αθήνα: 186-187
- Ανδρικοπούλου Ε., Γιαννακού Α., Καυκαλάς Γ.** 2007, *Πόλη και πολεοδομικές πρακτικές*, Αθήνα: Κριτική
- Αραβαντινός, Α.** 1997, *Πολεοδομικός Σχεδιασμός για μια Βιώσιμη Ανάπτυξη του αστικού Χώρου*, Αθήνα: Συμμετρία
- Βαΐου Ντ., Μαντουβάλου, Μ. και Μαυρίδου, Μ.** 1995, «Κοινωνική ενσωμάτωση και ανάπτυξη του αστικού χώρου στην Ελλάδα: Τα τοπικά δεδομένα στην «ενωμένη Ευρώπη», *Το Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών*, Τευχ. 16(Δ'): 29-57
- Βαΐου, Ν., Μαντουβάλου, Μ και Μαυρίδου, Μ.** 2004, «Στα μονοπάτια της παγκοσμιοποίησης», *Γεωγραφίες*, Τευχ. 7: 13-28
- Βαταβάλη Φ., Μπαλαμπανίδης Δ., Σιατίτσα Δ.** 2011, «Κατοικία στο κέντρο της Αθήνας: πώς και για ποιούς;», <http://encounterathens.wordpress.com/category/%CE%BA%CE%B5%CE%AF%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%B1-%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B1%CF%82/%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%AF%CE%B1/>
- Bauman, Z.** 2007, *Ρευστοί καιροί. Η Ζωή την εποχή της αβεβαιότητας*, Αθήνα: Μεταίχμιο
- ΓΓΕ/ΥΒΕΤ/ΕΜΠ**, 1995, Τελική Έκθεση Ερευνητικού Προγράμματος, Έρευνα δυνατοτήτων εφαρμογής μιας εξειδικευμένης πολιτικής κατοικίας, στα πλαίσια της πολεοδομικής εξέλιξης - αναβάθμισης, ιστορικών περιοχών του κέντρου της Αθήνας: η περίπτωση του Μεταξουργείου, Τομέας Πολεοδομίας Χωροταξίας, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, ΕΜΠ, αδημοσίευτη

Γιαννακούρου, Τ. 2009, «Η ευρωπαϊκή διάσταση του χωροταξικού σχεδιασμού: από την ενιαία ευρωπαϊκή πράξη στη μεταρρυθμιστική συνθήκη», δημοσιευμένο άρθρο στο <http://www.nomosphysis.org.gr/articles.php?artid=3684&lang=1&catpid=1>

Δελλαδέτσιμας, Μ. 2004, «Η τρέχουσα δυναμική της ανάπτυξης της Αθήνας: συμβατικό – νέο πρότυπο και έργα υποδομής», *Γεωγραφίες, Τευχ. 7*:48-64.

Δρίτσα, Α. 2009, *Αναπλάσεις αστικών περιοχών – φαινόμενα gentrification, Το παράδειγμα του Μεταξουργείου*, Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών ΕΜΠ, διδακτορική εργασία

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (ΕΜΠ), 1995, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Τομέας Πολεοδομίας Χωροταξίας, Έρευνα δυνατοτήτων εφαρμογής μιας εξειδικευμένης πολιτικής κατοικίας, στα πλαίσια της πολεοδομικής εξέλιξης - αναβάθμισης, ιστορικών περιοχών του κέντρου της Αθήνας : η περίπτωση του Μεταξουργείου, Αυγερινού Κολωνία Σ. κ.ά., ανάθεση έργου: ΥΒΕΤ. Γενική Γραμματεία Έρευνας, Αθήνα.

ΕΚΚΕ-ΕΣΥΕ 2005, *Πανόραμα Απογραφικών Δεδομένων 1991-2001. Εφαρμογή διαχείρισης και επεξεργασίας δεδομένων*, Αθήνα: ΕΚΚΕ

Εμμανουήλ, Δ. Ζακοπούλου, Ε., Μαλούτας, Θ., Καυταντζόγλου, Ρ., Χατζηγιάννη, Μ. (επιμ.), Κοινωνικοί και Χωρικοί Μετασχηματισμοί στην Αθήνα του 21ου αιώνα, Αθήνα: ΕΚΚΕ

Florida R., Tinajil I. 2004, «Europe in the creative age», www.creativeclass.gr

Ζήφου, Μ. 2012, «Η πολιτική σχεδιασμού του χώρου στην Ελλάδα στη συγκυρία της κρίσης: μια κριτική θεώρηση», *3ο Πανελλήνιο Συνέδριο Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης*, Βόλος, Πρακτικά συνεδρίου: 176-183

Harvey, D. 2011, *Το αίνιγμα του Κεφαλαίου και οι κρίσεις του καπιταλισμού*, Αθήνα: Καστανιώτη

Harvey, D. 2013, *Εξεγερμένες πόλεις*, Αθήνα: ΚΨΜ

ΙΝΕ-Γ.Σ.Ε.Ε. 2015, *Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση. Ετήσια Έκθεση 2015*, Αθήνα: Εκθέσεις

Καμχής, Μ. 2008, «Ευρωπαϊκός χώρος και εδαφική συνοχή. Από την Ενιαία Πράξη στη Μεταρρυθμιστική Συνθήκη», στο έργο Γ. Γιαννακούρου (επιμ.), *Μεταρρυθμιστική Συνθήκη και Εδαφική Συνοχή, Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική*, Τευχ. 10(208):201-217

Κατσαούνη, Σ., 2014, «REMAP: Όταν η πλατφόρμα σύγχρονης τέχνης, γίνεται πλατφόρμα εκτοπισμού και «εξευγενισμού». Μια διερεύνηση διαδικασιών gentrification, μέσα από το παράδειγμα του Μεταξουργείου, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Πολυτεχνείο Κρήτης, αδημοσίευτη πτυχιακή εργασία

Κατσαούνη, Σ. 2015A, *Κοινωνικός ανταγωνισμός και ο ρόλος του Τύπου μέσα από το παράδειγμα του Μεταξουργείου*, Τομέας Πολεοδομίας Χωροταξίας, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, ΕΜΠ, αδημοσίευτη σπουδαστική μεταπτυχιακή εργασία

Κατσαούνη, Σ., 2015B, *Το ζήτημα της κοινωνικής συνοχής στην περιοχή του Μεταξουργείου: Διερεύνηση πτυχών της κοινωνικής και οικονομικής αποστέρησης*

και της ανάπτυξης δομών και σχέσεων αλληλεγγύης από «τα κάτω», Τομέας Πολεοδομίας Χωροταξίας, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, ΕΜΠ, αδημοσίευτη σπουδαστική μεταπτυχιακή εργασία

Κότιος, Α., Γαλανός, Γ. και Ρουκανάς, Σ. 2012, «Η Ελληνική Κρίση και η Κρίση του Συστήματος Διακυβέρνησης της Ευρωζώνης», *Σειρά Ερευνητικών Εργασιών*, Τευχ.18 (1): 18-26

Λεοντίδου, Λ. 1989, *Πόλεις της σιωπής : εργατικός εποικισμός της Αθήνας και του Πειραιά, 1909-1940*, Αθήνα: Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα Ε.Τ.Β.Α.

Λιούτας, Κ. 2015, *Οικονομική κρίση-Εμβάθυνση ή Αποσύνθεση της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης*, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στις Ευρωπαϊκές Σπουδές και Διπλωματία, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, διπλωματική εργασία ΔΠΜΣ.

Μαλούτας, Θ. 1990, *Αθήνα – κατοικία – οικογένεια*, Αθήνα: Εξάντας.

Μαλούτας, Θ. 2008, «Κοινωνική κινητικότητα και στεγαστικός διαχωρισμός στην Αθήνα: Μορφές διαχωρισμού σε συνθήκες περιορισμένης στεγαστικής κινητικότητας» στο Εμμανουήλ Δ., Ζακοπούλου Ε., Καυταντζόγλου Ρ., Μαλούτας Θ., Χατζηγιάννη Α. (επιμ.), *Κοινωνικοί και Χωρικοί Μετασχηματισμοί στην Αθήνα του 21^ο Αιώνα*, Αθήνα, ΕΚΚΕ: 27-60

Μαλούτας Θ., Εμμανουήλ Δ., Ζακοπούλου Ε., Καυταντζόγλου Ρ., Χατζηγιάννη Α. (επιμ.). 2009, *Κοινωνικοί μετασχηματισμοί και ανισότητες στην Αθήνα του 21ου αιώνα*, Αθήνα: ΕΚΚΕ

Μαλούτας, Θ. 2011, *Χωρικές και κοινωνικές επιπτώσεις της κρίσης στην Αθήνα. Από τις ρυθμίσεις του πελατειακού κράτους στην κρίση των ελλειμμάτων, Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, Τευχ.134-135Α: 51-70

Μαλούτας Θ., Κανδύλης Γ., Πέτρου Μ. και Σουλιώτης Ν. (επιμ), 2013, *Το κέντρο της Αθήνας ως πολιτικό διακύβευμα*, Αθήνα: ΕΚΚΕ-Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Μαντουβάλου Μ. και Μαυρίδου, Μ. 1993, «Αυθαίρετη δόμηση: Μονόδρομος σε αδιέξοδο;», *Δελτίο του συλλόγου αρχιτεκτόνων*, Τευχ. 7, [file:///C:/Users/user/Downloads/7_KOINWNIKH_ENSWMAT%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/7_KOINWNIKH_ENSWMAT%20(1).pdf)

Μαντουβάλου, Μ., Μπαλλά, Ε. 2004, «Μεταλλαγές στο σύστημα γης και οικοδομής και διακυβεύματα του σχεδιασμού στην Ελλάδα σήμερα», στο Σαρηγιάννης, Γ. Οικονόμου, Δ., Σερράος, Κ. (επιμ), *Πόλη και χώρος από τον 20ο στον 21ο αιώνα*, Αθήνα: ΕΜΠ-Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.

Μαραβέγιας Ν., Τσινιζέλης Μ. 2007, *Νέα Ευρωπαϊκή Ένωση: Οργάνωση και Πολιτικές*, Αθήνα: Θεμέλιο

Μαρμαράς, Μ. 1991, *Η αστική πολυκατοικία της μεσοπολεμικής Αθήνας*, Αθήνα: Ελληνική Τράπεζα Βιομηχανικής Αναπτύξεως

Μουκούλης, Π. 2008, *Φαινόμενα "Gentrification" στην Αθήνα; Διερεύνηση των χωρικών, λειτουργικών και κοινωνικών αναδιαρθρώσεων και σύγκριση με τη διεθνή εμπειρία*, Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών ΕΜΠ, διπλωματική εργασία ΔΠΜΣ.

Μπίρης, Κ. 2005 (α' έκδοση 1971), *Αι τοπωνυμιαί της πόλεως και των περιχώρων των Αθηνών*, Αθήνα: Γενική Διεύθυνση αρχαιοτήτων και αναστηλώσεως

Παγώνης, Α. 2005, *Ολυμπιακή και Μετα-Ολυμπιακή Αθηναϊκή πολεοδομία. Η μετατόπιση της συλλογιστικής του σχεδιασμού του χώρου ως συνέπεια του κατακερματισμού των δομών αρμοδιότητας*, Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, ΕΜΠ

Παναγιωτάτου, Ε. 1988, *Συμβολή σε μια ενιαία θεώρηση του χώρου και σε μια άλλη σχεδιαστική πρακτική*, Αθήνα

Πατατούκα, Ε. και Πολύζου, Ι. 2011, «Δημόσιος χώρος σε μετασχηματισμό: επενδύσεις και κινέζικη μετανάστευση στο Μεταξουργείο», *Public Space*, Τευχ.401 (1), Γ3, Θεσσαλονίκη: ΤΕΕ- ΤΚΜ.

Περπίνα, Σ. 2015, *Όψεις συνέχειας και εμβάθυνσης των νεοφιλελεύθερων πολιτικών για τον αστικό χώρο και το σχεδιασμό. Εξετάζοντας τις θεσμοθετημένες χωρικές ρυθμίσεις της περιόδου 2010-2014 Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας*, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών ΕΜΠ, διπλωματική εργασία ΔΠΜΣ.

Πουλαντζάς, Ν. 1975, *Πολιτική εξουσία και κοινωνικές τάξεις*, Αθήνα: Θεμέλιο

Savage, M. and Warde, A. 2005, *Αστική Κοινωνιολογία, Καπιταλισμός και Νεωτερικότητα*, Αθήνα: Παπαζήσης

Σαρηγιάννης, Γ. 2000, *Αθήνα 1830 – 2000. Εξέλιξη – Πολεοδομία – Μεταφορές*, Αθήνα: Συμμετρία

Σαρηγιάννης, Γ. 2012, «Από τον 19ο αιώνα ως τις πρώτες εντολές του ΔΝΤ (Βαρβαρέσος) του 1952. (Μέρος Α)», <http://www.greekarchitects.gr/gr/index.php?about=164&id=5864>

Stevenson, D. 2007, *Πόλεις και Αστικοί Πολιτισμοί*, Αθήνα: Κριτική

Οικονόμου, Δ. 1988, «Συστήματα γης και κατοικίας», στο Οικονόμου, Δ., Μαλούτας, Θ. (επιμ.), *Προβλήματα ανάπτυξης του κράτους πρόνοιας στην Ελλάδα*, Αθήνα, Εξάντας: 32-54

Τζιρτζιλιάκη, Ε. 2008, *Εκτοπισμένοι, αστικοί νομάδες στις μητροπόλεις*, Αθήνα: Νήσος.

Χαραλάμπης, Δ. 1998, *Δημοκρατία και παγκοσμιοποίηση*, Αθήνα: Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα

Χατζιώτης, Κ. 1999, *Γειτονιές της παλιάς Αθήνας. Το Μεταξουργείο Κολωνός Ακαδημία Πλάτωνος*, Αθήνα: Δήμος Αθηναίων: πολιτισμικός οργανισμός

Χατζής, Α. 2004, «Η Επίσημη Ιδεολογία της Παγκοσμιοποίησης: «Νεοφιλελευθερισμός», Φιλελευθερισμός και Οικονομική Επιστήμη», <http://old.phs.uoa.gr/~ahatzis/Neoliberalism.htm>

Ε. 3 Θεσμικά Κείμενα

Ι. Ξενόγλωσσα

Aalborg Charter, 1994, “Charter of European Cities&Towns towards Sustainability”, (Χάρτης του Aalborg), Aalborg 8.6.2007

Commision of the European Communities, 1997, Towards an urban agenda in the European Union, Communication from the Commission, Brussels 06.05.97

Commision of the European Communities, 1998, Sustainable Urban Development in the European Union: A Framework for Action, Brussels 28.10.98

Commision of the European Communities, 2005, Cities and the Lisbon Agenda: Assessing the Performance of Cities, Brussels,
http://www.staedtestatistik.de/fileadmin/urban-audit/Daten_Indikatoren_Analysen/Berichte_Analysen/Europa/Cities_and_the_lisbon_agenda.pdf

Commision of the European Communities, 2005, *Communication to the spring European Council*, Working together for growth and jobs: A new start for the Lisbon Strategy, Brussels, 02.02.2005.

Commision of the European Communities, 2006, *Cohesion policy and cities: the urban contribution to growth and jobs in the regions*, Brussels 13.7.2006

Commision of the European Communities, 2010a, Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities

Commision of the European Communities, 2010b, Investing in Europe’s Future. Fifth Report on Economic, Social and Territorial Cohesion, Brussels: Directorate General Regional Policy

Commision of the European Communities, 2011, Cities of tomorrow: Challenges, visions, ways forward. Directorate General for Regional Policy Brussels European Union, Belgium,
http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/citiesoftomorrow/citiesoftomorrow_final.pdf

European Investment Bank, 2007, *JESSICA: Preliminary Evaluation Study*,
http://www.eib.org/attachments/jessica_preliminary_evaluation_study.pdf

European Union, 2007, *The Territorial Agenda of the EU. Towards a More Competitive and Sustainable Europe of Diverse Regions*, Informal Ministerial Meeting on Urban Development and Territorial Cohesion Leipzig, 24/25 May 2007
http://www.nationale-stadtentwicklungspolitik.de/NSP/SharedDocs/Publikationen/EN/TerritorialAgendaOfTheEuropeanUnion.pdf?__blob=publicationFile&v=1

European Union, 2013, *Flexicurity in Europe, Administrative Agreement JRC N°31962-2010-11 NFP ISP - FLEXICURITY 2*,
file:///C:/Users/user/Downloads/Final%20deliverable_flexicurity.pdf
http://ec.europa.eu/archives/growthandjobs_2009/

Habitat II, 1996, *Υλικά Διάσκεψης ΟΗΕ για τους Ανθρώπινους Οικισμούς*, Κωνσταντινούπολη-Τουρκία, 3-14/6/1996 (ελληνική μετάφραση - έκδοση ΥΠΕΧΩΔΕ) Χωροταξία 2000.

Informal ministerial meeting, 2010, Toledo Informal Ministerial Meeting on Urban Development Declaration, Toledo 22.6.2010,
http://www.mdrt.ro/userfiles/declaratie_Toledo_en.pdf

UN Economic and Social Development, Division for Sustainable Development, 1992, "Agenda 21", Rio de Janeiro 3-14.6.1992

II. Στα ελληνικά

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1992, *Ευρώπη 2000. Προοπτικές Ανάπτυξης του Κοινοτικού Εδάφους*, Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Λουξεμβούργο.

Ευρωπαϊκή Ένωση, 2007, *Εδαφική Ατζέντα της Ευρωπαϊκής Ένωσης Προς μια πιο ανταγωνιστική και βιώσιμη Ευρώπη των πολυσχιδών περιφερειών*, Λειψία, 24-25/5/2007

Ευρωπαϊκή Ένωση, 2007, *Ο ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΛΕΙΨΙΑΣ για τις βιώσιμες ευρωπαϊκές πόλεις*, Σχετική απόφαση ελήφθη με την ευκαιρία της άτυπης υπουργικής συνάντησης σχετικά με την Αστική Ανάπτυξη και την Εδαφική Συνοχή, Λειψία, 24-25/05/2007

Ευρωπαϊκή Ένωση, 2008, *Πράσινη Βίβλος για την Εδαφική Συνοχή. Ο Δρόμος προς τα Εμπρός*, Info regio Panorama, Αριθ. 28, 11/ 2008

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1995, *Ευρώπη 2000+Συνεργασία για τη χωροταξία στην Ευρώπη*, Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Λουξεμβούργο

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1999, *Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου*, Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Λουξεμβούργο.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2010, *Ο οδηγός μας για τη συνθήκη της Λισαβόνας*, Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2008, Ψήφισμα σχετικά με την τέταρτη έκθεση για την οικονομική και κοινωνική συνοχή [2007/2148(INI)], 21/02/2008

Ε.4 Μελέτες και αναπτυξιακά προγράμματα

Δήμος Αθηναίων, 1991, Μεταξουργείο, Μελέτη Αναβάθμισης, Έκθεση Μελέτης Α΄ φάση, Ανάδοχος Γραφείο Δημητριάδης, Ι. και συνεργάτες.

Δήμος Αθηναίων, 1992, Μεταξουργείο, Μελέτη Αναβάθμισης, Έκθεση Μελέτης Β΄ φάση, Ανάδοχος Γραφείο Δημητριάδης, Ι. και συνεργάτες.

Δήμος Αθηναίων, 1993, Μεταξουργείο, Μελέτη Αναβάθμισης, Έκθεση Μελέτης Γ΄ φάση, Ανάδοχος Γραφείο Δημητριάδης, Ι. και συνεργάτες.

Δήμος Αθηναίων, ΕΑΤΑ Α.Α.Ε., 2013, *Re-launching Athens. Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Αθηναίων*

Καρούδη, Α. 2001, *Αναγνώριση και Προτάσεις Παρεμβάσεων για την περιοχή Μεταξουργείου*, ανάδοχος Γραφείο Α. Καρούδη με ειδικούς συνεργάτες, Ενοποίηση Αρχαιολογικών Χώρων (ΕΑΧΑ), Αθήνα

ΥΠΕΚΑ, 2010, Πρόγραμμα Αθήνα-Αττική 2014

Σχέδιο Δράσης για το Κέντρο της Αθήνας, <http://nkaklamanis.gr/wp-content/uploads/2012/03/%CE%9C%CE%95%CE%A4%CE%A1%CE%91-%CE%9A%CE%A5%CE%92%CE%95%CE%A1%CE%9D%CE%97%CE%A3%CE%97%CE%A3-%CE%93%CE%99%CE%91-%CE%9A%CE%95%CE%9D%CE%A4%CE%A1%CE%9F-%CE%91%CE%98%CE%97%CE%9D%CE%91%CE%A3-%CE%A3%CE%A7%CE%9F%CE%9B%CE%99%CE%91-%CE%9D.pdf>

Ε.5 Νομοθετικό Πλαίσιο

ΦΕΚ 567/Δ/1979, *Περί χαρακτηρισμού ως παραδοσιακού τμήματος της πόλης των Αθηνών (Ιστορικό Κέντρο)*

ΦΕΚ 33/Α/1984, *Ίδρυση, επέκταση, εκσυγχρονισμός, συγχώνευση και μετεγκατάσταση βιομηχανιών, βιοτεχνιών και αποθηκών μέσα στα όρια του ηπειρωτικού τμήματος του Νομού Αττικής και των νησιών Σαλαμίνας και Αίγινας*

Νόμος 1515/1985, *Ρυθμιστικό σχέδιο και πρόγραμμα για την προστασία περιβάλλοντος της ευρύτερης περιοχής της Αθήνας*

ΦΕΚ 80/Δ/1988, *Γενικό πολεοδομικό σχέδιο Αθηνών*

ΦΕΚ 824/Β/1995, *Αναπροσαρμογή τιμών και επέκταση του αντικειμενικού συστήματος σε περιοχές της Περιφέρειας Αττικής*

Νόμος 2508/1997 (ΦΕΚ 124/Α/13-6-1997), *Βιώσιμη Οικιστική Ανάπτυξη των πόλεων και οικισμών της χώρας και άλλες διατάξεις*

ΦΕΚ 616/Δ/1998, *Καθορισμός χρήσεων της γης και ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης στην περιοχή του Μεταξουργείου, του ρυμοτομικού σχεδίου Αθηνών*

Ν. 3845/10 (ΦΕΚ 65/Α΄/06.05.2010), *«Μέτρα για την εφαρμογή του μηχανισμού στήριξης της ελληνικής οικονομίας από τα κράτη – μέλη της Ζώνης του ευρώ και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο»*

Ν. 3894/10 (ΦΕΚ 204/Α΄/02.12.2010), *Επιτάχυνση και διαφάνεια υλοποίησης Στρατηγικών Επενδύσεων*

N.3985/11 (ΦΕΚ 151/Α'/01.07.2011), *Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής (ΜΠΔΣ) 2012-2015*

N. 3986/11 (ΦΕΚ 152/Α'/01.07.2011), *Επείγοντα Μέτρα Εφαρμογής Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012-2015*

N. 4062/12 (ΦΕΚ 70/Α'/30.03.2012), *Αξιοποίηση του πρώην Αεροδρομίου Ελληνικού – Πρόγραμμα ΗΛΙΟΣ - Προώθηση της χρήσης ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές (Ενσωμάτωση Οδηγίας 2009/28/ΕΚ) Κριτήρια Αειφορίας Βιοκαυσίμων και Βιορευστών (Ενσωμάτωση Οδηγίας 2009/30/ΕΚ*

N. 4146/13 (ΦΕΚ 90/Α'/18.04.2013), *Διαμόρφωση Φιλικού Αναπτυξιακού Περιβάλλοντος για τις Στρατηγικές και Ιδιωτικές Επενδύσεις και άλλες διατάξεις*

N. 4250/14 (ΦΕΚ 74/Α/26.03.2014), *Διοικητικές Απλουστεύσεις Καταργήσεις, Συγχωνεύσεις Νομικών Προσώπων και Υπηρεσιών του Δημοσίου Τομέα Τροποποίηση Διατάξεων του π.δ. 318/1992 (Α' 161) και λοιπές ρυθμίσεις*

N. 4269/2014 (ΦΕΚ 142/Α/28.6.2014), *Χωροταξική και πολεοδομική μεταρρύθμιση Βιώσιμη ανάπτυξη*

N. 4277/2014 (ΦΕΚ 156/Α/1.8.2014), *Νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας – Αττικής και άλλες διατάξεις.*

Ε.6 Ιστότοποι:

<http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=0eMsKfzTN6l%3D&tabid=367&language=el-GR>.

<http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=389&sni%5B524%5D=643&language=el-GR>

<http://www.astikaakinita.gr/aaaportal/LinkClick.aspx?fileticket=JtafmpymmME%3D&tabid=103&mid=558&language=en-US>

<http://www.oliaros.com/?lang=gr&p=272>

<http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=cwreF0yvYc%3D&tabid=37&language=el-GR>

<http://www.jessicafund.gr/>

<http://www.euro2day.gr/news/economy/article/612124/oliaros-ependyseis-se-keramiko-metaxourgeio.html>

<http://www.kathimerini.gr/486869/article/politismos/arxeio-politismoy/mia-mikrh-epanastash-katw-apo-thn-omonoia>

<http://www.tanea.gr/ellada/article/?aid=1408090>

<http://metaxourgeio.wordpress.com/2013/05/04/athinaiko-downtown/>

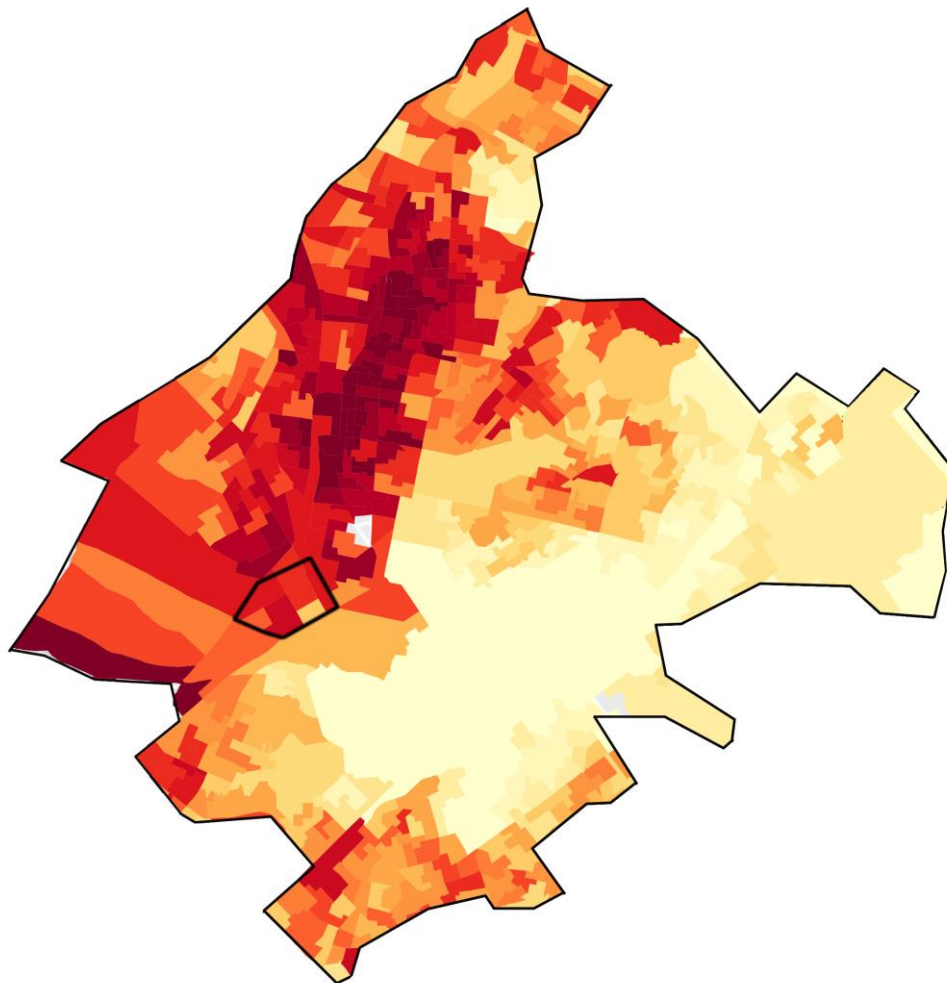
ΣΤ.1 ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΗ ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

EK ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
KE ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ
ΕΡΕΥΝΩΝ

Χαρτογραφικό Πανόραμα
Απογραφικών Δεδομένων 1991-2011

Επίπεδο χωρικής διαίρεσης: Πόλη (Μονάδες Χωρικής Ανάλυσης)
Έτος απογραφής: 2011
Θεματική ενότητα: Απασχόληση
Κατηγορία: Τομέας / Κλάδος απασχόλησης (Επίπεδο 1)
Μεταβλητή: Δευτερογενής(Ποσοστό)

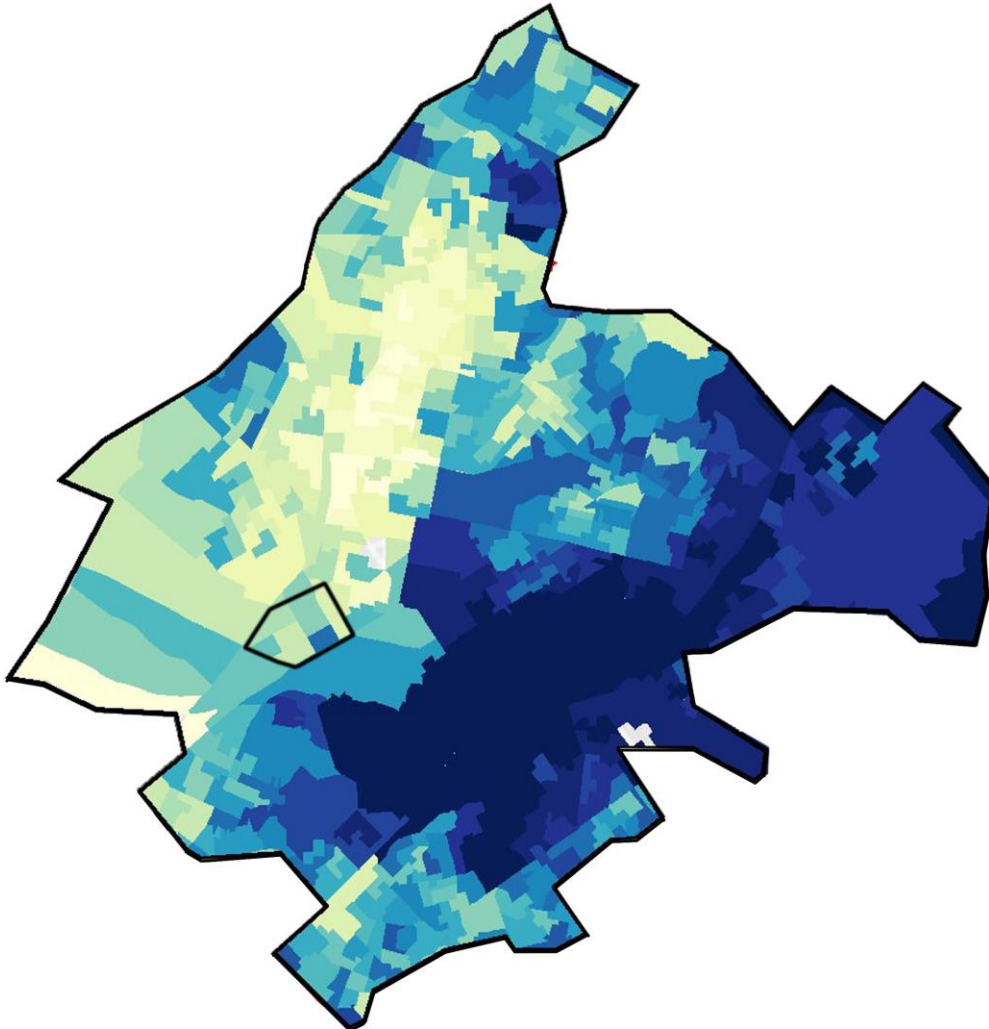

Χάρτης Παραρτήματος 1: χαρτογράφηση δευτερογενούς κλάδου απασχόληση, απογραφή 2011

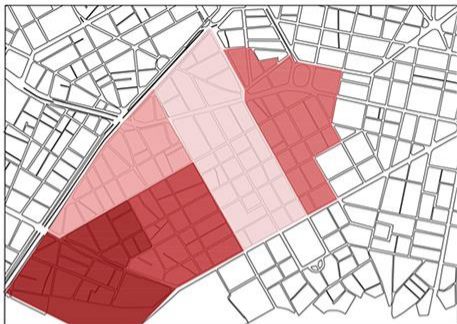
Πηγή: Πανόραμα Απογραφικών Δεδομένων

Εργαλείο χαρτογράφησης δεδομένων 2011: Εφαρμογή «Χάρτες», Πανόραμα Απογραφικών Δεδομένων

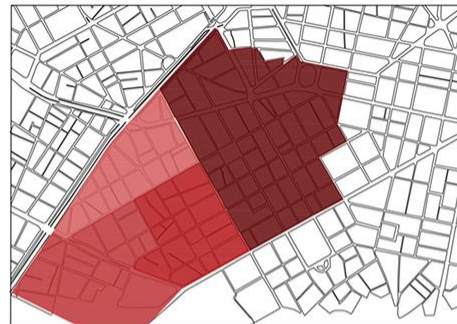
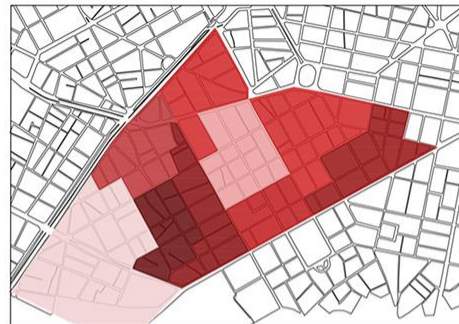
Επίπεδο χωρικής διαίρεσης: Πόλη (Μονάδες Χωρικής Ανάλυσης)
Έτος απογραφής: 2011
Θεματική ενότητα: Απασχόληση
Κατηγορία: Τομέας / Κλάδος απασχόλησης (Επίπεδο 1)
Μεταβλητή: Τριτογενής(Ποσοστό)

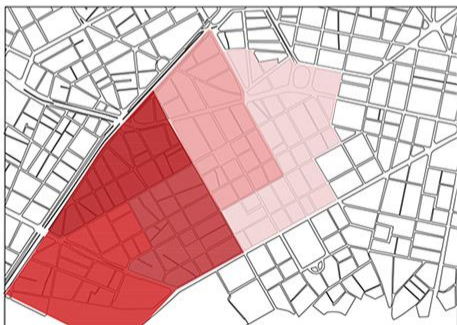
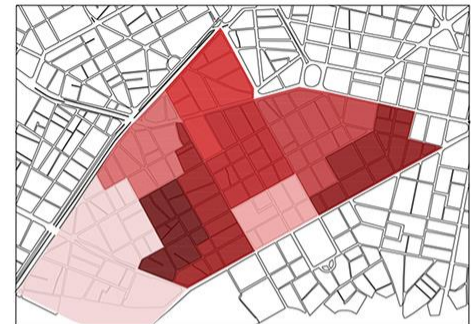
Χάρτης Παραρτήματος 2: χαρτογράφηση τριτογενούς κλάδου απασχόληση, απογραφή 2011
Πηγή: Πανόραμα Απογραφικών Δεδομένων
Εργαλείο χαρτογράφησης δεδομένων 2011: Εφαρμογή «Χάρτες», Πανόραμα Απογραφικών
Δεδομένων

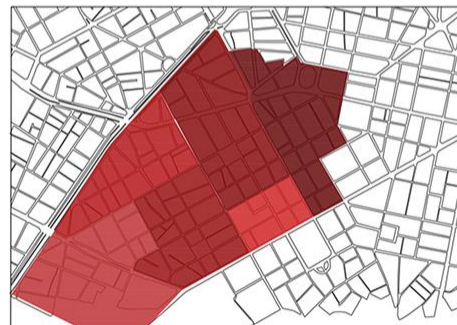
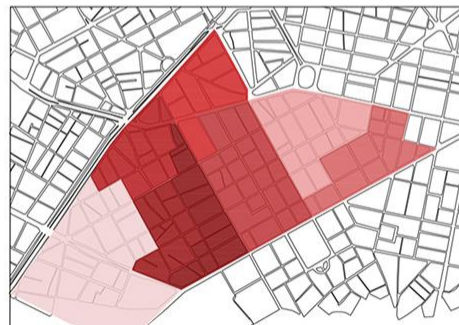
(1) ΑΝΩΤΕΡΑ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΚΑΙ ΔΙΕΥΘΥΝΤΙΚΑ ΣΤΕΛΕΧΗ

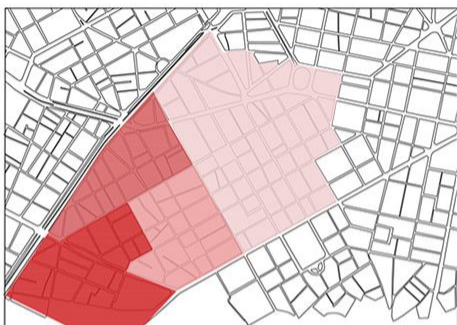
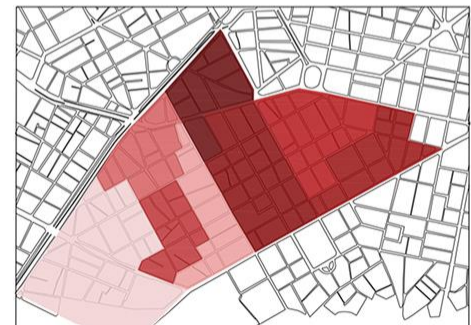
(5) ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ ΣΤΗΝ ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

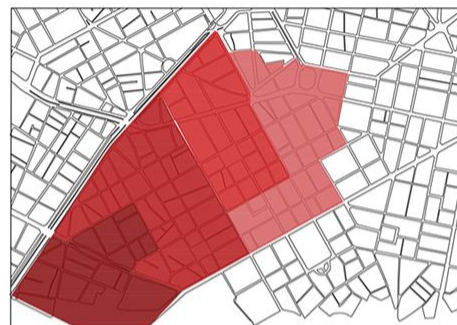
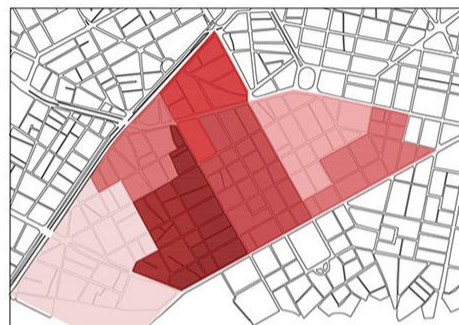
(2) ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ ΚΑΙ ΣΥΝΑΦΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ

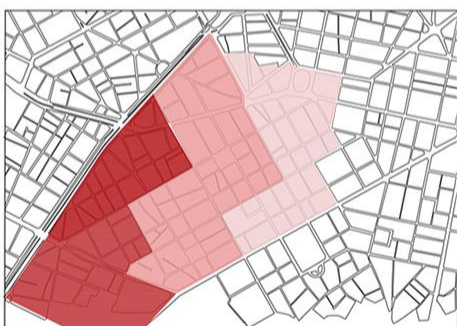
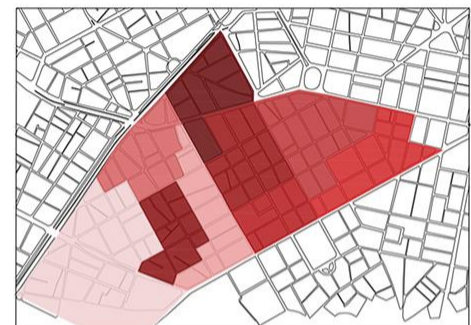
(7) ΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΟΙ ΤΕΧΝΙΤΕΣ ΚΑΙ ΑΣΚΟΥΝΤΕΣ ΣΥΝΑΦΗ ΤΕΧΝΙΚΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ

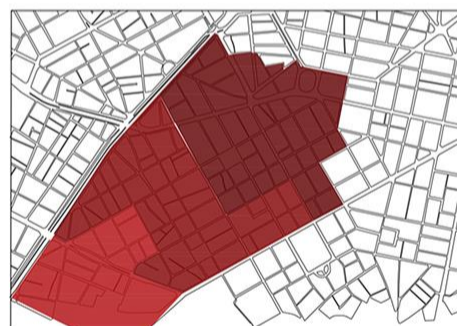
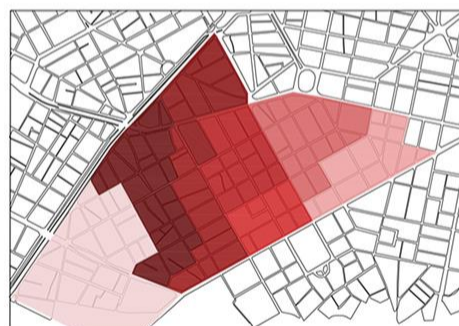
(3) ΤΕΧΝΟΛΟΓΟΙ, ΤΕΧΝΙΚΟΙ ΒΟΗΘΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΑΦΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ

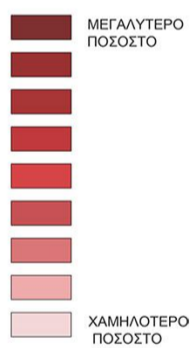
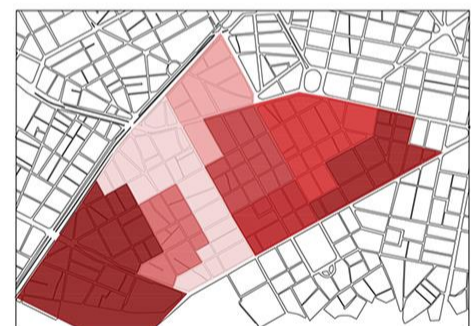
(8) ΧΕΙΡΙΣΤΕΣ ΣΤΑΘΕΡΩΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ, ΚΤΛ

(4) ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ ΓΡΑΦΕΙΟΥ ΚΑΙ ΣΥΝΑΦΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ

(9) ΑΝΕΙΔΙΚΕΥΤΟΙ ΕΡΓΑΤΕΣ, ΧΕΙΡΩΝΑΚΤΕΣ ΚΑΙ ΜΙΚΡΟΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΕΣ

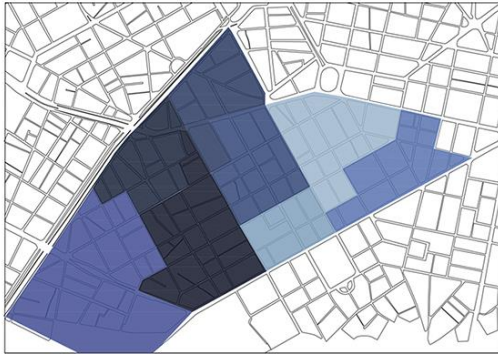

Χάρτης Παραρτήματος 3: χαρτογράφηση επαγγελματικών κατηγοριών, απογραφές 2001, 2011

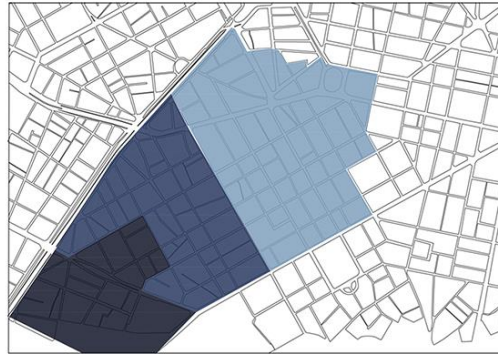
Πηγή Δεδομένων: Πανόραμα Απογραφικών Δεδομένων, ΕΛΣΤΑΤ

Εργαλείο χαρτογράφησης δεδομένων: Προσωπική επεξεργασία στο ArcGis

1. ΧΑΡΤΕΣ ΗΜΕΔΑΠΟΙ

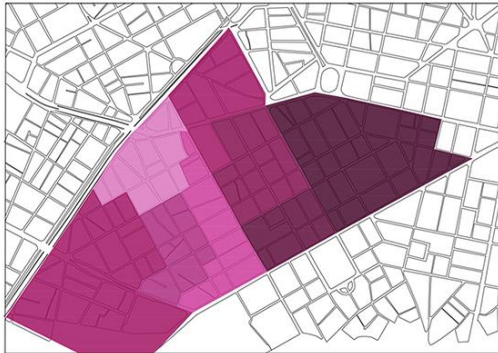

ΒΑΣΕΙ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΩΝ 2001

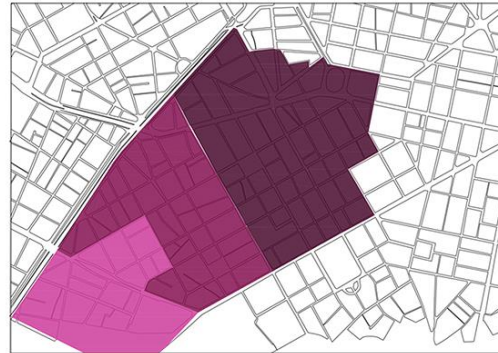

ΒΑΣΕΙ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΩΝ 2011

2. ΧΑΡΤΕΣ ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ

ΒΑΣΕΙ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΩΝ 2001

ΒΑΣΕΙ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΩΝ 2011

Χάρτης Παραρτήματος 4: χαρτογράφηση κατανομής υπηκοότητας, απογραφές 2001, 2011
Πηγή Δεδομένων: ΕΣΥΕ-ΕΚΚΕ (2001), ΕΣΥΕ (2011)
Εργαλείο χαρτογράφησης δεδομένων: Προσωπική επεξεργασία στο ArcGis

ΣΤ. 2 ΧΑΡΤΕΣ ΑΠΟ ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ

Χάρτης Παραρτήματος 5: Χαρτογράφηση κατάστασης κατοικίας, 2016

Πηγή: Προσωπική καταγραφή και επεξεργασία

Χάρτης Παραρτήματος 6: Χαρτογράφηση παραγωγικών χρήσεων, 2016
 Πηγή: Προσωπική καταγραφή και επεξεργασία

Χάρτης Παραρτήματος 7: Χαρτογράφηση χρήσεων πολιτισμού, 2016
 Πηγή: Προσωπική καταγραφή και επεξεργασία

ΣΤ.3 ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ

Ι. ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ ΣΕ ΚΑΤΟΙΚΟΥΣ

Φύλο:

Ηλικία:

Χρόνος διαμονής στην περιοχή:

Τύπος νοικοκυριού:

Επαγγελματική κατηγορία:

Εθνικότητα:

Μόρφωση:

Καθεστώς ενοίκησης:

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ

Εργασιακές σχέσεις:

Αν εργάζεται

- Είναι ευχαριστημένος από τις συνθήκες της δουλειάς του;
- Πόσο περίπου είναι το εισόδημά του (ποσό αν θέλει να απαντήσει ή χαμηλό/μέτριο/υψηλό) από τη δουλειά του και αν ασφαλίζεται;
- Η δουλειά του είναι χρόνια σταθερή ή μεταβάλλεται εύκολα;
- Αν φύγει από μια δουλειά βρίσκει εύκολα άλλη;

Αν δεν εργάζεται

- Για πιο λόγο δεν εργάζεται;
- Πόσο καιρό είναι χωρίς δουλειά;

Επίπεδο διαβίωσης:

- Είναι ευχαριστημένος από το επίπεδο διαβίωσής του;
- Σε ποιο επίπεδο της κοινωνικής ιεραρχίας θα τοποθετούσε τον εαυτό του;
- Το εισόδημά του, τι ανάγκες του επιτρέπει να καλύπτει;
- Είναι ικανοποιημένος από την κατοικία του και τις συνθήκες σε αυτή;

ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Καθημερινότητα και αισθήματα στην περιοχή:

- Γιατί επιλέγει να ζει στο Μεταξουργείο και αν είναι ευχαριστημένος από τη ζωή στην περιοχή;
 - Αν ναι ποια είναι τα κύρια στοιχεία που ενισχύουν την επιλογή του;

- Αν όχι, ποια είναι τα στοιχεία που τον δυσαρεστούν και θα ήθελε να αλλάξει;

- Έχει άτομα που διατηρεί στενές σχέσεις στην περιοχή (συμπατριώτες, συγγενείς ή φίλοι) και αν ναι συνέβαλε το γεγονός αυτό στην επιλογή της διαμονής στο Μεταξουργείο;
- Πώς θα περιέγραφε με λίγα λόγια τα κύρια στοιχεία της περιοχής;

Μεταβολές στην περιοχή:

- Έχει παρατηρήσει μεταβολές στην κοινωνική και λειτουργική σύνθεση της περιοχής τα τελευταία χρόνια και πώς τις σχολιάζει;
- Αυτές επηρεάζουν την καθημερινότητά του;
- Τι αισθήματα έχει για το παρελθόν και το παρόν του Μεταξουργείου (κάτοικοι άνω των 10 χρόνων)

ΣΧΕΣΕΙΣ

Σχέσεις με άλλες κοινωνικές ομάδες:

- Πώς σχολιάζει τις σχέσεις μεταξύ των κατοίκων της περιοχής και τις σχέσεις που αυτός έχει δημιουργήσει;
- Θεωρεί ότι υπάρχουν σχέσεις αλληλεγγύης μεταξύ του συνόλου ή άλλων ομάδων και τι είδους;
- Ποια θεωρεί ότι είναι τα στοιχεία που δημιουργούν το δικό του φιλικό περιβάλλον και πώς θα χαρακτήριζε τον κοινωνικό προφίλ των κοντινών του φίλων;
- Συναναστρέφεται σε φιλικό επίπεδο με κατοίκους άλλων εθνικοτήτων;

II. ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ ΣΕ ΙΔΙΩΚΤΗΤΕΣ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΗΣ, ΕΣΤΙΑΣΗΣ

- Ποιο έτος άνοιξε την επιχείρησή του/της;
- Πώς θα χαρακτήριζε το προφίλ των πελατών του;
- Είναι κάτοικος Μεταξουργείου και αν όχι για πιο λόγο;
- Για ποιο λόγο επέλεξε το Μεταξουργείο για να ανοίξει επιχείρηση;
- Πώς θα σχολίαζε την πορεία της επιχείρησής του στην περιοχή;

III. ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ ΣΕ ΜΕΣΙΤΙΚΑ ΓΡΑΦΕΙΑ

- Έχει παρατηρήσει διαφορές στις τιμές των ακινήτων στο Μεταξουργείο;

- Αν ναι, ποια θεωρεί ότι είναι τα πιο ακριβά και πιο φθηνά τμήματά του και πώς το ερμηνεύει;
- Ποιες περιόδους διέκρινε μεταβολές στα ενοίκια την τελευταία δεκαετία, τι είδους και σε ποιους παράγοντες πιστεύει ότι οφείλονται;
- Τι είδους πελάτες έχει κυρίως το γραφείο του;
- Θεωρεί ότι η κρατική πολιτική έπαιξε κάποιο ρόλο στην διαμόρφωση των τιμών ακινήτων και ποιο;
- Έχει παρατηρήσει σημαντική συγκέντρωση κτιριακού αποθέματος από εταιρίες και να ναι τι αλλαγές φέρνουν;

ΣΤ.4 ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Ι. Προτάσεις εταιρίας Oliaros και κάποιων κατοίκων του Μεταξουργείου για επέμβαση στην περιοχή «13 βήματα σε 12 μήνες»

Πηγή: <http://www.oliaros.com/?lang=gr&p=272>

1. Δημιουργία θεσμού από τον Δήμο Αθηναίων και την ΕΑΧΑ για την προσέλκυση και αξιολόγηση αρχιτεκτονικών και άλλων προτάσεων προερχόμενες από κινήσεις πολιτών ή και άλλους φορείς με σκοπό την ανάδειξη αναγκών και πρωτοβουλιών για την βελτίωση του δημόσιου και κοινού χώρου. (ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ/ ΕΑΧΑ)
2. Θεσμοθέτηση προγράμματος για την διαχείριση και αξιοποίηση διατηρητέων. (ΥΠ.ΕΝ.Κ.Α., ΥΠ.ΠΟ.Τ, ΕΑΧΑ, ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ). Ενδεικτικά:
 - α. One stor shop για τον έλεγχο/ έγκριση ανακαίνισης διατηρητέων κτιρίων & αδειοδότηση εντός εξαμήνου.
 - β. Καθολική φορολογική απαλλαγή για την ανακατασκευή & αξιοποίηση διατηρητέων κτιρίων
 - γ. Ενεργοποίηση του μέτρου για μεταφορά συντελεστή ή αντικατάστασή του από ισοδύναμο.
 - δ. Πρόγραμμα αποκατάστασης όψεων στην Σαλαμίνας, Ιάσονος και Κεραμεικού που φέρουν την μεγαλύτερη συγκέντρωση διατηρητέων στην περιοχή.
3. Διαμόρφωση της οδού Κεραμεικού σε δρόμο ήπιας κυκλοφορίας, ποδηλατοδρόμου και διαπλατυσμένου πεζοδρομίου σε ένα επίπεδο, σχεδιασμένη με ανακυκλωμένα και οικολογικά υλικά, για την ανάδειξή της σε πολιτιστικό άξονα συνδέοντας το Εθνικό Θέατρο με την Τεχνόπολη μέσω της νέας Δημοτικής Πινακοθήκης (ΕΑΧΑ, ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ, ΥΠ.ΕΝ.Κ.Α.) και ήπιος ανασχεδιασμός της οδού Σαλαμίνας σε συνδυασμό με την ανάδειξη του Δημοσίου Σήματος και των λοιπών αρχαιολογικών ευρημάτων στην περιοχή, με αποτέλεσμα την σύνδεση των αρχαιολογικών χώρων Κεραμεικού και Ακαδημίας Πλάτωνος. Βελτίωση της προσβασιμότητας από την μία πλευρά των γραμμών του τρένου στην άλλη (ΕΑΧΑ).
4. Προκήρυξη διαγωνισμού ιδεών για την ιδεατή επαναχρησιμοποίηση του κτιρίου ΙΚΑ ώστε να λειτουργήσει ως άλλος ένας πόλος αναβίωσης του ΚΜ: πιθανώς με σύμπραξη δημοσίου και ιδιωτικού τομέα (ΣΔΙΤ). (ΥΠ.ΠΑ.Α, ΥΠ.ΕΡ.Κ.Α)
5. Θεσμοθέτηση φορολογικών και άλλων κινήτρων για την κατοικία στην περιοχή από φοιτητές και νεαρά ζευγάρια αλλά και για την παραμονή των υπάρχοντων κατοίκων, όπως και για την εγκατάσταση νέων δημιουργικών επιχειρήσεων στην περιοχή (ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ, ΥΠ.ΟΙΚ, ΥΠ.ΠΑ.Α, ΥΠ.ΕΝ.Κ.Α).
6. Αξιοποίηση εργαλείων ευρωπαϊκής χρηματοδότησης για αστική ανάπτυξη όπως το Jessica

στο ΚΜ, τα κριτήρια του οποίου ικανοποιούν οι παρούσες συνθήκες (ωρίμανση, ιδιωτικά κεφάλαια, αποκατάσταση και επανάχρηση απαξιωμένου κτιριακού αποθέματος, πιθανά ΣΔΙΤ κ.α.) (ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ/ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ)

7. Βελτίωση του αισθήματος ασφάλειας στην γειτονιά, επεκτείνοντας το πεδίο δράσης της υπό διαμόρφωση και ήδη διαμορφωμένης στρατηγικής του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη για το κέντρο. (ΥΠ.Π.Π., ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ).

8. Αυστηρή εφαρμογή των χρήσεων γης της περιοχής, πιθανή επικαιροποίηση αυτών εάν κριθεί απαραίτητο. Ενδεικτικά:

- να ελεγχθεί η κινητική δραστηριότητα κατά τρόπο ουσιαστικό και να ρυθμιστεί η λειτουργία της και η συγκέντρωσή της (ΥΠ.ΕΝ.Κ.Α./ ΥΠ.ΟΙΚ./ ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ)

- να ελεγχθούν οι οίκοι ανοχής και τα studio, να ρυθμιστεί η λειτουργία τους και η συγκέντρωσή τους (ΥΠ.Π.Π./ ΥΠ.ΟΙΚ/ ΥΠ.ΕΝ.Κ.Α./ ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ)

9. Ένταξη της περιοχής στο πρόγραμμα Αθήνα Αττική 2014 και στο Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνα 2020. Διασύνδεση της περιοχής με το υπόλοιπο κέντρο, ιστορικό και εμπορικό. Ανάδειξη της περιοχής σε πράσινη γειτονιά από το ΥΠ.ΕΝ.Κ.Α. με προγράμματα για ενεργειακή αναβάθμιση κτηρίων, πράσινες ταράτσες, προώθηση χρήσης ποδηλάτου, προγραμμάτων ανακύκλωσης. (ΥΠ.ΕΝ.Κ.Α./ΟΡΣΑ σε συνεργασία με άλλους φορείς του δημοσίου)

10. Ανάπλαση και τελική διαμόρφωση της Πλατείας Αυδή, με επανατοποθέτηση της μόνης Παιδικής Χαράς στην περιοχή. (ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ)

11. Την άμεση κατασκευή του ήδη σχεδιασμένου δημόσιου νηπιαγωγείου στο οικόπεδο του ΟΣΚ Σφακτηρίας και Λεωνίδου και του δημοτικού παιδικού σταθμού στο οικόπεδο του Δήμου Αθηναίων Θερμοπυλών & Λεωνίδου (ΥΠ.Π.ΔΜ.Θ., ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ)

12. Την εκτροπή της διέλευσης υπερτοπικών γραμμών λεωφορείων από το εσωτερικό της περιοχής (περνούν συνολικά 13 γραμμές). Απομάκρυνση αφετηριών και τερμάτων γραμμών λεωφορείων από την Ζήνωνος και την Πλ. Κουμουνδούρου προς τους λιγότερο κεντρικούς σταθμούς μετρό) Πιθανή εισαγωγή τοπικών γραμμών με ηλεκτρικά λεωφορεία (ΥΠ.ΕΝ.Κ.Α., ΥΠ.Υ.Μ.Δ.)

13. Την εφαρμογή του μέτρου ελεγχόμενης στάθμευσης. Προώθηση και χωροθέτηση ιδιωτικών χώρων στάθμευσης όπως και χωροθέτηση για την ασφαλή στάθμευση ποδηλάτων, και μηχανών στην περιοχή. (Δήμος Αθηναίων, ΥΠ.ΕΝ.Κ.Α.)

II. Μεθοδολογικά διαγράμματα

ΣΤΑΔΙΟ Α
ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΠΤΥΧΩΝ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥΣΑΣ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑΣ
ΤΟΥ ΜΕΤΑΞΟΥΡΓΕΙΟΥ

ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΜΕΤΑΛΛΑΓΩΝ

- Ποια είναι η παρούσα κοινωνικο-χωρική και παραγωγική φυσιογνωμία του Μεταξουργείου;
- Τι είδους μεταλλαγές εντοπίζονται και σε ποια επίπεδα;
- Ποια είναι η κατάσταση ως προς το ζήτημα της οικονομικής και κοινωνικής αποστέρησης;

ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ - ΣΥΝΟΧΗ

- Τι σχέσεις αναπτύσσονται μεταξύ των κατοίκων και των διαφορετικών κοινωνικών ομάδων;
- Οι μεταλλαγές που συντελέστηκαν έχουν οδηγήσει στη διαμόρφωση μεγαλύτερης «συνοχής» μεταξύ των κατοίκων;

ΣΤΑΔΙΟ Β
ΠΩΣ ΕΠΕΔΡΑΣΑΝ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΑ ΟΙ ΧΩΡΙΚΕΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΤΟΥΣ
ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥΣ ΚΑΙ ΣΤΗ ΣΗΜΕΡΙΝΗ
ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΟΥ ΜΕΤΑΞΟΥΡΓΕΙΟΥ

ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΙ:

- Πώς ερμηνεύεται η σημερινή σύνθετη φυσιογνωμία μέσα από τη διαχρονική προσέγγιση των μετασχηματισμών;
- Ποιος είναι ο βαθμός και η μορφή επίδρασης του αναπτυξιακού σχεδιασμού στην ενεργοποίηση των μεταλλαγών;

ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ - ΣΥΝΟΧΗ:

- Πώς διαμορφώνονται οι χωρικές πολιτικές σε σχέση με την ιστορική συγκυρία και τα ζητήματα κάθε περιόδου;
- Πώς αυτές επιδρούν στο ζήτημα των ανισοτήτων της εκάστοτε περιόδου;

ΕΠΙΠΕΔΑ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΧΩΡΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ:

- Τι διάλογο επικοινωνίας-συσχετισμού δημιουργούνται μεταξύ των ζητημάτων και ιδιαιτεροτήτων της μικρογεωγραφίας με τις αναπτυξιακές πολιτικές και τα διαφορετικά επίπεδα που επιδρούν στη χάραξή τους, από τις προσωπικές επιθυμίες των ανθρώπων που κατοικούν στον τόπο μέχρι τα σύνθετα και πολύπλοκα δίκτυα μηχανισμών άσκησης οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής;

ΣΤΑΔΙΟ Γ
ΤΟΠΙΚΗ ΧΩΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΗΝ
ΠΑΡΟΥΣΑ ΣΥΓΚΥΡΙΑ, ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ
ΖΗΤΗΜΑ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ – ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ
ΣΥΝΟΧΗΣ

ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΙ:

- Ποιες είναι οι πολιτικές που χαράζονται στην παρούσα συγκυρία της οικονομικής κρίσης για το Μεταξουργείο, γύρω από το ζήτημα των κοινωνικών ανισοτήτων και της ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής;
- Πώς αυτές συνδέονται με την παρούσα φυσιογνωμία του Μεταξουργείου και τα ζητήματα που τίθενται;

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΣΥΝΟΧΗΣ:

- Πώς φαίνεται να διαμορφώνεται η πολιτική της κοινωνικής συνοχής μέσα από τους στόχους και τις επιλογές του τοπικού χωρικού αναπτυξιακού σχεδιασμού;

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΠΙΔΡΑΣΕΩΝ:

- Ποια αξιολογείται ότι θα είναι η επίδραση αυτής της προσέγγισης του σχεδιασμού στην υπό εξέλιξη μεταλλασόμενη πορεία του Μεταξουργείου;

ΒΗΜΑ 1. ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ ΠΕΔΙΟΥ

Επιτόπια παρατήρηση του πεδίου με συχνές επισκέψεις σε διαφορετικές ώρες και μέρες, συμμετοχή σε δρώμενα

ΒΗΜΑ 2. ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ – ΧΤΙΖΟΝΤΑΣ ΤΙΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

▪ ΕΡΩΤΗΜΑ:

Εμφάνιση τάσεων και είδους μετασχηματισμών της κοινωνικοοικονομικής φυσιογνωμίας του Μεταξουργείου

▪ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

ΕΠΙΛΟΓΗ ΔΕΙΚΤΩΝ ΑΝΑΔΕΙΞΗΣ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑΣ:

- ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ
- ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
- ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑ
- ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΜΕ ΚΛΙΜΑΚΑ ΔΗΜΟΥ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗ

ΒΗΜΑ 3. ΕΠΙΛΟΓΗ «ΘΥΛΑΚΩΝ»

▪ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΘΥΛΑΚΑ:

- Χωρικοί πυρήνες που αποτελούν προσδιοριστικά στοιχεία της φυσιογνωμίας του Μεταξουργείου,
- μέσα από την ανάδειξη της ετερογένειας και των ανισοτήτων που υπάρχουν σε αυτό,
- αλλά και του ευμετάβλητου και ευαίσθητου σε παρεμβάσεις χαρακτήρα, που τους προσδίδει η δυναμική που εμπερικλείουν.

▪ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ:

- Τάσεις μετασχηματισμών:
 - Επαγγελματικές κατηγορίες
 - Ηπικοότητα
- Συγκέντρωση παραγωγικών δραστηριοτήτων
- Συγκέντρωση μονομερών ιδιοκτησιών

ΒΗΜΑ 4. ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ

▪ ΥΠΟΘΕΣΗ:

Το Μεταξουργείο δείχνει να αποτελεί μια από τις περιοχές της Αθήνας με σημαντικά στοιχεία κοινωνικής και οικονομικής αποστέρησης

▪ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ:

Υπάρχει όντως κοινωνική και οικονομική αποστέρηση και πώς τη βιώνουν οι κάτοικοι προσωπικά αλλά και ως προς το σύνολο της περιοχής

▪ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ

Συνεντεύξεις σε κατοίκους

▪ ΥΠΟΘΕΣΗ:

Αν και αποτελεί μια περιοχή που στο παρελθόν αποτελούσε τόπο συγκέντρωσης χαμηλών -εργατικών κυρίως- στρωμάτων, εμφανίζει τάσεις κοινωνικής κινητικότητας προς «τα πάνω» και αλλαγής της παραγωγικής φυσιογνωμίας του πληθυσμού.

▪ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ:

- Εντοπίζεται στο χώρο μια τέτοια μεταβολή;
- Η κοινωνική μεταβολή που διακρίνεται οφείλεται στη βελτίωση των όρων ζωής των νοικοκυριών της περιοχής ή στην εισροή νέων ανώτερων στρωμάτων σε αυτή, διατηρώντας τις κοινωνικές ανισότητες;
- Στη δεύτερη περίπτωση, ποια είναι η επίδραση της εισροής αυτής στα στρώματα που βιώνουν τις συνθήκες αποστέρησης;

▪ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ

- Καταγραφή σε επίπεδο κτιρίου:
 - της κατάστασης του κτιριακού αποθέματος της κατοικίας, με βάση τον παράγοντα αν είναι ανακαινισμένα, νεόδμητα ή ερείπια
 - των πολιτιστικών χώρων και χώρων ψυχαγωγίας
- Συνεντεύξεις σε κατοίκους
- Συνεντεύξεις σε μεσιτικά γραφεία

▪ ΥΠΟΘΕΣΗ:

- Αν και η κύρια παραγωγική λειτουργία στο παρελθόν ήταν οι βιοτεχνίες, εμφανίζα σήμερα μια διαφορετική παραγωγική φυσιογνωμία με την ανάπτυξη υπηρεσιών κυρίως εμπορίου, διασκέδασης και εστίασης

▪ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ:

- Η παραγωγική μεταβολή συνδέεται με τις αλλαγές στην κοινωνική και παραγωγική φυσιογνωμία του πληθυσμού;
- Τι είδους επιχειρήσεις αναπτύσσονται, ποιο είναι το προφίλ των πελατών που εξυπηρετούν και πώς κατανέμονται σε σχέση με την εγκατάσταση στο χώρο των διαφόρων νέων κοινωνικών ομάδων;

▪ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ

- Καταγραφή σε επίπεδο κτιρίου:
 - των παραγωγικών δραστηριοτήτων
- Συνεντεύξεις σε μαγαζάτορες
- Συνεντεύξεις σε μεσιτικά γραφεία

▪ ΥΠΟΘΕΣΗ:

Οι κοινωνικές και λειτουργικές αλλαγές εντοπίζονται σε συγκεκριμένες χωρικές συγκεντρώσεις, δημιουργώντας ένα είδος χωρικών και κοινωνικών αντιθέσεων.

▪ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ:

- Υφίσταται ένας τέτοιος διαχωρισμός
- Ποιες είναι οι σχέσεις μεταξύ των διαφορετικών κοινωνικών ομάδων;
- Η κοινωνική μείξη ομάδων διαφορετικής οικονομικής και κοινωνικής κλίμακας έχει βελτιώσει τις σχέσεις μεταξύ των κατοίκων σε σχέση με το παρελθόν;

▪ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ

- Συνεντεύξεις σε κατοίκους

ΣΤΑΔΙΟ Β
ΠΩΣ ΕΠΕΔΡΑΣΑΝ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΑ ΟΙ ΧΩΡΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΤΟΥΣ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥΣ
ΚΑΙ ΣΤΗ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΟΥ ΜΕΤΑΞΟΥΡΓΕΙΟΥ

ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΧΩΡΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ – ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΩΝ	ΚΡΙΣΙΜΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΔΟΙ – «ΚΛΕΙΔΙ»
<p>ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΩ ΠΕΡΙΟΔΩΝ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ - ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ – «ΚΛΕΙΔΙ»:</p> <p>ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΣ:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΤΟΜΕΣ • ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ ΑΘΗΝΑ • ΤΟΠΙΚΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΜΕΤΑΞΟΥΡΓΕΙΟ • ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ – «ΚΛΕΙΔΙ» • ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΙ <p>ΕΜΒΑΘΥΝΣΗ ΣΤΟΥΣ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥΣ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥΣ:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ανάγνωση σταδίων χάραξης διαφορετικών στρατηγικών σχεδιασμού • Ανάγνωση σταδίων εξέλιξης των μετασχηματισμών • Διερεύνηση πτυχών του ευρύτερου παγκόσμιου και ευρωπαϊκού (ΕΕ) πλαισίου • Σύνδεση με κτηματομεσιτικούς παράγοντες <p> ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΣ ΜΕ ΕΥΡΥΜΑΤΑ ΣΤΟ ΠΕΔΙΟ – ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΧΩΡΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ</p>	<p>’80-2000: Παρεμβατική λογική: Μεγάλα προγράμματα και ρυθμίσεις Η νέα αναπτυξιακή προοπτική για το Μεταξουργείο, παραγωγικοί και κοινωνικοί μετασχηματισμοί, η «έξοδος» προς τα προάστια Αρχή νεοφιλελευθερισμού – νέος ρόλος των πόλεων – η Ελλάδα μπαίνει στην ΕΟΚ-ΕΕ – αρχή διαλόγου σε επίπεδο ΕΕ για τον αστικό χώρο – μεταπολίτευση – εδραίωση του δημοκρατικού πολιτεύματος – στήσιμο κράτους πρόνοιας – μεταρρυθμίσεις στον αστικό σχεδιασμό – νέα εργαλεία – ρυθμιστικό 1985 – αλλαγή παραγωγικής φυσιογνωμίας του μεταξουργείου – εισροή μεταναστευτικών πληθυσμών – κοινωνική αναδιάρθρωση «προς τα κάτω»</p> <p>2000-2010: Η προσπάθεια προσαρμογής στο διεθνές και ευρωπαϊκό πεδίο: Μεγάλα προγράμματα και ρυθμίσεις, αποσπασματικός σχεδιασμός - Το «όραμα» της ανάπτυξης Ενεργοποίηση νέων μετασχηματισμών στο Μεταξουργείο: χτίζοντας τη νέα φυσιογνωμία παγκόσμιες στρατηγικές οικονομικής ανάπτυξης και αστικού σχεδιασμού - Κοινή χωροταξική πολιτική στην ΕΕ: πολιτική – κοινωνική και εδαφική συνοχή – ONE - Ολυμπιακοί Αγώνες – οι τακτικές του νεοφιλελευθερισμού εισέρχονται πιο έντονα και στη χώρα – στροφή ενδιαφέροντος προς το κέντρο της Αθήνας - αποσπασματικός χωροταξικός σχεδιασμός</p> <p>2010-2014 Στην τροχιά της οικονομικής κρίσης: Κρατικός παρεμβάτισμός στην υπηρεσία της αγοράς - «Μεταρρύθμιση» χωροταξικού σχεδιασμού Παγκόσμια, ευρωπαϊκή και κυρίως εθνική οικονομική κρίση – ΔΝΤ- Μνημόνια – πολιτικές λιτότητας - πολυεπίπεδη διακυβέρνηση: το μεγάλο κεφάλαιο αποκτά και θεσμικό-διοικητικό ρόλο - ιδιωτικοποιήσεις και πώληση της δημόσιας περιουσίας - σημαντική μείωση του κράτους πρόνοιας – ανεργία, σημαντικές μειώσεις σε μισθούς και συντάξεις, ελαστικότητα εργασιακών σχέσεων και «επισφάλεια», κλείσιμο πολλών επιχειρήσεων – νέα εργαλεία αστικού σχεδιασμού για το μεγάλο κεφάλαιο: Στρατηγικές Επενδύσεις (fast-track), JESSICA, «Ολοκληρωμένα» σχέδια αστικού σχεδιασμού – εκσυγχρονισμός σχεδιαστικών πρακτικών μέσω της «απορρύθμισης» του σχεδιασμού</p>

ΣΤΑΔΙΟ Γ
ΤΟΠΙΚΗ ΧΩΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΑ ΣΥΓΚΙΡΙΑ,
ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ – ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΣΥΝΟΧΗΣ

ΖΗΤΗΜΑ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ:

Αναπτυξιακός λόγος και κατευθύνσεις ως προς την επέμβαση στις κοινωνικές ανισότητες και στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής

ΕΠΙΛΟΓΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ

- Το Ρυθμιστικό Σχέδιο της Αθήνας 2014 (ΡΣΑ)
- Σχέδιο Ολοκληρωμένης Αστικής Παρέμβασης για το κέντρο της Αθήνας, 2014 (ΣΟΑΠ)

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ:

- Συμπληρωματικός χαρακτήρας γενικών κατευθύνσεων (ΡΣΑ) – συγκεκριμένων στρατηγικών (ΣΟΑΠ)
- «Ολοκληρωμένος» χαρακτήρας
- Θεσμικός χαρακτήρας ΡΣΑ 2014

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

ΡΣΑ:

ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΜΕ ΤΟ ΠΕΔΙΟ/ΜΙΚΡΟ-ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ (ΚΡΙΣΙΜΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ, ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ)

ΣΟΑΠ:

1. ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΜΕ ΤΟ ΠΕΔΙΟ/ΜΙΚΡΟ-ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ (ΚΡΙΣΙΜΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ, ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ)

2. ΠΙΝΑΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΜΕ ΣΥΝΙΣΤΩΣΕΣ:

- Το ζήτημα που τίθεται προς αντιμετώπιση
- Ενέργειες που προτείνονται για την επίλυσή τους
- Προσωπικός σχολιασμό και ερωτήματα
- Συσχετισμός με Μεταξουργείο – διατύπωση υποθέσεων

ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΣ ΜΕ ΠΕΔΙΟ:

- Κρίσιμα ζητήματα:
 - Αποστέρηση
 - Μεγάλο χάσμα κοινωνικών ανισοτήτων
 - Μειωμένοι κοινωνικοί δεσμοί / σχέσεις ανταγωνισμού – απώθησης
- Παράγοντες μετασχηματισμών:
 - Ανταγωνιστική σχέση συμφερόντων αγοράς ακινήτων και υπαρχόντων κατοίκων
 - Αναδιάρθρωση παραγωγικής φυσιολογίας
 - Κατασκευή νέας ταυτότητας → πολιτισμός
 - Υποδομές